

Nota's, witboeken en telegrammen/White books and telegrams

Inhoudsopgave Nota's, witboeken en telegrammen

Nota's, witboeken en telegrammen/White books and telegrams.....	1
23 september 1911 Bijlage 38. De schending der Belgische neutraliteit	4
28 juni 1914 Bijlage 2. De Rijkskanselier aan de Bondsregeeringen.	5
10 juli 1914 WEENEN, 10 Juli. Zoodra het onderzoek naar den moord	6
23 juli 1914 Bijlage 4. Telegram van den Keizerlijken Ambassadeur te Petersburg:	6
23 juli 1914 Bijlage 1b. De Rijkskanselier aan de Keizerlijke gezanten te Parijs, ...	6
24 juli 1914 Bijlage 3. Telegram van den Keizerlijken Ambassadeur te Weenen	7
24 juli 1914 Bijlage 1. Norddeutsche Allgemeine Zeitung, 25 Juli 1914.	7
25 juli 1914 Bijlage 1a. Norddeutsche Allgemeine Zeitung 29 Juli 1914.	9
De Servische nota vervolgt dan:	10
Aanmerking der K. en K. regeering:	10
De Servische nota vervolgt:	10
Kantteekening van de K. en K. regeering.	10
De Servische Nota.	10
Kantteekening van de K. en K. regeering.	11
De Servische Nota.	11
Kantteekening der K. en K. regeering.	11
De Servische Nota. De Koninklijke regeering verplicht zich verder: 1. Bij	11
Kantteekening van de K. en K. regeering.....	11
De Servische Nota. 2. De regeering bezit geen enkel bewijs	12
Kantteekening der K. en K. regeering.	12
De Servische Nota. 3. De Koninklijk Servische regeering verbindt	12
Kantteekening van de K. en K. regeering.	12
De Servische Nota. 4. De Koninklijke regeering is ook bereid die officieren.....	12
Kantteekening der K. en K. regeering.	12
Nota der Koninklijk Servische regeering. 5. De Koninklijke regeering	12
Kantteekening van de K. en K. regeering.	13
Nota van de Koninklijke Servische regeering. 6. De Koninklijke regeering	13
Kantteekening der K. en K. regeering.	13
Nota van de Servische regeering. 7. De Koninklijke regeering	13
Kantteekening van de K. en K. regeering	13
Nota van de Servische regeering. 8. De Servische regeering zal	13
[Nota van de Servische regeering.] 9. De Koninklijke regeering is gaarne	14
Kantteekening van de K. en K. regeering.	14
Nota van de Servische regeering. 10. De Koninklijke regeering zal	14
25 juli 1914 Bijlage 13. Telegram van den Rijkskanselier aan den Keizerlijken Gezant	14
25 juli 1914 Bijlage 6. Telegram van den Keizerlijken Ambassadeur in Petersburg	14
25 juli 1914 BRIEVEN UIT PARIJS. De Fransch-Duitsche quaestie.	14
26 juli 1914 Bijlage 5. De Keizerlijke Ambassadeur te Petersburg	17
26 juli 1914 Bijlage 7. Telegram van den Keizerlijken Ambassadeur te Petersburg	17
26 juli 1914 Bijlage 10. Telegram van den Rijkskanselier	17
26 juli 1914 Bijlage 10a. Telegram van den Rijkskanselier	17
26 juli 1914 Bijlage 10b. Telegram van den Rijkskanselier	17
27 juli 1914 Bijlage 8. Telegram van den waarnemenden Keizerlijken consul te Kowno	18
27 juli 1914 Bijlage 9. Telegram van den Keizerlijken Gezant te Bern	18
27 juli 1914 Bijlage 11. Telegram van den Keizerlijken Gezant te Petersburg	18
27 juli 1914 Bijlage 12. Telegram van den Rijkskanselier aan den Keizerlijken Gezant	18
27 juli 1914 Uit het Oostenrijksch-Hongaarsche materiaal.	18
27 juli 1914 Het antwoord van Servië.....	20
27 juli 1914 Bijlage 15. Telegram van den Rijkskanselier aan den Keizerlijken Gezant	21
28 juli 1914 Bijlage 14. Telegram van den Rijkskanselier aan den Keizerlijken Gezant.....	21
28 juli 1914 Bijlage 16. Telegram van den Keizerlijken Gezant te Weenen	21
28 juli 1914 Bijlage 20. 1. Zijne Majesteit aan den Tsaar.	22
29 juli 1914 Bijlage 17. Telegram van den Rijkskanselier	22
29 juli 1914 Bijlage 22. 3. Z. M. aan den Tsaar.	22
29 juli 1914 LONDEN, 29 Juli. Bemiddelingspogingen.....	22
29 juli 1914 BERLIJN, 29 Juli. De algemeene toestand.....	22
30 juli 1914 Bijlage 29. Prins Heinrich aan den Koning van Engeland.	23
30 juli 1914 Bijlage 30. De Koning van Engeland aan Prins Heinrich.	23
30 juli 1914 Bijlage 23. 4. Z. M. aan den Tsaar.	24
30 juli 1914 Bijlage 23a. 5. De Tsaar aan Z. M. Peterhof, ...	24
30 juli 1914 Bijlage 28. Getuigenis van den Belgischen chargé d'affaires	24
30 juli 1914 BERLIJN, 30 Juli. Servië erkent de oorlogsverklaring niet.	25
30 juli 1914 Bijlage 18. Telegram van den militairen attaché te St. Petersburg	25
31 juli 1914 Bijlage 24. Telegram van den Rijkskanselier	25
31 juli 1914 Bijlage 31. Keizer Wilhelm aan Koning George.	26
31 juli 1914 Bijlage 25. Telegram van den Rijkskanselier	26
31 juli 1914 Bijlage 19. Telegram van den Rijkskanselier aan den Keizerlijken Gezant	26
1 augustus 1914 De onderhandelingen.	26
1 augustus 1914 LONDEN, 1 Aug. Deutschland, Oostenrijk en Rusland.....	27
1 augustus 1914 Bijlage 32. Keizer Wilhelm aan Koning George.	27
1 augustus 1914 Bijlage 33. Telegram van den Keizerlijken ambassadeur in Londen	27
1 augustus 1914 Bijlage 34. Rijkskanselier Von Bethmannn Hollweg aan den Ambassadeur	28
1 augustus 1914 Bijlage 35. Koning George aan Keizer Wilhelm.	28
1 augustus 1914 Bijlage 26. Telegram van den Rijkskanselier	28
1 augustus 1914 Bijlage 27. Telegram van den Keizerlijken ambassadeur te Parijs	28
2 augustus 1914 Bijlage 36. Prins Lichnowsky aan Rijkskanselier Von Bethmann Holweg.	28

Naspeuringen van Paul Theelen: Nota's, e.d. tijdens de Eerste Wereldoorlog

2 augustus 1914	Bijlage 37. Woordelijke inhoud van de telegraphische bevelen	29
3 augustus 1914	BRUSSEL, 3 Aug. De "Etoile Belge" meldt, dat de Duitse gezant	29
3 augustus 1914	BRUSSEL, 3 Aug. De Soir meldt, dat de Belgische regering, ...	29
3 augustus 1914	Koning George's laatste poging.	29
3 augustus 1914	WEENEN, 3 Aug. Oostenrijk en Servië.	29
4 augustus 1914	BERLIJN, 4 Aug. De Keizer heeft de buitengewone zitting	30
4 augustus 1914	BRUSSEL, 4 Aug. Men zegt, dat in antwoord op het telegram	30
4 augustus 1914	BERLIJN, 4 Aug. De Rijkskanselier zeide in zijn rede, ...	30
4 augustus 1914	LONDEN, 4 Aug. Asquith zeide in het Lagerhuis dat hedenmorgen	31
5 augustus 1914	BRUSSEL, 5 Aug. De Koning der Belgen.	31
5 augustus 1914	5 augustus 1914 Het telegram aan de Duitse regering.	32
6 augustus 1914	6 augustus 1914 België heeft de verplichting op zich genomen	32
6 augustus 1914	LONDEN, 6 Aug. Engeland en Duitschland.	32
6 augustus 1914	BERLIJN, 6 Aug. Manifest van den Duitse Keizer.	33
6 augustus 1914	WEENEN, 6 Aug. Oostenrijk en Rusland.	33
6 augustus 1914	Staat van Oorlog.	33
	HOOFDSTUK I. Algemeene bepalingen.	33
	HOOFDSTUK II. Van den staat van oorlog.	34
	HOOFDSTUK IV. Strafbepalingen.	35
7 augustus 1914	Landstorm van Vrijwilligers.	35
7 augustus 1914	LONDEN, 7 Aug. (vertraagd). Asquith zeide voorts in het lagerhuis, ...	37
7 augustus 1914	Een Belgische opvatting van den toestand.	37
7 augustus 1914	BERLIJN, 7 Aug. Het telegram aan Von Schön.	38
8 augustus 1914	BERLIJN, 8 Aug. Duitschland en België.	38
9 augustus 1914	ROME, 9 Aug. (Part.). De Tribuna maakt een officieel document	38
9 augustus 1914	BERLIJN, 9 Aug. In de buitenlandsche pers wordt de dagorder	38
10 augustus 1914	De eerste week. *) 9 Augustus.	38
10 augustus 1914	Proclamatie van Koning Albert.	40
10 augustus 1914	DUITSCHER BERICHTEN.	41
10 augustus 1914	Wederzijdsche beschuldigingen.	41
10 augustus 1914	EEN DUITSCHE PUBLICATIE.	41
11 augustus 1914	[...] telegrammenwisseling tusschen koning Albert en	42
12 augustus 1914	Bijlage 40. Telegram van den Minister van Buitenlandsche Zaken	42
13 augustus 1914	WEENEN, 13 Aug. Het Weensche correspondentiebureau meldt	42
13 augustus 1914	De verantwoordelijkheid van Keizer Wilhelm.	42
17 augustus 1914	Bijlage 41. Ultimatum overgereikt door den Keizerlijk Japanschen	43
18 augustus 1914	Minister Grey over den oorlog.	43
20 augustus 1914	Gevaarlijke diplomatie.	43
21 augustus 1914	Belangrijke documenten.	44
21 augustus 1914	Bijlage 40. Telegram van den Minister van Buitenlandsche Zaken	45
21 augustus 1914	BERLIJN, 21 Augustus. (Wolffbureau). De telegrammen	45
21 augustus 1914	BRUNSWIJK, 21 Aug. (Wolffbureau). Een telegram van den Keizer.	45
23 augustus 1914	Bijlage 42. Antwoord van de Keizerlijke regering	45
27 augustus 1914	ANTWERPEN, 27 Aug. (Reuter.) Koning George aan koning Albert.	45
28 augustus 1914	BERLIJN, 28 Aug. (Van een bijzondere correspondent).	46
28 augustus 1914	WEENEN, 28 Aug. (W. B.) Keizer Frans Jozef aan Keizer Wilhelm	46
28 augustus 1914	LONDEN, 28 Augustus. Het dagboek van een eiland-bewoner. XXI.	46
28 augustus 1914	DE SCHEENIS VAN BELGIË'S NEUTRALITEIT OF: WEDERZIJDSCHE.....	48
28 augustus 1914	LONDEN, 28 Aug. (Reuter). Een lofspraak op het Britsche leger.	49
30 augustus 1914	LONDEN, 30 Augustus. (Reuter.) Engeland en de oorlog.	49
30 augustus 1914	Het kabinet had - aldus verder Sir Edward -	49
30 augustus 1914	LONDEN, 30 Aug. (Reuter). Een Engelsche lezing.	51
30 augustus 1914	Engeland en België.	51
30 augustus 1914	Engeland en België.	52
30 augustus 1914	Het afbreken van de diplomatieke betrekkingen	53
1 september 1914	COMIGLIANS, 1 September. Italië en de Balkan.	53
1 september 1914	Een officieel Britsch oorlogsverslag.	55
1 september 1914	Een verklaring van de Belgische legatie.	56
2 september 1914	Een verklaring van de Belgische legatie.	56
4 september 1914	LONDEN, 4 Sept. (Reuter's bijzondere dienst.) Alweer een witboek.	57
5 september 1914	BERLIJN, 5 Sept. (W. B.) Engelsch-Duitsche telegrammenwisseling	57
6 september 1914	Een officieele verklaring.	58
6 september 1914	Geen afzonderlijke vrede.	59
8 september 1914	BERLIJN, 8 Sept. (W. B.) Een telegram van keizer Wilhelm	59
9 september 1914	LONDEN, 9 Sept. (Reuter.) Proclamatie van koning George V	59
9 september 1914	Het rapport van Sir John French.	60
9 september 1914	LONDEN, 9 Sept. (Reuter.) Proclamatie van koning George V	61
11 september 1914	De Tsaar en de oorlog.	62
11 september 1914	BERLIJN, 11 Sept. (W. B.) (Niet-officieel.) De voorgeschiedenis	62
15 september 1914	Een protest tegen den oorlog.	63
15 september 1914	WASHINGTON, 15 Sept. (Reuter.) Amerikaansche vredesverdragen.	63
16 september 1914	LONDEN, 16 Sept. (Reuter.) De Engelsche regering	63
16 september 1914	LONDEN, 16 September. (Reuter.) Vóór den oorlog.	64
17 september 1914	LONDEN, 17 September. De voorgeschiedenis van den oorlog.	65

18 september 1914	Uit de voorgeschiedenis van den oorlog.	66
19 september 1914	LONDEN, 19 Sept. (Reuter.) Een rede van Lloyd George.	67
19 september 1914	BERLIJN, 19 Sept. (W. B.) Duitschland en de neutraliteit.	67
19 september 1914	BERLIJN, 19 Sept. (W. B.) Bethmann Hollweg ca. Sir Edward Grey.	68
20 september 1914	Politiek Weekoverzicht.	68
21 september 1914	De vredesvraag.	72
21 september 1914	Rapport der Belgische Commissie.	73
21 september 1914	Geen Vrede.	74
22 september 1914	WEENEN, 22 Sept. (W. B.) Een Russisch Zwartboek.	74
23 september 1914	Bijlage 39. Rapport van den Belgischen Gezant te Berlijn.	74
24 september 1914	WEENEN, 24 Sept. (Korr. Bureau.) De voorgeschiedenis.	75
27 september 1914	Politiek Weekoverzicht.	75
30 september 1914	LONDEN, 30 Sept. (Reuter.) Duitschland en Engeland.	79
30 september 1914	WASHINGTON, 30 Sept. (Reuter.) Een geheim Engelsch-Japansch.	80
1 oktober 1914	Een Belgisch Grijsboek.	80
2 oktober 1914	De Tsaar voor de oorlogsverklaring.	80
4 oktober 1914	Een rede van Asquith.	80
4 oktober 1914	Uit het Belgische Grijsboek.	81
4 oktober 1914	Politiek Weekoverzicht.	82
7 oktober 1914	Het Belgische Grijsboek.	85
2 december 1914	De oorzaken van den oorlog.	86
3 december 1914	Jules Cambon en Von Jagow.	89
10 december 1914	Giften van de koloniën.	89
14 december 1914	Het oordeel van Ramsay Macdonald.	89
19 december 1914	Het Fransche Geelboek.	91
22 december 1914	Nederland en het Fransche Geelboek.	94
10 november 1918	BERLIJN, 10 Nov. (W. B.) De wapenstilstand.	94
11 november 1918	Wijzigingen van de voorwaarden.	94

23 september 1911 **Bijlage 38. De schending der Belgische neutraliteit**

5 door Engeland en België.

Door de verklaringen van Sir EDWARD GREY zelf is de bewering der Engelsche regeering, dat de schending der Belgische neutraliteit door Duitschland het ingrijpen van Engeland in den tegenwoordigen oorlog heeft veroorzaakt, reeds bewezen, onhoudbaar te zijn. Op het pathos van zedelijke verontwaardiging waarmede het Duitsche binnenrukken in België van Engelsche zijde is gebruikt, tot het stemming maken tegen Duitschland bij de neutralen, valt een nieuw en eigenaardig licht door zekere documenten die het Duitsche legerbestuur in de archieven van den Belgischen Generalen Staf te Brussel ontdekt heeft.

15 Uit den inhoud van het dossier, hetwelk het opschrift draagt "Intervention anglaise en Belgique" blijkt dat reeds in het jaar 1906 aan het zenden van een Engelsch expeditie-corps naar België, voor het geval van een Fransch-Duitschen oorlog, is gedacht geworden. Volgens een aangetroffen schrijven van den Belgischen Minister van Oorlog van 10 April 1906 heeft de chef van den Belgischen Generalen Staf met den toenmaligen Engelschen militairen attaché te Brussel, luitenant-kolonel BARNARDISTON op diens voorstel in herhaalde besprekingen een uitgebreid plan voor gemeenschappelijke operaties van een Engelsch expeditiecorps van 100.000 man met het Belgische leger tegen Duitschland uitgewerkt. Het plan vond de goedkeuring van den chef van den Engelschen Generalen Staf, generaal-majoor GRIERSON. Alle opgaven van sterkte en samenstelling van de Engelsche troependeelen, over de samenstelling van het expeditiecorps, de landingsplaatsen, eene nauwkeurige tijdberekening voor het transport vanaf de landingsplaatsen, enz., werden den Belgischen Generalen Staf geleverd. Op grond van deze berichten heeft de Belgische Generale Staf het transport van Engelsche troepen naar het Belgische operatiegebied en hunne onderdakbrenging en voeding aldaar, nauwkeurig voorbereid. Tot in alle details is de samenwerking zorgvuldig uitgewerkt. Zoo zouden het Engelsche leger een groot aantal tolken en Belgische gendarmes ter beschikking gesteld worden en de noodige kaarten worden geleverd. Zelfs aan de verpleging van de Engelsche gewonden was reeds gedacht geworden.

35 Duinkerken, Calais en Boulogne waren als landingsplaatsen voor de Engelsche troepen bestemd. Yan hieruit zouden zij met Belgisch spoorwegmaterieel naar het operatiegebied worden gebracht. De voorgenomen landing in Fransche havens en het vervoer door Fransch grondgebied, bewijst, dat aan de Engelsch-Belgische besprekingen gelijksoortige met den Franschen Generalen Staf zijn voorafgegaan. De drie mogendheden hebben de plannen voor een samenwerken van de "verbonden legers" zooals zij in het stuk genoemd worden, nauwkeurig vastgesteld. Daarvoor getuigt ook, dat tusschen de geheime stukken een kaart van den Franschen opmarsen werd ontdekt. Het genoemde schrijven bevat eenige opmerkingen van bijzonder belang. Zoo wordt er op

een bepaalde plaats gezegd, dat de luitenant-kolonel BARNARDISTON gemerkt heeft, dat men op dat oogenblik op de ondersteuning van Holland niet zou kunnen rekenen. Hij heeft verder vertrouwelijk medegedeeld, dat de Engelsche regeering de bedoeling heeft, de basis van den toevoer der Engelsche intendance naar Antwerpen te verplaatsen, zoodra de Noordzee van alle Duitsche oorlogsschepen zou zijn gezuiverd. Verder bracht de Engelsche militaire attaché, de inrichting van een Belgischen spionnagedienst in de Rijnprovincie ter sprake.

Het aangetroffen militaire materiaal ontvangt eene waardevolle aanvulling door een rapport van Baron GREINDL, die lange jaren Belgisch gezant te Berlijn was, aan den Belgischen Minister van Buitenlandsche Zaken, dat zich eveneens onder de geheime papieren bevond, waarin met groote scherpzinnigheid de aan het Engelsche aanbod ten grondslag liggende bijbedoelingen worden onthuld, en waarin de gezant wijst op het bedenkelijke van de situatie, waarin zich België door een eenzijdig partijkiezen ten gunste van de entente-mogendheden had begeven. In het zeer uitvoerige rapport dat van den 23en September 1911 dateert, en waarvan wij ons de volledige publicatie voorbehouden, zet Baron GREINDL uiteen, dat het hem medegedeelde plan van den Belgischen Generalen Staf voor de verdediging van de Belgische neutraliteit in het geval van een Fransch-Duitschen oorlog zich alleen bezig houdt met de vraag, welke militaire maatregelen men moet nemen voor het geval dat Duitschland de Belgische neutraliteit schendt. Voor de hypothese van een Franschen aanval op Duitschland door België was echter evenveel te zeggen. De gezant zet dan verder het volgende uiteen:

28 juni 1914 **Bijlage 2. De Rijkskanselier aan de Bondsregeeringen.**
Vertrouwelijk! Berlijn, den 28en Juni 1914.

Uwe Excellentie wordt verzocht der regeering, bij welke zij geaccrediteerd is, de volgende mededeeling te doen. In verband met de feiten, die de Oostenrijksch-Hongaarsche regeering in hare nota aan de Servische regeering heeft bekend gemaakt, moet de laatste twijfel verdwijnen dat de aanslag, waaronder de Oostenrijksch-Hongaarsche troonopvolger en zijne gemalin als slachtoffer gevallen zijn, in Servië, ten minste met toelaten van leden der Servische regeering en van het Servische leger, is voorbereid geworden. Het is een product van het Groot-Servische drijven, dat sedert eene rij van jaren een bron van voortdurende verontrusting voor de Oostenrijksch-Hongaarsche monarchie en voor geheel Europa geworden is.

In bijzonder marquanten vorm trad het Groot-Servisch chauvinisme te voorschijn gedurende de Bosnische crisis. Slechts aan de verregaande zelfbeheersching en gematigdheid van de Oostenrijksch-Hongaarsche regeering en het energiek ingrijpen der Groot Mogendheden was het toe te schrijven, dat de provocaties, waaraan Oostenrijk-Hongarije in dien tijd van de zijde van Servië was blootgesteld, niet tot een conflict hebben gevoerd. De belofte van toekomstig goed gedrag, die de Servische regeering toen gegeven heeft, is zij niet nagekomen. Onder de oogen en tenminste onder stilzwijgend toelaten van het ambtelijk Servië, heeft de Groot-Servische propaganda intusschen voortdurend aan uitgebreidheid en intensiviteit toegenomen. Het zou noch met de waardigheid, noch met haar recht op zelfbehoud overeen te brengen zijn. wanneer de Oostenrijksch-Hongaarsche regeering het drijven aan den anderen kant der grens, waardoor de veiligheid en de integriteit van haar gebied voortdurend wordt bedreigd, noch langer werkeloos zou aanzien. Onder deze omstandigheden moeten het optreden zoowel als de eischen der Oostenrijksch-Hongaarsche regeering als

gerechtvaardigd worden beschouwd. Het antwoord van de Servische regeering op de eischen welke de Oostenrijksch-Hongaarsche regeering den 23en dezer maand door haar vertegenwoordiger in Belgrado heeft laten stellen, toont evenwel aan, dat de toonaangevende factoren in Servië niet bereid zijn, hun tot nu toe gevoerde politiek en agitatorische werkzaamheden op te geven. Er zal daarom der Oostenrijksch-Hongaarsche regeering, wanneer zij niet voor goed van hare positie als groote mogendheid zou willen afstand doen, niets anders overblijven als hare vorderingen door sterken druk en desnoods door het toevlucht nemen tot militaire maatregelen, door te zetten. Enkele Russische persstemmen beschouwen het als het vanzelf sprekend recht en als de taak van Rusland om in het conflict tusschen Oostenrijk-Hongarije en Servië actief voor Servië partij te nemen. Voor de Europeesche botsing, die het gevolg zou zijn van dergelijke stappen van Rusland, meent de *Nowoje Wremja* zelfs Duitschland te mogen verantwoordelijk maken, voor zoover het er niet Oostenrijk-Hongarije toe brengt, om toe te geven. De Russische pers stelt hiermede de verhoudingen op den kop. Niet Oostenrijk-Hongarije heeft het conflict met Servië veroorzaakt, maar het is Servië geweest dat door eene gewetenlooze begunstiging van de Groot-Servische aspiraties, ook in gedeelten der Oostenrijksch-Hongaarsche monarchie, het bestaan van deze laatste in gevaar heeft gebracht en toestanden heeft geschapen die tenslotte in de misdadige daad van Serajewo uitdrukking hebben

110 gevonden. Wanneer Rusland meent in dit conflict voor Servië in de bres te moeten
springen, dan is dat ongetwijfeld zijn goed recht. Het moet zich echter duidelijk
voor oogen stellen dat het daarmede de Servische woelingen tot ondergraving van het
bestaansrecht der Oostenrijksch-Hongaarsche monarchie tot. de zijne maakt en dat het
er alleen de verantwoordelijkheid voor draagt, wanneer uit het Oostenrijksch-
115 Servische geschil, dat alle overige Groot Mogendheden wenschen te localiseeren, een
Europeesche oorlog ontstaat. Deze verantwoordelijkheid van Rusland komt duidelijk aan
den dag en weegt te zwaarder, waar Graaf Berchtold Rusland officieel verklaard heeft
dat Oostenrijk niet de bedoeling heeft, gedeelten van het Servische grondgebied te
verwerven, noch het bestaan van het Servische koninkrijk aan te tasten, maar dat het
120 slechts rust wenscht tegenover de Servische woelingen, die zijn bestaan in gevaar
brengen.

De houding door de Keizerlijke regeering in deze quaestie aan te nemen, teekent zich
duidelijk af. De, door de panslavisten tegen Oostenrijk-Hongarije gevoerde, agitatie,
streeft als einddoel, door middel van de verbroekeling der Donaumonarchie, naar het
uiteenspatten of de verzwakking van den driebond en naar de volkomen isoleering van
125 het Duitse Rijk als gevolg daarvan. Het meest elementaire eigenbelang roept ons
daarom aan de zijde van Oostenrijk-Hongarije. De plicht. Europa, wanneer het
eenigszins mogelijk is voor een algemeenen oorlog te bewaren, brengt er ons
tegelijkertijd toe, die bemoeiingen te ondersteunen, welke werken in de richting van
eene localiseering van het conflict, getrouw aan de richtlijnen der politiek, die wij
130 nu reeds sedert 44 jaren in het belang van het behoud van den Europeeschen vrede, met
succes hebben gevoerd. Wanneer intusschen, onverhoopt door een ingrijpen van Rusland
de vuurhaard mocht worden uitgebreid, dan zullen wij, getrouw aan onzen bondsplicht,
met de geheele macht van het Rijk de naburige monarchie moeten ondersteunen. Slechts
gedwongen zullen wij naar het zwaard grijpen, dan echter zullen wij het doen in het
135 rustige bewustzijn, dat wij geen schuld dragen aan het onheil, dat een oorlog over de
volkeren van Europa zou moeten brengen.

10 juli 1914 **WEENEN, 10 Juli. Zoodra het onderzoek naar den moord**
te Serajewo afgesloten is, zal het gepubliceerd worden. Een deel van het
140 bewijsmateriaal zal ter kennis gebracht worden van de Servische regeering met het
verzoek een onderzoek in te stellen. Men verwacht, dat, zoodra Servië elke
medeplichtigheid aan de verraderlijke beweging in Bosnië afwijst, ook bij die
Serviërs een licht opgaat, die zich thans door de dubbelzinnigheid der Servische
politiek misleiden laten.

23 juli 1914 **Bijlage 4. Telegram van den Keizerlijken Ambassadeur te Petersburg:**
aan den Rijkskanselier van den 23en Juli 1914.
Den inhoud van instructie 592 heb ik zooeven in een langdurig onderhoud met SASANOW
uitvoerig toegelicht. De minister ging zich te buiten in matelooze beschuldigingen
150 tegen Oostenrijk-Hongarije en was zeer opgewonden. Zoo beslist mogelijk verklaarde
hij, dat Rusland onmogelijk zou kunnen toelaten, dat het Servisch-Oostenrijksche
geschil tusschen de betrokkenen alleen zou worden uitgemaakt.

23 juli 1914 **Bijlage 1b. De Rijkskanselier aan de Keizerlijke gezanten te Parijs,**
Londen en St. Petersburg, den 23en Juli 1914.
De publicaties van de Oostenrijksch-Hongaarsche regeering over de omstandigheden,
waaronder de aanslag op den Oostenrijkschen troonopvolger en zijn gemalin heeft
plaats gevonden, toonen zoo openlijk mogelijk de doeleinden, welke zich de Groot-
160 Servische propaganda gesteld heeft en de middelen waarvan zij zich ter bereiking
daarvan bedient. Ook moet door de bekend gemaakte feiten de laatste twijfel
verdwijnen, dat het centrum van de actie die streeft naar het losmaken van de Zuid-
Slavische provinciën der Oostenrijksch-Hongaarsche Monarchie en de vereeniging van
deze met het Servische koninkrijk in Belgrado te zoeken is, en daar, althans met
toelating van de zijde van leden der regeering en van het leger, arbeidt. Het begin
165 van de Servische woelingen ligt reeds een lange rij van jaren terug. In zeer
marquanten vorm trad het Groot-Servische chauvinisme te voorschijn gedurende de
Bosnische crisis. Slechts aan de verregaande zelfbeheersching en gematigdheid der
Oostenrijksch-Hongaarsche regeering en het energiek ingrijpen der Groot Mogendheden
was het toe te schrijven dat de provocaties, waaraan Oostenrijk-Hongarije in dezen
170 tijd van de zijde van Servië was blootgesteld, niet tot een conflict voerden. De
belofte van toekomstig goed gedrag, die de Servische regeering toentertijd gegeven
heeft, is zij nooit nagekomen. Onder de oogen, tenminste onder stilzwijgend toelaten
van het ambtelijke Servië heeft de Groot-Servische propaganda intusschen voortdurend
aan omvang en intensiviteit toegenomen. Op hare rekening is de jongste misdaad te

175 plaatsen, waarvan de draden naar Belgrado voeren. Er is op ondubbelzinnige wijze
gebleken, dat het noch met de waardigheid, noch met het zelfbehoud van de
Oostenrijksch-Hongaarsche monarchie zou zijn overeen te brengen, om het drijven aan
de andere zijde der grens, waardoor de veiligheid en de integriteit van haar
180 grondgebied voortdurend wordt bedreigd, nog langer werkeloos aan te zien. In verband
met deze omstandigheden kunnen het optreden en de eischen der Oostenrijksch-
Hongaarsche regeering slechts als gerechtvaardigd worden beschouwd.
Desniettegenstaande sluit de houding, die de openbare meening zoowel als de regeering
in Servië den laatsten tijd ingenomen hebben, de vrees niet uit, dat de Servische
regeering er voor bedanken zal, aan deze eischen te voldoen en dat zij zich zal laten
185 bewegen, tegenover Oostenrijk-Hongarije eene uitdagende houding aan te nemen.
In dat geval zou de Oostenrijksch-Hongaarsche regeering wanneer zij niet voor goed
van hare positie als groote mogendheid zou willen afstand doen, niets anders
overblijven als hare eischen tegenover de Servische regeering door sterken druk en
desnoods door het toevlucht nemen tot militaire maatregelen door te zetten, waarbij
190 de keuze der middelen aan haar moet worden overgelaten. Ik heb de eer Uwe
Excellentie, enz., te verzoeken U in dezen zin tegenover (den tegenwoordigen
vertegenwoordiger van den heer VIVIANI), (Sir EDWARD GREY) (den heer SASANOW) uit te
spreken en daarbij in het bijzonder den nadruk te leggen op de opvatting, dat men in
de onderhavige quaestie te doen heeft met eene aangelegenheid, die uitsluitend
195 tusschen Oostenrijk-Hongarije en Servië moet worden beslist, waarbij het het ernstige
streven der mogendheden moet zijn de quaestie te beperken tot de beide daarbij direct
betrokkenen. Wij wenschen dringend de localiseering van het conflict, omdat ieder
ingrijpen van eene andere macht in verband met de verschillende verbondsplichten
onafzienbare consequenties mee zou brengen. Gaarne ontving ik een telegrafisch
200 bericht over het verloop van het onderhoud, hetwelk met belangstelling tegemoet
zie.

24 juli 1914 **Bijlage 3. Telegram van den Keizerlijken Ambassadeur te Weenen
aan den Rijkskanselier van den 24en Juli 1914.**

205 Graaf BERCHTOLD heeft heden den Russischen chargé d'affaires bij zich verzocht ten
einde hem uitvoerig en vriendschappelijk het standpunt van Oostenrijk-Hongarije
tegenover Servië uiteen te zetten. Na recapitulering van de historische ontwikkeling
der laatste jaren legde hij er den nadruk op. dat de Monarchie er niet aan denkt,
tegenover Servië veroverend op te treden. Oostenrijk-Hongarije zal geen aanspraak
210 maken op Servisch grondgebied. Het houdt er strikt aan vast, dat deze stap slechts
ten doel heeft, definitieve maatregelen te nemen tegen de Servische woelingen.
Noodgedrongen moest Oostenrijk-Hongarije waarborgen verlangen voor eene toekomstige
vriendschappelijke houding van Servië tegenover de Monarchie. Hij is er verre van
verwijderd, eene verschuiving van de machtsverhoudingen op den Balkan, te willen
215 veroorzaken. De chargé d'affaires, die nog geen instructies uit Petersburg had
ontvangen, heeft de verklaringen van den minister ad referendum genomen, onder
toezegging, ze onmiddellijk ter kennis van SASANOW te brengen.

24 juli 1914 **Bijlage 1. Norddeutsche Allgemeine Zeitung, 25 Juli 1914.**

220 *De Nota van Oostenrijk-Hongarije aan Servië.*
Berlijn, den 24 Juli.

De Oostenrijksch-Hongaarsche gezant te Belgrado heeft gisteren avond om 6 uur aan de
Servische regeering een verbaal nota, overgereikt met de *eischen der Oostenrijksch-
Hongaarsche regeering*. In de nota wordt het *antwoord tot Zaterdag den 25 Juli, 6 uur*
225 *'s avonds* verlangd. De woordelijke inhoud luidt als volgt:
Den 31en Maart 1909 heeft de Koninklijk Servische gezant bij het Weensche hof in
opdracht zijner regeering de volgende verklaring afgelegd: Servië erkent, dat het
door den in Bosnië ontstanen toestand niet in zijne rechten wordt gekrenkt en dat het
zich in verband daarmee zal aanpassen aan de besluiten, welke de mogendheden met
230 betrekking tot artikel 25 van het verdrag van Berlijn, zullen nemen. Terwijl Servië
de raadgevingen der Groote Mogendheden opvolgt, verbindt het zich de houding van
protest en weerstand, die het met betrekking tot de annexatie sedert gepasseerden
October heeft ingenomen, te laten varen, en verbindt het zich verder, de richting
zijner tegenwoordige politiek tegenover Oostenrijk-Hongarije te veranderen en voor
235 den vervolge met dit laatste land betrekkingen van vriendschappelijke nabuurschap te
zullen onderhouden.
De geschiedenis van de laatste jaren en in het bijzonder de smartelijke
gebeurtenissen van den 28en Juni hebben het bestaan van een subversieve beweging in
Servië bewezen, die tot bedoeling heeft bepaalde deelen van het grondgebied der
240 Oostenrijksch-Hongaarsche monarchie van die monarchie af te scheiden. Deze beweging,

die onder de oogen der Servische regeering ontstond, heeft zich buiten het gebied des koninkrijks door daden van terrorisme, door een rij van aanslagen en door moorden, kenbaar gemaakt.

245 Wel verre van de in de verklaring van 31 Maart 1909 vervatte formeele verplichtingen na te komen, heeft de Koninklijk Servische regeering niets gedaan om deze beweging te onderdrukken. Zij duldde het misdadige drijven der verschillende tegen de Monarchie gerichte vereenigingen, de teugellooze taal der pers, de verheerlijking van de hoofdschuldigen aan de aanslagen, de deelneming van officieren en ambtenaren aan subversieve woelingen, zij duldde eene ongezonde propaganda bij het openbaar

250 onderwijs en duldde ten slotte alle manifestaties, die er de Servische bevolking toe konden brengen de Monarchie te haten en hare instellingen te verachten. Nog tot op het oogeblik, waarop de gebeurtenissen van 28 Juni de geheele wereld, de vreeselijke gevolgen van een dergelijk dulden hebben getoond, is de Servische regeering deze beweging blijven dulden.

255 Uit de verklaringen en bekentenissen van de misdadige hoofdschuldigen aan het attentaat van 28 Juni, blijkt, dat de moord van Serajewo in Belgrado werd voorbereid, dat de moordenaars de wapens en bommen, waarvan zij voorzien waren, ontvingen van Servische officieren en ambtenaren, die lid waren van de Narodna Odbrana, en dat ten slotte de overbrenging van de misdadigers en van hun wapens naar Servië geschiedde

260 door middel van leidende Servische grensorganen. De genoemde resultaten van het onderzoek maken het voor de K. en K. regeering niet mogelijk, nog langer in de houding van afwachtende lankmoedigheid te volharden, die zij gedurende vele jaren had ingenomen, tegenover die woelingen, welke hun middelpunt hebben in Belgrado en van daaruit op het gebied der Monarchie worden overgebracht.

265 Deze resultaten maken het der K. en K. regeering veel meer tot plicht, aan woelingen, die eene voortdurende bedreiging vormen voor de rust der Monarchie, een einde te maken.

Teneinde dit doel te bereiken, ziet de K. en K. regeering zich gedwongen van de Servische regeering eene *officieele verzekering te eischen, dat zij de tegen*

270 *Oostenrijk-Hongarije gerichte propaganda veroordeelt, d. w. z. de totaliteit van de machinaties, welke einddoel is, van de Monarchie, gebieden los te maken, die haar toebehooren en dat zij zich verplicht, deze misdadige en terroristische propaganda met alle middelen te onderdrukken.*

Teneinde aan deze verplichtingen een plechtig karakter te geven, zal de Koninklijk Servische regeering op de eerste pagina van haar officieel orgaan van 26/13 Juli de volgende verklaring openbaar maken:

275 "De Koninklijk Servische regeering veroordeelt de tegen Oostenrijk-Hongarije gerichte progaganda, d. w. z. de totaliteit van die machinaties, welke einddoel is het van de Oostenrijksch-Hongaarsche monarchie losmaken van deelen van het grondgebied, dat die

280 Monarchie toebehoort en zij betreurt oprecht de vreeselijke gevolgen van deze misdadige handelingen. De Koninklijk Servische regeering betreurt, dat Servische officieren en ambtenaren aan de bovengenoemde propaganda hebben deelgenomen en daardoor de betrekkingen van vriendschappelijke nabuurschap in gevaar hebben gebracht, welke de Koninklijke

285 regeering zich door hare verklaring van 31 Maart 1909 zoo plechtig mogelijk verbonden had, te zullen onderhouden. De Koninklijke regeering, die iedere gedachte aan en iedere poging tot inmenging in het lot der bewoners van welk deel der Oostenrijksch-Hongaarsche monarchie ook, afkeurt en van zich wijst, beschouwt het als hare plicht, er de officieren en

290 ambtenaren en de geheele bevolking van het Koninkrijk zeer nadrukkelijk op te wijzen, dat zij voor den vervolge met de uiterste gestrengheid zal optreden tegen die personen, welke zich aan dusdanige handelingen zouden schuldig maken en dat zij zich alle moeite zal geven, dusdanige handelingen te voorkomen en te onderdrukken.

295 Deze verklaring zal tegelijkertijd door eene dagorder van Zijne Majesteit den Koning ter kennis worden gebracht van het Koninklijk leger en in het officiële orgaan van het leger worden openbaar gemaakt. De Koninklijk Servische regeering verplicht zich bovendien:

1. iedere publicatie te onderdrukken, die tot haat tegen en verachting voor de Monarchie aanzet en waarvan de algemeene strekking gericht is tegen de territoriale integriteit van den laatsten staat;

300 2. onmiddellijk over te gaan tot de ontbinding van de vereeniging "Narodna Odbrana", op alle propagandamiddelen van die vereeniging beslag te leggen en op dezelfde wijze op te treden tegen de andere vereenigingen, die zich bezighouden met de propaganda tegen Oostenrijk-Hongarije. De Koninklijke regeering zal de noodige maatregelen

305 treffen, opdat de ontbonden vereenigingen niet onder een anderen naam of onder een anderen vorm, blijven voortbestaan;

3. zonder verwijl uit het openbaar onderwijs in Servië, zoowel wat betreft het onderwijzend personeel alsook wat betreft de leermiddelen, alles te verwijderen, wat gebruikt wordt of zou kunnen gebruikt worden, om de propaganda tegen Oostenrijk-Hongarije voedsel te verschaffen;
- 310 4. uit het leger en uit de regeeringscolleges en het civiele bestuur alle officieren en ambtenaren te verwijderen, die zich aan propaganda tegen Oostenrijk-Hongarije hebben schuldig gemaakt en waarvan de K. en K. regeering zich voorbehoudt de namen bekend te maken, onder mededeeling van het tegen hen getuigende materiaal, dat in haar bezit is;
- 315 5. goed te vinden, dat bij de onderdrukking der tegen de integriteit der monarchie gerichte subversieve beweging, in Servië ambtenaren der K. en K. regeering medewerken;
- 320 6. een gerechtelijk onderzoek in te leiden tegen die deelnemers aan het complot van 28 Juni, die zich op Servisch grondgebied bevinden. Door de K. en K. regeering daartoe gedelegeerde ambtenaren zullen aan het betreffend gerechtelijk onderzoek deelnemen;
- 325 7. met de grootste snelheid over te gaan tot de arrestatie van den majoor VOJA TANKKOSIC [=TANKOSIC] en van een zekeren MILAN CIGANOVIC, beiden Servische staatsambtenaren, die door de resultaten van het gerechtelijk onderzoek gecompromitteerd zijn;
- 330 8. door krachtdadige maatregelen te verhinderen, dat Servische autoriteiten deelnemen aan het smokkelen van wapens en explosiemiddelen over de grens; Die ambtenaren bij den grensdienst van Schabatz en Loznica, die de hoofdschuldigen aan de misdaad van Serajewo behulpzaam waren bij het overschrijden der grens, uit den dienst te ontslaan en streng te straffen;
- 335 9. de K. en K. regeering opheldering te geven over de niet te rechtvaardigen uitlatingen van hooge Servische ambtenaren in Servië en in het buitenland, die zonder rekening te houden met hunne hooge positie, niet gearzeld hebben, zich na den aanslag van 28 Juni in interviews op vijandelijke wijze over Oostenrijk-Hongarije uit te laten;
10. de K. en K. regeering zonder verwijl van de uitvoering der in de vorige punten samengevatte maatregelen op de hoogte te brengen. De K. en K. regeering verwacht het antwoord der Koninklijke regeering op zijn laatst op Zaterdag den 25 en dezer maand te 6 ure des namiddags.
- 340 Eene memorie betreffende de resultaten van het gerechtelijk onderzoek van Serajewo, voor zoover zij betrekking hebben op de sub 7 en 8 genoemde ambtenaren, is aan deze nota toegevoegd.
- 345 BIJLAGE. Het bij de rechtbank te Serajewo tegen GABRILO PRINCIP c. s. aanhangig gemaakte gerechtelijk onderzoek wegens den op den 28 en Juni van dit jaar beganen sluipmoord, dan wel wegens medeplichtigheid aan dien sluipmoord, heeft tot dusverre de volgende resultaten opgeleverd:
- 350 1. Het plan, den aartshertog FRANZ FERDINAND gedurende zijn verblijf in Serajewo te vermoorden, werd in Belgrado door GABRILO PRINCIP, NEDELJKO GABRINOVIC, een zekeren MILAN CIGANOVIC en TRIFHO GRABEZ met medewerking van den majoor VOJA TANKKOSIC opgemaakt.
2. De zes bommen en de vier browningpistolen, waarvan zich de misdadigers als werktuigen bedienden, werden PRINCIP, GABRINOVIC en GRABEZ in Belgrado door een zekeren MILAN CIGANOVIC en den majoor VOJA TANKKOSIC verschaft en ter hand gesteld.
- 355 3. De bommen zijn handgranaten, die afkomstig zijn uit het wapendepôt van het Servische leger te Kragujevac.
4. Teneinde het welslagen van den aanslag te verzekeren, onderwees MILAN CIGANOVIC [=CIGANOVIC], PRINCIP, GABRINOVIC en GRABEZ de hanteering van granaten en gaf in een bosch naast het schietveld van Topschider, PRINCIP en GRABEZ, les in het schieten met browningpistolen.
- 360 5. Teneinde PRINCIP, GABRINOVIC en GRABEZ het overschrijden der Bosnisch-Herzegowinasche grens en het binnensmokkelen der wapens mogelijk te maken, werd een geheel geheim transportsysteem door CIGANOVIC georganiseerd. Het binnenbrengen van de misdadigers en van hunne wapens in Bosnië en Herzegowina werd door de grenscommandanten van Schabatz (Rade Popovic) en Loznica en door de tolbeambten RUDOVOJ GIBIC van Loznica met hulp van verscheidene andere personen uitgevoerd.
- 365

370 25 juli 1914 **Bijlage la. Norddeutsche Allgemeine Zeitung 29 Juli 1914.**
Oostenrijk-Hongarije en de Servische Nota.
Weenen, 27 Juli. De Nota van de Koninklijk Servische regeering van 12 25 Juli 1914 heeft den volgenden inhoud:

375 De Koninklijke regeering heeft de mededeeling van de K. en K. regeering van den 10 en
dezer ontvangen en is overtuigd, dat haar antwoord ieder misverstand zal uit den weg
nemen, dat dreigt de betrekkingen van vriendschappelijke nabuurschap tusschen de
Oostenrijksche monarchie en het koninkrijk Servië te verstoren.

380 De Koninklijke regeering is er zich van bewust, dat tegenover de groote naburige
monarchie bij geen enkele gelegenheid die protesten werden vernieuwd, welke destijds
zoowel in de Skupschtina alsook in de verklaringen en handelingen van de
verantwoordelijke vertegenwoordigers van den staat tot uitdrukking werden gebracht en
385 waaraan door de verklaring der Servische regeering van 18 Maart 1909 een einde kwam,
en dat verder, sedert dien tijd, noch door de verschillende elkander opvolgende
regeeringen van het Koninkrijk noch door deszelfs ambtenaren, eene poging werd
gedaan, den in Bosnië en Herzegowina geschapen politieken en staatsrechter! ijken
toestand te veranderen.

De Koninklijke regeering stelt vast, dat de K. en K. regeering in deze richting
geenerlei aanmerkingen heeft gemaakt, met uitzondering van het geval van een
leerboek, in welk geval de K. en K. regeering eene volkomen bevredigende verklaring
390 heeft ontvangen. Servië heeft gedurende den Balkan crisis in talrijke gevallen
bewijzen geleverd voor zijn vredelievende en gematigde politiek en het is slechts aan
Servië en aan de offers, die het uitsluitend in het belang van den Europeeschen vrede
gebracht heeft, te danken, als deze vrede is bewaard gebleven.

In verband hiermede merkt de *Oostenrijksch-Hongaarsche regeering* op: De Koninklijk
395 Servische regeering bepaalt er zich toe, vast te stellen, dat sedert het afgeven van
de verklaring van 18 Maart 1909 van de zijde der Servische regeering en hare
ambtenaren geene poging tot verandering der positie van Bosnië en Herzegowina werd
ondernomen.

Daarmede wijkt zij op bewust willekeurige wijze af van datgene, wat aan onzen stap
400 ten grondslag lag, aangezien wij niet beweerd hebben, dat zij en hare ambtenaren in
deze richting officieel iets hebben ondernomen.

Onze opmerking dient veel meer aan te toonen, dat zij niettegenstaande de in de
aangehaalde nota op zich genomen verplichtingen, heeft nagelaten, de beweging, welke
tegen de territoriale integriteit der Monarchie gericht was, te onderdrukken.

405 Hare verplichting bestond daarin, de geheele richting harer politiek te veranderen en
tot de Oostenrijksch-Hongaarsche monarchie in eene betrekking te treden van
vriendschappelijke nabuurschap, dus niet alleen in het niet aantasten van het
bezitrecht der monarchie op Bosnië.

De Servische nota vervolgt dan:

410 De Koninklijke regeering kan niet worden verantwoordelijk gemaakt voor uitlatingen,
die een particulier karakter dragen, zooals krantenartikelen en de vreedzame arbeid
van vereenigingen, uitlatingen, die in bijna alle landen zeer gewone verschijnselen
zijn en die in het algemeen aan de controle van den staat ontsnappen. De Koninklijke
regeering is hiervoor te minder verantwoordelijk, waar zij bij de oplossing van eene
415 geheele rij van quaesties, die tusschen Servië en Oostenrijk-Hongarije gerezen zijn,
grootte tegemoetkoming getoond heeft, waardoor het haar gelukt is het grootste deel
daarvan ten gunste van de vooruitgang der beide naburige landen op te lossen.

Aanmerking der K. en K. regeering:

420 De bewering der Koninklijk Servische regeering, dat de uitlatingen der pers en de
werkzaamheid van vereenigingen een particulier karakter dragen en dat de staat deze
niet kan controleren staat lijnrecht tegenover de instellingen der moderne staten en
zelfs tegenover de meest liberale richting op het gebied van het pers en
425 vereenigingsrecht hetwelk een publiek-rechterlijk karakter heeft en de pers zoowel
als de vereenigingen onder het toezicht van den staat stelt. Overigens houden ook de
Servische instellingen met de noodzakelijkheid van een dergelijk toezicht rekening.
Het tegen de Servische regeering gerichte verwijt bedoelt juist aan te toonen, dat
zij ten eenenmale heeft nagelaten, toezicht te houden op hare pers en hare
vereenigingen, waarvan zij de werking in een der Monarchie vijandigen zin kende.

430

De Servische nota vervolgt:

De Koninklijke regeering was derhalve door de bewering, dat Servische onderdanen aan
de voorbereiding van den te Serajewo gepleegden aanslag hadden deelgenomen,
smartelijk verrast. Zij had verwacht uitgenoodigd te worden bij de onderzoekingen
435 over deze misdaad, hare medewerking te verlenen en was bereid, ten einde hare
algeheele correktheid door daden te bewijzen, alle personen te vervolgen, omtrent
welke men haar gegevens zou hebben verschaft.

Kantteekening van de K. en K. regeering.

440 Deze bewering is onjuist. De Servische regeering was omtrent de tegen bepaalde personen bestaande verdenking nauwkeurig onderricht en niet alleen in de gelegenheid, maar zelfs volgens hare binnenlandsche wetgeving, verplicht, geheel uit zich zelve, onderzoekingen in te stellen. Zij heeft in deze richting niets gedaan.

445 **De Servische Nota.**

In overeenstemming met de wenschen der K. en K. regeering is de Koninklijke regeering derhalve bereid, iederen Servischen onderdaan, voor wiens deelneming aan de Serajewosche misdaad haar bewijzen worden geleverd, zonder aanzien van positie en rang, voor het gerecht te brengen. Zij verplicht zich inzonderheid op de eerste
450 pagina van het ambtelijk orgaan de volgende mededeeling openbaar te maken. De Koninklijk Servische regeering veroordeelt iedere propaganda, die tegen Oostenrijk-Hongarije zou zijn gericht, d. w. z. de totaliteit der machinaties, welke als einddoel het losrukken van enkele gebiedsdeelen der Oostenrijksch-Hongaarsche monarchie op het oog hebben, en zij betreurt oprecht de treurige gevolgen van dit
455 misdadig drijven.

Kantteekening van de K. en K. regeering.

Onze eisch luidde: "De Koninklijk Servische regeering veroordeelt de tegen Oostenrijk-Hongarije gerichte propaganda..."

460 De door de Koninklijk Servische regeering aangebrachte veranderingen in de door ons geëischte verklaring, beteekent, dat eene dusdanige tegen Oostenrijk-Hongarije gerichte propaganda niet bestaat, of dat haar van eene dusdanige propaganda niets bekend is. Deze formule is onoprecht en achterhoudend, daar de Servische regeering daarmede voor later het achterdeurtje openhoudt, dat zij de thans bestaande
465 propaganda door deze verklaringen niet heeft gedesavoueed en niet heeft toegegeven, dat deze der Monarchie vijandig is, waaruit zij verder zou kunnen afleiden, dat zij tot onderdrukking van eene propaganda, die gelijk is aan de tegenwoordige, niet zou zijn verplicht.

470 **De Servische Nota.**

De Koninklijke regeering betreurt, dat luidens de mededeeling der K. en K. regeering bepaalde Servische officieren en ambtenaren aan de zoeven genoemde propaganda hebben medegewerkt, en dat deze daardoor de betrekkingen van vriendschappelijke nabuurschap in gevaar gebracht hebben, tot welker inachtneming de Koninklijke regeering zich door
475 hare verklaring van 31 Maart 1909 plechtig verbonden had. "De regeering..." gelijkkluidend met den verlangden text.

Kantteekening der K. en K. regeering.

De door ons geëischte formuleering luidde: "De Koninklijke regeering betreurt, dat Servische officieren en ambtenaren... medegewerkt hebben..."
480 Ook door deze formuleering en de verdere bijvoeging "luidens de mededeeling der K. en K. regeering", tracht de Servische regeering hetzelfde te bereiken wat reeds boven door ons werd aangeduid: voor de toekomst de vrije hand te houden.

485 **De Servische Nota. De Koninklijke regeering verplicht zich verder: 1. Bij** gelegenheid van de eerstvolgende gewone zitting van de skupschtina aan de perswet eene bepaling toe te voegen, volgens welke ophitsing tot haat tegen en verachting voor de Monarchie, zoomede iedere publicatie waarvan de algemeene strekking gericht is tegen de territoriale integriteit van Oostenrijk-Hongarije, ten strengste zal
490 worden gestraft.

Zij verbindt zich, met het oog op de in de naaste toekomst plaats vindende grondwetsherziening aan artikel 22 van de grondwet eene alinea toe te voegen, welke het in beslag nemen van dusdanige publicaties veroorlooft, iets wat volgens de
495 duidelijke bepalingen van artikel 22 der grondwet thans onmogelijk is.

Kantteekening van de K. en K. regeering.

Wij hadden verlangd:

1. Iedere publicatie te onderdrukken, die aanzet tot haat tegen en verachting voor de Monarchie en welker strekking gericht is tegen de territoriale integriteit van de
500 Monarchie.

Wij wilden alzoo Servië de verplichting opleggen, er voor te zorgen, dat dusdanige persaanvallen in de toekomst zouden achterwege blijven, wij wenschten alzoo op dit punt een bepaald resultaat te bereiken.

In plaats daarvan biedt Servië ons de indiening van twee wetten aan, welke als middel

505 zouden moeten dienen om dit resultaat te bereiken, en wel
a) Een wet, waardoor de daarvoor in aanmerking komende, der Monarchie vijandige, persuitingen subjectief zullen kunnen worden bestraft, wat ons absoluut onverschillig is, te meer daar het bekend is, dat de subjective vervolging van persdelicten uiterst zelden mogelijk is en dat bij eene daarmede in overeenstemming zijnde laksche
510 toepassing van een dergelijke wet, ook de weinige gevallen, die daaronder vallen, niet zouden worden gestraft, alzoo een voorstel dat onzen eisch in geen enkel opzicht tegemoet komt, en dat ons daarom niet de geringste garantie biedt voor het door ons gewenschte resultaat;
b) een aanvullingswet op artikel 22 der constitutie, hetwelk de confiscatie zou
515 veroorloven – een voorslag, die ons evenmin kan bevredigen, aangezien het bestaan van zulk een wet in Servië ons niets helpt, wanneer niet de regeering zich verplicht die wet ook toe te passen, wat ons echter niet beloofd werd.
Deze voorstellen zijn dus geheel onbevredigend – en dit te meer daar zij ook in
520 zooverre ontwijkend zijn, dat ons niet gezegd wordt, binnen welken tijd die wetten zullen worden ingediend en daar in geval van eene verwerping der wetsvoorstellen door de skupschtina – om van een eventueel aftreden der regeering in het geheel niet te spreken alles bij het oude zou blijven.

De Servische Nota. 2. De regeering bezit geen enkel bewijs

525 en ook de nota van de K. en K. regeering levert haar dit niet, dat de vereeniging "Narodna Odbrana" en andere gelijksoortige vereenigingen tot op den huidigen dag door een van hunne leden eenige misdadige handeling van dezen aard zouden hebben begaan. Intusschen zal de Koninklijke regeering aan den eisch der K. en K. regeering gevolg geven en de vereeniging "Narodna Odbrana", zoomede iedere vereeniging, die tegen
530 Oostenrijk-Hongarije mocht werken, ontbinden.

Kantteekening der K. en K. regeering.

De der Monarchie vijandige propaganda van "Narodna Odbrana" en van de met deze verbonden vereenigingen, vervult in Servië het geheele openbare leven; het is
535 derhalve eene geheel ongepaste gereserveerdheid, wanneer de Servische regeering beweert, dat haar daarvan niets bekend is.
Geheel afgezien hiervan is de door ons gestelde eisch niet volkomen vervuld, daar wij bovendien verlangd hebben: op de propagandamiddelen dier vereenigingen beslag te leggen en het wederoprichten der ontbonden vereenigingen onder een anderen naam en in
540 anderen vorm te verhinderen.
In deze beide richtingen zwijgt het kabinet van Belgrado volkomen, zoo dat ons ook door de ons gedane halve toezegging, geen waarborg wordt geschonken, dat door de ontbinding van de der Monarchie vijandige associaties, in het bijzonder van de "Narodna Odbrana", aan hun drijven definitief een einde zal worden gemaakt.
545

De Servische Nota. 3. De Koninklijk Servische regeering verbindt

zich zonder verwijl uit het openbaar onderwijs in Servië alles te verwijderen, wat de tegen Oostenrijk-Hongarije gerichte propaganda zou kunnen steunen, wanneer haar door
545 de K. en K. regeering positieve bewijzen voor die propaganda worden geleverd.

Kantteekening van de K. en K. regeering.

Ook in dit geval verlangt de Servische regeering eerst bewijzen, dat bij het Servische openbaar onderwijs eene der Monarchie vijandige propaganda wordt gevoerd, terwijl zij toch moet weten, dat de bij de Servische scholen ingevoerde leerboeken in
555 deze richting stof bevatten, die aan critiek onderhevig is en dat een groot deel van de Servische onderwijzers in het kamp der "Narodna Odbrana" en van de met deze verbonden vereenigingen staat.
Overigens heeft de Servische regeering ook hier aan een deel van onze eischen niet zóó voldaan, als wij dit verlangd hebben, wijl zij in haren text den door ons
560 gewenschten tusschenzin "zowel wat betreft het onderwijzend personeel, als wat betreft de leermiddelen", wegliet, een tusschenzin, die duidelijk aantoon, waar men de der Monarchie vijandige propaganda in de Servische school, zoeken moet.

De Servische Nota. 4. De Koninklijke regeering is ook bereid die officieren

565 en ambtenaren uit den militairen en civielen dienst te ontslaan, waarvan door gerechterlijk onderzoek wordt vastgesteld, dat zij zich aan handelingen tegen de territoriale integriteit der Monarchie hebben schuldig gemaakt; zij verwacht, dat de K. en K. regeering haar door middel van het instellen van eene gerechtelijke vervolging de namen zal mededeelen van die officieren en ambtenaren en van de feiten,
570 die hen ten laste worden gelegd.

Kantteekening der K. en K. regeering.

575 Waar de Koninklijk Servische regeering hare toezegging de betreffende officieren en
ambtenaren uit den militairen en civielen dienst te ontslaan, verbindt aan de
omstandigheid, dat deze personen door een gerechtelijk onderzoek zullen worden
580 schuldig bevonden beperkt zij hare toezegging tot die gevallen, in welke deze
personen een strafrechterlijk vast te stellen delict ten laste ligt. Daar wij echter
de verwijdering van die officieren en ambtenaren verlangen, welke eene der Monarchie
vijandige propaganda voerden, wat immers in hot algemeen in Servië geen gerechtelijk
strafbare zaak is schijnt aan onze eischen ook op dit punt niet te worden voldaan.

Nota der Koninklijk Servische regeering. 5. De Koninklijke regeering

585 moet bekennen, dat zij zich niet ten volle rekenschap kan geven omtrent den zin en de
draagwijdte van dit verlangen der K. en K. regeering, hetwelk bedoelt, dat de
Koninklijk Servische regeering zich zou verplichten op haar grondgebied de
medewerking van de ambtenaren der K. en K. regeering toe te laten, echter verklaart
zij, dat zij bereid is, iedere medewerking aan te nemen, welke in overeenstemming is
590 met de grondslagen van het volkenrecht en van het strafproces en die verder in
overeenstemming is met de betrekkingen van vriendschappelijke nabuurschap.

Kanttekening van de K. en K. regeering.

595 Met deze vraag heeft het algemeene volkenrecht even weinig te maken als het
strafprocesrecht. Het gaat hier om eene aangelegenheid waarmee alleen de
staatspolitie te maken heeft en die langs den weg van eene bijzondere overeenkomst is
op te lossen. De gereserveerdheid van Servië is daarom onbegrijpelijk en ware door
haar vagen algemeenen vorm geschikt tot onoverkomenlijke bezwaren aanleiding te geven
bij het afsluiten van de betreffende overeenkomst.

Nota van de Koninklijke Servische regeering. 6. De Koninklijke regeering

600 houdt het begrijpelijker wijze voor haar plicht tegen alle personen, die bij het
complot van 15/18 Juni betrokken waren of betrokken zouden geweest zijn en die zich
op haar gebied bevinden, een gerechtelijk onderzoek in te leiden. Wat de medewerking
van hiertoe speciaal gedelegeerde ambtenaren van de K. en K. regeering aan dit
605 onderzoek betreft, zoo kan zij een dergelijke deelneming niet aannemen, daar dit in
strijd zou zijn met de grondwet, en met de wet op de strafprocedure. Maar in enkele
gevallen zou den Oostenrijksch-Hongaarschen ambtenaren mededeeling kunnen worden
gedaan van de resultaten van het gerechtelijk onderzoek.

Kantteekening der K. en K. regeering.

610 Ons verlangen was geheel duidelijk en niet mis te verstaan. Wij verlangden het
inleiden van een gerechtelijk onderzoek tegen de deelnemers aan het complot.
Deelneming van K. en K. ambtenaren aan de hierop betrekking hebbende onderzoekingen
(recherche in tegenstelling met enquête judiciaire). Wij hebben er geen oogenblik aan
gedacht K. en K. ambtenaren aan de Servische gerechtszittingen te doen deelnemen. Zij
615 zouden slechts aan het vooronderzoek van de politie medewerken, hetwelk het materiaal
voor het proces zou moeten aanvoeren en schiften. Wanneer de Servische regeering ons
hier misverstaat, dan doet zij dit bewust, want het onderscheid tusschen enquête
judiciaire en een eenvoudige recherche moeten ieder duidelijk zijn. Daar zij zich aan
620 iedere controle van het in te leiden proces wenschte te onttrekken, hetwelk bij
correcte doorvoering hoogst ongewenschte resultaten voor haar opleveren zou en daar
er voor haar geen mogelijkheid bestaat op plausible gronden de medewerking onzer
ambtenaren aan de politie enquête van de hand te wijzen (voorbeelden voor een
dergelijk ingrijpen van de politie bestaan in grooten getale) heeft zij zich op een
standpunt geplaatst hetwelk hare afwijzing den schijn van recht moet geven en ons
625 verlangen, als niet voor inwilliging vatbaar, moet stempelen.

Nota van de Servische regeering. 7. De Koninklijke regeering

630 heeft nog denzelfden avond van den dag waarop zij de nota ontving, den majoor VOISLAR
TANKOSIC doen arresteeren, wat echter MILAN CIGANOVIC betreft, die een onderdaan van
de Oostenrijksch-Hongaarsche Monarchie is, en die tot den 15en Juni als aspirant bij
de directie der spoorwegen werkzaam was, deze kon tot nu toe niet worden ontdekt,
weshalve een bevel tot inhechtenisneming werd uitgevaardigd.
De K. en K. regeering wordt uitgenoodigd ten behoeve van het voortzetten van het
gerechtelijk onderzoek, zoo snel mogelijk de punten, welke aanleiding hebben gegeven
635 tot verdenking, en de bij het gerechtelijk onderzoek te Serajewo verzamelde bewijzen
voor de schuld der beklaagden in den aangegeven vorm bekend te maken.

Kantteekening van de K. en K. regeering

640 Dit antwoord is achterhoudend. CIGANOVIC ging luidens het door ons ingestelde
onderzoek 3 dagen na den aanslag, toen bekend werd dat CIGANOVIC aan het complot had
deelgenomen, met verlof, en begaf zich in opdracht van de prefectuur van politie in
Belgrado naar Ribari. Het is dus om te beginnen onjuist, dat CIGANOVIC reeds den
15/28 Juni den Servischen staatsdienst verliet. Hierbij komt dat de prefect van
645 politie van Belgrado, op wiens bevel het vertrek van CIGANOVIC heeft plaatsgevonden,
en die wist waar deze zich ophield in een interview verklaarde, dat iemand van den
naam MILAN CIGANOVIC in Belgrado niet bestond.

Nota van de Servische regeering. 8. De Servische regeering zal

650 de bestaande maatregelen tot onderdrukking van den smokkelhandel in wapens en
explosieve stoffen verscherpen en uitbreiden. Het is vanzelf sprekend, dat zij
onmiddellijk een onderzoek zal inleiden, en de ambtenaren van den grensdienst op de
lijn Sabac-Loznica die hun plicht hebben verzuimd en de hoofdschuldigen aan de
misdad de grens hebben laten overschrijden, streng zal straffen.

655 **[Nota van de Servische regeering.] 9. De Koninklijke regeering is gaarne**

bereid verklaringen te geven over de uitlatingen welke hare ambtenaren in Servië en
in het buitenland na den aanslag in interviews hebben gedaan en die volgens de
beweringen der K. en K. regeering vijandig waren tegenover de Monarchie, zoodra de K.
en K. regeering de plaatsen dezer uiteenzettingen aangeeft, en zal hebben bewezen,
660 dat deze uitlatingen inderdaad door de betreffende ambtenaren zijn gedaan. De
Koninklijke regeering zal er zelfs zorg voor dragen de noodige bewijzen en het
noodige overtuigingsmateriaal daarvoor te verzamelen.

Kantteekening van de K. en K. regeering.

665 De betrekkelijke interviews moeten der Koninklijk Servische regeering zeer nauwkeurig
bekend zijn. Wanneer zij van de K. en K. regeering verlangt dat deze haar alle
mogelijke details omtrent deze interviews verschaft, en wanneer zij zich een formeel
onderzoek voorbehoudt, toont zij aan, dat zij ook aan dit verlangen niet ernstig wil
voldoen.

670 **Nota van de Servische regeering. 10. De Koninklijke regeering zal**

voor zoover dit niet reeds in deze nota geschied is, de K. en K. regeering op de
hoogte stellen van de uitvoering der maatregelen die in de voorafgaande punten
genoemd worden, zoodra een van die maatregelen bevolen en uitgevoerd wordt.
675 De Koninklijke regeering gelooft, dat het in het gemeenschappelijk belang is, zich
bij de oplossing dezer aangelegenheid niet te overijlen en is daarom voor het geval
de K. en K. regeering door dit antwoord niet bevredigd mocht zijn, als steeds bereid
eene vredelievende oplossing aan te nemen, zij het door het overdragen van de
beslissing over dit vraagstuk aan het internationale gerecht in Den Haag, zij het
680 door het overlaten van de beslissing aan de Groote Mogendheden, die hebben
medegewerkt aan het uitwerken van de door de Servische regeering den 18/31 Maart 1909
afgegeven verklaring.

685 25 juli 1914 **Bijlage 13. Telegram van den Rijkskanselier aan den Keizerlijken Gezant
te Londen van den 25en Juli 1914.**

Het door Sir EDWARD GREY tusschen het Oostenrijksch-Servische en het Oostenrijksch-
Russische conflict gemaakte onderscheid is volkomen juist. Wij willen ons evenmin als
Engeland in het eerste mengen en wij nemen gelijk te voren het standpunt in dat deze
quaestie daardoor moet gelocaliseerd blijven, dat alle mogendheden zich van inmenging
690 onthouden. Het is derhalve onze dringende hoop, dat Rusland in het bewustzijn van
zijne verantwoordelijkheid en van den ernst der situatie, zich van ieder actief
ingrijpen zal onthouden. Wij zijn voor het geval een Oostenrijksch-Russische strijd
zou ontstaan, bereid, onder voorbehoud van onze bekende verbondsplichten, met de
andere Groote Mogendheden tusschen Rusland en Oostenrijk bemiddelend op te treden.

695 25 juli 1914 **Bijlage 6. Telegram van den Keizerlijken Ambassadeur in Petersburg
aan den Rijkskanselier den 25 Juli 1914.**

Rapport van den Generaal VON CHELIUS aan Z. M. In het Krasnoekamp werden heden de
oefeningen der troepen plotseling afgebroken en de regimenten keeren onmiddellijk in
700 hunne garnizoenen terug. De manoeuvres zijn afgelast. De cadetten worden heden in
plaats van in den herfst tot officieren bevorderd. Over het optreden van Oostenrijk
heerscht in het hoofdkwartier groote opwinding. Ik heb den indruk, dat alle

voorbereidende maatregelen voor de mobilisering tegen Oostenrijk worden getroffen.

- 705 25 juli 1914 **BRIEVEN UIT PARIJS. De Fransch-Duitsche quaestie.**
(Van onze Correspondent). De Fransch-Duitsche quaestie. Een boek vol goede bedoelingen.
Elzas-Lotharingen. 22 Juli 1914.
- 710 Van tijd tot tijd – wij hebben dat nu pas weer naar aanleiding van Hansi's veroordeeling gezien – en meestal wanneer dit het minst nodig schijnt, wordt men er op min of meer in het ooglopende wijze aan herinnerd dat er een blijvende, een traditioneele erfvijandschap tusschen Frankrijk en Duitschland bestaat, en dat een oorlog in de toekomst – in een dichtbij zijnde toekomst zelfs – niet alleen een internationale noodzakelijkheid, maar ook een nationale plicht is. Dergelijke
- 715 waarschuwingen gaan dan uit van al of niet 'integraal' nationalistische zijde, wat zeggen wil dat hun oorsprong gezocht moet worden bij de tegenstanders van het democratisch republikeinsch regime, bij hen die, zoo men hen gelooven moest, het monopolie der vaderlandsliefde bezitten. Zij heeten te dienen om het Fransche volk op zijn hoede te stellen tegen geheimzinnig voorbereide oorlogs- en veroveringsplannen
- 720 van Duitse zijde en strekken tevens om dat volk afkeerig te maken van zijne tegenwoordige regeerders, die het gevaar veronachtzamen en dus het nationale vertrouwen onwaardig zijn... dit is alleen een koning, een keizer of desnoods een consul. Een der belangwekkendste voorbeelden van zulk een waarschuwing is het boek 'L'avant guerre', dat, verleden jaar verschenen, een verzameling is der artikelen,
- 725 over dit onderwerp in 'L'action française' door den heer Léon Daudet geschreven. Het groote talent en het eerbiedwaardige patriottisme van dezen woordvoerder der jonge, rumoerige monarchisten – camelots du roi genaamd – mogen niet in twijfel worden getrokken; vergist hij zich, dan doet hij het te goeder trouw en ter wille van de zaak die hem heilig is: de glorie van het hersteld koningschap in Frankrijk; heeft
- 730 hij het overal bij het rechte eind, dan bevat zijn boek tal van nuttige waarschuwingen waarmee ieder republikeinsch bewind zijn voordeel kan doen. Wat echter in dergelijke, bijzonder partijdige, geschriften betreurd moet worden, is dat zij dikwijls een doeltreffende poging zijn om het ideaal van pacifisme en de werkelijkheid van een beter begrijpen der beide naties achteruit te zetten en
- 735 daarvoor in de plaats wederzijdschen haat, ten minste wantrouwen en miskennis, te wekken en aan te blazen. Gelukkig zijn er hier al meer en meer menschen – verlichte geesten, van wie invloed op hunne medeburgers uitgaat – die er anders over denken, spreken en schrijven, die ook handelen ten gunste van een beter verstaan en een toenadering der beide volken,
- 740 welke wederzijdsche erfvijandschap meer op kunstmatige wijze onderhouden wordt, dan dat zij in de nationale belangen over en weer zetelt. Een der vruchtbaarste en meest doeltreffende middelen van toenadering zijn wel de congressen, die te Bern en te Bazel gehouden werden door parlementairen van beide landen die van dezelfde vredelievende ideeën doordrongen zijn. Maar de groote kracht van het geschreven
- 745 woord, waar het den juisten toon weet aan te slaan en door documenten gestaafd wordt, wanneer het heldere, gezonde denkbeelden bevat en daarbij tot denken dwingt, is het middel bij uitnemendheid, want het blijft, het gaat van hand tot hand en wordt, na gelezen te zijn, herlezen. 'De Fransch-Duitsche quaestie heeft gedurende bijna een halve eeuw haar druk op de wereld uitgeoefend.' – zegt de heer Lévy in het voorwoord,
- 750 waarmee hij een boek van groot actueel belang aan de lezers voorstelt; en hij voegt er aan toe, dat die quaestie voor altijd den horizon dier generatie verduisterd heeft, die het leven is ingetreden zoodra het verschrikkelijke jaar voorbij was. Dit boek, waarvan de lezing aan te bevelen is aan allen, wien de Europeesche vrede ten harte gaat, heeft tot titel: La Folie franco-allemande en tot schrijver den heer
- 755 Georges Aubert. Inderdaad een onzinnigheid, een dubbele, misdadige onzinnigheid, die twee volkeren tegen elkander opzet, die juist verbonden zijn door gemeenschappelijke belangen en het meest bedreigd door dezelfde vijanden, of, ten minste, door dezelfde benijders. Was het niet een eerste onzinnigheid, na den afstand van den Prins van Hohenzollern als Koning van Spanje te hebben verkregen, van den Koning van Pruisen
- 760 een brief van verontschuldiging te eischen en daarbij de onherroepelijke verbintenis, zich tegen die candidatuur te verzetten? En was het niet een andere onzinnigheid, aan Frankrijk met geweld twee provincies te ontnemen en, niet zooals vroeger bij de annexatie van Nice en Savoïe was gebeurd, de inwoners over de verandering hunner nationaliteit te raadplegen? Wat is er dan ook gebeurd? Dat in dit tweede geval alles
- 765 om zoo te zeggen tot de algemeene voldoening verlopen is; terwijl men in het eerste geval een ingekankerden haat, waarschijnlijk zonder oplossing en zonder middel, tusschen de beide volkeren heeft ontstoken ende voortdurende bedreiging van een ontzettenden oorlog boven de geheele wereld, die gebukt gaat onder zonder ophouden

770 grooter wordende en meer en meer kostbare bewapeningen. Maar hoe moet er gehandeld worden om een eind te maken aan een zoo verderfelijken staat van zaken, of om alleen dezen te verzachten?

Ziedaar het onderwerp, dat de heer Aubert in zijn boek ter bespreking heeft gekozen; een onderwerp waarvan hij al de neteligheid erkent en waarover hij zich geene illusies maakt, want hij weet hoeveel utopie er in schuilt. Toch heeft hij het met

775 tact en moed behandeld, want hij wil "noch een lofrede op, noch een verdediging van Duitschland uitspreken", maar eenvoudig "de nauwkeurige feiten, de juiste cijfers en hunne logische gevolgtrekkingen" er uit blootleggen. Zijne conclusie is dat, indien men het schrikbeeld van een waarschijnlijk, onvermijdelijken oorlog tusschen

780 Frankrijk en Duitschland kon verdrijven, men aan de beschaving een onmetelijken vooruitgang zou verzekeren. Maar hoe tot dit resultaat te komen zonder de waardigheid van Frankrijk aan te tasten? De heer Georges Aubert meent, dat het misschien mogelijk zou zijn "tusschen de beide landen een vreedzame schikking tot stand te brengen, waarmee in volkomen vrijheid Duitschland zijn verovering (Elzas-Lotharingen) aan

785 Frankrijk teruggeeft in ruil voor financieele, koloniale of tarief-vergoedingen." Moet zulk een voorstel niet als een zuivere hersenschim beschouwd worden? Met den tijd zal die droom misschien te verwezenlijken schijnen[maar nu... welke meening men ook aangaande dit punt hebben moge, de beschouwingen, die de schrijver er over geeft zijn zeer interessant en getuigen van eèn krachtig patriottisme, dat in het minst

790 niet hindert aan de zeer personeele ideeën, die men over het algemeen hier niet voor het groote publiek waagt te ontwikkelen – en dit meen ik is wel de grootste verdienste van het boek van den heer Aubert. Maar in afwachting van die hersenschimmige toekomst blijft het vraagstuk angstwekkend, vooral voor Frankrijk, waar de bevolking vermindert en de industrie verslapt, terwijl de vooruitgang van

795 Duitschland in beide opzichten onophoudelijk en al sneller is. Hieruit volgt dit mathematische resultaat, dat Frankrijk van jaar tot jaar steeds minder goed voorbereid is tot den onvermijdelijken strijd om het leven. Al deze overwegingen loopen volgens den heer Aubert hierop uit, dat wij met al onze krachten moeten zoeken naar de oplossingen der volgende vraagstukken en van die, welke er mee saamhangen:

800 1o. Moeten wij blijven in het Statu quo van haat, van wantrouwen en van ingehouden toorn ? 2o. Moeten wij wachten en ons voorbereiden op een aanstaanden oorlog, dien wij desnoods zouden moeten uitlokken? 3o. Moeten wij oprecht trachten verbetering te brengen in de Fransch-Duitsche betrekkingen door de quaestie van Elzas-Lotharingen ter zijde te laten? In het eerste geval is de oorlog ter keuze van Duitschland en op het uur, dat het dit goedvindt. In het tweede is het aan Frankrijk den oorlog uit te

805 lokken, zoodra het zich er toe in staat gelooft. Eindelijk, in het derde geval, is het aan ons onze gedragslijn te wijzigen en te zoeken naar betrekkingen, zoo niet van vriendschap dan toch ten minste van welwillendheid'. Die taak is zeker niet gemakkelijk; de schrijver erkent het ten volle. Maar moet het niet aan ieder mensch met gezond verstand voorkomen, dat zij de moeite waard is ernstig te worden

810 bestudeerd?... Dit doet de heer Aubert en wel zóó, dat hij de beide eerste vragen ontkennend, de laatste bevestigend beantwoordt. Hij stelt daarbij op den voorgrond, dat, om er toe te komen, men zal moeten beginnen over en weer zich te verstaan dat de dagelijksche gevaarlijke, gewetenlooze uitdagingen in de pers – hier van

815 nationalistische gindsch van pangermanistische zijde – een einde nemen. De politieke mannen, de vakvereenigingen, de kamers van koophandel, de persoonlijke groepeerings van allerlei soort moeten over en weer zich vol goeden wil leenen tot het bestudeeren van alle netelige, teedere, economische quaesties... en dan zal, indien van al die zijden de begeerte naar wederzijdsch kennen en waardeeren bestaat, een ontspanning heel spoedig volgen. Hoe bijzonder nuttig dit boek is, komt ook nog hierin uit, dat

820 hetgeen er in beweerd en besproken wordt, te controleeren en te bewijzen is door de zeer uitvoerige documentatie die het bevat en die tegelijk een groote les is vooral voor onze chauvinisten, wie het tot voorzichtigheid moet aansporen. Zulk een les is noodig voor allen, want het is ongelooflijk, maar waar, dat men in Frankrijk over het algemeen heel weinig weet over de toestanden aan gene zijde der grenzen. Na de lezing

825 van dit boek zal men dit beter zien. Met het schrijven er van bewees de heer Aubert een zeer belangrijken dienst aan zijn vaderland – er mag aan toegevoegd worden, dat de dienst ook groot is, dien hij er mee aan de heilige zaak van den wereldvrede bewees. Daarom vestig ik er met nadruk de aandacht op.

Wat moet er, in geval van een Fransch-Duitsche toenadering, verstaan worden onder het

830 terzijde laten van de quaestie van Elzas-Lotharingen? Wat moet er met den eeuwigen twistappel tusschen de Oostelijke en Westelijke erfgenamen van Karel den Grooten gebeuren? Die toenadering moet gevolgd worden door of, beter nog, vergezeld gaan van een autonome staatsregeling van Elzas-Lotharingen, zeggen de pacifisten hier... en geven de pacifisten aan gene zijde van den Rijn voorwaardelijk toe. Dezen toch vinden

835 het niet meer dan natuurlijk dat het rijkswind wegens den aard zijner bevolking
rijkswind, d.w.z. Duitsch, blijft; de Franschen daarentegen zien in, dat een
erkenning van dien afstand voor de natie een vernedering is. Bovendien – aldus
redeneert een der meest verlichte en kundigste pacifisten, de afgevaardigde Sembat –
840 heeft zich sedert 40 jaren een nieuwe geestestoestand in Elzas-Lotharingen
ontwikkeld: het volk daar wil zijn eigen leven leiden, het voelt zich niet
verduitscht (dat hebben juist de brutale pogingen tot verduitsching verhinderd), maar
het voelt zich toch ook niet Fransch meer, ondanks de sympathieën, die in de hogere
kringen van het intellect voor Frankrijk blijven bestaan. De heer Sembat is zelfs
overtuigd; dat een autonomie als die van Beieren en van Wurtemberg ook door de
845 Duitschers zal worden aanvaard, indien dezen dan maar overtuigd zijn, dat men niet
gelooft dat zij uit zwakheid toegeven – dat men dus den gek met hen zou steken.
De 200 Fransche en 200 Duitse afgevaardigden, die op hunne congressen toenadering
van Frankrijk en Duitschland trachten voor te bereiden, doen de pacifistische
beweging in beide landen practisch tot alle lagen des volks doordringen door ieder in
850 zijne omgeving, dus overal in Duitschland en in Frankrijk, te wapenen tegen de
leugens, die de groote pers, om bijzondere, maar altijd verklaarbaar zakelijke,
redenen – of om van verkeerd begrepen patriottisme, van gevaarlijk chauvinisme –
verspreid, telkens wanneer zij hier valsche nieuwtjes over Duitschland en gindsch
dergelijke nieuwtjes over Frankrijk uitstrooit. Voorloopig zijn het nog de Fransche
855 socialisten en de Duitse sociaal-democraten, die zich voor de idee der autonomie
van Elzas-Lotharingen het warmst maken, al wordt dan ook het verlangen, daartoe te
geraken, hier gedeeld door de andere parlementairen, die aan de congressen van Bazel
en Bern deelnamen. In Duitschland vindt zelfs in geavanceerd liberale organen dat
idee een besliste afwijzing. Echter begint zij toch om zich heen te werken en zoo
860 liet kort vóór deze nog een der meest geachte Duitse radicalen, de heer Muller
Meiningen, zich in de volgende bewoordingen uit: 'Wat betreft de quaestie van Elzas-
Lotharingen, moesten de Fransche afgevaardigden zich tevreden stellen met de
uitdrukking van den vasten wil der Duitse afgevaardigden: de ontwikkeling van
Elzas-Lotharingen te begunstigen in den zin van een autonomen geconfedereerden
865 Duitse Staat. Maar hoe minder de Franschen over die quaestie praten, hoe beter dat
zal zijn.' Deze woorden zijn hier niet onopgemerkt gebleven, integendeel. Of de goede
raad aan het slot gevolgd zal worden, staat te bezien; ik geloof, dat het zoowel
mogelijk als gunstig zal zijn en dat men er alvast op let, gaven wel de
beraadslagingen over dit onderwerp op het laatste nationale socialistengcongres te
870 vermoeden. Merkwaardige woorden zijn het zeker, die reden geven goede dingen te
verwachten.

26 juli 1914 **Bijlage 5. De Keizerlijke Ambassadeur te Petersburg**
aan den Rijkswindkanselier. Telegram van 26 Juli 1914.

875 De Oostenrijksch-Hongaarsche ambassadeur had heden namiddag een langdurig onderhoud
met SASANOW. Beiden ontvingen, zooals zij mij naderhand zeiden, een bevredigenden
indruk. De verzekering van den gezant, dat Oostenrijk-Hongarije geene
veroveringsplannen heeft en slechts eindelijk eens aan zijne grenzen rust wilde
houden, heeft den minister zichtbaar gerustgesteld.

880 26 juli 1914 **Bijlage 7. Telegram van den Keizerlijken Ambassadeur te Petersburg**
aan den Rijkswindkanselier van den 26en Juli 1914.

De militaire attaché verzoekt mij het volgende rapport aan den seneralen staf te
willen doen toekomen.

885 Ik houd het voor zeker, dat, voor wat betreft Kiew en Odessa, de mobilisatie is
gelast. Voor Warschau en Moskou is dit quaestieus en in de andere districten nog wel
niet het geval.

26 juli 1914 **Bijlage 10. Telegram van den Rijkswindkanselier**
aan den Keizerlijken Ambassadeur te Londen.
Dringend. 26 Juli 1914.

890 Oostenrijk-Hongarije heeft te Petersburg officieel en plechtig verklaard, dat het in
Servië geen territoriale winst nastreeft, het bestaan van het Koninkrijk niet zal
aantasten en zich alleen maar rust wil verschaffen. Volgens hier ingekomen berichten
895 is in Rusland de oproeping van verschillende jaargangen reservisten ieder oogenblik
te verwachten. Wanneer deze berichten bewaarheid worden, zullen wij tegen onzen
wensch tot tegenmaatregelen gedwongen zijn. Ook heden nog is ons streven daarop
gericht, het conflict te localiseeren en den Europeeschen vrede te bewaren. Ik
verzoek U daarom in Petersburg in dezen zin met den meesten nadruk werkzaam te zijn.

900

26 juli 1914 **Bijlage 10a. Telegram van den Rijkskanselier**

aan den Keizerlijken Ambassadeur te Parijs van den 26en Juli 1914.

905 Nadat Oostenrijk-Hongarije Rusland officieel verklaard heeft, dat het geen territoriale winst nastreeft en het bestaan van het Koninkrijk niet wil aantasten, ligt de beslissing of een Europeesche oorlog zal ontstaan bij Rusland, dat de geheele verantwoordelijkheid daarvoor te dragen heeft. Wij vertrouwen op Frankrijk, waarmede wij ons eenig weten in den wensch om den Europeeschen vrede te bewaren, dat het in Petersburg zijn invloed in kalmeerenden zin zal aanwenden.

910 26 juli 1914 **Bijlage 10b. Telegram van den Rijkskanselier**

aan den Keizerlijken Gezant te Petersburg van den 26en Juli 1914.

915 Nadat Oostenrijk plechtig verklaart [verklaard] heeft geen territoriale belangen te hebben, berust de verantwoordelijkheid voor een event[ueele] verstoring van den Europeeschen vrede door een Russische interventie alleen bij Rusland. Wij vertrouwen er nog steeds op, dat Rusland geen stappen zal doen die den Europeeschen vrede ernstig in gevaar zouden brengen.

27 juli 1914 **Bijlage 8. Telegram van den waarnemenden Keizerlijken consul te Kowno**
aan den Rijkskanselier van den 27en Juli 1914.

920 In Kowno is de staat van oorlog afgekondigd.

27 juli 1914 **Bijlage 9. Telegram van den Keizerlijken Gezant te Bern**
aan den Rijkskanselier van den 27en Juli 1914.

925 Verneem uit betrouwbare bron dat het 14e Fransche legerkorps de manoeuvres afbrak.

27 juli 1914 **Bijlage 11. Telegram van den Keizerlijken Gezant te Petersburg**
aan den Rijkskanselier van den 27en Juli 1914.

930 Militair attaché rapporteert over gesprek met Minister van Oorlog. SASANOW zou dezen laatsten verzocht hebben mij den toestand duidelijk te maken. De Minister van Oorlog heeft mij zijn eerewoord gegeven dat nog geen mobilisatiebevel is gegeven. Er werden alleen voorloopig voorbereidende maatregelen genomen, maar er zou geen reservist opgeroepen en geen paard opgevorderd zijn. Wanneer Oostenrijk de Servische grens overschrijden zou, dan zouden die militaire districten, die tegen Oostenrijk gericht zijn, Kiew, Odessa, Moskou en Kazan gemobiliseerd worden, die aan het Duitsche front Warschau, Wilna en Petersburg onder geen omstandigheden. Men zou den vrede met 935 Duitschland dringend wenschen. Op mijn vraag naar het doel van de mobiliseering tegen Oostenrijk volgde schouderophalen, en werd verwezen naar de diplomatie. Ik zeide den Minister dat men de vriendschappelijke bedoelingen op prijs stelde, maar dat men ook de alleen tegen Oostenrijk gerichte mobiliseering als zeer dreigend zou beschouwen.

940 27 juli 1914 **Bijlage 12. Telegram van den Rijkskanselier aan den Keizerlijken Gezant te Londen van den 27en Juli 1914.**

945 Van een voorstel van Sir EDWARD GREY, te Londen eene conferentie van vier te houden, is hier tot dusver niets bekend. Het is voor ons onmogelijk onzen bondgenoot in zake zijn twist met Servië, voor een Europeesche rechtbank te brengen. Onze werkzaamheid als bemiddelaar moet zich beperken tot het gevaar voor een Oostenrijksch-Russisch conflict.

27 juli 1914 **Uit het Oostenrijksch-Hongaarsche materiaal.**

950 Weenen, 27 Juli. Het in de Oostenrijksch-Hongaarsche circulaire aan de buitenlandsche gezantschappen in de aangelegenheid van het Servische conflict genoemde dossier wordt heden openbaar gemaakt.

955 In deze memorie wordt er op gewezen, dat de van Servië uitgaande beweging, die zich ten doel gesteld heeft, de zuidelijke deelen van Oostenrijk-Hongarije van de Monarchie los te rukken teneinde ze met Servië tot een staatseenheid te verbinden reeds lang geleden een aanvang heeft genomen. Deze propaganda die, wat haar einddoel betreft, zichzelf steeds gelijk blijft, en slechts wat de aan te wenden middelen en hare intensiteit betreft, veranderingen doormaakt, bereikte gedurende den tijd der annexatiecrisis haar hoogtepunt en trad toen openlijk met hare denkbeelden voor den 960 dag. Terwijl aan den eenen kant de geheele Servische pers tot den strijd tegen de Monarchie opriep, vormden zich – afgezien van andere propagandamiddelen – vereenigingen, die dezen strijd voorbereidden, onder welke de "Narodna Odbrana" de belangrijkste was. Voortgekomen uit een revolutionnair comité constitueerde zich deze van het Ministerie van Buitenlandsche Zaken te Belgrado volkomen afhankelijke 965 organisatie onder leiding van staatslieden en officieren waaronder de generaal JANCOVIC [=JANKOVIC] en de vroegere minister IVANOVIC. Ook majoor OJA TANKOVIC en

MILAN PRIBICEVIC behooren tot de grondleggers. Deze vereeniging heeft zich ten doel gesteld, het vormen en uitrusten van vrijcorpsen met het oog op den toekomstigen oorlog tegen de Oostenrijksch-Hongaarsche monarchie te bevorderen. In eene aan de

970 memorie toegevoegde bijlage wordt een uittreksel openbaar gemaakt uit het door het hoofdbestuur der "Narodna Odbrana" uitgegeven vereenig[ing]sorgaan van denzelfden naam, in welk orgaan in verscheidene artikelen de werkzaamheid en het doel van deze vereeniging uitvoerig worden verklaard. Het heet daarin, dat de hoofdtak der

975 "Narodna Odbrana" is: de verbinding met hare broederen van verre en nabij aan de andere zijde der grens en met onze overige vrienden in de wereld. *Oostenrijk wordt als de eerste en grootste vijand aangeduid.* Waar de "Narodna Odbrana" de noodzakelijkheid van den strijd met Oostenrijk predikt, daar predikt zij een heilige waarheid betreffende onzen nationalen toestand. Het slothoofdstuk bevat een beroep op de regeering en aan het volk van Servië om zich met

980 alle middelen op den strijd voor te bereiden, die door de annexatie is geprofeteerd. De memorie schildert, volgens het getuigenis van een door de "Narodna Odbrana" aangeworven komitatschi, de toenmalige werkzaamheid van de "Narodna Odbrana", die een school onderhield welke geleid werd door twee kapiteins, waaronder TANKOVIC, in welke

985 *school benden werden opgeleid* en welke scholen door generaal JANKOVIC en kapitein MILAN PRIBICEVIC regelmatig werden geïnspecteerd. Verder werden de komitatschi's onderricht in *schieten en bommen werpen, in het leggen van mijnen en het opblazen van spoorwegbruggen.* Na de plechtige verklaring van de Servische regeering van het jaar 1909 scheen ook het einde van deze organisatie te zijn gekomen. Deze

990 verwachtingen zijn echter niet in vervulling gegaan, integendeel werd de propaganda door de Servische pers voortgezet. De memorie voegt als voorbeeld aan, de wijze, waarop de aanslag tegen den Bosnischen "Landeschef" VAREASNIN publicistisch werd gebruikt doordat de attentator als Servisch nationaal held werd gevierd en zijn daad werd verheerlijkt. Deze bladen werden niet alleen in Servië verspreid, maar ook langs wel georganiseerde sluipwegen in de Monarchie binnengesmokkeld.

995 Onder dezelfde leiding als bij haar stichting werd de "Narodna Odbrana" onlangs het centrum van eene agitatie waartoe *de scherpschuttersbond met 762 aangesloten vereenigingen een Sokolbond met 3500 leden en verscheidene andere vereenigingen behoorden.* Onder den dekmantel van eene beschavingsvereeniging optredend, die slechts de

1000 geestelijke en lichamelijke ontwikkeling van de Servische bevolking, zoowel als haar materieele vooruitgang ter harte gaat, toont de "Narodna Obrana [=Odbrana]" haar werkelijk gereorganiseerd program in het boven geciteerde uittreksel uit haar vereenigingsorgaan, in hetwelk "de heilige waarheid" wordt gepredikt, dat het eene

1005 *onafwijsbare noodzakelijkheid is tegen Oostenrijk zijn eersten grootsten vijand deze uitroeiingsoorlog met geweer en kanon te voeren* en het volk met alle middelen voor te bereiden op den strijd ter bevrijding van het onderworpen gebied, in hetwelk vele millioenen geknechte broeders smachten. De in de memorie geciteerde oproepingen en redevoeringen van dezelfde soort werpen het licht op de veelzijdige buitenlandsche werkzaamheid der Narodna Odbrana en van hare dochtervereenigingen, die in het houden

1010 van voordrachttourneëen en in het deelnemen aan de feesten van Bosnische vereenigingen, waarbij dikwijls leden voor de bovengenoemde Servische vereenigingen geworven worden, bestaat. Tegenwoordig is men nog bezig te onderzoeken of de Soholvereenigingen in Servië er dezelfde vereenigingen in de Monarchie toe overhaalden zich met hen te vereenigen tot een tot dusver geheim gehouden verbond.

1015 Door vertrouwensmannen en afgezanten werd er beroering gebracht in de kringen der volwassenen en van de jeugd, die niet tot oordeelen in staat is. Zoo werden door MILAN PRIMICEVIC [=PRIBICEVIC] vroegere Honved-officieren en een luitenant van de gendarmerie er onder bedenkelijke omstandigheden toegebracht den dienst in het leger der Monarchie te verlaten. In de normaalscholen der onderwijzers werd een verregaande

1020 agitatie ontwikkeld. De verlangde oorlog tegen de Monarchie werd in militair opzicht ook in zooverre voorbereid, dat Servische gezanten voor het geval van het uitbreken van de vijandelijkheden, werden belast met het vernielen van transportmiddelen en het aanwakkeren van oproertjes en panieken. Dit alles wordt in een bijzondere bijlage vastgelegd.

1025 De memorie schildert verder den samenhang tusschen deze werkzaamheid van de "Narodna Odbrana" en de dochterorganisaties met de aanslagen op den Koninklijken commissaris in Agram, CUVAJ, in Juni 1913, de aanslag van DOJCIC in Agram in 1913 tegen SKERLECZ en de mislukte aanslag van SCHÄFER op den 20 en Mei in den Agrammer schouwburg. Het

1030 handelt verder over den samenhang met *den aanslag op den troonopvolger en diens gemalin*, over de wijze waarop reeds de jongens in de school door de ideeën der "Narodna Odbrana" vergiftigd werden en hoe zich de bedrijvers van den aanslag met

1035 behulp van PRIMICEVIC en DARSIC de werktuigen voor den aanslag verschaften, waarbij in het bijzonder de rol van den majoor TANKOSIC wordt blootgelegd, die de moordwapens leverde, zoowel als de rol van een zekeren CIGANOVIC, een gewezen komitatschi, die nu beambte is bij de directie van de Servische spoorwegen te Belgrado en die reeds in 1909 als kweekeling van de bendenschool der toenmalige "Narodna Odbrana" opdook. Verder wordt de wijze blootgelegd, waarop bommen en wapenen ongemerkt in Bosnië binnengesmokkeld werden, welke geen twijfel laat dat dit een welvoorbereide en voor 1040 de geheime doeleinden der Narodna dikwijls gebruikte sluipweg was. Een bijlage bevat een uittreksel van de acten van het krijgsgerecht te Serajewo over het onderzoek betreffende den aanslag op Aartshertog FRANZ FERDINAND en diens gemalin. Volgens deze bijlage hebben PRINCIP, GABRINOVIC, GRABEZ, CRUPTLOVIC en PAPOVIC bekend, in 1045 gemeenschap met den voortvluchtigen MEHMEDBASIC een complot gevormd te hebben tot het vermoorden van den aartshertog en hem met dit doel te hebben opgewacht. GABRINOVIC bekent de bom te hebben geworpen en GRABRILO PRINCIP den aanslag met het browningpistool te hebben uitgevoerd. Beide daders geven toe bij het plegen van de daad de bedoeling gehad te hebben een moord te begaan. De overige deelen van de 1050 bijlage bevatten verdere verklaringen van de beschuldigten voor den rechter van instructie over het ontstaan van het complot, de herkomst der bommen, die fabriekmatig werden vervaardigd, voor militaire doeleinden bestemd waren en, te oordeelen naar de oorspronkelijke verpakking, kwamen uit het Servische wapenmagazijn te Kragujevac. Eindelijk geeft de bijlage informaties over het transport van de drie 1055 bedrivers van den aanslag en van de wapenen van Servië naar Bosnië. Uit het verdere protocol der getuigenverhooren blijkt, dat een onderdaan der Monarchie eenige dagen voor den aanslag het Oostenrijksch-Hongaarsche konsulaat te Belgrado mededeeling wilde doen van zijn vermoeden, dat er een plan bestond tot het plegen van een aanslag op den aartshertog gedurende diens aanwezigheid in Bosnië. Die man zou nu door 1060 Belgradosche politiebeamten, die hem even voor het betreden van het konsulaat op onbeduidende gronden arresteerden, verhinderd zijn geworden, zijne mededeeling te doen. Verder blijkt uit het protocol van het getuigenverhoor, dat de betreffende politieambtenaren van den voorgenomen aanslag kennis hebben gedragen. Overmits deze 1065 verklaringen nog niet zijn kunnen worden onderzocht, kan voorloopig over de juistheid daarvan nog niet geoordeeld worden. In de bijlage van de memorie staat: voor de ontvangzaal van het Servische Ministerie van Oorlog bevinden zich aan den wand vier allegorische schilderijen, waarvan drie voorstellingen zijn van Servische wapensuccessen, terwijl het vierde de vervulling der der Monarchie vijandige denkeelden in Servië verzinnebeeldt. Over een landschap hetwelk gedeeltelijk 1070 gebergte (Bosnië) gedeeltelijk vlakke (Zuid-Hongarije) vertoont, gaat de Zora, het morgenrood der Servische toekomstidealen op. Op den voorgrond staat een gewapende vrouwengestalte op wier schild de namen staan van alle "nog te bevrijden provinciën": Bosnië, Herzegowina, Wojwodina, Syrmië, Dalmatië, enz.

27 juli 1914 **Het antwoord van Servië.**

1075 Velen zullen zich reeds afgevraagd hebben, waarom het antwoord der Servische regeering op de Oostenrijksche nota slechts in een kort dagbladbericht werd openbaar gemaakt, tot dusver. De inhoud van dit hoogst belangrijke stuk - dat wij nu vinden in de N. Rott. Ct., welke vertaling wij volgen - is van dien aard, dat het achterhouden 1080 er van aanleiding kan geven tot het booze vermoeden, dat men van Oostenrijksche zijde opzettelijk de publicatie achterwege liet. Het stuk is te uitvoerig om in zijn geheel te plaatsen; de belangrijkste gedeelten, luiden woordelijk aldus: De koninklijke Servische regeering is derhalve bereid elk Servisch onderdaan, ongeacht zijn positie en zijn rang, wiens medeplichtigheid aan de misdaad van Serajewo door bewijzen 1085 aannemelijk is gemaakt, voor den rechter te brengen. Zij verbindt zich met name om op de eerste bladzijde van haar officieel orgaan op den 26ten Juli de volgende verklaring te doen drukken: 'De koninklijke Servische regeering veroordeelt de tegen Oostenrijk-Hongarije gerichte propaganda, d. w. z. al de stroomingen, welke einddoel het is om van de Oostenrijksch-Hongaarsche Monarchie gebied af te scheiden, dat haar behoort, en zij betreurt oprecht de vreeselijke gevolgen van dat misdadig streven. De 1090 koninklijke Servische regeering betreurt, dat Servische officieren en ambtenaren aan genoemde propaganda hebben deelgenomen en daardoor de betrekkingen van goede nabuurschap in gevaar hebben gebracht, welke de koninklijke regeering door haar verklaring van den 31sten Maart 1909 zich plechtig heeft verbonden te onderhouden. De 1095 koninklijke regeering, die elke gedachte aan elke poging tot bemoeiing met het lot van de bewoners van welk deel van Oostenrijk-Hongarije dan ook veroordeelt, acht het haar plicht om de officieren, de ambtenaren en de heele bevolking van het koninkrijk met klem opmerkzaam te maken, dat zij voortaan met uiterste gestrengheid zal optreden tegen lieden, die zich mochten schuldig maken aan dergelijke handelingen, die zij

echter met alle kracht zal voorkomen of onderdrukken.'

1100 Deze verklaring zal ter kennis worden gebracht aan het Servische leger door middel van een dagorder, uit naam van Z. M. den Koning uitgevaardigd door den kroonprins Alexander. Dezelfde verklaring zal in het eerstvolgende legerbulletin worden openbaar gemaakt. 'De kon. reg. verbindt zich bovendien:

1105 '1. Om in de eerstvolgende convocatie voor de gewone zitting van de Skoepsjtina een bepaling in de wet op de drukpers voor te stellen, waarbij op de meest ernstige wijze straf zal worden bedreigd tegen de ophitsing tot haat en verachting van de O.-H. monarchie, zoomede tegen elke publicatie, gericht tegen de territoriale onschendbaarheid van O.-H. 'Zij verbindt zich bij de aanstaande grondwetsherziening, in art. 22 der G.W. een amendement voor te stellen, waardoor bedoelde publicaties

1110 onderhevig zijn aan inbeslagneming, hetgeen thans wegens de uitdrukkelijke termen van art. 22 onmogelijk is.

'2. De kon. reg. heeft geen bewijs - en de nota van de O.-H. regeering geeft haar ook geen bewijs - dat de vereeniging Narodna Obrana en andere dergelijke vereenigingen tot dusverre eenige misdadige handeling van dien aard hebben bedreven door een daad

1115 van een harer leden. Niettemin zal de kon. reg. den eisch van de O.-H. regeering inwilligen en de vereeniging Narodna Obrana en elke andere vereeniging, die tegen Oostenrijk-Hongarije zou zijn gericht, ontbinden.

'3. De kon. reg. verbindt zich, zonder verwijl uit het openbaar onderwijs in Servië al wat dient of dienen kan om de propaganda tegen O.-H. te voeden, te verwijderen, indien de O.-H. regeering haar de feiten en de bewijzen dier propaganda verstrekt.

1120 '4. De kon. reg. verbindt zich, uit den militairen dienst hen te verwijderen, ten aanzien van wie het gerechtelijk onderzoek zal hebben bewezen, dat zij schuldig zijn aan daden, gericht tegen de onschendbaarheid van het grondgebied der O.-H. monarchie. Zij verwacht dat de O.-H. regeering haar de namen en de handelingen van die

1125 officieren en ambtenaren zal mededeelen ten behoeve van de procedure, die moet volgen.

'[5.] De kon. reg. moet erkennen dat zij zich niet duidelijk rekenschap kan geven van den zin en de strekking van den eisch der O.-H. regeering, behelzende dat Servië zich zal verbinden op zijn grondgebied de medewerking der organen van de O.-H. regeering te aanvaarden. 'Maar zij verklaart dat zij elke samenwerking, die vereenigbaar is met de beginselen van internationaal recht, met de strafprocedure en met de betrekkingen van goede buurschap, zal aanvaarden.

1130 '6. De kon. reg. beschouwt het - gelijk vanzelf spreekt - als haar plicht een onderzoek te openen tegen allen, die in de samenzwering van den 28en Juni betrokken zijn of zouden geweest zijn en die zich op het Servisch grondgebied bevinden. De eisch tot deelneming aan dit onderzoek door vertegenwoordigers der Oostenrijksch-Hongaarsche autoriteiten kan de kon. reg. niet inwilligen, daar zulks een schending zou zijn van de grondwet en van de wet op de strafvordering. Intusschen zouden in concrete gevallen mededeelingen over de uitkomsten van het bedoelde onderzoek ter kennis kunnen worden gebracht van de Oostenrijksch-Hongaarsche organen.

1140 '7. De kon. reg. heeft nog denzelfden dag, dat haar de O.-H. nota is overhandigd, den commandant Woja Tankosits doen gevangen nemen. Milan Tsjiganowits, die Oostenrijksch-Hongaarsch onderdaan is en tot den 15en Juni als aspirant bij de directie der spoorwegen was geplaatst, heeft men nog niet kunnen vatten. De kon. reg. verzoekt de

1145 O.-H. regeering haar ten spoedigste te willen inlichten over de vermoedens van schuld, zoomede over de bewijzen van schuld, die tot dusverre door het onderzoek te Sarajewo aan het licht zijn gekomen, ten behoeve van latere onderzoekingen.'

Uit het slot van Servië's antwoord nog dit gewichtige gedeelte: 'Ingeval de O.-H. regeering geen genoegen mocht nemen met dit antwoord, is de kon. reg., overwegende

1150 dat het in het gemeenschappelijk belang is de beslechting van dit geschil niet te overhaasten, evenals altijd bereid een vreedzame oplossing te aanvaarden door het geschil te onderwerpen hetzij aan de beslissing van het Internationale Hof van Arbitrage in Den Haag, hetzij aan die van de mogendheden, die deel hebben genomen aan de opstelling van de verklaring, welke de Servische regeering den 31sten Maart 1909

1155 heeft afgelegd.'

27 juli 1914 **Bijlage 15. Telegram van den Rijkskanselier aan den Keizerlijken Gezant te Londen van den 27en Juli 1914.**

1160 Wij hebben met de bemiddelingsactie te Weenen, inden door Sir EDWARD GREY gewenschten zin, onmiddellijk een aanvang gemaakt. Bovendien hebben wij Graaf BERCHTOLD den wensch van den heer SASANOW omtrent directe gedachtenwisseling met Weenen medegedeeld.

- 1165 28 juli 1914 **Bijlage 14. Telegram van den Rijkskanselier aan den Keizerlijken Gezant te Petersburg van den 28en Juli 1914.**
Wij zijn er zonder ophouden mee bezig er Weenen toe te bewegen, in Petersburg doel en omvang van het Oostenrijksche optreden in Servië op een onbetwistbare en, naar wij hopen, voor Rusland bevredigende wijze, duidelijk te maken. Hieraan verandert ook de oorlogsverklaring, die intusschen heeft plaats gevonden, niets.
- 1170 28 juli 1914 **Bijlage 16. Telegram van den Keizerlijken Gezant te Weenen aan den Rijkskanselier van den 28en Juli 1914.**
Graaf BERCHTOLD verzoekt mij Uwe Excellentie ten zeerste te bedanken, voor de overbrenging van het Engelsche bemiddelingsvoorstel. Hij merkt echter daarbij op, dat hij na de opening der vijandelijkheden van de zijde van Servië en na de oorlogsverklaring, die intusschen is geschied, de stap van Engeland moet beschouwen als te laat gekomen.
- 1175 28 juli 1914 **Bijlage 20. 1. Zijne Majesteit aan den Tsaar. 28 Juli 1914, 10.45 n.m.**
Met de grootste verontrusting hoor ik van den indruk, dien het optreden van Oostenrijk tegen Servië in je rijk maakt. De gewetenlooze agitatie, die sedert jaren in Servië gevoerd is, heeft geleid tot de weerzinwekkende misdaad, waarvan aartshertog Franz Ferdinand het slachtoffer geworden is. De geest, die den Serviërs hun eigen Koning en zijne gemalin liet vermoorden, heerscht ook thans nog in dat land. Ongetwijfeld zul je het wel met mij eens zijn, dat wij beiden, gij en ik, zoowel als alle souvereinen, een gemeenschappelijk belang erbij hebben en er op staan moeten, dat al degenen, die voor den afschuwelijken moord moreel verantwoordelijk zijn, hun verdiende straf krijgen.
- 1185 1190 1195 Aan den anderen kant zie ik echter ook geenszins over het hoofd, hoe moeilijk het is voor jou en voor je regeering, tegen de stroomingen van de openbare meening in te gaan. De hartelijke vriendschap gedachtig, die ons beiden sedert langen tijd met vasten band verbindt, gebruik ik al mijn invloed om Oostenrijk-Hongarije er toe te krijgen, naar een openlijke en bevredigende overeenkomst met Rusland te streven. Ik heb het vaste vertrouwen, dat gij mij bij mijn bemoeiingen, om alle moeilijkheden die nog kunnen ontstaan uit den weg te ruimen, ondersteunen zult. Je zeer oprechte en toegenegen vriend en neef
w. g. Wilhelm.
- 1200 29 juli 1914 **Bijlage 17. Telegram van den Rijkskanselier aan den Keizerlijken Gezant te Parijs van den 29en juli.**
De berichten omtrent Fransche oorlogstoebereidselen, die bij ons inkomen, nemen van uur tot uur toe. Ik verzoek U, dit bij de Fransche regeering ter sprake te brengen en er haar zoo dringend mogelijk op te wijzen, dat dergelijke maatregelen ons tot beschermende maatregelen zouden dwingen. Wij zouden het oorlogsgevaar moeten proclameeren en wanneer ook dit nog niet de oproeping der reserves en nog niet mobilisatie beduidt, dan zou toch daardoor de spanning verhoogd worden. Wij hopen voortdurend nog op het behoud van den vrede.
- 1205 1210 1215 1220 1225 29 juli 1914 **Bijlage 22. 3. Z. M. aan den Tsaar. 29 Juli 1914, 6.30 n.m.**
Ik heb je telegram ontvangen en deel je wensch tot behoud van den vrede. Ik kan echter – zooals ik je in mijn eerste telegram zeide – het optreden van Oostenrijk-Hongarije niet als een "schandelijke oorlog" beschouwen. Oostenrijk-Hongarije weet bij ervaring, dat beloften van Servië, als zij slechts op papier staan, volslagen onbetrouwbaar zijn. Naar mijn meening moet men het optreden van Oostenrijk-Hongarije als eene poging beschouwen, volle garantie te verkrijgen dat de beloften van Servië ook werkelijk in daden zullen worden omgezet. In deze meening word ik versterkt door de verklaring van het Oostenrijksche kabinet, dat Oostenrijk-Hongarije geen territoriale veroveringen ten koste van Servië op het oog heeft. Ik meen daarom, dat het voor Rusland zeer goed mogelijk is, bij den oorlog tusschen Oostenrijk en Servië de rol van toeschouwer te blijven spelen, zonder Europa in den vreeselijksten oorlog te betrekken, dien het ooit heeft beleefd. Ik geloof, dat eene directe overeenkomst tusschen jouw regeering en Weenen mogelijk en wenschelijk is, eene schikking, die – zooals ik je reeds zeide – mijn regeering uit alle macht tracht te bevorderen. Militaire maatregelen van Rusland, die Oostenrijk-Hongarije als een dreigement kon opvatten, zouden natuurlijk een ongeluk bespoedigen, dat wij beiden wenschen te vermijden, en zouden ook mijn positie als bemiddelaar, die ik, naar aanleiding van je beroep op mijn vriendschap en hulp, bereidwillig op mij genomen heb, ondermijnen.

1230 w. g. Wilhelm.

29 juli 1914 **LONDEN, 29 Juli. Bemiddelingspogingen.**

1235 De Duitse gezant heeft hedenmorgen een bezoek gebracht aan het departement van buitenlandsche zaken. Het kabinet vereenigde zich te half 12. Sir Edward Grey kwam door het bezoek van den gezant eerst 20 minuten later.

29 juli 1914 **BERLIJN, 29 Juli. De algemeene toestand.**

1240 De "Norddeutsche Allgemeine Zeitung" schrijft het volgende: Den 29en Juli kwam er een telegram van den Tsaar, waarin hij het innige verzoek deed, dat de Keizer hem in dit
1245 zoo ernstige oogenblik helpen mocht. Hij smeekte den Keizer, ten einde het ongeluk van een Europeeschen oorlog te voorkomen, al het mogelijke te doen, om zijn
bondgenooten er van terug te houden te ver te gaan. Op denzelfden dag antwoordde
Keizer Wilhelm in een uitvoerig telegram, dat hij de taak van bemiddelaar op het
1250 beroep van zijn vriendschap bereidwillig op zich genomen had. Vandaar, dat er
terstond een diplomatieke actie in Weenen geopend was. Maar terwijl die aan den gang
was, kwam het officieele bericht, dat Rusland tegenover Oostenrijk aan het
mobiliseeren was. Dadelijk wees toen de Keizer den Tsaar in een nieuw telegram er op,
1255 dat die mobilisatie des Keizers bemiddelende werkzaamheid – die hij op verzoek des
Tsaren op zich genomen had – bemoeilijkte, zoo niet onmogelijk maakte. Niettemin werd
de in Weenen begonnen actie voortgezet, en daarbij werden de voorstellen van
Engeland, die zich in dezelfde richting bewogen ijverig ondersteund. Omtrent die
bemiddelingsvoorstellen zou heden – dat is gisteren, Vrijdag – in Weenen de
1260 beslissing vallen, maar nog vóór zij viel bereikte de Duitse regeering het
officieele bericht, dat het bevel tot mobilisatie van het heele Russische leger en de
heele vloot was gegeven. Daarop richtte toen de Keizer een laatste telegram aan den
Tsaar, waarin hij meldde, dat de verantwoordelijkheid voor de veiligheid van het rijk
hem tot definitieve maatregelen noopte; hij heeft de vriendschap voor de Tsaar en
1265 voor het Russische volk steeds hoog gehouden en de vrede van Europa kan ook thans nog
bewaard blijven als Rusland ophoudt met Oostenrijk en Duitschland te bedreigen.
Terwijl aldus Duitschland op Rusland's verzoek bemiddelde, mobiliseerde Rusland zijn
gansche strijdkracht en bedreigde daarmede de veiligheid des Duitschen rijks, dat tot
op dat oogenblik nog geenerlei buitengewone militaire maatregelen had genomen. Zoo is
het niet op Duitschland's wil, maar veeleer tegen den door de daad bewezen wil van
Duitschland het oogenblik gekomen, waarop de Duitse weermacht op het tooneel geroep
wordt.

30 juli 1914 **Bijlage 29. Prins Heinrich aan den Koning van Engeland.**

1270 *Telegram van Z.K.H. Prins Heinrich aan den Koning van Engeland, d.d. 30 Juli 1914.*
Ben sedert gisteren hier, heb datgene, wat gij mij zoo vriendelijk l.l. Zondag in
Buckingham Palace gezegd hebt, WILHELM medegedeeld, die je boodschap dankbaar
ontvangen heeft.
WILHELM, die zeer bezorgd is, doet zijn uiterste best, om aan het verzoek van
NICOLAAS te voldoen en te werken voor het behoud van den vrede. Hij staat voortdurend
1275 in telegrafisch verkeer met NICOLAAS, die heden het bericht bevestigt, dat hij last
gegeven heeft tot militaire maatregelen, die met eene mobilisatie gelijk staan, en
dat deze maatregelen, reeds vijf dagen geleden getroffen zijn.
Bovendien ontvangen wij berichten dat Frankrijk militaire toebereidselen treft,
1280 terwijl wij nog geenerlei maatregelen genomen hebben, waartoe wij intusschen ieder
oogenblik gedwongen kunnen worden, als onze burens daarmede doorgaan. Dat zou dan een
Europeesche oorlog beteekenen.
*Als gij werkelijk en oprecht wenscht, dit vreeselijk ongeluk te voorkomen, mag ik je
dan voorstellen, je invloed op Frankrijk en Rusland aan te wenden, opdat zij
neutraal blijven.* Dat zou m. i. van groot nut zijn. Ik houd dit voor eene onfeilbare,
1285 en misschien ook de eenige mogelijkheid, om den vrede in Europa te redden. Ik wil
hieraan toevoegen, dat thans meer dan ooit Duitschland en Engeland elkaar behoorden
te helpen, om een vreeselijk onheil te voorkomen, dat anders onafwendbaar schijnt.
Geloof mij, dat WILHELM zoo oprecht mogelijk is in zijne pogingen om den vrede te
bewaren. De militaire toebereidselen van zijn beide burens zouden hem ten slotte
1290 echter kunnen dwingen, voor de veiligheid van zijn eigen land, dat anders weerloos
zou blijven, hun voorbeeld te volgen. Ik heb WILHELM ingelicht over mijn telegram aan
jou en hoop, dat gij mijne mededeelingen ontvangen zult met de zelfde
vriendschappelijke gevoelens, die ze mij in de pen gegeven hebben.
w. g. HEINRICH.

- 1295 30 juli 1914 **Bijlage 30. De Koning van Engeland aan Prins Heinrich.**
Telegram van den Koning van Engeland aan Prins HEINRICH van Pruisen, d.d. 30 Juli 1914.
Dank voor je telegram. Zeer verheugd te hooren van WILHELM's pogingen, om met NICOLAAs voor het behoud van den vrede samen te werken. Ik koester den ernstigen
1300 wensch, dat zulk een ongeluk, als een Europeesche oorlog zijn zou, dat volstrekt niet meer zou zijn goed te maken, voorkomen moge worden. Mijne regeering doet wat in haar macht is, om Rusland en Frankrijk te overreden, verdere militaire maatregelen op te schorten, voor het geval dat Oostenrijk zich tevreden stelt met de bezetting van Belgrado en het aangrenzende Servische gebied, als onderpand voor eene
1305 bevredigende regeling van zijn eischen, terwijl de andere landen dan tegelijkertijd hun oorlogstoebereidselen staken. Ik vertrouw, dat WILHELM zijn grooten invloed zal gebruiken om Oostenrijk te bewegen dit voorstel aan te nemen. Daardoor zou hij bewijzen, dat Duitschland en Engeland samenwerken om te voorkomen wat eene internationale catastrofe zou zijn. Wees zoo goed Wilhelm te verzekeren, dat ik
1310 alles zal doen wat in mijn macht ligt om den vrede in Europa te bewaren.
w. g. GEORGE.
- 30 juli 1914 **Bijlage 23. 4. Z. M. aan den Tsaar.**
30 Juli 1914, 1 v.m.
1315 Mijn ambassadeur heeft last gekregen, je regeering te wijzen op de gevaren en de ernstige consequenties eener mobilisatie; hetzelfde heb ik je ook in mijn laatste telegram gezegd. Oostenrijk-Hongarije heeft slechts tegen Servië gemobiliseerd en slechts een gedeelte van zijn leger. Wanneer Rusland, zooals thans volgens mededeeling van jou en van je regeering het geval is, tegen Oostenrijk-Hongarije
1320 mobiliseert, dan wordt de rol van bemiddelaar, die gij mij vriendschappelijk hebt toevertrouwd, en die ik op je uitdrukkelijk verzoek heb aangenomen, in gevaar gebracht zool niet onmogelijk gemaakt. De volle zwaarte van de beslissing rust thans op jouw schouders; zij hebben de verantwoordelijkheid voor oorlog of vrede te dragen.
w. g. Wilhelm.
- 1325 30 juli 1914 **Bijlage 23a. 5. De Tsaar aan Z. M. Peterhof,**
30 Juli 1914, 1.20 n.m.
Ik dank je van harte voor je snel antwoord. Ik zend vanavond TATISKEFF met instructie. Tot de thans van kracht wordende militaire maatregelen is reeds voor 5
1330 dagen besloten en wel ter verdediging tegen de toebereidselen van Oostenrijk. Ik hoop van ganscher harte dat deze maatregelen in geen enkel opzicht van invloed zullen zijn op je positie als bemiddelaar, waaraan ik zeer groote beteekenis hecht. Wij hebben je sterken druk op Oostenrijk nodig, opdat het tot eene schikking met ons komt.
w. g. Nicolaas.
- 1335 30 juli 1914 **Bijlage 28. Getuigenis van den Belgischen chargé d'affaires in Petersburg.**
*Belgische ambassade.
St. Petersburg.
795/402.*
1340 *De politieke toestand. 30 Juli, 1914.*
- Aan Z. Excellentie den heer DAVIGNON, Minister van Buitenlandsche Zaken,
1345 Mijnheer de Minister,
De dag van gisteren en eergisteren zijn voorbij gegaan, in afwachting van de gebeurtenissen, die op de oorlogsverklaring van Oostenrijk-Hongarije aan Servië moesten volgen. De meest tegenstrijdige berichten worden verspreid, zonder dat het mogelijk zou zijn geweest, in verband met de bedoelingen van de Keizerlijke Russische
1350 regeering, het ware precies van het onware te onderscheiden. *Het staat slechts vast, dat Duitschland zich hier, evenals in Weenen, moeite gegeven heeft een middel te vinden, teneinde een algemeen conflict te vermijden.* Dat het echter aan den eenen kant gestooten is, op de vastbeslotenheid van het Weensche kabinet, geen stap terug te wijken, en aan den anderen kant op het wantrouwen van het Petersburgsche kabinet,
1355 tegenover de verzekering van Oostenrijk-Hongarije, dat het slechts aan eene bestraffing en niet aan eene annexatie van Servië dacht.
De heer SASANOW heeft verklaard, dat het voor Rusland onmogelijk was, zich niet gereed te houden en niet te mobiliseeren, datechter deze voorbereidingen niet tegen Duitschland waren gericht. Hedenmorgen kondigt een officieel communiqué aan de

- 1360 couranten aan, dat "de reservisten in een bepaald aantal gouvernementen onder de wapens zijn geroepen". *Wie de terughoudendheid van de Russische officiële communiqué's kent, kan gerust aannemen, dat overal gemobiliseerd wordt.* De *Duitsche gezant* heeft heden morgen verklaard, dat hij aan het einde is gekomen van zijne, sedert Zaterdag onafgebroken voortgezette, bemoeiingen om tot een vergelijk te
- 1365 komen en dat hij bijna geen hoop meer heeft. Zooals mij zooeven wordt medegedeeld, heeft zich ook de *Engelsche gezant* in gelijken geest uitgesproken. Engeland heeft onlangs een scheidsrechterlijke uitspraak voorgeslagen. De heer SASANOW antwoordde: "Wij hebben dit Oostenrijk-Hongarije zelf voorgeslagen, maar het heeft dit voorstel afgewezen". Op het voorstel van eene conferentie, heeft Duitschland met het voorstel
- 1370 van een vergelijk tusschen de kabinetten geantwoord: Men zou zich werkelijk afvragen of niet de geheele wereld den oorlog wenscht, en slechts probeert de oorlogsverklaring nog wat uit te stellen, teneinde tijd te winnen. *Engeland gaf aanvankelijk te verstaan dat het niet in een conflict betrokken wilde worden. Sir George Buchanan sprak dit openlijk uit.* Heden is men er in St. Petersburg
- 1375 vast van overtuigd, ja men heeft zelfs de toezegging, dat Engeland Frankrijk helpen zal. *Deze hulp legt bij zonder veel gewicht in de schaal en heeft er niet weinig toe bijgedragen om de oorlogspartij de overhand te verschaffen.* De Russische regeering heeft in de laatste dagen aan alle uitingen van vriendschap voor Servië en vijandschap voor Oostenrijk den *vrijen loop* gelaten, en heeft op
- 1380 geenerlei wijze gepoogd die te verstikken. In den Ministerraad die gisterenmorgen vroeg plaats vond, bleek nog verschil van meening te bestaan. Het bekendmaken van de mobilisatie werd verschoven, maar sedert heeft er eene ommekeer plaats gehad. De oorlogspartij heeft de overhand gekregen en van morgen vroeg om 4 uur werd de mobilisatie bekend gemaakt.
- 1385 Het leger, dat zich sterk voelt, is vol geestdrift en koestert groote verwachtingen van de buitengewone vorderingen, die sedert den Japanschen oorlog gemaakt zijn. De marine is van de verwezenlijking van haar vernieuwings- en reorganisatieplan nog zoover verwijderd, dat met haar bijna niet behoeft te worden rekening gehouden. Dat is juist de grond, waarom de toezegging van de Engelsche hulp eene zoo groote
- 1390 beteekenis kreeg. Zooals ik de eer had U heden te telegrapeeren (T. 10), schijnt iedere hoop op eene vredelievende oplossing vervlogen te zijn, dat is de opvatting in diplomatieke kringen. Voor mijn telegram heb ik den weg over Stockholm, over den kabel van de Nordiska gebruikt, daar deze zekerder is dan de andere. Dit bericht vertrouw ik aan een
- 1395 particulieren koerier toe, die het in Duitschland op de post zal doen. Wil Mijnheer de Minister, de verzekering ontvangen van mijne grootste hoogachting, w. g. B. DE L'ESCAILLE.
- 1400 30 juli 1914 **BERLIJN, 30 Juli. Servië erkent de oorlogsverklaring niet.** (Uit Nisj via St.-Petersburg aangekomen 30 Juli 10 uur 47 's avonds). De minister van buitenlandsche zaken publiceert het volgende telegram: De Servische regeering neemt maatregelen om zich te vergewissen van de echtheid van onderstaand telegram, dat haar
- 1405 in ongebruikelijken vorm was toegezonden, en waarvan de Duitse gezant, die de Oostenrijksch-Hongaarsche regeering vertegenwoordigt, verklaarde, dat hij daarvan niet onderricht was. Het telegram luidt als volgt: "Daar de Servische regeering niet op bevredigende wijze geantwoord heeft op de nota, die haar 23 Juli 1914 door den Oostenrijksch-Hongaarschen gezant is overhandigd, ziet de Keizerlijk-Koninklijke regeering zich genoodzaakt zelf de bescherming harer rechten en belangen ter hand te
- 1410 nemen, en tot dat doel gebruik te maken van wapengeweld, Oostenrijk-Hongarije beschouwt zich van dit oogenblik aan als te zijn in oorlogstoestand met Servië, (w.g.) De minister van buitenlandsche zaken van Oostenrijk-Hongarije, Graaf Berchtold.
- 1415 30 juli 1914 **Bijlage 18. Telegram van den militairen attaché te St. Petersburg aan Z. M. den Keizer van den 30en Juli.** Gisteren zeide mij Prins TRUBETZKI, nadat hij er voor gezorgd had, dat het telegram van Uwe Majesteit onmiddellijk aan Keizer NICOLAAS werd ter hand gesteld: "Goddank dat een telegram van Uw Keizer gekomen is". Hij zeide mij nu juist, dat het telegram
- 1420 een diepen indruk op den Keizer gemaakt had, maar, daar de mobilisatie tegen Oostenrijk reeds was gelast en SASANOW Z. M. wel zou hebben overtuigd, dat het niet meer mogelijk is terug te wijken, kon Z. M. er helaas niets meer aan veranderen. Ik zeide hem daarop, dat de vroegtijdige mobiliseering tegen Oostenrijk-Hongarije, dat toch slechts in een plaatselijken oorlog tegen Servië gewikkeld was, de schuld droeg
- 1425 aan de onafzienbare gevolgen, want het antwoord van Duitschland hierop was natuurlijk

1430 duidelijk, en de verantwoordelijkheid hiervoor viel op Rusland, dat de verzekering van Oostenrijk-Hongarije dat het op geen enkele wijze vermeerdering van grondgebied in Servië beoogde, heeft genegeerd. Oostenrijk-Hongarije had tegen Servië en niet tegen Rusland gemobiliseerd en voor het onmiddellijk ingrijpen van Rusland bestond
1435 geen grond. Ik voegde er verder aan toe, dat men in Duitschland de Russische zegswijze: "Wij kunnen onze broeders in Servië niet in den steek laten", na de verschrikkelijke misdaad van Serajewo niet meer verstond. Ik zeide hem ten slotte dat hij zich niet behoefde te verwonderen wanneer Duitschland's krijgsmacht zou worden gemobiliseerd.

31 juli 1914 **Bijlage 24. Telegram van den Rijkskanselier**
aan den keizerlijken ambassadeur te St. Petersburg, d.d. 31 Juli 1914.
Dringend.

1440 Ondanks de nog hangende bemiddelingsonderhandelingen en ofschoon wij zelf tot op dit oogenblik geenerlei mobilisatiemaatregelen getroffen hebben, heeft Rusland zijn heele leger en vloot, dus ook tegen ons gemobiliseerd. Door dezen maatregel van Rusland zijn wij gedwongen, voor de veiligheid van het rijk het dreigende oorlogsgevaar af te kondigen, wat nog niet mobilisatie beduidt. De mobilisatie moet echter volgen,
1445 Oostenrijk-Hongarije staakt en hieromtrent tegenover ons een besliste verklaring aflegt. Ik verzoek dit onmiddellijk aan den heer SASANOW mede te deelen en het uur van mededeeling te seinen.

31 juli 1914 **Bijlage 31. Keizer Wilhelm aan Koning George.**

1450 Telegram van Z. M. den Keizer aan den Koning van Engeland, d.d. 31 Juli 1914.
Zeer bedankt voor je vriendelijke mededeeling. Je voorstellen komen overeen met mijn denkbeelden en met de mededeelingen, die ik hedennacht uit Weenen ontvangen en naar London doorgezonden heb. Ik heb juist van den kanselier bericht gekregen, dat hij
1455 zoeven mededeeling ontvangen heeft, dat Nicolaas heden de mobilisatie van zijn geheele leger en vloot heeft bevolen. Hij heeft niet eens den uitslag van de bemiddeling, waaraan ik werk, afgewacht en mij geheel zonder bericht gelaten. Ik ga naar Berlijn, teneinde zorg te dragen voor de veiligheid aan mijn oostelijke grens, waar reeds sterke Russische afdeelingen zijn opgesteld.
w. g. WILHELM.

31 juli 1914 **Bijlage 25. Telegram van den Rijkskanselier**
aan den Keizerlijken ambassadeur te Parijs, d.d. 31 Juli 1914.
Dringend.

1460 Rusland heeft ondanks onze nog hangende bemiddelingsactie en ofschoon wij zelf geenerlei mobilisatiemaatregelen getroffen hebben, de mobilisatie van zijn geheele leger en vloot, dus ook tegen ons, bevolen. Wij hebben daarop den toestand van dreigenden oorlog afgekondigd, waarop de mobilisatie moet volgen, wanneer Rusland niet binnen 12 uur alle oorlogsmaatregelen tegen ons en Oostenrijk staakt. De mobilisatie beteekent onvermijdelijk oorlog. Verzoeken de Fransche regeering te
1465 vragen, of zij in een Russisch-Duitschen oorlog neutraal wil blijven. Antwoord moet binnen 18 uren volgen. Sein onmiddellijk het uur waarop gij de vraag hebt gesteld. De grootste spoed noodzakelijk.

31 juli 1914 **Bijlage 19. Telegram van den Rijkskanselier aan den Keizerlijken Gezant**
te Rome van den 31en Juli 1914.

1475 Voortdurend hebben wij tusschen Rusland en Oostenrijk-Hongarije bemiddeld, zoowel door eene directe wisseling van telegrammen tusschen Z. M. den Keizer en Z. M. den Tsaar alsook door onze houding tegenover Sir EDWARD GREY. Door de mobilisatie van Rusland is evenwel ons streven zeer bemoeilijkt, zoo niet onmogelijk gemaakt.
1480 Niettegenstaande zijne geruststellende verzekeringen, neemt Rusland volgens alle berichten, die bij ons binnenkomen, zoo verregaande maatregelen, ook tegen ons, dat de toestand steeds dreigender wordt.

1 augustus 1914 **De onderhandelingen.**

1485 Op het oogenblik waarop wij schrijven worden de onderhandelingen tusschen Weenen en Petersburg naar het schijnt nog voortgezet, en men moet ook aannemen dat Duitschland nog in contact is met de verschillende hoofdsteden. Over de stappen der Duitsche regeering, te Petersburg gedaan, verneemt de Temps van gisteravond het volgende: De eerste stap dien graaf Pourtalès, de Duitsche gezant, bij de regeering te Petersburg deed, wekte daar groote verbazing, omdat Duitschland enkele dagen tevoren nog had
1490 gezegd, dat indien Rusland niet mobiliseerde aan de Duitsche grenzen, maar alleen aan

de Oostenrijksche, Duitschland niet zou mobiliseeren. Sasonof weigerde daarom en motiveerde zijn weigering meteen verwijzing naar die Duitsche mededeeling. Toen kwam de tweede boodschap van graaf Pourtalès. Hij vroeg of de verklaring dat Oostenrijk-Hongarije niet uit was op gebiedsuitbreiding voor Rusland voldoende zou zijn om zijn mobilisatie te staken. Sasonof antwoordde dat dit niet voldoende zou zijn, omdat Rusland niet alleen geen vermindering van Servisch gebied kon gedoogen, maar ook geen Oostenrijksch protectoraat over Servië. Toen vroeg de Duitsche gezant, welke voorwaarden Rusland dan te stellen had, maar hierop antwoordde Sasonof, dat die vraag niet in Petersburg maar in Weenen gesteld moest worden, want Rusland had eerst gemobiliseerd, toen Oostenrijk-Hongarije was overgegaan tot vijandige daden jegens Servië en mobilisatie zijnerzijds. Naar aanleiding van dit gesprek zou toen de Duitsche regeering zich in contact gesteld hebben met de Oostenrijksche, na echter uitdrukkelijk jegens de Russische regeering te kennen gegeven te hebben, dat het geen pressie op zijn bondgenoot wilde uitoefenen. Zou de hervatting der Oostenrijksch-Russische onderhandelingen die gisteren in Londen en ten onzent de hoop deden herleven, nadat da verklaring van dreigend krijgsgevaar in Duitschland alle hoop vernietigd had, het gevolg geweest zijn van deze stappen van Duitschland in Weenen en Petersburg?

De Petersburgsche Temps-correspondent meldt ook, dat Rusland wel in verzet komt tegen de aanranding van Servië's soevereiniteit, maar dat het wel bereid is te onderhandelen over een middel om Oostenrijk-Hongarije van Servië de voldoening te verschaffen waarop het recht heeft. Er wordt tevens medegedeeld, dat Duitschland dergelijke stappen als in Petersburg ook in Parijs en Londen heeft gedaan, maar vermoedelijk is dat reeds eenige dagen geleden geschied en van veel meer belang zou het zijn te weten, of Duitschland ook thans weer, b.v. gisteravond, nadat het bericht gekregen had van de Russische algemeene mobilisatieen zichzelf gereed ging maken tot den oorlog, zulke stappen gedaan heeft. Dit schijnt wel het geval te zijn, maar wij weten thans nog niet in welken vorm dat is geschied en indien het werkelijk gebeurd is in den vorm van een soort ultimatum – gelijk sommige bladen berichten te verstaan geven – dan zal het zekerlijk eer ongunstig dan gunstig zijn. Wat de Temps uit Petersburg verneemt over de onderhandelingen, komt min of meer overeen met wat dr. Dillon uit Weenen seint. Men kent dien dr. Dillon uit den Balkan-oorlog en de Albaneesche crisis, men kent ook... zijn fantasie en beoordeele zijn berichten dus ietwat twijfelmoedig. Dillon seint dan eveneens, dat de monarchie aangeboden heeft, te verklaren dat zij geen gebiedsuitbreiding ten koste van Servië verlangt, maar daarmee was Rusland niet voldaan, want het wilde medezeggenschap hebben in hetgeen met Servië geschieden zou na den oorlog tegen de Donau-monarchie, omdat Rusland geen verplettering of moreele onderwerping van Servië dulden kan. Edoch, hiermee kon Oostenrijk zich weer niet vereenigen: het beschouwt Servië als een onafhankelijken oorlogvoerenden staat en als het den oorlog verliest zal het Servië vergaan als anderen overwonnenen; alleen wil de monarchie zich verbinden het niet kleiner te maken. Daarmee waren de onderhandelingen op een dood punt gekomen. Is dit alles waar, dan lijkt de toestand veel op een 'impasse' en men heeft het gevoel dat er een wonder zal moeten gebeuren om den fatalen afloop van de crisis af te wenden. Men zie overigens de uitvoerige Duitsche telegrammen over de onderhandelingen, die tusschen Keizer en Tsaar gevoerd zijn.

1 augustus 1914 **LONDEN, 1 Aug. Duitschland, Oostenrijk en Rusland.**

De laatste editie van de "Westminster Gazette" bevat het volgende zonderlinge telegram, naar het schijnt direct ontvangen van het Duitsche ministerie van buitenlandsche zaken: "Duitschland mag niet verwachten [hopen], dat Oostenrijk zal gaan onderhandelen met Servië waarmede het in oorlog is. Een weigering van Oostenrijk echter om besprekingen te houden met Rusland zou een ernstige fout zijn. Duitschland is vastbesloten, aan zijn verplichtingen als bondgenoot te voldoen, het wil echter niet worden betrokken in een wereldconflict, doordat Oostenrijk onzen raad niet opvolgt. get. Bethmann Hollweg. [Als dit telegram, door Reuter terecht zonderling genoemd, geen mystificatie is, zal het vermoedelijk gericht zijn geweest tot de Engelsche regeering en door deze zijn afgestaan aan de Westminster Gazette, het officieuse regeeringsorgaan. Red)

1 augustus 1914 **Bijlage 32. Keizer Wilhelm aan Koning George.**

Telegram van Z. M. den Keizer aan den Koning van Engeland, d.d. 1 Augustus 1914. Ik heb zooeven de mededeeling van je regeering gekregen, waarbij zij de neutraliteit van Frankrijk onder waarborg van Groot-Brittanië aanbiedt. Bij dit aanbod was de vraag gevoegd, of Duitschland onder deze omstandigheden ervan zou willen afzien, Frankrijk aan te vallen. Om technische redenen moet de mobilisatie naar twee fronten

- naar het oosten en naar het westen, waartoe ik hedenmiddag last gegeven heb, haar beloop hebben, zooals zij voorbereid is. *Tegenbevel kan niet meer gegeven worden, omdat je telegram helaas te laat kwam. Als echter Frankrijk mij zijne neutraliteit aanbiedt, die door het leger en de vloot van Engeland gewaarborgd moeten worden, zal ik natuurlijk afzien van een aanval op Frankrijk, en mijn troepen elders gebruiken. Ik hoop dat Frankrijk niet zenuwachtig wordt. De troepen aan mijn grens krijgen juist telegraphisch en telefonisch bevel, het Fransche gebied niet te overschrijden.*
- 1560 w. g. WILHELM.
- 1565 1 augustus 1914 **Bijlage 33. Telegram van den Keizerlijken ambassadeur in Londen aan den Rijkskanselier, d.d. 1 Augustus 1914.**
Zooeven heeft mij Sir EDWARD GREY aan de telefoon geroepen en mij gevraagd, of ik meende te kunnen verklaren, dat in geval Frankrijk neutraal bleef in een Duitsch-Russischen oorlog, wij de Franschen niet zouden aanvallen. Ik verklaarde hem, dat ik meende, de verantwoording daarvoor op mij te kunnen nemen.
w. g. LICHNOWSKY.
- 1570 1575 1 augustus 1914 **Bijlage 34. Rijkskanselier Von Bethmann Hollweg aan den Ambassadeur Prins Lichnowsky.**
Telegram van den rijkskanselier aan den keizerlijken ambassadeur te Londen, d.d. 1 Augustus 1914.
Duitschland is bereid, in het Engelsche voorstel te treden, als Engeland met zijn strijdmacht voor de onvoorwaardelijke neutraliteit van Frankrijk in het Duitsch-Russisch conflict borg staat. De Duitsche mobilisatie heeft heden, op grond van Rusland's uitdagende houding plaats gevonden, vóór de Engelsche voorstellen hier aangekomen waren. Dientengevolge is ook aan onzen opmarsch aan de Fransche grens niets meer te veranderen. Wij staan er echter voor in, dat de Fransche grens tot
- 1580 1585 *Maandag 3 Augustus, des avonds om 7 uur, door onze troepen niet zal overschreden worden, als tegen dat tijdstip Engeland zijne toezegging gedaan heeft.*
w. g. BETHMANN HOLLWEG.
- 1590 1 augustus 1914 **Bijlage 35. Koning George aan Keizer Wilhelm.**
Telegram van den Koning van Engeland aan Z. M. den Keizer d.d. 1 Augustus 1914.
In antwoord op je telegram, dat ik zooeven ontvangen heb, meen ik, dat een *misverstand* moet bestaan betreffende eene opmerking, welke gevallen is tijdens een vriendschappelijk onderhoud tusschen prins LICHNOWSKY en Sir EDWARD GREY, toen zij de vraag behandelden, hoe men een werkelijken strijd tusschen het Duitsche en Fransche leger zou kunnen vermijden, zoolang nog de mogelijkheid bestaat, dat Oostenrijk en Rusland tot eene overeenkomst komen. Sir EDWARD GREY zal prins LICHNOWSKY morgenochtend opzoeken, om uit te maken, of er van zijn kant een misverstand bestaat.
w. g. GEORGE.
- 1595 1600 1 augustus 1914 **Bijlage 26. Telegram van den Rijkskanselier aan den Keizerlijken ambassadeur te St. Petersburg, d.d. 1 Augustus 12,52 n.m.**
Wanneer de Russische regeering geen bevredigend antwoord geeft op onzen eisch, verzoeken wij Uwe Excellentie haar hedenmiddag om 5 uur (Middeneuropeeschen tijd), de volgende verklaring te overhandigen:
- 1605 Le Gouvernement Impérial s'est efforcé dès les débuts de la crise de la mener a une solution pacifique. Se rendant a un désir qui lui en avait été exprimé par Sa Majesté l'Empereur de Russie, Sa Majesté l'Empereur d'Allemagne d'accord avec l'Angleterre était appliqué a accomplir un rôle médiateur auprès des Cabinets de Vienne et de St. Petersburg, lorsque la Russie, sans en attendre le résultat, procéda à la
- 1610 mobilisation de la totalité de ses forces de terre et de mer.
A la suite de cette mesure menaçante motivée par aucun préparatif militaire de la part de l'Allemagne. l'Empire Allemand se trouva vis-a-vis d'un danger grave et imminent. Si le Gouvernement Impérial eût manqué de parer à ce péril il aurait compromis la sécurité et l'existence même de l'Allemagne. Par conséquent le
- 1615 Gouvernement Allemand se vit forcé de s'adresser au Gouvernement de Sa Majesté l'Empereur de toutes les Russies en insistant sur la cessation des dits actes militaires. La Russie ayant refusé de faire droit a cette demande et ayant manifesté par ce refus, que son action était dirigé [=dirigée] contre l'Allemagne, j'ai l'honneur d'ordre de mon Gouvernement de faire savoir a Votre Excellence ce qui suit:
- 1620 Sa Majesté l'Empereur, mon auguste Souverain, au nom de l'Empire relève le défi et se considère en état de guerre avec la Russie.
Wees zoo goed het tijdstip van ontvangst en het uur waarop gij deze instructie ten uitvoer legt, volgens Russischen tijd, dringend te seinen.

1625 Ik verzoek U Uwe passen te vragen, en de bescherming en de zaken over te dragen aan de Amerikaansche ambassade.

1 augustus 1914 **Bijlage 27. Telegram van den Keizerlijken ambassadeur te Parijs aan den Rijkskanselier, d.d. 1 Augustus 1,05 n.m.**

1630 Op mijn herhaalde en besliste vraag of Frankrijk in geval van een Duitsch-Russischen oorlog neutraal blijft, verklaarde de minister-president mij, dat Frankrijk doen zou, wat zijn belangen het geboden.

2 augustus 1914 **Bijlage 36. Prins Lichnowsky aan Rijkskanselier Von Bethmann Holweg. Telegram van den keizerlijken ambassadeur te Londen aan den rijkskanselier, d.d. 2 Augustus 1914.**

1635 *Het door Sir Edward Grey opgeworpen denkbeeld, dat op den wensch berustte, om de mogelijkheid te scheppen van eene duurzame neutraliteit van Engeland, is zonder ruggespraak met Frankrijk, en zonder kennis van de mobilisatie geuit, en intusschen als volkomen hopeloos opgegeven.*
1640 w. g. LICHNOWSKY.

2 augustus 1914 **Bijlage 37. Woordelijke inhoud van de telegraphische bevelen aan den Duitschen gezant te Brussel van den 2en Augustus 1914.**

1645 De Keizerlijke regeering is in het bezit van betrouwbare berichten over den voorgenomen opmarsch van de Fransche strijdkrachten aan de Maas in de richting Givet-Namur. Zij laten geen twijfel bestaan omtrent de bedoeling van Frankrijk om door Belgisch gebied Duitschland aan te grijpen. De keizerlijke regeering kan zich niet aan de vrees onttrekken, dat België met den besten wil niet in staat zal zijn een Franschen aanslag met zooveel hoop op goeden uitslag af te weren, dat daarin
1650 voldoende zekerheid kan worden gevonden tegen de bedreiging van Duitschland. Het is een gebod van zelfbehoud voor Duitschland den vijandelijken aanval te voorkomen. Het zou daarom der Duitsche regeering zeer veel leed doen, wanneer België er een daad van vijandschap tegen zichzelf in zou zien, wanneer de maatregelen van Duitschland's tegenstanders het dwingen uit tegenweer ook zijnerzijds het Belgische grondgebied te betreden. Teneinde alle misverstand uit te sluiten verklaart de Keizerlijke regeering het volgende:

1. *Duitschland beoogt geenerlei vijandelijkheden tegen België. Wanneer België bereid is in den aanstaanden oorlog tegenover Duitschland eene welwillende neutraliteit in acht te nemen, dan verplicht zich de Duitsche regeering bij het sluiten van den
1660 vrede het bezit en de onafhankelijkheid van het Koninkrijk in zijn vollen omvang te waarborgen.*

2. *Duitschland verplicht zich onder bovengenoemd voorbehoud het gebied van het Koninkrijk weder te ontruimen zoodra de vrede gesloten is.*

1665 3. *Bij eene vriendschappelijke houding van België is Duitschland bereid, in overeenstemming met de Koninklijk Belgische autoriteiten alle behoeften zijner troepen contant te betalen en iedere schade te vergoeden, die wellicht door de Duitsche troepen zou kunnen worden veroorzaakt.*

1670 *Mocht België vijandig tegen de Duitsche troepen optreden, in het bijzonder door weerstand van de Maas-versterkingen, of door vernieling van spoorwegen, wegen, tunnels enz., last veroorzaken, dan zal Duitschland tot zijn leedwezen gedwongen zijn, het Koninkrijk als vijand, te beschouwen. In dit geval zou Duitschland tegenover het Koninkrijk geenerlei verplichting op zich kunnen nemen, maar zou de verdere regeling van de verhouding der beide staten tot elkander aan de beslissing der wapenen moeten worden overgelaten.*
1675

3 augustus 1914 **BRUSSEL, 3 Aug. De "Etoile Belge" meldt, dat de Duitsche gezant**

Zondagavond 7 uur aan den Belgischen minister van buitenlandsche zaken een ultimatum overhandigd heeft, waarin aan België een entente voorgesteld wordt ten einde de
1680 Duitsche operaties te vergemakkelijken. België wordt tot Maandagmorgen 7 uur tijd gelaten voor antwoord. Toen de regeering in bezit was van het ultimatum is de Koning onmiddellijk gewaarschuwd. De ministerraad heeft onder voorzitterschap van den Koning tot middernacht vergaderd. Het ontwerp van antwoord is aan een nieuwe vergadering van den ministerraad onder voorzitterschap van den Koning voorgelegd. De ministers bleven tot 4 uur 's morgens bijeen. Het antwoord van België zal hedenmorgen worden
1685 medegedeeld.

3 augustus 1914 **BRUSSEL, 3 Aug. De Soir meldt, dat de Belgische regeering,** als gevolg van de Belgische nota, die het antwoord bevat op het ultimatum van Duitschland, wederom een Duitsche nota ontvangen heeft. Er zijn onderhandelingen

1690 hangende.

3 augustus 1914 **Koning George's laatste poging.**

Zaterdagavond, toen Duitsland en Frankrijk reeds tot mobilisatie waren overgegaan, heeft Koning George van Engeland nog een laatste wanhopige poging gedaan om den vrede te bewaren. Van 's avonds 11 uur tot 's nachts halftwee waren de ministers in vergadering geweest en daarna heeft de Koning nog een dringend telegram gezonden aan den Tsaar. De woorden van dat telegram zijn niet bekend geworden, maar uit Petersburg zijn berichten gekomen, dat men daar het bericht als hoogelijk belangrijk en zeer hoopvol beschouwde. Het schijnt, dat Koning George vóór het zenden van dit telegram nog geconfereerd heeft met Paul Cambon, den Franschen gezant, en daarna met Asquith. Nu feitelijk de oorlog begonnen is, zal deze stap van den Britschen Koning wel niet anders zijn dan van historisch belang.

3 augustus 1914 **WEENEN, 3 Aug. Oostenrijk en Servië.**

Tusschen den Keizer en den Duitschen Keizer zijn telegrammen gewisseld over de berichten omtrent de beschieting van Belgrado door de Oostenrijksche artillerie, om er de aandacht op te vestigen, dat het hier niet de beschieting van een open stad gold. De loop van zaken is de volgende geweest: uit Belgrado werd op Oostenrijksche troepen en schepen op de Donau geschoten; het Servische vuren werd beantwoord, ook op die huizen, waaruit geschoten werd. Het Oostenrijksch-Hongaarsche leger zal angstvallig de volkenrechtelijke bepalingen in acht nemen.

4 augustus 1914 **BERLIJN, 4 Aug. De Keizer heeft de buitengewone zitting**

van den rijksdag geopend met een troonrede waarin hij zegt: "De wereld is er getuige van geweest, hoe onvermoeid wij in den nood en in de verwarring der laatste jaren getracht hebben de volkeren van Europa te behoeden voor een oorlog tusschen de mogendheden. De ernstigste gevaren, door de gebeurtenissen in den Balkan ontstaan, schenen overwonnen te zijn. Toen deed zich bij het vermoorden van mijn vriend aartshertog Frans Ferdinand een afgrond open. Mijn hooge bondgenoot Keizer Frans Jozef was genoopt naar de wapenen te grijpen om de veiligheid van zijn rijk tegen een naburigen staat te verdedigen. Bij het opkomen voor zijn rechtvaardige belangen werd de monarchie gedwarsboomd door het Russische rijk. Niet alleen door onze plichten als bondgenoot worden wij aan de zijde van Oostenrijk-Hongarije geroepen. Wij hebben tegelijkertijd de geweldige taak te vervullen om, nevens de oude cultuurgemeenschap van beide rijken, ook onze eigen stelling tegen den storm van vijanden te beschermen. Met een bezwaard hart heb ik mijn leger tegen een naburigen staat moeten mobiliseeren, tegen een leger waarmede gemeenschappelijk het onze op zoovele slagvelden gevochten heeft. Met oprecht leed heb ik een door Duitsland trouw behoeve vriendschap zien verbreken. De keizerlijke Russische regeering is, toegevend aan een sterke nationalistische beweging, opgekomen voor de belangen van een staat, die door het begunstigen van misdadige aanslagen de ramp van dezen oorlog veroorzaakt heeft.

Dat ook Frankrijk zich bij onze tegenstanders geschaard heeft kon ons niet verrassen. Te dikwijls zijn onze pogingen om met de Fransche republiek in vriendschappelijker betrekkingen te geraken afgestuit op oude verwachtingen en ouden wrok. De tegenwoordige toestand is niet een gevolg van tijdelijke conflicten der wederzijdsche belangen of van diplomatieke constellaties, doch het resultaat van een sinds lang werkzame kwaadwilligheid jegens de macht en den voorspoed van het Duitse rijk. Wij worden niet gedreven door veroveringszucht, doch bezielde door den onbuigbaren wil om de plaats te bewaren, die God ons gegeven heeft voor ons en de toekomstige geslachten. Mijn regeering, in de eerste plaats mijn kanselier, hebben zich tot het laatste toe ingespannen om het ergste te voorkomen. De noodweer is ons opgedrongen en met een zuiver geweten en reine handen grijpen wij naar het zwaard. Ik roep de volken en stammen van het Duitse rijk op om met vereende krachten in broederlijke samenwerking met onze bondgenooten te verdedigen wat wij met den arbeid des vredes geschapen hebben. Naar het voorbeeld onzer voorvaders, vastbesloten, ernstig, trouw, ridderlijk, deemoedig voor God en strijdensblij voor den vijand spreken wij ons vertrouwen uit in den eeuwigen Almachtige, die onze wapenen kracht geven en tot een voorspoedig doel leiden zal."

4 augustus 1914 **BRUSSEL, 4 Aug. Men zegt, dat in antwoord op het telegram**

van den Koning der Belgen aan den Koning van Engeland deze laatste aan België de verzekering gaf, dat het België's geheele onafhankelijkheid en neutraliteit zou eerbiedigen en zal doen eerbiedigen.

1755

4 augustus 1914 **BERLIJN, 4 Aug. De Rijkskanselier zeide in zijn rede,**
dat een schrikwekkend noodlot over Europa is losgekomen. Wij hebben gedurende 44 jaar
den vrede beschermd, wij wilden leven in vreedzamen arbeid. Van den Keizer tot den
jongsten soldaat bestond er een onuitgesproken gelofte, dat alleen ter verdediging
1760 van een rechtvaardige zaak het zwaard uit de schede zou vliegen. (Levendige,
algemeene toejuicing). De dag waarop wij het zwaard moeten trekken is aangebroken
tegen ons ernstig pogen in. Rusland heeft den brandfakkel op het huis gelegd.
(Stormachtige instemming van alle kanten). De Rijkskanselier citeert eenige feiten
1765 uit het Wetboek, waardoor Duitschland's houding werd gekenschetst. Hij gaat daarna
voort: zouden wij geduldig wachten de mogendheden tusschen wie wij zijn vastgeklemd
het oogenblik bepaalden om er op los te slaan? (Levendig geroep van: 'neen, neen!' En
stormachtige bijval). Duitschland blootstellen aan dit gevaar zou een misdaad zijn
geweest (algemeene geestdriftige toestemming). Onze troepen waren in de eerste plaats
tot verweer gereed. Dit is de waarheid. Maar wij zijn gedwongen en »Not kennt kein
1770 Gebot« (storm van toejuicingen).
Onze troepen hebben Luxemburg bezet, misschien reeds België (toejuicing, beweging).
Dit strijdt met het volkenrecht, maar wij wisten dat Frankrijk gereed stond tot een
inval en een Fransche inval in onze flank aan den Beneden-Rijn zou rampspoedig kunnen
worden. Aldus waren wij gedwongen over de gerechtvaardigde protesten van Luxemburg en
1775 België heen te stappen. Wij zullen dit onrecht weer goed maken zoodra wij ons
militair doel hebben bereikt. (Levendige toejuicing). Wie zoo bedreigd wordt als
wij, wie voor zijn hoogste goed strijdt, moet er maar op bedacht zijn hoe hij er zich
doorheen slaat. (Geweldige beweging. Stormachtig en langdurig applaus.) Engeland
hebben wij verklaard, dat, zoolang het neutraal blijft, onze vloot bij de Noordkust
1780 van Frankrijk niet zal aanvallen en wij de territoriale integriteit en
onafhankelijkheid van België niet zullen aantasten. Ik voeg er bij dat zoolang
Engeland neutraal blijft, wij ook bereid zullen zijn in geval van wederkeerigheid
geen vijandelijke handelingen tegen Fransche koopvaardijsschepen te plegen. (Levendige
toestemming). Ik herhaal het woord des Keizers: 'Met een rein geweten trekt
1785 Duitschland ten strijde' (Algemeene beweging, toestemming en applaus). Wij strijden
voor de vruchten van onzen vreedzamen arbeid, voor de erfenis van het groot verleden,
voor onze toekomst. Nu is het groote uur der beproeving geslagen, maar met helder
bewustzijn zien wij het tegemoet (stormachtig applaus). Ons leger staat te velde,
1790 onze vloot is slagvaardig. Achter beide staat het Duitsche volk (stormachtige,
telkens weer oplaaierende bijval, handgeklap in de vergadering en op de tribunes). Het
geheele Duitsche volk is één van zin. Hij kent zijn plicht in zijn vollen omvang. De
wetsontwerpen hebben geen toelichting nodig. Ik verzoek om spoedige aanneming. De
rede van den, rijkskanselier werd ook aan het slot stormachtig toegejuicht en met
handgeklap begroet. Er heerschte algemeene ontroering.

1795 4 augustus 1914 **LONDEN, 4 Aug. Asquith zeide in het Lagerhuis dat hedenmorgen**
was geseind aan den Britschen gezant te Berlijn, om hem in kennis te stellen van het
verzoek van den Belgischen koning aan koning George, van de Duitsche nota aan België
en de weigering van België. Daarbij de mededeeling dat de Britsche regeering zich
1800 verplicht acht te protesteeren tegen deze schending van het tractaat tusschen
Duitschland en Engeland, en de verzekering moet vragen dat de Belgische neutraliteit
zal worden geëerbiedigd. Wij vragen onmiddellijk antwoord. Hedenmorgen kregen we
bericht van den Britschen gezant te Brussel dat Duitschland het plan had om zijn
maatregelen in België door te zetten, des noods met geweld. Tegelijk berichtte de
1805 Belgische gezant te Brussel dat het Belgische gebied was overschreden. Dezen morgen
overhandigde de Duitsche gezant een telegram van den Duitschen minister van
buitenlandsche zaken, meldende dat zelfs wanneer het Belgisch gebied werd
overschreden, Duitschland in geen geval Belgischen grond zou annexeeren. De
oprechtheid van deze verklaring wordt bewezen – zoo luidde het verder – door het
1810 feit, dat Duitschland plechtig zijn woord heeft gegeven om Nederland en zijn
neutraliteit te eerbiedigen en dat Duitschland zich niet kon blootstellen aan een
Franschen aanval dwars door België, gelijk volgens onweerlegbare mededeeling was op
touw gezet. Asquith zeide: Wij kunnen dat in geen enkel opzicht als een voldoende
verklaring aanmerken (toejuicingen). Ten antwoord hebben we eenzelfde verzekering
1815 betreffende de neutraliteit gevraagd als van Frankrijk en tevens dat het zulk een
bevredigende verklaring tegelijk aan een antwoord op het telegram van den Britschen
gezant vóór middernacht zou worden bezorgd. (Luide toejuicingen).

1820 4 augustus 1914 dat als gevolg van de gebeurtenissen in België en van de
onbevredigende mededeeling van de Duitsche regeering ontvangen, de Engelsche
regeering de Duitsche heeft uitgenoodigd tot uiterlijk middernacht een verzekering te

geven omtrent de neutraliteit van België, gelijk Frankrijk de vorige week aan Groot-Brittannië heeft gegeven.

1825 5 augustus 1914 **BRUSSEL, 5 Aug. De Koning der Belgen.**
Alvorens te vertrekken naar het front van de troepen, heeft de Koning een proclamatie gericht tot het leger. Daarin wordt verklaard: Zonder de minste uittarting onzerzijds van den trotschen buurman heeft zijn macht de tractaten verscheurd, welke zijne onderteekening droegen en het grondgebied onzer vaderen geschonden. Omdat wij
1830 geweigerd hebben onze eer te schenden valt men ons aan. De geheele wereld bewondert onze loyale houding. Moge haar achtung en eerbied u sterke. Ziende, dat haar onafhankelijkheid bedreigd werd, is er een siddering door de natie gegaan. Haar zonen zijn naar de grenzen gesneld als weerbare soldaten voor de geheiligde zaak. Hebt vertrouwen! Uit naam van België breng ik hulde aan uw vasthoudenden moed. Gij zult
1835 overwinnen, omdat gij een kracht zijt in dienst van het recht. Eere aan u leger van het Belgische volk. «Bedenkt dat ge tegen den vijand vecht voor de vrijheid van uw bedreigde haardsteden.»

5 augustus 1914 5 augustus 1914 **Het telegram aan de Duitse regering.**
1840 Onze Londensche correspondent schrijft: De teerling is geworpen; te middernacht zullen we weten of het oorlog of vrede zal zijn tusschen Duitschland en Groot-Brittannië. Vanmorgen nog heeft de Duitse gezant getracht, door een telegram aan het ministerie van binnenlandsche zaken te zenden, de spanning te doen verminderen, maar tevergeefs. Dat telegram bevat een mededeeling, die voor Nederland van het
1845 allerhoogste belang is: In zijn betoog, dat de inval ver Duitse troepen in België geen verovering van grondgebied bedoelt, maar louter het forceeren van den toegang tot Frankrijk, zegt hij: "Het feit, dat Duitschlandaan Nederland de plechtige belofte heeft gedaan, zijn neutraliteit te eerbiedigen, moet al reden genoeg zijn om te doen aannemen, dat Duitschland niet België veroveren wil. Wilde het dat, dan zou
1850 het natuurlijk Nederland niet verschoonen." Hoe het zij, de schending van België's neutraliteit is voor Engeland genoeg. Terwijl ik dit schrijf is in de stad nog niet bekend, dat het ultimatum is verzonden. Ik kom zoo juist uit het lagerhuis waar de verklaring gegeven werd. Maar ook voor dezen tijd van spanning is de Jingo-stad Londen buitengewoon kalm. Venters met Union Jack's van papier doen slechte zaken,
1855 enthousiasme ziet men alleen aan de stations als de Fransche reservisten vertrekken naar hun land of aan het Victoria-station, waar 's avonds tallooze jonge Duitschers trachten den Folkestonetrein voor de Zeeland-boot te nemen, een pogen, waarin maar de helft van de dichte menigte na een ontzettend gedrang slaagt. De toestand aan boord van de booten naar het vasteland moet ontzettend zijn... Overigens stelt men zich
1860 hier tevreden met het bericht, dat er graan genoeg in het Vereenigd Koninkrijk is om de bevolking vier maanden lang van brood te voorzien en vertrouwt men erop dat binnenkort de toevoer van voedsel uit Amerika – die op het oogenblik stuit op de onzinnig hooge verzekeringseischen – weer geregeld zal worden. Blijft Nederland neutraal en ziet Engeland kans de Noordzee te beveiligen tegen een inval van de
1865 Duitse vloot, dan is er geen reden voor Nederland om te vreezen voor gebrek aan voedsel, de geregelde handel met Engeland kan dan ongehinderd plaatsvinden *). België's flinke houding in deze ernstige crisis wordt hier algemeen bewonderd en er is thans geen Engelschman meer die nog naar vrede vraagt. Het uitzenden van een expeditionnaire macht naar België is slechts een quaestie van tijd geworden.

1870 *) Wij moeten deze verzekering natuurlijk geheel voor rekening van onzen correspondent laten. Red.

6 augustus 1914 6 augustus 1914 **België heeft de verplichting op zich genomen**
1875 in alle Europeesche conflicten neutraal te blijven en daardoor de belofte verkregen dat de Europeesche groote mogendheden zijn onzijdigheid zullen eerbiedigen. De Haagsche Conventie No. 5 van 1907 op de verplichtingen van neutralen in een landoorlog zegt duidelijk:
"Het grondgebied van neutrale machten is onschendbaar" (Art. I) en verder: "Het is
1880 aan oorlogvoerenden verboden troepen, konvooien, ammunitie of krijgstoerusting over het grondgebied van een neutrale macht te vervoeren.
"Mocht eenige mogendheid de onzijdigheid Schenden, dan geldt volgens artikel X dat:
"Het feit dat een neutrale mogendheid, zelfs gewapenderhand, de pogingen om haar
1885 grondgebied te schenden, weerstaat, kan niet als een vijandelijke daad worden beschouwd."
België heeft in den Fransch-Duitschen oorlog van 1870 belet dat Duitschland na den slag bij Sedan zijn gewonden over Belgisch grondgebied naar Duitschland terugvoerde.

1890 Het deed dat na met Engeland overleg te hebben gepleegd en Duitschland legde er zich toen bij neer. Pruisen teekende met Engeland, Frankrijk, Oostenrijk en Rusland den vrijbrief van België's onafhankelijkheid, Duitschland was een der ondertekenaars van de Haagsche Conventie van 1907, en deze beide feiten geven professor Morgan aanleiding om Duitschland's eisch aan België, waaraan kracht werd bijgezet door de bedreiging België als een vijand te beschouwen, te kenschetsen als een schending van het Volkenrecht en een bedreiging jegens alle kleinere naties van Europa.

1895 6 augustus 1914 **LONDEN, 6 Aug. Engeland en Duitschland.**
Reuter verneemt uit officieele bron, dat een hooggeplaatst officier van den generalen staf in Frankrijk, in Londen is gekomen om met de admiraliteit daar te beraadslagen. Vandaag zal hij weer vertrekken. Over enkele uren zal er ook een officier van den Franschen legerstaf in Londen komen en niet den legerraad beraadslagen over de strategische positie te land. Het Fransche gezantschap kreeg vandaag telegrammen, waarin de gunstigste berichten werden gegeven over de verdediging van het Belgische leger, tegen den Duitschen inval.

1905 6 augustus 1914 **BERLIJN, 6 Aug. Manifest van den Duitschen Keizer.**
Een extra-nummer van den 'Reichsanzeiger' bevat de volgende oproeping van den Keizer aan het Duitse volk: Sedert de grondvesting van het Duitse Rijk is door mij en mijne voorvaderen ernstig er naar gestreefd den wereldvrede te bewaren en in den vrede onze krachtige ontwikkeling te bevorderen. Maar tegenstanders benijden ons de resultaten van onzen arbeid. Alle openlijke en bedekte vijandschap van Oost en West, van over de zee hebben wij tot dusver verdragen in het bewustzijn van onze verantwoordelijkheid.

1915 6 augustus 1914 **WEENEN, 6 Aug. Oostenrijk en Rusland.**
Een extra-blad van de Wiener Ztg. meldt: Op allerhoogst bevel werd den Oostenrijksch-Hongaarschen gezant te St. Petersburg op 5 Aug. opgedragen aan den Russischen minister van buitenlandsche zaken de volgende nota te richten: »Met het oog op de dreigende houding der Ruslanden bij het conflict tusschen de Oostenrijksch-Hongaarsche monarchie en Servië, en gezien het feit dat Rusland als gevolg van dit conflict volgens mededeeling van het Kabinet te Berlijn, de vijandelijkheden tegen Duitschland te openen en dit rijk dus met Rusland in oorlog is, beschouwt Oostenrijk-Hongarije zich eveneens als in oorlog met Rusland.»

1925 6 augustus 1914 **Staat van Oorlog.**
Wat de beteekenis is van het besluit waarbij de in staat van verdediging gebrachte gedeelten van ons land worden verklaard in staat van oorlog te zijn, ziet men in de onderstaande wetsbepalingen. De grondwet (art. 187) kent den staat van oorlog en den staat van beleg. De eerste is minder verstrekkend dan de tweede. Hier volgen uit de wet van 1899 Stbl. 128 de bepalingen die betrekking hebben op den staat van oorlog en de algemeene bepalingen die betrekking hebben op beide staten.

HOOFDSTUK I. Algemeene bepalingen.

1935 Art 1. Elk gedeelte van het grondgebied des Rijks kan bij Koninklijk besluit in staat van oorlog of in staat van beleg worden verklaard: 1o. wanneer oorlog of oorlogsgevaar ontstaan is; 2o. wanneer binnenlandsche onlusten de in- of uitwendige veiligheid van het Rijk of van een gedeelte daarvan in dringend gevaar brengen.

1940 Art. 2. Wanneer ten gevolge van een vijandelijken inval, of ten gevolge van binnenlandsche onlusten, als bedoeld in artikel 1, sub 2o., de gemeenschap tusschen een gedeelte van het grondgebied des Rijks en den zetel der Regeering is afgesneden, kan dat gedeelte – hetzij geheel, hetzij gedeeltelijk – door het militair gezag van Onzentwege in staat van beleg worden verklaard.

1945 Art. 3. De staat van oorlog en de staat van beleg worden bij Koninklijk besluit opgeheven. Ingeval de gemeenschap tusschen het in staat van oorlog of in staat van beleg verklaarde gedeelte van het grondgebied des Rijks en den zetel der Regeering na die verklaring is afgesneden en dat gedeelte nog in dien toestand verkeert op het oogenblik dat de omstandigheden, welke tot die verklaring aanleiding hebben gegeven, hebben opgehouden te bestaan, kan de opheffing, voor zoover dat gedeelte betreft, door het militair gezag geschieden. Mede kan de opheffing door het militair gezag geschieden voor wat betreft dat gedeelte van het grondgebied des Rijks, waarop het vorige artikel is toegepast, indien de omstandigheid welke daartoe aanleiding heeft gegeven, heeft opgehouden te bestaan, maar de gemeenschap met den zetel der Regeering nog niet is hersteld.

Art. 4. Het besluit, waarbij de staat van oorlog of de staat van beleg wordt

- 1955 verklaard of opgeheven, treedt in werking op het daarin vermelde tijdstip en wordt ter plaatse afgekondigd op de wijze, door het militair gezag te bepalen. Het wordt zoo spoedig doenlijk in het Staatsblad en in de Staatscourant opgenomen.
- 1960 Art. 5. Behalve in het geval van een vijandelijken inval, wordt onverwijld een voorstel aan de Staten-Generaal gedaan om het voortduren van den staat van oorlog of van den staat van beleg bij de wet te bepalen. Is de zitting der Kamers van de Staten-Generaal gesloten, dan worden zij onmiddellijk door Ons bijeengeroepen. Komt de wet niet tot stand, dan wordt hiervan onverwijld kennis gegeven aan het militair gezag en wordt de staat van oorlog of de staat van beleg gerekend te zijn opgeheven met den dag, waarop dit ter plaatse zal zijn bekend gemaakt op de wijze, door het militair gezag bepaald. De bekendmaking zal onverwijld geschieden. Indien na het
- 1965 einde van een oorlog de staat van oorlog of de staat van beleg moet worden verlengd, zal, na het sluiten van den vrede, onverwijld een voorstel daartoe aan de Staten-Generaal worden gedaan.
- 1970 Art. 6. Na de opheffing van den staat van oorlog of van den staat van beleg wordt van Onzentwege aan de Staten-Generaal mededeeling gedaan van hetgeen door het militair gezag, krachtens de buitengewone bevoegdheid, daaraan door deze wet toegekend, is verricht.
- 1975 Art. 7. Hef militair gezag, in deze wet bedoeld wordt uitgeoefend door de autoriteiten, daartoe door Ons of van Onzentwege door Onzen Minister van Oorlog aangewezen.
- HOOFDSTUK II. Van den staat van oorlog.**
- 1980 Art. 8. In staat van oorlog zijn de artikelen van dit hoofdstuk van toepassing op het grondgebied, aangeduid in het besluit, dat den staat van oorlog verklaart. Wanneer de staat van oorlog wordt opgeheven, houden de ingevolge de bepalingen van dit hoofdstuk door het militair gezag genomen maatregelen van rechtswege op te gelden.
- 1985 Art. 9. De besturen van en de ambtenaren in dienst bij provinciën, gemeenten, waterschappen, veenschappen en veenpolders zijn verplicht aan het militair gezag de inlichtingen te verschaffen, welke van hen verlangd worden en tot het verstrekken waarvan zij in staat zijn.
- 1990 Art. 10. Door het militair gezag worden, na overleg met het betrokken burgerlijk gezag, zoo noodig, nieuwe politieverordeningen alsmede verordeningen en keuren van waterschappen, veenschappen en veenpolders vastgesteld en bestaande gewijzigd of geschorst. De daartoe strekkende besluiten zijn van kracht onmiddellijk nadat zij zijn afgekondigd op de wijze, door het militair gezag te bepalen en worden aan Gedeputeerde Staten medegedeeld. De schutterijen en de vrijwilligerskorpsen komen onder de onmiddellijke bevelen van het militair gezag.
- 1995 Art. 11. Het militair gezag stelt, na overleg met het betrokken burgerlijk gezag, zoo noodig, de maatregelen vast, welke genomen moeten worden om te voorzien in het onderhoud der inwoners en de behoeften der bezetting. Het militair gezag is bevoegd, indien zulks ter uitvoering van de in het eerste lid bedoelde maatregelen, noodzakelijk is, elke plaats zelfs tegen den wil van den rechthebbende, te betreden of van zijnentwege op vertoon van een schriftelijken, daartoe strekkenden algemeenen of bijzonderen last, te doen betreden en aldaar nasporing of huiszoeking te doen of te laten doen. Tot nasporing in eene woning en tot huiszoeking wordt zoodanige last
- 2000 alleen verstrekt aan een officier die zich, zoo noodig, door militairen van lagere rang kan doen vergezellen. De met de nasporing en huiszoeking belaste officier is gehouden van zijne bevindingen proces-verbaal op te maken en dit in te leveren bij het militair gezag.
- 2005 Art. 12. Voor zoover zulks niet bij de wet is geschied, stelt het militair gezag, na overleg met het betrokken burgerlijk gezag, zoo noodig, de regelen vast nopens de hulp, die de bevolking in de militaire werkzaamheden zal hebben te verleenen. Art. 193 der Gemeentewet is in dat geval niet toepasselijk. Het militair gezag is tevens bevoegd te bepalen dat de voorschriften der Arbeidswet, der Veiligheidswet en der Hinderwet buiten werking worden gesteld.
- 2010 Art. 13. Het militair gezag regelt of wijzigt, in overleg met het betrokken burgerlijk gezag, zoo noodig, den dienst der politie en der brandweer. Het stelt, zoo noodig, eene geheime politie in, om de handelingen van verdachte personen na te gaan en de pogingen tot verstandhouding met den vijand of het vormen van samenspanningen tijdig op te sporen en tegen te gaan.
- 2015 Art. 14. Op het militair gezag gaan over de bevoegdheden, bij artikel 186 en artikel 187, eerste zinsnede, der Gemeentewet aan den burgemeester gegeven. De politie en de brandweer treden dan onder de bevelen van dat gezag. De overige bepalingen van laatstgemeld artikel zijn in dat geval niet toepasselijk; alsdan vervallen de bevoegdheden aan Onze Commissarissen in de provinciën gegeven bij de artikelen 13, 14

- 2020 en 15 hunner Instructie, vastgesteld bij Koninklijk besluit van 27 September 1850 (Staatsblad no. 62).
Art. 15. Het militair gezag is bevoegd alles te doen wegruimen wat aan de behoorlijke verdediging in den weg staat. Daarvoor wordt schadeloosstelling verleend, tenzij bij de wet anders is bepaald, of het tegendeel overeengekomen is.
- 2025 Art. 16. Het militair gezag is bevoegd, wegen, wateren, terreinen en gebouwen, zoo noodig met de daarin aanwezige werktuigen, aan provinciën, gemeenten, waterschappen, veenschappen, veenpolders of aan particulieren toebehoorende in gebruik te nemen, wanneer dit voor de uitoefening van den militairen dienst noodzakelijk is. Zoodra het gebruik niet meer noodig is, wordt het gebruikte eigendom door of vanwege Onzen
- 2030 Minister van Oorlog weder ter beschikking van de rechthebbenden gesteld. De wederbeschikbaarstelling wordt door genoemden Minister ter algemeene kennis gebracht. Voor het gebruik wordt schadeloosstelling verleend, tenzij het tegendeel
- 2035 overeengekomen is. Onze Minister van Oorlog is verder bevoegd, voor rekening van den Staat, het gebruikte eigendom terug te brengen in den toestand, waarin het zich vóór de ingebruikneming bevond; bij de bepaling van het bedrag der schadeloosstelling wordt daarmede rekening gehouden.
- Art. 17. Tot het erlangen van schadeloosstelling, op grond van de artikelen 15 en 16, moet de belanghebbende eene aanvraag indienen aan onzen Minister van Oorlog en zulks, voor zooveel betreft het geval, bedoeld in artikel 15, binnen eene maand nadat de
- 2040 staat van oorlog of de staat van beleg is opgeheven en in het geval, bedoeld in art. 16, binnen eene maand na de dagtekening van de in dit artikel bedoelde kennisgeving. Binnen twee maanden nadat die aanvraag bij het Departement van Oorlog is ontvangen, biedt onze Minister van Oorlog aan den belanghebbende eene bepaalde som als schadeloosstelling aan. Is binnen den gestelden termijn geen aanbod door den
- 2045 belanghebbende ontvangen of acht bij de aangeboden schadeloosstelling niet voldoende, dan kan hij het geschil op de gewone wijze bij den burgerlijken rechter aanbrengen. Door het militair gezag kan, bijaldien zulks wordt verlangd, op de schadeloosstelling voorschot worden verstrekt.
- Art. 18. Het militair gezag is bevoegd, te verbieden het door middel van de drukpers of op andere wijze bekend maken van berichten en opmerkingen betreffende militaire maatregelen, in het in staat van oorlog verklaarde grondgebied genomen. Dit verbod wordt bekend gemaakt op de wijze door het militair gezag te bepalen.

HOOFDSTUK IV. Strafbepalingen.

- 2055 Art. 41. Overtreding van de verordeningen en keuren, bedoeld bij artikel 10 of van de algemeene voorschriften, krachtens artikel 14 door het militair gezag uitgevaardigd en afgekondigd, wordt gestraft met hechtenis van ten hoogste twaalf dagen of geldboete van ten hoogste honderd gulden.
- Art. 42. Leden van burgerlijke besturen of ambtenaren, die weigeren of opzettelijk nalaten te voldoen aan eene der verplichtingen, omschreven in de artikelen 9 en 21, worden gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vier jaren.
- 2060 Art. 43. Overtreding van de verordeningen en keuren, bedoeld bij artikel 22, wordt gestraft met hechtenis van ten hoogste eene maand of geldboete van ten hoogste driehonderd gulden.
- 2065 Artikel 44. Hij die artikel 25 overtreedt of bij vergaderingen, optochten of bijeenkomsten, in dat artikel bedoeld, de gestelde voorwaarden niet in acht neemt, wordt gestraft met hechtenis van ten hoogste een jaar of geldboete van ten hoogste zeshonderd gulden.
- Art. 45. Hij die in strijd met het verbod, bedoeld bij artikel 33, binnen het in
- 2070 staat van beleg verklaarde gebied terugkeert, of in strijd met het verbod, bedoeld bij artikel 35, dat gebied verlaat, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste drie maanden.
- Art. 46. Hij die in strijd met het verbod, bedoeld bij het eerste lid van artikel 34 binnen het in staat van beleg verklaarde verdedigingswerk terugkeert, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste zes weken.
- 2075 Art. 47. Hij die het besluit, bedoeld bij artikel 37, overtreedt, wordt gestraft met hechtenis van ten hoogste een jaar of geldboete van ten hoogste duizend gulden. De voorwerpen, waarmede de overtreding plaats heeft, kunnen worden verbeurdverklaard.
- Art. 48. Indien de misdrijven, bedoeld bij de artikelen 180, 181, 182, 184, 185, 186
- 2080 en 187 van het Wetboek van Strafrecht, worden gepleegd op in staat van oorlog of in staat van beleg verklaard gebied, kunnen de bij die artikelen gestelde straffen met een-derde worden verhoogd.
- Art. 49. Het niet voldoen aan de bevelen van het militair gezag, krachtens deze wet of de daarbij bedoelde verordeningen gegeven, wordt, voor zoover daartegen niet bij
- 2085 het Wetboek van Strafrecht of bij deze wet is voorzien, gestraft met hechtenis van

ten hoogste drie maanden.

7 augustus 1914 **Landstorm van Vrijwilligers.**

2090 Zie hier de bepalingen der regeling, door den Min. van Oorlog getroffen, om uit zich
bij den Landstorm aanbiedende vrijwilligers met spoed strijdbare afdeelingen te
vormen. De minister van oorlog, gelet op den prijzenswaardigen ijver, waarmede velen,
die niet tot de militie, de landweer of den landstorm behooren, wenschen deel te
nemen aan de voorbereiding der landsverdediging, overwegende, dat het gewenscht is al
2095 dadelijk de vorming van landstormafdeelingen uit vrijwilligers bij den landstorm ter
hand te nemen, heeft bepaald:

Art. 1. Met afwijking van art. 53 van het landstormbesluit kunnen personen reeds nu
op grond van art. 8, 3e lid, der Landstormwet tot een vrijwillige verbintenis bij den
landstorm worden toegelaten.

2100 Art. 2. Uit de in art. 1 bedoelde personen kunnen, naarmate van de behoefte, gewapend
landstormafdeelingen worden gevormd. Vastgesteld zijn de volgende regelen voor de
samenstelling enz. van gewapende landstormafdeelingen, bestaande uit vrijwilligers
bij den landstorm.

§ 1. Overal waar een voldoende aantal vrijwilligers bij den landstorm zich aanmeldt,
kunnen dezen worden samengesteld tot gewapende landstormafdeelingen.

2105 § 2. Bestaande weerbaarheidskorpsen, waarvan de leden geen verbintenis wenschen aan
te gaan als vrijwilliger bij den landstorm, worden niet erkend.

§ 3. De landstormafdeelingen worden onderscheiden in voetvolk-, wielrijders- en
ruiterafdeelingen. De samenstelling der wielrijdersafdeelingen komt zooveel mogelijk
overeen met die van eene sectie der compagnieën wielrijders, als 1 luitenant,
2110 commandant; 2 sergeanten; 3 korporaals; 1 hoornblazer; 30 soldaten; 1
hospitaalsoldaat; 1 rijwielhersteller en 2 verplegingssoldaten. Omtrent de
samenstelling der voetvolk- en der ruiterafdeelingen worden, voor zooveel noodig,
later bevelen gegeven.

2115 § 4. De afdeelingen verkrijgen den naam van de gemeenten of – bij samenvoeging van
gemeenten – den naam van de grootste gemeente, waaruit de vrijwilligers afkomstig
zijn, b.v.: «Afdeling Rotterdam». Waar meer dan ééne afdeling gevestigd is, worden
de Romeinsche cijfers I, 11, enz. toegevoegd.

2120 § 5. De afdeelingen blijven voorshands ter plaatse harer oprichting en worden daar
geoefend. Het tijdstip, waarop van de afdeelingen een militair gebruik zal worden
gemaakt, wordt nader bepaald. Zij worden dan ter beschikking van den opperbevelhebber
van land- en zeemacht gesteld.

§ 6. Meerdere afdeelingen van dezelfde soort kunnen worden samengevoegd tot
compagnieën, in welk geval de bevelvoering dezer compagnieën nader zal worden
geregeld.

2125 § 7. Zoolang de afdeelingen oefenen in de plaats harer oprichting, staan zij onder de
bevelen van de territoriale bevelhebbers onderscheidenlijk te Assen, Zwolle,
Nijmegen, Middelburg en 's-Gravenhage, naar door den minister van Oorlog te geven
aanwijzingen.

2130 § 8. Voor zoover de vrijwilligers bij den landstorm niet reeds in het bezit zijn of
later in het bezit worden gesteld van de voor het leger vastgestelde uniform, dragen
zij bij voorkeur uniforme kleeding, van een kleur die van de legeruniform
nabijkomende (grijs), of althans van grauwe kleur. Aanbevolen wordt gewone
sportkleeding met mantel, beenwindsels, rugzak (voor het voetvolk), slappen hoed. Als
2135 verplicht onderscheidingsteeken moet door hen, die geen kleeding dragen van militair
model, onderscheidingstekens worden gedragen, bedoeld in art. 11, 1ste lid, van de
Landstormwet, bestaande uit een oranje katoenen band, 4 c.M. breed en voorzien van het
in zwart gedrukte Rijkswapen. Het wordt gedragen om den buitenkant van het om het
hoofd sluitend deel van het hoofddekseel en moet daaraan bevestigd worden met het
Rijkswapen naar voren. De aanhechting behoort zoodanig te zijn, dat verwijdering
2140 daarvan niet gemakkelijk kan plaats hebben. Bij de rijwielafdeelingen is het
medebrengen van een in goeden toestand zijnd rijwiel, bij de ruiterafdeelingen het
medebrengen van een paard verplichtend.

2145 § 9. De rangonderscheidingsteeken zijn dezelfde als voor de landmacht is bepaald
en worden op overeenkomstige wijze gedragen. Voor officieren sterren zilver of goud,
voor onderofficieren chevrons van half goud (zilver) galon, breed 1 c.M., en voor
korporaals geel (wit) kemelsgaren galon, breed 2 c.M.

2150 § 10. De vrijwilligers bij den landstorm zijn gewapend met de karabijn (of het
geweer) en voorzien van de uitrusting, als voor het leger is bepaald. De officieren
zijn bewapend met de revolver. Per man worden verstrekt 120 scherpe patronen en 100
reservepatronen: voorts per revolver 24 patronen.

§ 11. De verbintenissen bij den landstorm worden gesloten ten overstaan van een door

den meest nabijzijnden militairen commandant op daartoe aan hem te richten verzoek aan te wijzen officieren.

2155 § 12. De verbintenis wordt gesloten voor den tijd welken de krachtens art. 185 der Grondwet buitengewoon opgeroepen dienstplichtigen van militie of van landweer van den datum der verbintenis af nog geheel of ten deele onder de wapenen zullen zijn.

§ 13. Tot de verbintenis worden niet toegelaten personen, die behooren tot de militie, de landweer of den landstorm, of wegens uit anderen hoofde op hen rustende verplichting reeds tot dienst bij de zee- of landmacht kunnen worden geroepen.

2160 § 14. De minderjarige moet een behoorlijk, gelegaliseerd bewijs van toestemming overleggen, afgegeven door hem of haar, die de ouderlijke macht of voogdij uitoefent.

§ 15. De verbintenissen zijn van het in een bijlage aangegeven model. Zij worden aangegaan in tweevoud. Een der exemplaren behoort steeds door den vrijwilliger te worden medegevoerd, het andere exemplaar wordt door den officier ten overstaan van 2165 wien de verbintenis wordt gesloten, aan het departement gezonden met vermelding van den naam der afdeeling en het aantal aangenomen vrijwilligers.

§ 16. Zij die gediend hebben bij het leger hier te lande, of in de koloniën, het reserve-personeel hieronder begrepen, en aantoonen bij het verlaten van den dienst een rang te hebben bekleed, vervullen hun vrijwilligen dienst in den vroeger 2170 bekleeden rang, als is aangegeven in § 23 der landstorminstructie. Overigens wordt het kader door den commandant der afdeeling benoemd, bevorderd en ontslagen.

§ 17. Als commandant eener landstormafdeeling treedt op de vrijwilliger bij den landstorm, die in. den geest van § 16 vroeger als officier heeft gediend, dan wel een door den minister van oorlog aan te wijzen officier van het leger.

2175 § 18. De beëdiging der officieren-commandanten geschiedt door den militairen commandant onder wiens bevelen zij zijn gesteld (territoriale bevelhebber). Een exemplaar van het proces-verbaal moet steeds door den commandant met zich worden gevoerd; het andere exemplaar wordt aan het departement van oorlog gezonden.

2180 § 19. De commandant eener landstormafdeeling is voor de aanvoering en het beheer der afdeeling verantwoordelijk aan de autoriteit onder wier bevelen hij is gesteld. Hij meldt onmiddellijk na de de aanvaarding van het bevel de sterkte, samenstelling, wapening, enz. zijner afdeeling, aan het departement van oorlog en aan den territorialen bevelhebber.

2185 § 20. De afdeeling, waarvan het in de tweede zinsnede van § 5 bedoelde militair gebruik wordt gemaakt, wordt in onderhoud opgenomen bij het onderdeel van leger, waarbij zij is ingedeeld.

§ 21. De vrijwilliger bij den landstorm wordt zoodra de in § 18 bedoelde toestand intreedt, in het algemeen op dezelfde voet behandeld en staat met gelijke rechten onder dezelfde verplichtingen als het personeel van de landmacht, waarmede hij dient.

2190 § 22. De vrijwilliger bij den landstorm wordt geacht zich in werkelijken dienst te bevinden tijdens den duur zijner verbintenis. Gedurende dezen tijd zijn de militaire wetten op hem van toepassing.

2195 § 23. De vrijwilliger bij den landstorm wordt zoodra daartoe gelegenheid bestaat, geneeskundig onderzocht. Hij die niet voldoet aan het onderzoek naar de lichamelijke geschiktheid voor den dienst bij de militie volgens de daaromtrent geldende voorschriften, wordt door den commandant zijner afdeeling van zijne verbintenis ontheven. De commandanten der afdeelingen zenden de verklaringen van geneeskundig onderzoek aan het Departement van Oorlog.

2200 § 24. De commandant der afdeelingen doen ten spoedigste aanvragen – zoo noodig telegraphisch – aan het departement van oorlog, van wapenen, patronen, stellen ledergoed, landstormbanden, roode kruisarmbanden, kaarten enz. Zooveel mogelijk wordt op desbetreffend verzoek personeel van het leger behulpzaam gesteld om bij de opleiding behulpzaam te zijn. Exemplaren van deze regeling en van de formulieren voor het sluiten der verbintenis, worden op aanvraag gratis door het departement van 2205 oorlog verstrekt.

7 augustus 1914 **LONDEN, 7 Aug. (vertraagd). Asquith zeide voorts in het lagerhuis,** dat het Duitsche voorstel betreffende Frankrijk inhield, dat, achter den rug van Frankrijk om, Engeland aan Duitschland de vrije hand zou geven om alle koloniën van 2210 Frankrijk buiten Europa te annexeren. Welk antwoord had Engeland kunnen geven toen België een beroep op Engeland deed, indien het 't Duitsche voorstel aangenomen had? Wij hadden moeten antwoorden, dat wij aan de mogendheid welke België bedreigde, de verplichting om ons woord gestand te doen, hadden versjacherd! Het huis – aldus 2215 Asquith – heeft de indrukwekkende proclamatie van den Koning der Belgen aan zijn volk gelezen. (Gejuich) Ik zou niet gaarne de man zijn, die dit beroep met een onbewogen hart kan lezen. (Toejuichingen).

7 augustus 1914 **Een Belgische opvatting van den toestand.**

2220 Woensdagmiddag schreef Roland de Marès het volgende over den toestand van toen in de
Indépendence Belge. Tot dusver is die toestand nog weinig veranderd: De heer Asquith
heeft in het Britsche lagerhuis medegedeeld, dat Engeland aan Duitschland een termijn
tot middernacht van Dinsdag op Woensdag had gegeven om het Belgisch gebied te
ontruimen. Omdat Duitschland niet voldeed aan die sommatie, heeft Engeland
2225 Duitschland den oorlog verklaard. Engeland komt derhalve van den eersten dag der
vijandelijkheden af tusschenbeide met al zijn krachten te land en ter zee tegen
Duitschland. De vorm dier tusschenkomst is van het grootste belang, want het gaat
thans niet meer slechts daarom dat de Engelsche vloot de Fransche Atlantische kust
zal beschermen, maar de formidabele Britsche vloot die meer dan 200 groote
2230 gevechtseenheden telt, zal een aanvallende beweging ondernemen. Bovendien zal het
Britsche expeditie-korps, dat men schatten kan op 150.000 man, zonder twijfel op het
vasteland worden ontscheept. En zelfs afgezien daarvan zullen wij, zoodra wij willen,
een Fransche legermacht ten onzent hebben, waardoor wij in staat zullen zijn,
weerstand te bieden aan alle aanvallen. Het gaat er voor ons dus om, dapper en
2235 krachtig den eersten schok te doorstaan aan de linie van de Maas. Welnu, wij hebben
het volste vertrouwen! De Duitschers zijn onthutst door de weigering van generaal
Leman om Luik over te geven. Zij verwachtten dezen krachtigen weerstand van België
niet, en deze onvoorziene hindernis brengt al hun voorbereidingen in de war. De
bruuske aanval dwars door België op de Fransche noordgrens mag men thans als
belangrijk bemoeilijkt zoo niet gebroken, beschouwen.

2240 7 augustus 1914 **BERLIJN, 7 Aug. Het telegram aan Von Schön.**

Het telegram van den Rijkskanselier aan den gezant te Parijs dd. 3 Aug. 1 u. 05 n.m.,
waarin frhrr. Von Schön opdracht kreeg, wegens het betreden door Fransche troepen van
Duitsch gebied te verklaren aan de Fransche regeering, dat in Duitschland door de
2245 Fransche aanvallen de oorlogstoestand was ingetreden, werd te Parijs wellicht
opzettelijk verminkt ontvangen, zoodat het op vele punten onbegrijpelijk was.
Nochtans legde de gezant, die den toestand juist inzag, een verklaring af, die in
hoofdzaken met zijn opdracht overeenkwam. Deze opdracht luidde als volgt:

2250 8 augustus 1914 **BERLIJN, 8 Aug. Duitschland en België.**

Ter weerlegging van de in Londen en Parijs verbreide onwaarheden in zake de Belgische
quaestie wordt de woordelijke tekst gepubliceerd van de telegraphische opdracht aan
den Duitschen gezant te Brussel op 2 Augustus. Zij luidde: De Keizerlijke regeering
heeft vertrouwbare berichten over den door de Fransche krijgsmacht aangenomen
2255 opmarsch aan de Maas tusschen Givet en Namen. Zij laten geen twijfel over aan het
plan van Frankrijk om over Belgisch gebied tegen Duitschland op te trekken. De
keizerlijke kan de bezorgdheid niet verhelen dat België ondanks den besten wil,
zonder hulp den Franschen opmarsch met zooveel kans op succes zal kunnen afnemen, dat
daarin voldoende zekerheid kan worden gezien tegen een bedreiging van Duitschland.
2260 Het is een plicht van zelfbehoud van Duitschland die vijandelijke aanval te
voorkomen. Met groot leedwezen zou het daarom de Deutsche regeering vervullen,
wanneer België het zou beschouwen als een vijandelijke daad tegen haar, indien de
maatregelen van zijn tegenstander Duitschland zouden dwingen ook van zijn kant
Belgisch grondgebied te betreden. Om elke misvatting verklaart de keizerlijke
2265 regeering (hier volgden dan de punten in het ultimatum aan België gesteld) Uw
hoogwelgeboren (d. i. de Deutsche gezant in Brussel) gelieve hiervan hedenavond ten
acht uur hiermede de Belgische regeering streng vertrouwelijk in kennis stellen en
haar te verzoeken om een ondubbelzinnig antwoord binnen 12 uur dus uiterlijk
morgenochtend 8 uur. Van de wijze waarop de mededeelingen ginds van den en van het
2270 definitieve antwoord der Belgische regeering gelieve Uw Hoogwelgeboren mij
onmiddellijk telegraphisch in kennis te stellen. — Get. Von Jagow.

2275 9 augustus 1914 **ROME, 9 Aug. (Part.). De Tribuna maakt een officieel document**
openbaar uit het Deutsche blauwboek, waardoor het aantoon, dat Duitschland
Oostenrijk aanzette tot een oorlog met Servië.

2280 9 augustus 1914 **BERLIJN, 9 Aug. In de buitenlandsche pers wordt de dagorder**
van den Koning van België aan de verdedigers van Luik gepubliceerd. Deze dagorder is
blijkbaar door de inneming van Luik door de Deutsche troepen achterhaald.

10 augustus 1914 **De eerste week. *) 9 Augustus.**

Nooit, sedert den Napoleontischen tijd, heeft oorlogsbrand zóó geweldig om zich
heengegrepen, acht Europeesche mogendheden en hun koloniën omvattend. En nooit

2285 wellicht, in de geheele moderne geschiedenis, is er een groote oorlog zóó onverwachts
 uitgebroken. Nauwelijks meer dan veertien dagen zijn er voorbijgegaan sedert de
 Oostenrijksche diplomatie, op Donderdag 23 Juli, de lont in het kruit wierp door naar
 ultimatum aan Servië. Men was toen in vollen vrede en rust; wat er in het verborgen
 2290 woelde en broeide was slechts aan eenige regeeringspersonen bekend; de volkeren zelf,
 allerwegen, waren rustig aan hun dagelijkschen arbeid of bereidden zich voor op het
 genieten hunner vacantie. Maar het bleef niet bij de ontploffing, door Oostenrijk's
 onaannemelijken eisch aan de Servische regeering uitgelokt. De vlam sloeg dra over,
 en in het kruitmagazijn waarop het tot den oorlog toegeruste Europa sedert eenige
 2295 tientallen jaren gelijkt, volgde de eene uitbarsting op de andere. Thans staan
 Duitschland en Oostenrijk-Hongarije eenerzijds; Rusland, Frankrijk, Engeland, België,
 Servië en Montenegro anderzijds, als strijdende partijen tegenover elkaar. Deze
 kroniek wil en kan geen geschiedenis geven. De samenhang der gebeurtenissen wordt
 dikwijls pas lang daarna volkomen duidelijk, en dit geldt nog sterker van de
 beweegredenen en omstandigheden, die als drijfveeren werken, vóór en tijdens een
 2300 oorlog. Toch staat dit wel reeds vast, dat het groote Europeesche conflict nu
 onafwendbaar gemaakt is door te kwader ure opgestelde bindende verdragen (Rusland-
 Frankrijk; Duitschland-Oostenrijk) en door het duistere drijven van enkels personen
 en partijen aan de hoven te Weenen, Berlijn en St.-Petersburg. De oorlogspartijen
 zijn op een gegeven oogenblik de baas geworden en hebben het verzet van mannen als
 Keizer Wilhelm, Bethmann-Hollweg, Sir Edward Grey nutteloos gemaakt en weggedrukt.
 2305 Aanleiding tot het ontketenen van dit alles gaf de moord te Serajewo, den 28sten Juli
 gepleegd op den Oostenrijkschen troonopvolger, aartshertog Frans Ferdinand, en zijn
 vrouw; reden gaf de vrees, die men te Weenen koesterde, dat door de panslavistische
 propaganda der Serviërs de Donau-monarchie na korter of langer tijd zou worden
 ontworcht. Deze vrees en het wraakgevoel van Oostenrijks zijde uitten zich in een
 2310 reeks van eischen, te Belgrado ingediend in een zookrenkende vorm en op een zóó
 korten termijn, dat een oorlog tusschen Oostenrijk-Hongarije en Servië bij voorbaat
 onvermijdelijk was. Het zou echter, verzekerde men te Weenen, slechts een
 "strafexpeditie" worden. Intusschen is, na eenige onbeteekenende grensgevechten, die
 geleid hebben tot het verplaatsen der Servische regeering uit Belgrado naar Nisj, van
 2315 zulk een strafexpeditie nog niets gekomen, en ook nu Montenegro zich bij het verwante
 Servië heeft aangesloten, staan de krijgsverrichtingen nog vrijwel stil; men heeft
 vooreerst wel op gewichtiger belangen te letten!
 Want het was duidelijk dat Rusland geen diepe vernedering van Servië zou toelaten en
 naar 't schijnt heeft men te Weenen te dien aanzien geen toezeggingen gegeven waarmee
 2320 de Russische regeering zich vereenigen kon. Rusland maakte dus toebereidselen tot
 mobilisatie. En dit lokte weer de diplomatieke inmenging uit van Duitschland, met de
 verklaring, dat Berlijn en Weenen eensgezind zouden blijven, wat er ook gebeuren
 mocht. Het is wel diep te betreuren, dat de Duitse regeering in dit stadium van de
 2325 zaak zich slechts door "broedertrouw" liet leiden en zich overgaf aan Oostenrijks
 voorstelling van Servië's bedoelingen; men had toch allereerst de waarheid moeten
 zoeken en de hulp aan den bondgenoot afhankelijk kunnen stellen van de uitspraak van
 derden over de gegrondheid der grieven zelf – gelijk Servië voorstelde. Zooals het nu
 ging, en gegeven de omstandigheid dat Rusland zooveel langzamer mobiliseert dan
 2330 Duitschland, hetgeen weer de Russische regeering weerhield, zijn krijgstoebereidselen
 te staken, om niet in een ongunstige positie te komen tegenover de anderen, gegeven
 ook de (volgens Duitschland) dubbelzinnige houding van regeering en diplomatie te
 St.-Petersburg – werd een groote oorlog onvermijdelijk. Nog had het deelnemen van
 Engeland daaraan vermeden kunnen worden. Uit een Engelsch "blauwboek", reeds den 6en
 2335 Aug. gepubliceerd, is gebleken, dat zowel de Duitse Rijkskanselier als de Britsche
 minister van buitenlandsche zaken gestreefd hebben naar een algemeene
 onzijdigheidsverklaring van Duitschland en Engeland. Deze pogingen stuitten echter af
 op de weigering der Duitse regeering om de onaantastbaarheid der Fransche koloniën
 en van de Belgische neutraliteit te waarborgen (wel werd die voor Nederland
 2340 toegezegd). Sir Edward Grey, die tot het laatste oogenblik zeer veel voor het behoud
 van den vrede gedaan heeft, verwierp met verontwaardiging een voorstel van den
 Rijkskanselier waarin deze punten niet waren vervat: Frankrijk mocht niet tot den
 rang eener tweederangs-mogendheid afdalen en België mocht niet in den strijd
 betrokken worden. Zoo is dan op 4 Augustus ook de oorlog tusschen Duitschland en
 Engeland uitgebroken. De oorlogsverklaring van Duitschland aan Rusland was twee
 2345 dagen, die van Duitschland aan Frankrijk een dag te voren geschied. Italië had zich
 reeds onzijdig verklaard.
 Tot zoover, in zeer korte trekken, de voorbereiding tot den oorlog. Niet zoodra was
 de ernst van den toestand tot het publiek doorgedrongen, of een financieele crisis
 zonder weerga brak over West- en Midden-Europa los. De beurzen moesten sluiten, want

2350 geldzaken waren onmogelijk geworden wegens de algemeene paniek, de disconto's stegen tot ongekende percentages, de regeeringen en financiers moesten buitengewone maatregelen instellen, ook bestaande in de uitgifte van papieren noodmunt, daar de metalen munt door het publiek werd teruggehouden, dat ondertusschen zich allerwegen van levensbehoefte voorzag, alsof het reeds tot insluiting en beleg was gekomen. En

2355 die ontwrichting van het crediet bracht handel en bedrijf op vele gebieden bijna plotseling tot stilstand, terwijl al spoedig de onveiligheid ter zee de scheepvaart verlamde. Nederland, dat zeer spoedig had gemobiliseerd en alle maatregelen had genomen om te bewijzen dat het gereed stond, zijn neutraliteit krachtig te verdedigen, ontkwam niet aan deze geldcrisis, die wel een zware economische crisis na

2360 zich zal moeten slepen. Van de eigenlijke oorlogsverrichtingen in de reusachtige worsteling, welke nu voor de deur staat, is in dit overzicht – dat zich tot hoofdzaken bepalen moet – natuurlijk nog niet veel te zeggen. De vijftien of twintig miljoen gewapende mannen, die de betrokken staten op de been kunnen brengen, moeten nog vervoerd en tot legerafdeelingen georganiseerd worden; gedurende de eerste dagen

2365 zijn nog geen ontmoetingen in massa mogelijk. Dit zou wel reeds het geval kunnen zijn met de vloten (men denke bijv. aan het eerste krijgsbedrijf te Port Arthur, bij het uitbreken van den Russisch-Japanschen oorlog), maar ook dienaangaande is thans nog niets zekers te boeken. De geruchten over een ernstig zeegevecht tusschen Engelschen en Duitschers bij de Doggerbank zijn niet bevestigd; in hoofdzaak bepaalt het

2370 conflict ter zee zich nog tot het in den grond boren van een Duitschen mijnenstrooier in de Noordzee, gevolgd door het vergaan van den Britschen kruiser Amphion, wegens het stooten op een drijvende mijn. Te land hebben in het oosten slechts eenige onbelangrijke overschrijdingen der grens tusschen Russisch Polen en Pruisen plaats gehad; eerst thans begint zich een gezamenlijke beweging van Oostenrijksche en

2375 Duitse troepen af te teekenen bij het punt waar de drie landgrenzen samenkomen (Myslowitz bij Königshütte). Olkusz, op den weg naar Warschau is door de vereenigde troepen bezet. Oostenrijk's formeele oorlogsverklaring was vrij laat gekomen..., pas den 6en Augustus. Het voornaamste oorlogsterrein, gedurende deze eerste week, ligt vlak bij ons land, in het noordoosten van België. Nadat reeds den 2en van deze maand

2380 de Duitschers zich meester hadden gemaakt van de spoorwegen in het neutrale Luxemburg, moest ook de onzijdigheid van België eraan gelooven. Den volgenden dag werd een vraag van de Duitse regeering: of België den doortocht der Duitse legers wilde vergemakkelijken, door Koning Albert met verontwaardiging afgewezen. (De Duitschers grondten dezen eisch op de bewering dat de Franschen zich gereedmaakten

2385 bij Givet de grens van Namen in Belgisch Luxemburg over te trekkene. Onmiddellijk na die weigering viel de Duitse voorhoede ten zuiden van Vaals het Belgische gebied binnen en trok voort (ten deele door auto's vervoerd) in de richting van Visé aan de Maas. Ondertusschen hadden de Belgen de brug aldaar vernield en de Duitschers slaagden er niet in, die te herstellen. Eerst Woensdag 5 dezer in den

2390 namiddag gelukte het aan een vrij groote Duitse macht, in weerwil van het vuur der Belgische artillerie en infanterie, in pontons over de Maas te komen en te Lixhe, vlak tegen de Limburgsche grens, een pontonbrug te bouwen. Toen kon van het noord-oosten uit naar Luik opgerukt, en ook de weg naar Tongeren bedreigd worden. Inmiddels

2395 was Duitse artillerie dwars door de Ardennen naar de vesting Luik opgerukt, en zwermden steeds meer Duitse troepen België binnen. Zij vonden echter een ongedacht hardnekkigen tegenstand, waaraan zelfs de burgers, in woede ontstoken, tot hun schade deelnamen; reeds in den aanvang draagt deze oorlog een schrikkelijk moordend karakter. Nu eens teruggeworpen, dan voorwaarts schrijdend, naderden de Duitschers

2400 Luik, en den 7en werd de stad zelf door hen bezet – over het lot van de forten of van een deel der forten verkeerden wij tot heden toe in het onzekere. De schending van België's grondgebied deed een golf van geestdrift door het land gaan, gepaard helaas met allerlei uitpattingen tegen de in België verblijf houdende Duitschers (die toch waarlijk niet verantwoordelijk zijn voor hun regeering en diplomatie). Ook elders, te

2405 Londen Parijs, Berlijn en Petersburg, is uit ongeregelheden gebleken hoezeer deze oorlog reeds dadelijk de hartstochten buitengemeen opzweept. Tot dusver zijn de verwachte Fransche troepen België nog niet binnengevallen. Wel werd een Fransche offensieve beweging in het zuiden van den Elzas gemeld, waar Altkirch bezet werd door de Franschen, die zelfs reeds Mülhausen genomen zouden hebben. Of dit het begin is van een grooten veldtocht in den Elzas kan men nog niet zeggen. Overzee is nog

2410 slechts de bezetting van de onverdedigde Duitse kolonie Togo, in Afrika, door Britsche troepen uit de kolonie Gold Coast te vermelden. *) De bedoeling is, dat de lezer zich door deze wekelijksche overzichten, tezamen met onzen kalender "Van Week tot Week" en de kaartjes, die wij nu en dan geven, een blijvend beeld der ontwikkelingen van dezen reuzenstrijd kan verschaffen.

2415

10 augustus 1914 **Proclamatie van Koning Albert.**

Koning Albert heeft uit het hoofdkwartier te Leuven de volgende proclamatie gericht aan het Belgische leger.

2420 Onze kameraden van de 3e legerafdeeling en de 15e gemengde brigade, gaan terug binnen onze linies treden, na als helden de versterkte vesting Luik te hebben verdedigd. Aangevallen door legermachten, viermaal sterker dan de hunne, hebben zij al de aanvallen afgeslagen! Geen enkel der forten werd veroverd, Luik is nog steeds in onze macht. Vlaggen en vele krijgsgevangenen zijn de trophoen van deze dagen. In naam der Natie, groet ik u, officieren en soldaten van de 3e legerafdeeling en 15e gemengde
2425 brigade. Gij hebt uw vollen plicht volbracht, eer gedaan aan onze wapens, en aan den vijand getoond wat het kost, onrechtvaardig een vreedzaam volk aan te vallen, dat uit zijn heilige zaak een onoverwinnelijke kracht put. Het vaderland heeft het recht, fier op u te zijn. Soldaten van het Belgische leger, vergeet niet dat gij op de voorposten staat van de ontzaglijke legers van dezen reuzenstrijd, en dat wij maar
2430 alleen de aankomst van onze Fransche wapenbroeders afwachten om de volledige overwinning te behalen. De gansche wereld heelt het oog op u gevestigd. Toont door de kracht van uw slagen, dat gij vrij en onafhankelijk wilt leven. Frankrijk, dat edel land, dat men in de geschiedenis steeds de rechtvaardigheid en de edele zaken zag verdedigen, vliegt ons ter hulp, en zijn legers trekken ons gebied binnen. In uw naam
2435 zend ik hun een broederlijken groet.
ALBERT.

10 augustus 1914 **DUITSCHTE BERICHTEN.**

De Duitse legatie te 's Hage maakt het volgende bekend:

2440 In een Oranjeboek, dat de Russische regeering over de aan het uitbreken van den oorlog voorafgegane onderhandelingen openbaar maakt, wordt door haar beweerd, dat Duitschland het laatste bemiddelings-voorstel van Sir Edward Grey heeft afgewezen. Deze bewering komt, naar wij uit de meest betrouwbare bron vernemen, niet met de feiten overeen. Integendeel, Duitschland heeft te Weenen zoo warm mogelijk het
2445 laatste voorstel van Sir Edward Grey ondersteund, hetwelk, gelijk bekend is, daartoe strekte, dat Oostenrijk na de bezetting van Belgrado en van Servisch grondgebied in onderhandelingen zou treden. De hiermede beoogde bemiddeling werd echter door de Russische mobilisatie illusoir gemaakt. Voorts beweert de Russische Regeering, dat de Duitse Regeering de mobilisatie heeft bevolen, een ultimatum gesteld en den oorlog verklaard, terwijl de onderhandelingen in vollen gang waren. Ook deze voorstelling is
2450 onjuist en stelt de feiten regelrecht op den kop. Nog op Donderdag 30 Juli werd den Russischen Minister van Buitenlandsche Zaken door den Duitschen Gezant bekend gemaakt, dat de Duitse bemiddelings-actie te Weenen werd voortgezet en dat het antwoord op de laatste, door het Berlijnsch Kabinet te Weenen gedane voorstellen nog
2455 niet was ingekomen. Gegeven dezen feitelijkten toestand moest de den volgenden morgen bekend gemaakte mobilisatie van het geheele Russische leger en vloot in Duitschland des te meer als een uittarting werken, waar weinige dagen te voren aan den Duitschen militairen attaché door den chef van den Russischen generalen staf was verzekerd, dat ingeval van overschrijding der Servische grens door de Oostenrijkers, slechts de
2460 Russische militaire districten aan de Oostenrijksche grens, niet evenwel die aan de Duitse grens mobiel werden gemaakt.

10 augustus 1914 **Wederzijdsche beschuldigingen.**

2465 In een door de Russische regeering gepubliceerd Oranjeboek over de diplomatieke onderhandelingen, die gevoerd zijn vóór het uitbreken van den oorlog, wordt – zoo meldt Reuter uit Berlijn – de bewering uitgesproken, dat Duitschland het laatste bemiddelingsvoorstel van sir Edward Grey afwees. Deze bewering is onwaar. Duitschland ondersteunde integendeel te Weenen het laatste voorstel van Sir Edward Grey, dat Oostenrijk na de bezetting van Belgrado en Servisch gebied onderhandelingen zou
2470 aanknoopen, ten sterkste. Doch de hierdoor bedoelde bemiddeling werd illusoir gemaakt door de Russische mobilisatie. Voorts beweert de Russische regeering dat de Duitse regeering, terwijl de onderhandelingen nog voortduurden, de mobilisatie gelastte, een ultimatum stelde en oorlog verklaarde. Die voorstelling is onjuist. De Russische regeering stelt de feiten verkeerd voor. Nog op Donderdag 30 juli werd den Russischen minister van buitenlandse zaken door den Duitschen gezant medegedeeld, dat de bemiddelingsarbeid door de Duitse regeering werd voortgezet, en dat het antwoord op den jongsten, door de regeering te Berlijn in Weenen ondernomen stap, niet was
2475 ontvangen. De den volgenden morgen bekend geworden mobilisatie van het geheele Russische leger en de vloot, moest onder die omstandigheden in Duitschland te eer als provocatie werken, daar de Russische generale staf enkele dagen vroeger den Duitschen militairen attaché had verzekerd, dat, zoo de Oostenrijksche troepen de Servische

grens overtrokken, slechts aan de Oostenrijksche grensdistricten, maar niet aan de Duitse grens zou worden gemobiliseerd.

- 2485 10 augustus 1914 **EEN DUITSCHE PUBLICATIE.**
Vanwege de Duitse legatie te 's-Gravenhage wordt het volgende bekend gemaakt: Ten einde de in het buitenland veel verspreide berichten omtrent de tegenspoeden der Duitse wapenen recht te zetten, wordt het volgende gepubliceerd: De Duitse strijdkrachten hebben de Russische grenstroepen overal teruggeworpen. Een Russische cavaleriebrigade werd bij Soldan vernietigd, en een divisie bij Insterburg verstrooid. Oost-Pruisen is vrij van den vijand; de Duitse verliezen zijn onbeduidend; Czernetstochau, Kalisch, Wielun, Kibarty en andere Russische grenssteden zijn in Duitse handen. De Poolse bevolking begroet de Duitse troepen met gejubel; Russisch Polen is door de Russen ontruimd en geheel in opstand. De Duitse vloot heeft tot dusverre geen verliezen geleden, en verontrust de Russische Oostzee. Libau werd met succes door haar gebombardeerd. De kruiser "Göben" heeft de Fransche transportbasis in Boëmen en Philippeville verwoest. De moderne, sterke vesting Luik werd stormenderhand genomen. Briey in Frankrijk is door Duitse troepen bezet.
- 2490
- 2495
- 2500 11 augustus 1914 [... **telegrammenwisseling tusschen koning Albert en** president Poincaré houdt aan. De Belgische koning heeft den president zijn telegrafischen dank betuigd voor de haast, waarmede Frankrijk, "de beschermer van België's onafhankelijkheid" en van zijn neutraliteit, gehoor gevend aan België's roep, dit land te hulp is gesnel, "om de legers, die ten spijt der tractaten, een inval hebben gedaan op den Belgischen grond, terug te drijven". Waarop Poincaré antwoordde, dat "de Fransche troepen zich trotsch erop gevoelen, dat zij het dappere Belgische leger bij de verdediging van den overweldigden grond en den roemrijken strijd voor de onafhankelijkheid kunnen steunen". Ook de Russische Doema heeft de Belgische regeering met de heldhaftige houding der troepen bij Luik gelukgewenscht,
- 2505
- 2510 en de Fransche vrouwen zullen voor den buitengewonen dienst, dien het Belgische leger aan de Fransche mobilisatie en den geregelde opmarsch der Fransche strijdmacht bewees, haren dank en hulde betuigen door aan koningin Elisabeth een in Belgische kleuren geborduurd standaard aan te bieden!
- 2515 12 augustus 1914 **Bijlage 40. Telegram van den Minister van Buitenlandsche Zaken aan den Keizerlijken Gezant te Tokio van 12 Augustus 1914.**
Oost-Aziatisch eskader bevel gegeven vijandelijke daden tegen Engeland na te laten voor het geval Japan neutraal blijft. Verzoek Japansche regeering mededeeling doen. Hierop is van de zijde van Japan nimmer geantwoord.
- 2520 13 augustus 1914 **WEENEN, 13 Aug. Het Weensche correspondentiebureau meldt** het volgende over de oorlogsverklaring door Frankrijk aan Oostenrijk-Hongarije: In de Woensdag aan den Oostenrijksch-Hongaarschen gezant in Londen op verzoek der Fransche regeering door het Britsche ministerie van buitenlandsche zaken overhandigde nota wordt gezegd, dat de Oostenrijksche regeering zich, nadat zij den oorlog aan Servië verklaard had en daarmee de vijandelikheden in Europa begonnen was, zonder eenige provocatie van den kant der Fransche regeering jegens Frankrijk in oorlogstoestand heeft gebracht. Ten eerste trok Oostenrijk-Hongarije, nadat Duitschland eerst aan Rusland en toen aan Frankrijk den oorlog verklaard had, in dit conflict partij, door zijnerzijds Rusland den oorlog te verklaren, en ten tweede zond Oostenrijk-Hongarije, volgens tal van geloofwaardige berichten, troepen naar de Duitse grens, onder omstandigheden en met instructies, die gelijk staan met een directe bedreiging van Frankrijk. Wegens deze feiten ziet de Fransche regeering zich genoopt, de Oostenrijksch-Hongaarsche te verklaren, dat zij alle maatregelen zal nemen om tegen deze handelingen en bedreigingen gereed te zijn.
- 2525
- 2530
- 2535
- 13 augustus 1914 **De verantwoordelijkheid van Keizer Wilhelm.**
De Berlijnsche correspondent van de *Times* betoogt dat de verantwoordelijkheid voor het ontketenen van den Europeeschen oorlog in de eerste plaats Keizer Wilhelm treft. Toen het eerste nieuws van den moord te Serajewo den Keizer te Kiel bereikte, moet hij het besluit genomen hebben tegen Rusland doortastend op te treden. "In zijn rede ter opening van den rijksdag zegt de Keizer, dat de moord te Serajewo oorzaak was dat zich een afgrond open deed. In elk geval was de moord oorzaak dat de Keizer de kluts kwijt raakte. Hij haastte zich naar Berlijn, alleen maar om zich te verwickelen in allerlei onaangenaamheden met Weenen, over de begrafenis die hij, onder voorwendsel van ongesteldheid, ten slotte niet heeft bijgewoond. De Keizer begaf zich op zijn kruistocht naar het noorden, maar plotseling, 26 Juli, keerde hij
- 2540
- 2545

- te Berlijn terug, niet weinig tot leedwezen van het ministerie van buitenlandsche zaken, gelijk de Britsche zaakgelastigde, Sir Horace Rumbold, naar Londen
2550 telegrafeerde.
- "Zoodra de crisis dreigend werd, vernam ik uit goede bron dat de Keizer zijn rol van "beschermer des vredes" had opgegeven. Ik wil niet zeggen, dat de Keizer tot den oorlog besloten was, maar hij had allen weerstand opgegeven, zoodat de oorlogspartij vrij spel had. En Duitschland gleed langzaam maar zeker in den maalstroom, in den
2555 afgrond van den oorlog.
- "Heeft Duitschland een oorlog in het westen gewenscht? Men mag dit wel opmaken uit de Duitsche dagbladartikelen. Er werd een zucht van verlichting geslaakt, toen Engeland's actie de Duitsche vloot "verlossen" kwam; maar ik geloof niet dat Pruisen's minister van oorlog en admiraal von Tirpitz elkaar werkelijk gelukgewenscht
2560 hebben. Gezien 's Keizers houding, en de tegenwoordige sterkte van de Duitsche vloot, zou het voor admiraal von Tirpitz werkelijk onmogelijk geweest zijn om te Potsdam te verklaren – gelijk hij bij de Marokko-crisis van 1911 gedaan heeft – dat Duitschland ter zee niet gereed was.
- 2565 17 augustus 1914 **Bijlage 41. Ultimatum overgereikt door den Keizerlijk Japanschen Chargé d' affaires Baron Funakoshi den 17en Augustus 1914.**
- "De Keizerlijk Japansche regeering beschouwt het in de tegenwoordige omstandigheden als uiterst gewichtig en noodzakelijk maatregelen te nemen om alle oorzaken voor eene storing van den vrede uit den weg te ruimen en voor het algemeen belang te werken,
2570 dat het bondsverdrag tusschen Japan en Groot-Brittanië op het oog heeft, teneinde een vasten en voortdurenden vrede in Oost-Azië te verzekeren, welker vestiging het doel was van het bovengenoemde verdrag. Ze houdt het daarom oprecht voor hare plicht de Keizerlijk Duitsche regeering den raad te geven de beide navolgende voorstellen uit te voeren.
- 2575 Eerstens. Onmiddellijk uit de Japansche en Chineesche wateren de Duitsche oorlogsschepen en bewapende vaartuigen van alle soort terug te roepen en die welke niet kunnen worden teruggeroepen, onmiddellijk te ontwapenen.
- Tweedens. Tot ultimo 15 September 1914, het geheele pachtgebied Kiautschou zonder voorwaarden en zonder schadeloosstelling aan de Keizerlijke Japansche autoriteiten
2580 over te geven met het doel het naderhand aan China terug te geven.
- De Keizerlijk Japansche regeering kondigt tegelijkertijd aan, dat zij, wanneer zij niet op ultimo 23 Augustus 1914 des namiddags van de Keizerlijk Duitsche regeering een antwoord zal hebben ontvangen, hetwelk de aanneming zonder voorwaarden inhoudt, van de door de Keizerlijk Japansche regeering gegeven raadgevingen, zij zich
2585 genoodzaakt zal zien te handelen, zooals zij het volgens den stand der zaken noodzakelijk mocht oordeelen."
- 18 augustus 1914 **Minister Grey over den oorlog.**
- Een Amerikaan, de heer Oskar Strauss, had, naar de Londensche correspondent van de
2590 "New-York Herald" vermeldt, een onderhoud met den Britschen minister van Buitenl. Zaken sir Edward Grey. De Engelsche minister zou tegenover den heer Strauss zijn diplomatiek zwijgen sedert zijn redevoering in het parlement hebben verbroken en zich hebben uitgelaten over de redenen, die Groot-Britannië noopten, aan den oorlog deel te nemen. Sir Edward verklaarde, dat het in dit geval niet alleen ging om een
2595 voldoening aan plechtig aanvaarde tractaatsverplichtingen jegens België en de bescherming van de neutraliteit van dit land, maar dat het hier ging om de heiligheid van verdragen in het algemeen. Werd daaraan niet de hand gehouden, dan, zoo meende de minister, zouden alle naties terugzinken in een staat van barbaarsheid en alle
2600 natiën, niet alleen de oorlogvoerenden, hadden bij die quaestie belang. Het resultaat immers zou anders zijn, dat voortaan geen internationale overeenkomsten meer zouden kunnen worden gesloten, omdat er geen moreele kracht zou zijn om ze te handhaven en de nakoming te verzekeren. Indien Groot-Britannië, uit zelfzuchtige bedoelingen, de Duitsche voorwaarden had aangenomen, en zijn tractaatsverplichtingen ter zijde
2605 gesteld, zou de moreele schade voor de beschaafde wereld onberekenbaar zijn.
- 20 augustus 1914 **Gevaarlijke diplomatie.**
- Af en toe wordt iets van den sluier opgetild, waarachter de diplomatie sedert jaren haar spel heeft gespeeld, zonder dat niet alleen de volkeren, doch zelfs de
2610 parlementen een beslissend of ook maar waarschuwend woord daarin konden spreken. De "Wiener Allgem. Zeit." weet n.l. mede te deelen, dat de reden, waarom Engeland aan Duitschland den oorlog verklaarde is geweest: de schending van de neutraliteit van België door Duitschland. De Engelsche regeering heeft urbi et orbi laten verkondigen, dat Engeland niet zou dulden, dat zijn onderteekening van een verdrag niet

2615 gerespecteerd werd. Volgens mededeelingen van onzen zegsman echter – aldus het blad –
had lord Lansdowne, minister van buitenlandsche zaken in het kabinet-Balfour in 1905,
met Delcassé een concept opgesteld van een bondsverdrag en militaire conventie. In
dit stuk werd vastgelegd, dat Engeland in geval van oorlog 200.000 man in België zou
landen in vereeniging met het Fransche leger, dat eveneens België zou moeten
2620 binnenrukken om Duitschland van de Belgische grens uit aan te vallen. Of de
toenmalige Belgische regeering door Engeland van deze voorgenomen overeenkomsten op
de hoogte werd gesteld, weten wij niet, het is echter een historisch feit, voor welks
juistheid wij absoluut instaan, dat de Engelsche regeering negen jaren geleden bereid
was een verdrag te sluiten, dat verplichtingen bevatte tot schending der Belgische
neutraliteit. Het is dan ook meer dan waarschijnlijk, dat men te Londen en te Parijs
2625 nader is teruggekomen op dat denkbeeld van koning Eduard VII en Delcassé en dat 't
alleen door het snelle en besliste optreden van het Duitsche legerbestuur en door de
verovering van Luik gelukt is het Engelsch-Fransche plan te doorkruisen. De
geschiedenis van het voorgenomen verdrag van het jaar 1905 is echter weder een
duidelijk bewijs hoe weinig oprecht de Engelsche politiek den geheelen tijd door is
2630 geweest. Aldus de "Wiener Allgem. Zeit.", welke wel niet geheel onpartijdig zal
oordeelen, doch wij meenen, in deze tijd van wederzijdsche verdachtmaking onder de
mogendheden, dat ook deze beschouwing moet bekend gemaakt worden, aldus voldoende aan
den wijzen regel: audite et alteram partem.

2635 21 augustus 1914 **Belangrijke documenten.**

Door de "Nordd. Allgem. Zeit." wordt thans de gedachtenwisseling tusschen Duitschland
en Engeland openbaar gemaakt, welke kort voor het uitbreken van den oorlog is
gevoerd. De stukken zijn authentiek en, men moge nu het onrecht, van Duitschland –
dat de rijkskanselier zelf trouwens op den 4den Augustus j.l. erkend heeft – streng
2640 veroordeelen, uit de volgende stukken, blijkt toch wel, dat keizer Wilhelm den vrede
wilde en alles deed om den Europeeschen oorlog te verhinderen. Vooral het eerste
telegram, dat prins Heinrich van Pruisen aan den koning van Engeland zond, is van
belang. Het luidt:

30 Juli 1914. "Keizer Wilhelm, die zeer bezorgd is, doet al het mogelijke om te
2645 voldoen aan het verzoek van Tsaar Nicolaas om te werken voor het behoud van den
vrede; hij is in doorlopend telegrafisch verkeer met den Tsaar, die heden het
bericht heeft bevestigd, dat hij militairen maatregelen heeft gelast, die gelijkstaan
met mobilisatie en dat deze maatregelen reeds vijf dagen geleden zijn genomen.
Bovendien ontvangen wij berichten, dat Frankrijk militaire voorbereidselen treft,
2650 terwijl wij nog geen maatregelen hebben genomen. Wij kunnen echter elk oogenblik
daartoe gedwongen zijn, wanneer onze bureu er mede voortgaan. Dat zou dan een
Europeeschen oorlog beteekenen. Als gij werkelijk en oprecht wenscht dit vreeselijke
ongeluk te verhinderen, mag ik u dan voorstellen door uwen invloed op Frankrijk en
Rusland te zorgen, dat zij neutraal blijven? Dat zou, volgens mijn meening, van het
2655 grootste nut zijn. Ik houd het voor de misschien eenige mogelijkheid om den vrede te
handhaven en voeg daaraan toe, dat Duitschland en Engeland elkander thans meer dan
ooit behoorden te steunen om het vreeselijk onheil te verhinderen, dat anders
onafwendbaar schijnt. Geloof mij, de pogingen van den Keizer ten gunste van
handhaving van den vrede zijn zoo oprecht mogelijk gemeend; de militaire
2660 voorbereidselen van zijn bureu kunnen hem echter ten slotte noodzaken om ter wille van
de veiligheid van zijn eigen land, dat anders weerloos zou blijven, hun voorbeeld te
volgen".

Hierop antwoordde de koning van Engeland nog denzelfden dag: 30 Juli. "Het verheugt
mij zeer te hooren van de pogingen van den Keizer om met den Tsaar ten bate van het
2665 behoud van den vrede tot overeenstemming te geraken. Het is mijn innige wensch dat
zulk een groot ongeluk als een Europeesche oorlog, een ongeluk, dat niet weer goed te
maken zoude zijn, worde verhinderd. Mijn regeering doet al het mogelijke om Rusland
en Frankrijk over te halen verdere militaire voorbereidselen op te schorten, als
Oostenrijk zich met de bezetting van Belgrado en het nabijgelegen Servisch gebied als
2670 onderpand voor een bevredigende regeling van zijn eischen tevreden zou willen
stellen, terwijl tegelijkertijd de andere landen hunne oorlogstoebereidselen staken.
Ik reken er op, dat de keizer zijn grooten invloed zal aanwenden om Oostenrijk tot
aanneming van dit voorstel te bewegen. Daardoor zou hij bewijzen, dat Duitschland en
Engeland samenwerken om datgene te verhinderen, wat een internationale ramp zou
2675 worden." Intusschen was Rusland, dat in dezen geheelen oorlog een al te doorzichtig
spel heeft gespeeld, reeds bezig zich voor te bereiden.

Den volgenden dag seinde de keizer zelf aan den koning van Engeland: 31 Juli. "Ik heb
zooeven van den Rijkskanselier bericht ontvangen, dat hem is medegedeeld, dat de
Tsaar hedennacht de mobilisatie van zijn geheele leger en zijn geheele vloot heeft

2680 gelast. Hij heeft zelfs de resultaten van de bemiddeling, waaraan ik werkte, niet
afgewacht en mij totaal geen bericht gezonden. Ik ga naar Berlijn om maatregelen te
nemen voor de beveiliging van mijn oostelijke grenzen, waar reeds talrijke Russische
troepen zijn opgesteld." get.: Wilhelm. Intusschen waren de pogingen van minister
2685 Grey reeds begonnen; hoewel het desbetreffende telegram van Engeland te laat aankwam,
werd toch door den keizer last gegeven, dat zijn troepen de Fransche grens niet
zouden overschrijden.
Dd. 1 Augustus seinde hij aan den koning van Engeland: 1 Augustus. "Ik ontving de
mededeeling van uw regeering, waarbij zij de neutraliteit van Frankrijk onder
waarborg van Groot-Brittannië aanbiedt. Dit aanbod ging vergezeld met de vraag, of
2690 Duitschland onder deze voorwaarden zou afzien van een aanval op Frankrijk. Om
technische redenen moet de reeds hedenmiddag gelaste mobiliseering van mijn leger in
overeenstemming met de reeds getroffen toebereidselen worden voortgezet, wijl uw
telegram helaas te laat kwam. Wanneer Frankrijk mij echter neutraliteit aanbiedt, die
2695 natuurlijk gewaarborgd moet worden door het Engelsche leger en de Engelsche vloot,
zal ik afzien van een aanval op Frankrijk. Ik hoop, dat Frankrijk niet zenuwachtig
zal worden. De troepen aan mijn grenzen worden juist telegrafisch en telefonisch
gewaarschuwd tegen overschrijding van de grens".
Denzelfden dag antwoordde koning George als volgt: 1 Augustus. "Ik geloof, dat er
2700 misverstand heerscht ten aanzien van een voorstel dat in een vriendschappelijk
onderhoud tusschen Lichnowsky (den Duitschen ambassadeur te Londen) en minister Grey
is gedaan, toen zij bespraken op welke wijze een werkelijke strijd tusschen het
Duitsche en het Fransche leger vermeden zou kunnen worden, zoolang nog de
mogelijkheid bestaat, dat overeenstemming tusschen Oostenrijk en Rusland wordt
2705 bereikt." Ten slotte wordt nog het laatste telegram meegedeeld, dat Lichnowsky aan
von Bethman Hollweg zond: "De voorstellen van Grey, die berusten op den wensch een
blijvende neutraliteit van Engeland in het leven teroepen, zijn zonder dat tevoren
afspraken zijn gemaakt met Frankrijk en zonder dat men nog wist van de mobilisatie,
gedaan en intusschen opgegeven, daar zij geen kans meer hadden op aanneming." get.
LICHNOWSKY.
2710 Uit deze stukken blijkt duidelijk, dat Duitschland den oorlog met Frankrijk niet
heeft gezocht. En steeds meer wordt het duidelijk, dat weer de diplomatie, die inde
laatste jaren keer op keer zich vergiste - men denke aan Albanië! - ook ditmaal de
juiste middelen niet heeft aangewend, en deze vreeselijke wereldoorlog is
uitgebarsten door... een diplomatiek misverstand. De vraag is gewettigd of na dezen
2715 oorlog niet aan de orde moet gesteld worden een grondige herziening van de wijze,
waarop het internationaal verkeer tusschen de regeeringen wordt gevoerd.

21 augustus 1914 **Bijlage 40. Telegram van den Minister van Buitenlandsche Zaken
aan den Keizerlijken Gezant te Tokio van 12 Augustus 1914.**

2720 Oost-Aziatisch eskader bevel gegeven vijandelijke daden tegen Engeland na te laten
voor het geval Japan neutraal blijft. Verzoek Japansche regeering mededeeling doen.
Hierop is van de zijde van Japan nimmer geantwoord.

21 augustus 1914 **BERLIJN, 21 Augustus. (Wolffbureau). De telegrammen
tusschen Duitschland en Engeland.**

2725 Het "Berliner Tageblatt" zegt naar aanleiding van de wisseling van telegrammen
tusschen de Duitsche en Engelsche regeeringen: "Hieruit blijkt, hoe gemakkelijk in de
laatste dagen van Juli de oorlog had kunnen vermeden worden, hoe een vreedzame
oplossing nabij was, totdat door het mobilisatie-bevel van Rusland alles werd
2730 omvergeworpen." De "Voss. Zeit." schrijft: "Het was inderdaad een misverstand, dat
Engeland den oorlog tusschen Duitschland en Frankrijk wilde verhinderen, een
misverstand ook. dat het voornemens was Frankrijk de onzijdigheid in acht te doen
nemen en dit zelfs zou waarborgen. Grey heeft daarvoor heel geen moeite gedaan, heeft
veeleer den oorlog tusschen Duitschland en Frankrijk gewenscht en bevorderd. Het is
2735 duidelijk, dat Duitschland den vrede met Rusland wilde, daartoe geschikte voorstellen
deed. Rusland heeft deze pogingen verijdeld en de krijgsfurie losgelaten. Duitschland
heeft ook den oorlog met Frankrijk willen verhoeden, indien de neutraliteit ware
gewaarborgd. Doch Engeland heeft geweigerd de Fransche neutraliteitsverklaring uit te
werken en er borg voor te blijven. Wie is de schuld van den Duitsch-Franschen oorlog?
2740 Op de eerste plaats Engeland. De "Lokal-Anzeiger" schrijft: "Het is nog eens te meer
bewezen, dat de Czaar het geweest is, die den vrede van Europa misdadig heeft
verbroken". En de "Kreuz. Zeit." is van oordeel, dat het telegram van den keizer aan
den Engelschen koning d.d. 1 Augustus het onweerlegbaar bewijs is, dat Frankrijk niet
2745 door Duitschland werd overvallen.

- 21 augustus 1914 **BRUNSWIJK, 21 Aug. (Wolffbureau). Een telegram van den Keizer.**
De "Braunschweigische Landeszeitung" meldt: "De Keizer heeft aan zijn dochter, de hertogin van Brunswijk, het volgende telegram gezonden: "God, de Heer, heeft onze brave troepen gezegend en hun den zege verleend. Allen in het vaderland behooren geknield hunne dankbeden tot hem op te zenden. Moge hij ook verder zijn met ons en ons geheele Deutsche volk."
- 2750
- 23 augustus 1914 **Bijlage 42. Antwoord van de Keizerlijke regeering**
aan den Keizerlijk Japanschen Chargé d'Affaires den 23en Augustus 1914 mondeling gegeven.
"Op de Japansche eischen heeft de Deutsche regeering geenerlei antwoord te geven. Zij ziet zich daarom genoodzaakt den Keizerlijken gezant te Tokio terug te roepen en den Japanschen chargé affaires te Berlijn zijn passen te geven".
- 2755
- 27 augustus 1914 **ANTWERPEN, 27 Aug. (Reuter.) Koning George aan koning Albert.**
Officieus wordt gemeld, dat koning George van Engeland aan koning Albert het volgende telegram zond: "Ik ben ontsteld door het bericht van het gevaar dat gij geloopt hebt door het werpen van bommen. Ik hoop, dat de Koningin en de kinderen niet geleden hebben. Met bewondering volg ik de schoone wapenfeiten van uw dapper leger."
- 2760
- 2765
- 28 augustus 1914 **BERLIJN, 28 Aug. (Van een bijzonderen correspondent).**
De bondgenooten.
Uit zeer betrouwbare bron verneem ik dat er in België ontstemming heerscht over het dralen van Engeland. De "Westminster Gazet" verontschuldigt Engeland met de bewering, dat dit land slechts de zee kan open houden en Frankrijk kan slechts vier of vijf legerkorpsen op de been brengen. Het Reuterbericht, dat Engeland geen mijnen heeft gelegd, is juist wat aangaat de Deutsche kusten, doch niet voor de Noordzee. De Deutsche vloot heeft slechts voor de Engelsche kusten mijnen gelegd, daarentegen maakte Engeland gebruik van drijvende mijnen. De "Times" verwacht een strijd in het zuidelijk deel der Noordzee; het blad tracht zijn lezers te kalmeeren en zegt, dat het verkeer zal hersteld worden.
- 2770
- 2775
- 28 augustus 1914 **WEENEN, 28 Aug. (W. B.) Keizer Frans Jozef aan Keizer Wilhelm en generaal Moltke.**
Keizer Frans Joseph heeft aan Keizer Wilhelm het volgende telegram gezonden: "De schitterende, verpletterende overwinningen, welke het Deutsche leger onder uw opperste leiding heeft behaald, vindt haar oorzaak in den ijzeren wil, waarmede gij het machtige zwaard scherptet en zwaaidet. Aan den lauwerkrans, die u als overwinnaar ooit, wil ik het hoogste militaire eerbewijs, dat wij bezitten, toevoegen. Ik verzoek u, het grootkruis van de Maria Theresia-orde als teeken mijner hooge waardeering van onze trouwe wapenbroederschap aan te willen nemen. De insignes zullen u door een bijzonderen afgezant worden gebracht, zoodra u dit gelegen komt. Wetend, hoezeer gij en uw leger den genialen arbeid van den generaal Von Moltke weten te waardeeren, verleen ik dezen het commandeurskruis van de Maria Theresia-orde."
- 2780
- 2785
- 2790
- 28 augustus 1914 **LONDEN, 28 Augustus. Het dagboek van een eiland-bewoner. XXI.**
(Van onzen Londenschen berichtgever.)
In het Lagerhuis is gisteren en door den Eersten Minister, en door den leider der Oppositie – is er nog sprake van Oppositie in dezen tijd? – Bonar Law, en door den leider der Nationalisten, John Redmond, hulde gebracht aan hetgeen de Belgen gedaan hebben om met opoffering van goed en bloed hun onafhankelijkheid te verdedigen. Niemand die dit huldebetoon, die de erkentelijkheid door het Britsche Parlement uitgesproken jegens onze zuider-naburen, die deden wat andere kleine staten – de heer Asquith wees op Athene en Sparta, op de Zwitsersche kantons, niet het minst op Nederland – deden om zich te handhaven, misplaatst zal noemen. De Belgen streden, waarvoor Engeland met hen ten strijde is gegaan, om de waarde van een "stuk papier". Want zoo heeft de Kanselier van het Deutsche Rijk gemeend te mogen noemen het tractaat, waarbij de Groote Mogendheden, óók Duitschland, de neutraliteit van België gewaarborgd hadden. Dit leeren wij uit een ander Witboek, gisteravond door de Engelsche Regeering aan het Britsche Parlement overgelegd. Het is een officieele verklaring, door den Engelschen Gezant te Berlijn overgelegd aan zijn Regeering, waarin hij verslag geeft over het feitelijk afbreken der vriendschappelijke betrekkingen tusschen Duitschland en Groot-Britannië. Het is een staatsstuk, dat een belangrijk en historisch-geworden supplement kan genoemd worden tot het Blauwboek van Sir Edward Grey, een paar dagen na het uitbreken van den oorlog openbaar gemaakt en in zijn hoofdzaken reeds door mij vermeld.
- 2795
- 2800
- 2805
- 2810

2815 Welnu, in die verklaring van den gewezen Britschen Gezant te Berlijn, Sir W. E. Goschen, deelt hij allereerst mede, dat hij nog op dien 4en Augustus, den dag van Engeland's ultimatum bij den Minister van Buitenlandsche Zaken Von Jagow, alles in het werk stelde om Duitschland te nopen niet tot schending der Belgische neutraliteit over te gaan, iets wat niet meer baten mocht. De gezant gaf toen het verlangen te kennen althans den Rijkskanselier nog even te spreken, en toen hem daartoe gelegenheid was gegeven, ging hij den heer Von Bethmann-Hollweg bezoeken, en van die ontmoeting doet hij het volgend merkwaardige verhaal. "Ik vond den kanselier in zeer opgewonden stemming. Zijn Excellentie begon dadelijk met een redeneering, die wel twintig minuten duurde. Hij zeide, dat de stap, door de Britsche Regeering gedaan, 2820 zoo vreeselijk mogelijk was; alleen om een woord - "neutraliteit", een woord dat in oorlogstijd zoo vaak op zijde was geschoven - alleen om een "stuk papier" ging Groot-Britannië oorlog verklaren aan een bevriende natie, die niet anders wenschte dan in vriendschap met dat land te leven. Al zijn pogingen in die richting gedaan waren nutteloos gemaakt door dezen laatsten vreeselijken stap, en de politiek, waaraan hij zich, zooals ik wist, steeds gewijd had sedert hij zijn ambt had aanvaard, was nu in elkaar gevallen als een kaartenhuis. Hetgeen wij gedaan hadden was onbegrijpelijk; het stond gelijk met een man van achteren aan te grijpen, terwijl deze om zijn leven 2830 vocht met zijn aanvallers. Hij stelde Groot-Britannië verantwoordelijk voor al het vreeselijke dat gebeuren mocht. "Ik protesteerde ten sterkste tegen die redeneering en zeide dat, evengoed als hij en de heer Von Jagow mij wenschten duidelijk te maken dat het wegens strategische redenen een zaak van leven of dood voor Duitschland was door België te gaan en de neutraliteit van dat land te schenden, het om zoo te zeggen 2835 een zaak van leven of dood voor de eer van Groot-Britannië was, dat het zou houden zijn plechtige belofte, zijn uiterste best te doen de neutraliteit van België te verdedigen, zoo deze mocht worden aangerand. Die plechtige belofte moest worden gehouden. Welk vertrouwen kon iemand anders in de toekomst meer stellen in de beloften door Groot-Britannië gedaan. De Kanselier zeide: "Maar tot welken prijs zal 2840 die belofte gehouden worde?] Heeft de Britsche regeering dat wel overdacht?" Ik stelde voor zijne Excellentie zoo duidelijk mogelijk in het licht dat vrees voor de gevolgen moeilijk kon worden aangegrepen als een excuus om plechtige verbintenissen te verbreken; doch Zijne Excellentie was zóó opgewonden, blijkbaar zóó 2845 aangepakt door de tijding van onze handeling, en zóó weinig geneigd naar reden te luisteren, dat ik er van afzag meer olie te gooien op het vuur door langer te argumenteeren." "Toen ik heenging zeide hij dat de slag van Engeland's zijde kiezen aan den kant van Duitschland's vijanden te grooter was, omdat bijkans tot het laatste oogenblik hij en zijn Regeering met ons saamgewerkt had en ons gesteund had in onze pogingen om den vrede te bewaren tusschen Oostenrijk en Rusland. Ik zeide dat dit een 2850 treurige episode was in het drama dat twee volken van elkander zag??n, juist op een oogenblik dat hun wederzijdsche verhoudingen vriendschappelijker en hartelijker geworden waren dan zij in jaren waren geweest. Ongelukkigerwijze had de oorlog zich, trots onze pogingen om den vrede, tusschen Rusland en Oostenrijk te handhaven, uitgebreid en ons gebracht tegenover een toestand, die, als wij ons hielden aan onze 2855 verplichtingen, niet te vermijden was. en jammer genoeg ons scheidde van hen die tot dusverre met ons samenwerkten. Hij zou zeker begrijpen dat niemand dit meer betreurde dan ik zelf. "Na dit ietwat pijnlijk onderhoud keerde ik naar het Gezantschap terug en maakte een telegrafisch rapport op van hetgeen gebeurd was. Het telegram bood ik aan het hoofdtelegraafkantoor aan even voor negen uur 's avonds. Het werd daar 2860 aangenomen, doch is blijkbaar nooit afgezonden, want het heeft het Ministerie van Buitenlandsche Zaken te Londen nooit bereikt." Daarna verhaalt de Gezant dat 's avonds om half tien de onder-Minister van Staat, de heer Von Zimmermann hem kwam bezoeken, die hem verhaale, dat de Deutsche Regeering geen bevredigend antwoord op 't Engelsche ultimatum zou kunnen geven en even na diens heengaan, verzamelde zich, 2865 doordat het "Berliner Tageblatt" ontijdig een bulletin had verspreid dat Engeland aan Duitschland den oorlog had verklaard, voor het Gezantschapsgebouw een volksmenigte. De kleine politiemacht, die gezonden was om het gebouw te beschermen, dus vervolgt de gezant zijn verhaal, "was spoedig machteloos, en de houding der menigte werd steeds dreigender. Wij namen van deze demonstratie geen nota zoolang zich die bepaalde tot 2870 geschreeuw, doch toen het gerinkel van glasscherven en het aanlanden van keisteenen in de "drawing-room", waar wij ons bevonden, ons bewees, dat de toestand onaangenaam begon te worden, telefoneerde ik naar Buitenlandsche Zaken hetgeen gebeurde; de heer Von Jagow waarschuwde dadelijk het hoofd der politie, een politiemacht te paard kwam dadelijk en ruimde spoedig de straat. Sedert werden wij goed bewaakt en gebeurde er 2875 niets onaangenaams meer. "Nadat de orde hersteld was, kwam de heer Von Jagow mij bezoeken en sprak zijn diep leedwezen uit over hetgeen gebeurd was. Hij zeide, dat hij zich meer schaamde over het optreden zijner landgenooten dan hij zeggen kon; het

was een onuitwischbare smet op den goeden naam van Berlijn. Hij zeide, dat het
bulletin in de straten niet was goedgekeurd door de Regeering; de kanselier had hem
2880 zelfs telefonisch gevraagd, of hij meende, dat een dergelijke mededeeling kon zijn
uitgegeven en hij had geantwoord: "Volstrekt niet, niet vóór morgen." Op dien grond
was maar weinig politie naar de buurt van het gezantschap gezonden, daar hij gemeend
had, dat een groote politiemacht juist aandacht zou hebben getrokken en aanleiding
2885 had kunnen geven tot ongeregelheden. Het was het "pestilential Tageblat", dat op een
of andere wijze de lucht van het nieuws had gekregen en zijn plannen had
gedwardsboomd. Hij had gehoord dat de menigte woedend was geworden door beleedigende
teekenen en gooien van voorwerpen uit het gezantschapsgebouw, doch hij was overtuigd
dat dit onwaar was (ik kon hem spoedig verzekeren, dat van dit gerucht niets waar
was), maar dat het, zelfs al was het waar geweest, geen excuus was voor de
2890 schandelijke wijze van optreden door het volk. Hij vreesde dat ik met mij zou nemen
een droevigen indruk van de manier van doen der Berlijners in tijden van spanning.
Inderdaad, geen aangeboden excuses hadden wellevender kunnen geweest zijn.
Den volgenden ochtend 5 Aug., zond De Keizer een zijner adjudanten tot mij met de
volgende mededeeling: De Keizer heeft mij opgedragen aan Uwe Excellentie zijn
2895 leedwezen te betuigen over de gebeurtenissen van gisteravond, doch u tevens te
zeggen, dat u daaruit een denkbeeld zult hebben gekregen van de gevoelens, die de
bevolking bezielen door de handeling van Groot-Britannië zich te scharen met andere
staten tegenover zijn vroegere bondgenooten bij Waterloo. Zijne Majesteit verzoekt
tevens, dat u den Koning zult zeggen, dat hij er trotsch op was de titels te hebben
2900 van Britsch veldmaarschalk en Britsch admiraal, doch dat hij ingevolge hetgeen
gebeurd is zich dadelijk van die titels moet ontdoen." "Ik voeg hierbij, dat deze
mededeeling niet minder bitter werd gemaakt door de wijze waarop zij werd gedaan."
Ten slotte maakt de gezant melding van zijn vertrek uit Berlijn, waarbij hij zich
niet in het minst over gemis aan beleefdheid had te beklagen en brengt hij dank aan
2905 den staf zijner legatie, die hem steeds flink ter zijde stond, en aan den
Amerikaanschen gezant te Berlijn over de wijze, waarop deze de verdere behartiging
van de belangen der Britsche onderdanen te Berlijn op zich nam. Gelijk ik boven zijde
een hóógst belangrijk staatsstuk, omdat het op hetgeen nu plaats hoeft zulk een
goeden kijk geeft. Immers, er blijkt wel duidelijk uit, dat de Deutsche Regeering op
2910 de Engelsche oorlogsverklaring in het minst niet had gerekend. Groote vreugde is hier
verwekt door de tijding, dat de Engelsche kruiser "Highflyer" het Deutsche kaapschip
"Kaiser Wilhelm der Grosse" aan de Westkust van Afrika deed zinken. Toen hedenmiddag
bij Lloyds de bekende Lutine-bel geluid werd, ten teken dat een belangrijke
scheepstijding was te vermelden, ging bij de officieele mededeeling over het Deutsche
2915 schip uit de verzamelde assuradeuren luid hoerageroep op. De maritieme correspondent
der "Times" vertelt vanochtend dat de "Highflyer" het opleidingsschip was der
jongelui van de bekende "public schools". Hoevelen hunner thans aan boord zijn, weet
de schrijver niet. "Maar alle 40 jongens, die jl. September van de "public schools"
kwamen als adelborst, waren aan boord toen de oorlog uitbrak. Te Eton, Harrow, Rugby
2920 en andere groote scholen, moet de "Highflyer" lang in herinnering worden gehouden als
de eerste kruiser, die in dezen oorlog in gevecht was en zijn tegenstander deed
zinken". Van de "Kaiser Wilhelm der Grosse" zegt hij, dat het verdwijnen van dit
schip ook vreugde zal geven in de City, omdat het den koopvaardij-handel naar de Kaap
en Zuid-Amerika hinderde. Het schip had een kort "vroolijk" leven. Het wist uit
2925 Bremerhaven te komen in het begin van den oorlog, vermoedelijk met al zijn kanonnen
en ammunitie aan boord -- ofschoon een ander bericht luidt dat het zich wapende in de
wateren van den Zuid-Atlantischen Oceaan. Vermoedelijk deed het de "Hyades" zinken in
de nabijheid van Pernambuco. Zeker is het dat het de "Galician" aanhield en nog meer
geluk had. Doch de "Highflyer" heeft er nu een einde aan gemaakt en het zal niet lang
2930 duren of eerlang zullen eenige andere "collega's" mede "naar de haaien gaan". Hoewel
wij met voldoening het zinken van dit schip zagen, moet toch sympathie worden geuit
voor den kapitein der "Kaiser Wilhelm der Grosse" voor de ridderlijke wijze, waarop
hij de passagiers der "Galician" schijnt te hebben behandeld. Dat is het gedrag
hetwelk men verwacht van Deutsche marine-officieren en vormt een prettige
2935 tegenstelling met het gedrag van sommige hunner kameraden te land".
Mede is met gejuich hier begroet het landen van Britsche mariniers te Ostende. Uw
correspondent op het oorlogsterrein, die Donderdagmiddag (27 Augustus) van Rijssel te
Ostende kwam, schrijft mij juist: "Ik kwam hier uit Rijssel om een brief voor ons
blad te verzenden via Londen. Op weg naar dé boot passeerde de begrafenis der vijf
2940 bij Snaeskerke gesneuvelde gendarmen. Er was veel volk op de been, er was haast geen
doorkomen aan. Opeens klonk de kreet: "Viva des Anglais! De Engelschen zijn daar!" De
menigte stooft uiteen naar de pier. Een troepschip kwam binnen. Groote geestdrift-
mariniers en soldaten. Hoeveel weet ik niet. Ze zullen straks wel landen. Ik moet

stoppen - de boot fluit".

2945

28 augustus 1914 **DE SCHEENIS VAN BELGIË'S NEUTRALITEIT OF: WEDERZIJDSCHE BESCHULDIGINGEN.**

2950

Een Reuter-bericht uit Londen meldt, dat thans het uitvoerige rapport gepubliceerd is van den Britschen ambassadeur te Berlijn aan minister Grey, een rapport, waarin de gebeurtenissen worden beschreven, die voorafgingen aan het afbreken der Duitsch-Engelsche betrekkingen. Uit dit zeer merkwaardig diplomatiek stuk blijkt dat op 4 Augustus de ambassadeur aan de Duitse regeering de vraag stelde of Duitschland nog niet kon worden teruggehouden van een schending der neutraliteit van België. De minister van buitenlandsche zaken antwoordde onmiddellijk met neen, daar de Duitschers reeds de grens waren overgetrokken. De minister betoogde, dat Duitschland verplicht was in Frankrijk op te rukken langs den gemakkelijksten weg, om zoo spoedig mogelijk een beslissenden slag te slaan, daar de opmarsch door de fortelinie naar het zuiden groot tijdverlies zou hebben geëischt. De minister moest tot zijn leedwezen verklaren, dat het voor Duitschland onmogelijk was terug te gaan na de indiening van het Britsche ultimatum. De heer von Jagow gaf uiting aan zijn droefheid over de ineensstorting van zijn geheele politiek, die ten doel had vriendschap met Engeland te sluiten en door bemiddeling van Engeland met Frankrijk. De ambassadeur verklaarde daarop, dat Engeland met het oog op zijn aangegane verplichtingen niet anders kon handelen. Hij bracht vervolgens een bezoek aan den rijkskanselier, die zeer zenuwachtig was. De kanselier begon een uitvoerige uiteenzetting, verklarende dat voor een prullig stukje papier met het woord neutraliteit erop Groot-Britannië oorlog wilde gaan voeren tegen een verwante natie, en dat zijn politiek van vriendschap met Engeland als een kaartenhuisje was ineengevallen. De ambassadeur protesteerde krachtig tegen de verklaring van den rijkskanselier als zou Groot-Britannië verantwoordelijk zijn voor de vreeselijke gebeurtenissen. Hij wees er op, dat Engeland's eer dit land verplichtte België's neutraliteit te verdedigen en dat vrees voor de gevolgen Britannië niet zou weerhouden.

2955

2960

2965

2970

2975

28 augustus 1914 **LONDEN, 28 Aug. (Reuter). Een lofspraak op het Britsche leger.**

Generaal Joffre heeft aan generaal French een telegram gezonden, waarin hij verklaart, dat het Britsche leger zonder aarzelen zijn geheele kracht heeft gericht tegen zeer overmachtige vijanden. "Het toonde in zijn taak een toewijding, energie en volharding, waarover ik mijn waardeering moet uitspreken", zegt de Fransche opperbevelhebber.

2980

30 augustus 1914 **LONDEN, 30 Augustus. (Reuter.) Engeland en de oorlog.**

Winston Churchill, de minister van marine, heeft in den loop van een onderhoud met vertegenwoordigers van vervolgingen van Amerikaansche journalisten gezegd, dat het Witboek wel de directe aanleiding van den oorlog vermeldt, maar dat de wezenlijke oorzaak van den oorlog de zucht van de Pruisische militaire aristokratie is, die de geheele wereld onderwerpen wil. Engeland treedt het Pruisische militarisme in den weg. Zijn vloot en zijn geldmiddelen zijn aanzienlijke zijn leger is goed, hoewel beperkt, maar het zal grooter worden. Een overwinnend Pruisisch militarisme zou nimmer verzadigd zijn en zoo het de Engelsche macht brak, zou het naar koloniaal gebied omzien in zulk een mate, dat slechts Zuid-Amerika groot genoeg zou zijn om er aan te voldoen, ondanks de Monroe-leer. De huidige oorlog is een strijd op leven en dood tusschen democratie en autokratie. Wat er ook gebeuren moge, Engeland verplicht tot het einde toe vol te houden.

2985

2990

2995

30 augustus 1914 **Het kabinet had - aldus verder Sir Edward -**

echter Zondagmorgen (2 Augustus) zeer zorgvuldig overwogen, onder welke voorwaarden wij onzijdig konden blijven en was tot het resultaat gekomen dat eerbiediging van de onzijdigheid van België een van die voorwaarden was. Aan den Duitschen rijkskanselier was reeds gezegd, dat Engeland den koop niet kon sluiten op de wijze, welke hij had voorgesteld. Op Maandag (3 Augustus) had Sir Edward toen zijn verklaring in dien zin in het Lagerhuis afgelegd. Hij had den Duitschen ambassadeur op diens verzoek Maandagmorgen gesproken en prins Lichnowsky drong krachtig bij hem aan om de onzijdigheid van België niet tot een van de voorwaarden van de Engelsche regeering te maken. Op dien dag was het kabinet 's morgens zeer onder den indruk van den toestand geweest en zoo was hij niet in slaat het gesprek in zijn herinnering terug te roepen; daarom was het verslag daarvan ook niet in het witboek verschenen. Het was echter onmogelijk die voorwaarde in te trekken, zonder tevens zijn toestemming te geven voor de schending van het verdrag en dus voor een aanval van Duitschland op België. Toen hij, sir Edward, in het Lagerhuis sprak, had de Engelsche regeering de verklaring van

3000

3005

3010 de Duitse regeering omtrent de onzijdigheid van België, welke in het Witboek was
afgedrukt. (Bedoeld in waarschijnlijk no. 122, waarin de Duitse staatssecretaris
von Jagow een ontwijkend antwoord geeft). Hem. spreker, was gevraagd, waarom hij geen
melding had gemaakt van het voorstel, vervat in no. 123 van het Witboek. Indien hij
dat gedaan, had hij moeten verwijzen naar no. 85, naar de voorstellen n.l. welke
3015 officieel door den Duitschen rijkskanselier aan den Engelschen ambassadeur waren
gedaan. Het waren de voorstellen, welke door den eersten minister waren veroordeeld
en welke, een zeer veel sterker standpunt deden innemen tegen de Duitse regeering.
In zijn rede had hij opzettelijk vermeden, er op dat oogenblik melding van te maken.
Dit was hetgeen hij, sir Edward, wilde zeggen over persoonlijke voorstellen, die wel
3020 te onderscheiden waren van de voorstellen van de Duitse regeering. De Duitse
ambassadeur, zeide de minister nog, werkte in het belang van den vrede voor zijn
regeering, doch het werkelijke gezag te Berlijn stond hem niet bij en dat was een van
de redenen, waarom onze pogingen in het belang van den vrede faalden.
In de Pall Mall Gazette vinden wij een verslag van de vergadering van het Lagerhuis
3025 van Donderdag. De ministers hadden het druk met het beantwoorden van de vragen, welke
in een of ander verband met den oorlog stonden; zij waren niet minder dan 122 in
getal. Eén daarvan werd gesteld door Keir Hardie [Hardie?], die had gevraagd: "Of het
voorstel van den Duitschen ambassadeur voor een vergelijk, waardoor de vrede kon
worden behouden (Witboek, p. 66. no. 123) en zijn uitnoodiging aan den minister van
3030 buitenlandsche zaken om zelf voorstellen te doen, welke een grondslag konden vormen
voor de onzijdigheid van Engeland, aan het kabinet waren voorgelegd en door haar
overwogen; en, indien niet, waarom voorstellen van zoo ver strekkende mogelijkheden
op die wijze waren afgewezen? Het bedoelde nummer (123) van het witboek, waarnaar
wordt verwezen, bevatte het verslag van een gesprek tusschen den Duitschen
3035 ambassadeur te Londen, prins Lichnowsky, en minister Grey. Wij hebben de hoofdzaak
uit dat verslag in ons avondblad van Donderdag medegedeeld. 1). Sir Edward Grey
antwoordde nu op de vraag van Keir Hardie, volgens het verslag in de Pall Mall
Gazette, dat dit persoonlijke voorstellen van den Duitschen ambassadeur waren
geweest, den 1sten Augustus gedaan, zonder dat de ambassadeur de bevoegdheid had de
3040 door den Duitschen rijkskanselier aangeboden voorwaarden, welke zijn vervat in no. 85
2) van het Witboek, te wijzigen.
Keir Hardie vroeg daarop, of de Duitse autoriteiten te Berlijn het voorstel van hun
ambassadeur te Londen hadden gedesavouéerd. De minister van buitenlandsche zaken
antwoordde toen nog, dat de Duitse ambassadeur geen voorstellen had gedaan,
3045 afwijkende van die van zijn regeering. Deze voorstellen waren neergelegd in het
Witboek (no. 85). De Duitse ambassadeur had nooit te kennen gegeven, dat zijn
regeering in staat zou zijn in de voorwaarde van de onzijdigheid van België toe te
stemmen. Integendeel, hij zeide, dat indien het voorstel werd gedaan, hij het niet
met succes zou kunnen overbrengen. Aldus in hoofdzaak het verslag van het Engelsche
3050 blad. Men moet uit het verslag dus opmaken, dat de Engelsche regeering de schending
van de onzijdigheid van België, welke Duitschland in het belang van een welslagen van
een oorlog met Frankrijk (en Rusland) meende te moeten begaan, als een casus belli
had blijven beschouwen, zelfs indien de Duitse regering het voorstel van haar
ambassadeur had bekrachtigd en had toegezegd, dat zij na een oorlog met Frankrijk de
3055 integriteit van het grondgebied van Frankrijk en van zijn koloniën (en ook dat van
België) zou eerbiedigen. Opmerkenswaard lijkt ons alleen nog, dat volgens no. 123 van
het Witboek (men zie noot 1) de Duitse ambassadeur, vermoedelijk uit eigen
beweging, gevraagd had, of Engeland zich wilde verbinden onzijdig te blijven, als
Duitschland beloofde de onzijdigheid van België niet te schenden, en dat sir Edward,
3060 ook toen daarop nog tevens de mogelijkheid werd geopend, dat de integriteit van
Frankrijk en haar koloniën door Duitschland zou worden gewaarborgd, zeide, dat de
Engelsche regeering zich haar vrijheid moest voorbehouden. Wij begrijpen nog niet,
dat de Duitse ambassadeur dit, al is het eigen beweging, gezegd zou hebben,
aangezien wij in het verslag van de rede van den minister lezen, dat de Duitse
3065 ambassadeur nooit te kennen had gegeven, dat zijn regeering de voorwaarde betreffende
de onzijdigheid van België zou kunnen aanvaarden en dat prins Lichnowsky integendeel
gezegd had, dat indien het voorstel daartoe werd gedaan, hij het niet met succes zou
kunnen overbrengen. Sir Edward heeft blijkens het bovenstaand verslag van zijn rede
in het Lagerhuis nog uitdrukkelijk gezegd, dat de Duitse ambassadeur den 3den
3070 Augustus, dus 2 dagen later, bij hem had aangedrongen om de onzijdigheid van België
niet tot een van de voorwaarden van de Engelsche regeering te maken. Dit is zeker,
dat toen de oorlog tusschen Duitschland en Frankrijk en de schending van de
onzijdigheid van België eenmaal een feit was, de Duitse staatssecretaris van
buitenlandsche zaken von Jagow, blijkens een nu door het Engelsche ministerie van
3075 buitenlandsche zaken gepubliceerd verslag van gesprekken van den Engelschen

ambassadeur te Berlijn met von Jagow en de rijkskanselier, aangegeven heeft - en dan volgt verder letterlijk -: "de redenen, waarom de Keizerlijke regeering verplicht was geweest dezen stap (de overschrijding van de Belgische grens door Duitsche troepen) te nemen, namelijk, dat Duitschland langs den snelsten en gemakkelijksten weg moest oprukken om in Frankrijk door te dringen, ten einde in staat te zijn met haar

3080 krijgsverrichtingen snel op te schieten en te trachten zoo spoedig mogelijk een beslissenden slag te slaan." "De heer von Jagow - zegt sir E. Goschen, de Engelsche ambassadeur, iets verder - "gaf uiting aan zijn diepe leedwezen over het ineenstorten van de geheele politiek van hemzelf en van den rijkskanselier, welke beoogd had

3085 vriendschap te sluiten met Engeland en op die wijze, door middel van Engeland, dichter tot Frankrijk te komen." Tegen den rijkskanselier had sir E. Goschen over de verhouding van Duitschland en Engeland sprekende, gezegd: "dat dit een bedrijf was van de tragedie, waarin de twee volken uit elkaar gingen, juist op het oogenblik, dat de betrekkingen tusschen hen vriendschappelijker en hartelijker waren geworden, dan zij gedurende jaren geweest waren."

3090

1) No. 123 (Minister Grey aan sir E. Goschen, Eng. amb. te Berlijn, gedateerd 1 Augustus). "Ik zeide heden aan den Duitschen ambassadeur, dat het antwoord van de Duitsche regeering met betrekking tot de onzijdigheid van België zeer te betreuren was, omdat de onzijdigheid van België de openbare meening in Engeland zeer ter harte gaat. Indien Duitschland dezelfde verzekering kon geven als Frankrijk reeds had gegeven, dan zou dat er toe bijdragen de bezorgdheid en de spanning hier belangrijk te verminderen. In het tegenovergestelde geval, indien de onzijdigheid van België door een der strijdende partijen werd geschonden, terwijl de andere haar eerbiedigde, zou het uiterst moeilijk vallen de openbare meening in dit land in te houden. Ik

3095 zeide, dat wij deze kwestie in een kabinetsraad hadden besproken, en daar ik gemachtigd was hem dit te zeggen, gaf ik hem daarvan een schriftelijk bewijs. "Hij vroeg mij, of indien Duitschland de toezegging gaf de onzijdigheid van België niet te schenden, wij ons wilden verbinden onzijdig te blijven. "Ik antwoordde, dat ik dat niet kon zeggen; wij waren nog vrij en wij overwogen, wat onze houding zou zijn.

3100 Alles wat ik kon zeggen was dat onze houding grootendeels zou worden bepaald door de openbare meening hier, en dat de kwestie betreffende de onzijdigheid van België de openbare meening hier zeer ter harte gaat. Ik zeide, dat ik niet dacht, dat wij een belofte van onzijdigheid zouden kunnen geven op die voorwaarde alleen. "De ambassadeur drong er bij mij en aan, of ik geen voorwaarden kon formuleeren, waarop wij onzijdig zouden blijven. Hij gaf zelfs te verstaan, dat de integriteit van Frankrijk en haar koloniën zou kunnen worden gewaarborgd. "Ik zeide, dat ik verplicht was voorgoed elke belofte te weigeren om op dergelijke voorwaarden onzijdig te blijven, en dat ik alleen kon zeggen, dat wij vrij moesten blijven."

3110

2) De volgens No. 85. met betrekking tot Frankrijk door de Duitsche regeering, op 29

3115 Juli, aangeboden voorwaarde was eerbiediging van de integriteit van het Fransche grondgebied in Europa en met betrekking tot de onzijdigheid van België wordt door sir E. Goschen als voorwaarde van de Duitsche regeering gerapporteerd: "Het hing van de actie van Frankrijk af, door welke operaties Duitschland zou kunnen worden gedwongen de Belgische grens te overschrijden, doch wanneer de oorlog geëindigd was, dan zou de integriteit van België geëerbiedigd worden, indien het niet de wapenen tegen

3120 Duitschland had opgevat."

30 augustus 1914 **LONDEN, 30 Aug. (Reuter). Een Engelsche lezing.**

Een communiqué van het persbureau meldt, dat Kitchener een rapport heeft openbaar

3125 gemaakt, waarin de taak wordt beschreven, welke door de Engelschen in den vierdaagschen veldslag (beginnende op 23 Augustus) is vervuld. Gedurende deze periode moesten de bondgenooten weerstand bieden, aan een aanval der Duitschers en trokken terug op de nieuwe verdedigingslijnes. Het gevecht begon Zondags, de aanval der Duitschers was verbitterd, verwoed en doortastend, doch werd door het Engelsche front

3130 volkomen bedwongen. 's Maandags deden de Duitschers in groote overmacht energieke pogingen om het Engelsche leger op zijn terugtocht af te snijden en in de vesting Maubeuge te drijven. Deze pogingen werden verijdeld. De verliezen van den vijand, gedurende deze twee dagen, zijn veel aanzienlijker aan de onze. De terugtocht der Engelsche troepen werd den 25sten doorgezet met voortdurende gevechten, hoewel niet

3135 zoo ernstig als gedurende de beide voorgaande dagen. In den nacht van 25 Augustus bezetten de Engelschen de lijn Kamerijk-Le Cateau-Landrecies en men wilde een 26sten 's morgens verder terugtrekken, doch vijf Duitsche legerkorpsen deden een aanval. Sedert 26 Augustus werden de Engelsche troepen niet in gevecht gewikkeld en rustten na de roemrijke gevechten, onverschrokken gereed voor de volgende groote ontmoeting.

3140 De Franschen doorstonden den voornaamsten aanval, welken zij weerstand bood. Den 28sten streed een Engelsche cavalleriebrigade schitterend tegen de Duitsche

cavallerie, nl. het 12de regiment lanciers en de Schotten. Het gevecht was zoo verwoed, dat de terugtocht onmogelijk voor den namiddag kon plaats hebben. De troepen wisten op prachtige wijze onder hevig artillerievuur zich terug te trekken. Zij
3145 brachten den vijand op een dwaalspoor en een groot aantal Duitschers werd met lansstooten afgemaakt. Kitchener is van meening, dat de strategische positie der bondgenooten zoodanig is, dat de glorierijke eindbeslissing zal zijn aan onze wapenen en noodlottig voor den vijand. Aan de andere zijde bieden de verbondene legers voortdurend tegenstand. De beste troepen van den vijand bevindt zich in een nauwe
3150 omknelling, hetgeen een voor ons goed resultaat zal opleveren.

30 augustus 1914 **Engeland en België.**

Donderdag heeft Asquith in het Engelsche Lagerhuis hij het indienen van de motie, waarin het Huis sympathie met België betuigt, gezegd, dat Engeland den oorlog was
3155 begonnen om de bedreigde onafhankelijkheid van een neutralen staat, België, te verdedigen, een verdediging waartoe Engeland zich had verbonden.

30 augustus 1914 **Engeland en België.**

Wij hebben reeds melding gemaakt van de rede van Asquith, Donderdag in het lagerhuis gehouden bij indiening van het adres aan den koning om hem te verzoeken aan den koning der Belgen de sympathie en de bewondering van het Huis over te brengen "voor de heldhaftige verdediging van zijn leger en volk tegen de moedwillige schending van zijn grondgebied en de verzekering, dat het Vereenigde Koninkrijk vastbesloten is met alle middelen steun te geven aan België's pogingen om zijn eigen onafhankelijkheid en het publieke recht van Europa te handhaven. In welsprekende woorden bracht Asquith
3160 hulde een België en sprak hij van Engeland's duren plicht om ter bescherming van België's gewaarborgde onzijdigheid het zwaard te trekken. De verplichting van Engeland om het zwaard te trekken voor het aangevallen Frankrijk liet Asquith nu geheel ter zijde. "Wij hebben," zei Asquith, "met al onze macht er naar gestreefd, zoals iedereen nu weet, om het uitbreken van den oorlog te voorkomen, en toen dat
3165 niet langer mogelijk was zijn omvang te beperken. Het is van het grootste belang, dat men goed zal begrijpen, wanneer en waarom wij er ons in hebben gemengd. Het was eerst, toen wij voor de keuze werden gesteld tusschen het houden en verbreken van plechtige verplichtingen, tusschen het nakomen van een bindende gelofte (trust) en de schaamteloze onderwerping aan het naakte geweld, dat wij de scheidde weg wierpen. "Wij betreuren onze beslissing niet."

Hier is dus de verzekering, dat het om de schending van het Belgisch grondgebied is, dat Engeland zich in den oorlog heeft begeven. "Geen groot volk met gevoel van eigenwaarde", ging Asquith voort "en zeker niet een volk groot geworden in dit oude
3170 land der vrijheid, zou zonder eeuwige schande anders kunnen kiezen. Wij waren door onze duidelijke en dringende verplichtingen gebonden voor de bedreigde onafhankelijkheid van een kleinen onzijdigen staat op te komen en haar te handhaven. België had geen eigenbelang te dienen dan alleen dat hoogste en allerbeheerschende belang van elken staat, groot of klein, dat dien naam verdient, nl. het behoud van zijn grondgebied en zijn volksbestaan. De geschiedenis leert ons, dat de plicht om voor dat groote beginsel op te komen en het te handhaven, dat ten slotte de bronaar
3175 [?] is van beschaving en vooruitgang, meer dan eens opgelegd is aan staten, betrekkelijk klein in omvang en bevolking, maar groot in moed en vastberadenheid; Athene en Sparta, de Zwitsersche kantons en, niet het minst roemrijk, drie eeuwen geleden aan de Nederlanden. Nooit, durf ik beweren, is die plicht duidelijker en kordater erkend, en nooit is bij krachtiger en heldhaftiger vervuld dan in de laatste weken door den koning en het volk van België. "Zij hebben onversaagd en tegen een schier ontelbare overmacht de gruwzaamheden van een inval, van verwoesting, van roof en van schanddaden gebraveerd. Zij hebben hardnekkig weerstand geboden aan het
3180 binnenstormen, golf na golf, van een reusachtige en overstelpende macht, en dien weten op te houden.

"De verdediging van Luik zal altijd de stof leveren voor een van de meest bezielende hoofdstukken in de geschiedrollen der vrijheid. De Belgen hebben zich den onsterfelijken roem verworven die het volk toekomt dat vrijheid verkiest boven een
3200 gemakkelijk leven, boven veiligheid, boven het leven zelf. Wij zijn trotsch op ons bondgenootschap met hen en op hun vriendschap. Wij groeten hen met eerbied en met eere. Wij zijn met hart en ziel met hen, omdat wij aan hun zijde en in hun gezelschap tweëerlei zaak verdedigen, nl. de onafhankelijkheid van kleine staten en de heiligheid van internationals overeenkomsten, en ik verzeker hun heden, gelijk ik het
3205 huis in dit adres voorstel uit naam van het Vereenigde Koninkrijk en het heele Britsche Rijk te doen, dat zij tot het einde kunnen rekenen op onzen volkomen en blijvenden steun. Zoo sprak Asquith, en telkens viel het huis hem met toejuiching in

3210 de rede. Bonar Law sprak in gelijken geest uit naam der oppositie. Hij voegde er zijn overtuiging aan toe, dat het Belgische volk nu de gruwelen van den oorlog heeft ondervonden in een vorm, die onder beschaafde volken onmogelijk behoorde te zijn. Hij zei verder, dat wat er in België was gebeurd de opvatting bevestigt, waarmede Engeland ten oorlog is gegaan, nl. dat het in werkelijkheid een strijd, is van de zedelijke krachten der beschaving tegen het ruwe geweld, een geweld dat niet minder ruw is omdat het al de hulpmiddelen van uitvinding en wetenschap tot zijn beschikking heeft. België heeft de geheele wereld een dienst bewezen, zei Law. Het heeft Engeland en zijn bondgenooten niet alleen een voorbeeld gegeven, maar een plicht opgelegd, dien het Engelsche volk niet zal vergeten. Wij moeten inzien, zei Law ten slotte, dat dit niet alleen voor België, maar ook voor ons is een strijd op leven en dood en dat wij al onze hulpbronnen moeten aanwenden om hem tot een goed einde te brengen. Ten slotte sloot Redmond zich uit Ierlands naam aan bij de hulde, België gebracht. Hij deed dat in warme bewoordingen, maar zonder aanval op Duitschland. Hij opperde nog een denkbeeld: de leening voor België te vervangen in een gift aan België. Het schijnt, dat de oorlogsschatting, door de Duitschers aan Brussel opgelegd, nog lang niet ten volle is opgebracht. Mag men een Reutertelegram uit Oostende gelooven, den zouden de Duitschers thans overwegen, zichzelf aan de rest van het bedrag te helpen, niet in specie, doch door de kunstschattingen uit de Brusselsche musea te halen. Men herinnert zich, dat Napoleon dit laatste middel ook dikwijls toepaste. Zoo had hij, na Berlijn te hebben bezet, de reusachtige beelden van de Brandenburgsche Poort laten halen en toen naar Parijs laten brengen. Eenige jaren daarna kwamen de troepen der verbondenen – ook de Pruisen – Parijs binnen. De beelden – zijn toen weer naar Berlijn teruggebracht en prijken thans weer op de Brandenburgsche Poort.

30 augustus 1914 **Het afbreken van de diplomatieke betrekkingen tusschen Engeland en Duitschland.**

3235 Wij hebben in ons Ochtendblad eenige gedeelten weergegeven uit een verslag van Sir E. Goschen, den Engelschen ambassadeur te Londen, omtrent zijn laatste besprekingen met den Duitschen staatssecretaris van buitenlandsche zaken von Jagow en den rijkskanselier. Reuter heeft ons indertijd van dit verslag al een en ander medegedeeld.

3240 Vooreerst valt nog op te merken, dat het telegram van Sir E. Goschen, dat van deze laatste gesprekken en gebeurtenissen te Berlijn gewaagde, wel aan het telegraafkantoor te Berlijn was aangenomen, doch blijkbaar niet is doorgezonden, althans, het heeft het Engelsche ministerie van buitenlandsche zaken nooit bereikt. Uit dit nu eerst in extenso gepubliceerde telegram blijkt nog eens opnieuw zoowel de spijt als de verontwaardiging van Duitsche regeeringspersonen over de houding van Engeland en zijn deelnemen aan den oorlog. Vooral de rijkskanselier wordt als "zeer opgewonden" geschilderd. "Wat wij hadden gedaan" – aldus rapporteert Sir E. Goschen, de woorden van van Bethmann Hollweg weergevende – "was ongelooflijk. Het was het toebrengen van een slag in den rug van iemand, die voor zijn leven vocht tegen twee aanvallen. Hij (de rijkskanselier) hield Engeland verantwoordelijk voor al de verschrikkelijke gebeurtenissen, die nu mogelijk waren." Ook de laatste woorden van keizer Wilhelm tot den ambassadeur vinden wij hier vermeld, overgebracht door een van de adjudanten van den Keizer. Die boodschap luidde: "De keizer heeft mij opgedragen Uwe Excellentie zijn leedwezen te betuigen over de gebeurtenissen van gisteravond (het inwerpen van de ruiten aan de ambassade), doch U tevens mede te delen, dat U zich uit deze gebeurtenissen een denkbeeld kunt vormen omtrent de gevoelens onder zijn volk ten aanzien van de houding van Engeland, dat zich bij andere volken tegen zijn oude bondgenooten bij Waterloo aansluit. Zijne Majesteit hoopt tevens, dat U aan den Koning zult zeggen, dat hij trotsch is geweest op de titels van Engelsch veldmaarschalk en Engelsch admiraal, doch dat hij wegens het gebeurde zich dadelijk van die titels moet ontdoen. Sir E. Goschen merkt dienaangaande op: "Deze boodschap verloor niets van haar scherpte door de wijze waarop zij werd overgebracht." Ook bij den Keizer dus verontwaardiging.

3265 Hoe moeilijk het – altijd volgens het verslag van den Engelschen ambassadeur – de Duitsche regeering viel, om zich van de uitgemaakte zaak van den oorlog met Engeland te doordringen, blijkt uit een gesprek van den ambassadeur met den onderstaatssecretaris van buitenlandsche zaken, von Zimmermann, welk gesprek plaats had na dat met von Jagow en met den rijkskanselier. Sir E. Goschen vertelt daarvan het volgende: "Na zijn diep leedwezen te hebben betuigd, dat in zeer vriendschappelijke officieele en persoonlijke intrekkings tusschen ons op het punt waren afgebroken te worden, vroeg hij mij terloops, of de aanvraag om een paspoort gelijk stond met een oorlogsverklaring. Ik zeide, dat zulk een autoriteit op het gebied van het internationale recht als waarvoor hij bekend was, evengoed als ik of beter moest

3275 weten, wat in degelijke gevallen te doen gebruikelijk was. Ik voegde er aan toe, dat
er vele gevallen waren, waarin de diplomatieke betrekkingen afgebroken waren en
niettemin een oorlog niet was gevolgd - dat in dit geval hij uit de mij verstrekte
lastgevingen, waarvan ik aan den heer von Jagow den korten inhoud had overhandigd,
3280 zou hebben begrepen, dat Z. M.'s regeering om 12 uur 's nacht een antwoord verwachtte
op een bepaalde vraag en dat bij gebreke van een bevredigend antwoord de Engelsche
regeering gedwongen zou zijn zoo innige stappen te nemen als haar door haar
verbintenissen werden geboden. De heer Zimmermann zeide, dat dit inderdaad een
oorlogsverklaring was, daar de keizerlijke regeering niet in staat was de gevraagde
verzekering (betreffende de onzijdigheid van België) te geven, noch op dezen, noch op
3285 eenig anderen avond."

1 september 1914 **COMIGLIANS, 1 September. Italië en de Balkan.**

(Van onzen gewonen briefschrijver.) Het officieele "Neues Wiener Tageblatt" doet het
voorkomen, alsof Italië niet met de Deutsche volken meedoet, omdat het door den
oorlog in Afrika militair en economisch verzwakt is en het "er op vertrouwt door de
3290 Duitsch-Oostenrijksche overwinningen zijn belangen verzekerd te zien". Niets is
minder waar! Italië - de Italiaansche kranten zeggen het niet, zij blijven
voorbeeldig neutraal, maar ieder die hier woont, weet het - helpt Oostenrijk niet,
omdat het volk de regeering van dat land hartgrondig haat uit ouden en nieuwen wrok.
De oude dateert van de Oostenrijksche heerschappij over Noord-Italië, de nieuwe wordt
3295 door de politieke mishandeling van de Italianen aan de Oostkust van de Adriatische
Zee voortdurend gevoed. Een oorlogsverklaring aan de tegenstanders van den erfvijand
zou vrij zeker een opstand, 'n revolutie, misschien wel dienstweigering op groote
schaal veroorzaken. De Italiaansche regeering wil zoo iets natuurlijk niet bekennen
en is daarom zeer tevreden, dat Oostenrijk haar gelegenheid biedt andere gronden voor
3300 haar neutraliteit aan te voeren. "Oostenrijk heeft", zeggen de Romeinsche diplomaten,
"de bepalingen van 't verbond niet geëerbiedigd. Het heeft een dreigende houding
aangenomen tegen Servië zonder ons op de hoogte te brengen van den vorm en den waren
inhoud van de naar Belgrado gezonden nota; heeft den oorlog onvermijdelijk gemaakt
zonder onze toestemming te hebben verkregen; dien begonnen zonder met ons een
3305 afspraak te maken omtrent de concrete voldoening, die het tractaat ons in zoo'n geval
waarborgt."

Italië beschuldigt dus Oostenrijk van tractaatschending en wil daarom zijn
neutraliteit als bijzondere gunst aanvaard zien. Nu, wanneer Oostenrijk het *geheime*
verdrag met Italië over den Balkan als waardeloos beschouwt, en op het gevaarlijkst
3310 moment al zoo eigengerechtigd optrad, dan meent Italië dat het niet te veel te
verwachten heeft van een bescherming van zijn belangen door de bondgenooten na hun
overwinning, en beter doet zelf daarvoor reeds nu zooveel mogelijk te zorgen. Wat die
"belangen" zijn en in hoever ze in botsing komen met die van Oostenrijk wordt nooit
uitdrukkelijk gezegd, maar 't lijkt me daarom nog niet onmogelijk er iets van te
3315 gissen. De geschiedenis en het gezond verstand wijzen duidelijk aan, dat in normale
omstandigheden tusschen Midden-Europa en den Levant levendige handel moet bestaan.
Tegenwoordig is dat niet het geval, omdat Vóór-Azië eeuwenlang verwaarloosd is. Maar
't is zeker, dat, nu binnenkort Mesopotamië, het land van Tigris en Euphraat, tot
zijn vroegere vruchtbaarheid en bloei zal terugkeeren, nu in Syrië de oude
3320 handelsgeest meer en meer ontwaakt, nu de Deutsche spoorwegen ook Anatolië van een
herleving der oude bloeitijden doet droomen, de producten van Vóór-Azië binnen
afzienbaren tijd naar 't Westen zullen stroomen, zooals ze het in de Oudheid en de
Middeleeuwen deden. Waarom zouden - zoo dacht de Italiaan, die voor herleving van
vroegere zeemacht dweept - niet weer Venetië en Genua, Napels, Palermo en Messina de
3325 middelaars worden tusschen het centrum van Europa en het Oosten? Hij wist wel, dat de
kortste weg naar Midden-Europa voor de dure Oostersche waren over den Bosporus of via
Smyrna-Saloniki leidt, maar nam in aanmerking, dat daar de Turken de baas waren, de
aristocratische nomaden, die de op hun kusten handelende Joden, Grieken en Armeniërs
zoo diep minachten, dat ze er nooit toe zullen besluiten in hun belang de hand in de
3330 beurs te steken of heb kromzwaard te trekken. Zij immers hebben indertijd den
Byzantijschen handel en dien van Saloniki vernietigd en nooit toegelaten, dat hij
tot nieuwen bloei kwam. Zoolang de Turk de baas was om de Ionische Zee, hadden de
Italiaansche havens geen mededingers te vreezen! 't Is dus begrijpelijk, dat Italië
liever den status quo van vóór den eersten Balkan-oorlog in die streken nog lang
3335 gehandhaafd gezien had; hij waarborgde het best 't succes der Genueesche marine. Maar
't onberekenbaar oorlogslot heeft 't anders gewild. De Italiaansche aanval op
Tripolis toonde de innerlijke zwakte van den Turkschen kolos en gaf den Balkan-staten
moed. Zij verscheurden het brok, dat nog van het Turksche rijk in Europa overgebleven
was en schaadden, als ik goed zie, daardoor de belangen van den Italiaanschen

3340 zeehandel, die zich in de eilandjes om Rhodus een goed gelegen station op den weg
naar het Oosten verschaft had, ten zeerste. Konstantinopel werd nog wel niet
toegankelijk, maar op den weg Smyrna-Saloniki namen meer handelslievende en
ondernemende regeeringen de plaats van het onverschillig sultanaat in: het door
Italië zelfs in eigen havens gevreesde Griekenland en het jonge Servië, dat export en
3345 transito-handel broodnodig heeft.

Een nog grooter, Italië vroeger steeds beangstigend gevaar scheen echter door de
overwinning der Balkanvolken afgewend. Oostenrijk, dat door zijn in Klein-Azië
machtigen Duitschen bondgenoot voortdurend op Saloniki geweest was, kon nu zijn hoop
wel opgeven; Servië immers kwam sterker en energieker uit den strijd; 't scheen zelfs
3350 alsof het een belangrijk deel van de Oostenrijksche Slaven uit de monarchie tot zich
zou trekken. Gelukte dat met of zonder hulp van Rusland, ontstond in en boven den
Balkan een groot Slavenrijk met Saloniki, dra ook Konstantinopel als havens, dan zou
de groote wereldroute Duitschland - Oostenrijk - Klein-Azië - Mesopotamië - Indië
nooit in één - de Duitsche - hand kunnen komen en den zeeweg van den Levant naar de
3355 Italiaansche havens doodconcurreren! Serviërs en Italianen waren op handelsgebied
natuurlijke bondgenooten. Al sedert jaren doen ze dan ook erg lief tegen elkander.
Misschien hoopten sommige Italianen, dat de Slaven, als ze met Italiaansche hulp hun
uitweg naar de Ionische Zee kregen, wél geneigd zouden zijn Triest, dat dan voor hen
lang niet het groote belang hebben zou, dat het nu voor Oostenrijk heeft, af te staan
3360 aan Italië...

Zou de vorming van een groot Slavisch Balkanrijk in 't belang van Italië kunnen zijn,
meer nog dan de handhaving van den tegenwoordigen *status quo*; zeker ware het 't einde
van Oostenrijks en Duitschlands Oostersche droomen. Een hooggeplaatst Serviër, die
zich dezer dagen in Rome liet interviewen, verklaarde, dat Oostenrijk in geval van
3365 overwinning heel Servië, den Sandsjak en ook Saloniki naasten zal. Tegen de inlijving
van eenige millioenen Slaven zou de monarchie niet opzien; ze is immers niet op het
beginnel van een nationaliteit opgebouwd. De geannexeerde Slaven zouden volstrekt
niet onderdrukt worden, integendeel, zij zouden het talrijkst volksdeel vormen in het
Rijk en door den grooten, nieuwen wereldhandelsweg ongetwijfeld snel rijk worden. De
3370 bevolking van Saloniki zelf, die voor het grootste deel uit indertijd uit Spanje
gevluchte Israëlieten bestaat, zou met zoo'n verandering dol blij zijn, liever de
Oostenrijkers dan de Serviërs als baas hebben. Indien Servië de overwinning behaalt,
zal het een haven aan de Adriatische Zee maken om den Russen den weg naar het
wereldverkeer te verkorten - de Slavische stroom onder Russische directie immers
3375 streeft van het Noordoosten naar het Zuidwesten, van Moskou over Boekarest naar de
Middellandsche Zee - en Saloniki ter zij laten liggen; indien daarentegen Oostenrijk
zegepraalt, zal de Germaansche stroom met zijn Slavisch-Balkanisch aanhangsel zich
van het Noordwesten naar het Zuidoosten, van Antwerpen, Rotterdam en Hamburg over
Weenen, Belgrado en Smyrna naar Midden-Azië richten, en Saloniki tot hoogst
3380 belangrijke doorvoerhaven maken. Aan die route ligt Italië niet; het verkeer
daarlangs heeft in geen geval zijn havens noodig. En ook politiek is een
Oostenrijksche overwinning voor Italië verderfelijk. Tegenover de geweldig vergroot
monarchie, die zich van Praag, wellicht van Hamburg tot Saloniki uitstrekt, zal het
moeilijk de onafhankelijkheid van de Oostkust van de Adriatische Zee kunnen
3385 handhaven. Durazze en Vallona zullen zeker Oostenrijk toevallen en met de "Monden van
Cattaro" een voortdurende bedreiging van Brindisi, Bari en Ancona vormen. Nu Italië
niet van den beginne af Oostenrijk geholpen heeft, is het te laat en maar beter
onzijdig te blijven tot het laatst.

3390 1 september 1914 **Een officieel Britsch oorlogsverslag.**

De volgende verklaring is door het Britsche ministerie van oorlog gepubliceerd:
Het is onmogelijk, in groot lijnen aan te geven, welk het Britsche aandeel is geweest
in de laatste operaties. Er is een vierdaagsche slag geweest den 23sten, 24sten,
25sten en 26sten Augustus en gedurende een deel van deze periode waren de Britsche
3395 troepen belast in overeenstemming met de algemeene beweging van de Fransche legers,
met het tegenhouden en terugdringen van de Duitsche voorwaartsche beweging, om zich
daarna terug te trekken tot de nieuwe defensie-linies. Het gevecht begon Zondag te
Bergen. Gedurende den dag en een gedeelte van den nacht werd de Duitsche aanval, die
hardnekkig vooruitdrong en herhaald werd, geheel tegengehouden. Maandag den 24sten
3400 deden de Duitschers met een numerieke overmacht krachtige pogingen om het veilig
terugtrekken van het Engelsche leger te beletten en het in de vesting van Maubeuge te
jagen. Deze poging werd belet door de standvastigheid en handigheid, waarmede de
Engelsche terugtrekkende beweging werd uitgevoerd. Evenals de vorige dagen werden den
vijand zeer zware verliezen, veel grooter dan de onze, toegebracht. De Duitschers
3405 marcheerden in gesloten formatie en in enorme massa's telkens opnieuw voorwaarts om

de Britsche linies te bestormen. De Engelsche terugtrekkende beweging werd den 25sten voortgezet met voortdurende gevechten, hoewel niet op zoo groote schaal als de beide vorige dagen. Tegen den avond van den 25sten bezetten de Engelschen de linie Cambrai-Landrecies-Le Cateau. Het was het plan geweest, den 26sten 's morgens vroeg de
3410 terugtrekkende beweging te hervatten, maar een Duitsche aanval, waaraan niet minder dan 5 legerkorpsen deelnamen, was heftig en van zoo dichtbij, dat het eerst inden namiddag mogelijk was, dit plan uit te voeren. Het gevecht van den 26sten was het hevigste en het wanhopigste. De troepen boden een hardnekkigen en schitterenden
3415 tegenstand aan de groote overmacht, tegenover welke ze stonden, en waarvan ze zich eindelijk losmaakten in goede orde, hoewel met ernstige verliezen en onder zeer zwaar artillerie-vuur. De vijand veroverde geen geschut, behalve dat, waarvan de paarden gedood waren en dat door ontplofbare granaten was vernield. Sir John French schat dat in deze periode van 23 tot en met 26 Augustus zijn verliezen 5 à 6000 man bedragen. Aan den anderen kant zijn de verliezen, door de Duitschers geleden in hun aanval op
3420 het open veld en ten gevolge van hun gesloten formatie, buiten verhouding tot de onze. Als voorbeeld mag genoemd worden, dat op den 26sten Augustus te Landrecies alleen een Duitsche infanterie-brigade vooruitdrong in de meest gesloten orde in een nauwe straat, die zij geheel en al vulde. Onze mitrailleurs werden van het eind der stad overbracht om op dit doel te vuren.
3425 Het hoofd van de colonne werd weggevaagd. Een vreeselijke paniek volgde en men schat dat niet minder dan 800 of 900 doode en gewonde Duitschers alleen in deze straat lagen. Een ander incident, dat nog uit zoovele andere mag worden gekozen, was de charge van de Duitsche garde-cavaleriedivisie op de twaalfde Britsche infanteriebrigade, waarbij de Duitsche cavalerie met groote verliezen en wanorde werd
3430 teruggeworpen. Dat zijn voorbeelden van wat tijdens deze gevechten over vrijwel het geheele front plaats had en de Duitschers hebben elk voortrukken sedert den 26sten duur moeten betalen. Behalve dan wat de cavalerie-gevechten betreft, is het Britsche leger niet getroffen, het heeft gerust en heeft zich hersteld na zijn inspanning en schitterende verrichtingen. Versterkingen tot het dubbele van de geleden verliezen,
3435 zijn reeds aangekomen. Alle kanonnen zijn vervangen en het leger is nu gereed deel te nemen aan de volgende groote botsing met onverminderde kracht en ongebroken élan. Heden ook is het nieuws gunstig. De Engelschen zijn niet in gevecht geweest, maar de Fransche legers, die op hun rechter- en linkervleugel heftig voorwaarts drongen, hebben voorloopig den Duitschen aanval tot stilstand gebracht. Sir John French meldt,
3440 dat op 28 Aug. de vijfde Britsche cavalerie-brigade, onder generaal Chetwode, een schitterend gevecht leverde met de Duitsche cavalerie, waarbij het twaalfde regiment lanciers en de Royal Scots Grenadiers den vijand de nederlaag toebrachten. Tal van vijanden werden op de vlucht aan de lansen gegeren. Men moet bedenken, dat de operatiën in Frankrijk zeer uitgestrekt zijn. Hoewel wij slechts op een vleugel staan
3445 van het geheele slagveld, is de strategische positie van ons en onze bondgenooten, zoo, dat terwijl een beslissende overwinning van onze wapens in Frankrijk waarschijnlijk noodlottig voor den vijand zou zijn, de voortdurende van het verzet door de Anglo-Fransche legers zoodanig dat 's vijands beste troepen worden vastgehouden, indien het kan worden bestendigd, slechts kan leiden tot een voor ons
3450 en onze bondgenooten, volkomen bevredigend einde.

1 september 1914 **Een verklaring van de Belgische legatie.**

De Belgische legatie te 's-Gravenhage deelt mede:

In antwoord op mededeelingen uit Duitsche bron, verklaart de Belgische regeering
3455 nogmaals, dat het niet waar is dat uitdeelingen van wapens of schietvoorraad aan de burgerlijke bevolking van België hebben plaats gehad. Van den beginne af aan heeft de regeering integendeel door middel van proclamaties en alle andere middelen de inwoners gewaarschuwd, dat de verdediging van het land uitsluitend moest overgelaten worden aan de gewapende macht. Daarenboven zijn sedert de eerste dagen van Augustus de wapens aan alle burgers, zoowel in de steden als op het platteland, afgenomen. Die
3460 wapens, meerendeels jachtwapens, zijn alle gemerkt geworden met den naam van hun eigenaar en in de steden achter slot gesteld. Te Namen en te Leuven o.a. heeft men dergelijke gemerkte en gerangschikte wapens gevonden. Men heeft daaruit zeer ten onrechte afgeleid, dat die wapens de namen droegen van hen, voor wie ze bestemd waren
3465 en niet die hunner eigenaren. De regeering teekent nogmaals met verontwaardiging verzet aan tegen de belachelijke beschuldigingen van misdrijven, die o.a. te Leuven, door Belgische vrouwen zouden zijn begaan.

2 september 1914 **Een verklaring van de Belgische legatie.**

3470 De Belgische legatie te 's-Gravenhage deelt mede:

In antwoord op mededeelingen uit Duitsche bron, verklaart de Belgische regeering

3475 nogmaals, dat het niet waar is dat uitdeelingen van wapens of schietvoorraad aan de
burgerlijke bevolking van België hebben plaats gehad. Van den beginne af aan heeft de
regering integendeel door middel van proclamaties en alle andere middelen de
inwoners gewaarschuwd, dat de verdediging van het land uitsluitend moest overgelaten
worden aan de gewapende macht. Daarenboven zijn sedert de eerste dagen van Augustus
de wapens aan alle burgers, zoowel in de steden als op het platteland, afgenomen. Die
wapens, meerendeels jachtwapens, zijn alle gemerkt geworden met den naam van hun
eigenaar en in de steden achter slot gesteld. Te Namen en te Leuven o.a. heeft men
3480 dergelijke gemerkte en gerangschikte wapens gevonden. Men heeft daaruit zeer ten
onrechte afgeleid, dat die wapens de namen droegen van hen, voor wie ze bestemd waren
en niet die hunner eigenaren. De regering teekent nogmaals met verontwaardiging
verzet aan tegen de belachelijke beschuldigingen van misdrijven, die o.a. te Leuven,
door Belgische vrouwen zouden zijn begaan.

3485 Ten slotte wordt door de Belgische legatie medegedeeld:
De Weener bladen, en met name de "Neue Freie Presse" van begin Augustus hebben
verhalen gepubliceerd over beweerde wreedheden, die in België zouden begaan zijn
tegenover Duitsche onderdanen. Deze beweringen zijn van allen grond ontbloomd en de
Consul-Generaal van de Vereenigde Staten te Antwerpen, die belast is met de
3490 bescherming der Duitsche en Oostenrijk-Hongaarsche belangen, ontkent dat ruwe
bejegeningen van onderdanen van die landen hebben plaats gehad of dat hunne
eigendommen beschadigd zijn geworden, uitgezonderd dan het verbrijzelen van meubelen
in enkele koffiehuisen. De bedrijvers van die daden zijn dadelijk en streng gestraft
geworden. De Belgische Minister van Buitenlandsche Zaken heeft het volgende protest-
3495 telegram aan de Oostenrijksch-Hongaarsche doen toekomen door bemiddeling van de
Spaansche Regeering: "Belgische gezantschap te San Sebastian, 30 Augustus 1914.

4 september 1914 **LONDEN, 4 Sept. (Reuter's bijzondere dienst.) Alweer een witboek.**
Een witboek is gepubliceerd bevattende de telegrammen van den Britschen ambassadeur
3500 te Berlijn aan Sir Edward Grey voor den oorlog gezonden. In deze telegrammen wordt
melding gemaakt, dat onder leiding van de Duitsche regeering een machtige geheime
associatie van fabrikanten en reeders tot stand kwam, die ten doel had de
buitenlandsche pers, voornamelijk in Zuid-Amerika en het verre Oosten, ten bate van
den Duitschen exporthandel te beïnvloeden.

3505 5 september 1914 **BERLIJN, 5 Sept. (W. B.) Engelsch-Duitsche telegrammenwisseling
voor den oorlog.**

De "Nordd. Allgem. Zeitung" schrijft: "Volgens hier ontvangen berichten heeft de
Engelsche minister van buitenlandsche zaken Sir Edward Grey in het Lagerhuis gezegd,
3510 dat de door de Duitsche regeering bekend gemaakte Duitsch-Engelsche
telegrammenwisseling onvolledig is, Prins Lichnowsky zou n.l. zijn bericht over het
bekende telefoon-gesprek, onmiddellijk daarop telegrafisch hebben ingetrokken, nadat
bij had vernomen, dat er een misverstand in het spel was en dit telegram zou niet
gepubliceerd zijn. De "Times" heeft, vermoedelijk op grond van mededeelingen van
3515 officieele zijde, het zelfde beweerd en aan die bewering de opmerking vastgeknoopt,
dat dit telegram door de Duitsche regeering zou zijn onderdrukt om de Engelsche
regeering van perfidie te kunnen beschuldigen en Duitschlands vredelievendheid te
kunnen bewijzen. Wij constateeren echter, dat zulk een telegram niet bestaat.
Lichnowsky zond behalve het reeds gepubliceerde telegram, dat te 11 uur 's
3520 voormiddags uit Londen werd verzonden, op 1 Aug. nog de volgende telegrammen:
Ten eerste te 1 uur 15 's nam.: "De particuliere secretaris van Grey was zooeven bij
mij om mij te zeggen, dat de minister mij voorstellen wilde doen betreffende de
neutraliteit van Engeland, zelfs voor het geval, dat wij met Rusland en Frankrijk in
oorlog zouden zijn. Ik spreek Grey hedenmiddag en zal onmiddellijk rapporteeren."

3525 Ten tweede te half zes 's nam.: "Grey las mij zooeven de volgende verklaring voor,
die door het kabinet met algemeene stemmen is goedgekeurd: "Het antwoord van de
Duitsche regeering in zake de neutraliteit van België is ten zeerste te betreuren,
omdat de neutraliteit van België voor ons land een gevoelsquaestie is. Wanneer
Duitschland een middel zou weten te vinden om hetzelfde positieve antwoord te geven
als Frankrijk, zou dit er belangrijk toe bijdragen om aan de bezorgdheid en de
spanning, die hier te lande heerschen, een einde te maken, terwijl het anderzijds
zeer moeilijk zou zijn tegen de stemming in dit land in te gaan wanneer de
neutraliteit van België door een der oorlogvoerende mogendheden zou worden
geschonden, terwijl andere ze eerbiedigen. Op mijn vraag of hij op voorwaarde, dat
3535 wij de neutraliteit van België handhaafden, mij een bepaalde verklaring over de
neutraliteit van Groot-Britannië kon geven, antwoordde de minister, dat dit hem niet
mogelijk was, maar dat deze quaestie een voorname rol bij de openbare meening zou

3540 spelen. Schonden wij de neutraliteit van België in een oorlog met Frankrijk, dan zou er beslist een ommekeer in de stemming komen, die het der regeering zeer moeilijk zou maken een vriendschappelijke neutraliteit in acht te nemen. Voorloopig bestond er niet het minste plan vijandig tegen ons op te treden en men zou dit, zoo het slechts eenigszins mogelijk was, ook liefst vermijden. Het was echter moeilijk een lijn te trekken tot hoever wij konden gaan, zonder dat men dezertijds tegen ons zou optreden. Hij kwam telkens weder terug op de Belgische neutraliteit en sprak de meening uit, dat deze quaestie zeer zeker een voorname rol zou spelen. Hij had zich ook reeds voorgesteld, of het niet mogelijk zou zijn, dat wij en Frankrijk in geval van een Russischen oorlog gewapend tegenover elkander zouden blijven staan, zonder elkander aan te vallen.

3550 Ik vroeg hem of hij zou kunnen verklaren, dat Frankrijk op een dergelijke overeenkomst zou ingaan. Daar wij noch Frankrijk verwoesten, noch deelen van zijn gebied wilden veroveren, kon ik mij voorstellen, dat wij te vinden zouden zijn voor dergelijke overeenkomst, die ons zekerheid gaf voor de neutraliteit van Engeland. De minister zeide, dat hij nadere informaties wilde inwinnen en dat hij zeer goed inzag hoe moeilijk het zou zijn de militairen aan weerszijden werkeloos te laten." Ten derde te half negen 's avonds: "Mijn mededeeling van hedenochtend is vervallen door die van hedenavond. Daar van Engelsche zijde geen positief voorstel is gedaan, rest mij slechts over te gaan tot verdere stappen volgens de mij gegeven aanwijzingen." Zooals uit het bovenstaande blijkt, bevatten deze telegrammen geen enkele aanduiding, dat er een misverstand zou hebben bestaan en evenmin iets over de opheldering van dat misverstand, die zooals van Engelsche zijde wordt beweerd, zou zijn gegeven.

6 september 1914 **Een officieele verklaring.**

3565 Ten einde het juiste licht te doen vallen op de houding van de inwoners van Antwerpen in de eerste dagen van Augustus, toen België bedreigd werd met den Duitschen inval, wenscht de Belgische legatie te 's-Gravenhage openbaarheid te geven aan het volgend rapport van den Officier van Justitie bij de rechtbank te Antwerpen aan den Procureur-Generaal bij het gerechtshof aldaar, gedateerd 25 Augustus.

3570 "Ik heb de eer u hierbij het verslag te doen toekomen betreffende de gebeurtenissen op 4 en 5 Augustus l.l. nadat de bevolking kennis had gekregen van het door Duitschland genomen besluit om ons grondgebied binnen te vallen en over welke gebeurtenissen onlangs in de "Kölnische Zeitung" een relaas voorkwam, dat geheel met de werkelijkheid in strijd is. Op het bericht van dien op handen zijnden inval, was de bevolking diep geschokt, en haar geprikkeldheid was te sterker, omdat de Duitsche en Oostenrijksche onderdanen in onze stad steeds met de grootste voorkomendheid en de grootste welwillendheid waren behandeld geworden. De volkstoon was van dien aard, dat in den namiddag van den 4den enorme troepen betoogers door de verschillende wijken der stad begonnen te trekken onder het zingen van de "Brabançonne" en het uiten van uitjouwende kreten vóór de bij Duitsche onderdanen in gebruik zijnde instellingen en woningen. Het eerste, waaraan de betoogers, onder wie vele zeer jonge lieden waren, zich schuldig maakten, was het hier en daar verwijderen van Duitsche vlaggestokken. Onder meer wat dat het geval bij de Duitsche school in de Quellijnstraat. Tegen den avond werden de benden al talrijker en talrijker en binnen korten tijd werden een groot aantal door Duitschers gedreven kleine winkels en herbergen vernield, de ruiten werden stuk geslagen, meubelstukken werden op straat geworpen en vertrapt. Een zeker soort boosdoeners lieten deze gelegenheid niet voorbijgaan zonder zich anderer goed toe te eigenen. De politie en de burgerwacht zijn zoo spoedig doenlijk tusschenbeide gekomen en hebben zich beijverd de orde te herstellen, maar de betoogingen waren zoo plotseling uitgebarsten en hadden zich, op een zelfde oogenblik, op zoovele verschillende plaatsen voorgedaan, dat het materieel onmogelijk was de plunderingen en zelfs sommige diefstallen te beletten. Talrijke aanhoudingen werden intusschen gedaan; ik heb gemeend arrestatie-bevelen te moeten geven in al die gevallen, welke maar eenigszins als ernstig konden worden aangemerkt. De overtredingen werden onmiddellijk grondig onderzocht en het brengen van de schuldigen voor den bevoegden rechter werd zoo veel mogelijk bespoedigd. Ik verkreeg overeenstemming met den president der Rechtbank van mijn ressort om met spoed buitengewone zittingen te bepalen, ten einde een snelle onderdrukking der ongeregeldheden te bevorderen. Hierbij heb ik de eer u te doen toekomen een volledige lijst van de verwezen zaken, van de zaken die berecht zijn en van die, waarin het onderzoek nog niet is kunnen gesloten worden.

3600 De rechtbank heeft zich in sommige ernstige gevallen, terecht gestreng meenen te moeten betoonen ten opzichte van kerels die in troebel water hebben gevischt. Om de reden, die ik de eer had u hierboven uiteen te zetten, is het den vertegenwoordigers van het openbaar gezag niet mogelijk geweest om persoonlijkheden vast te stellen

3605 onder de eigenlijke plunderslaars, daar deze zich onmiddellijk weer bij de benden
voegden, zoodra de politiebeambten of de burgerwachten naderden. Op de enkele
uitzondering na, welke ik hierna zal aangeven, is niemand geslagen of gekwetst en
alle vreemdelingen zijn, wat hun persoon betreft, volkomen onverlet gebleven. De
3610 eenige verwonde personen zijn twee Belgische onderdanen, die door nieuwsgierigheid
gedreven bij een der betoogingen van den 5den Augustus tegenwoordig waren. Op den
hoek van de Arteveldestraat was een door een Duitscher gehouden koffiehuis door een
bende betoogers aangevallen, toen er, op een gegeven oogenblik, van binnen de
inrichting uit vier of vijf revolvergeschoten werden gelost. Zekere Isenbaert en
Simons, Belgische onderdanen beide nieuwsgierigen, werden door een revolvershot
3615 getroffen, de een in den rechter voorarm, de ander aan het hoofd; dit laatste schot
veroorzaakte geen ernstige wond, daar de kogel tusschen schedel en huid was
afgegleden. De bedrijver van deze daad was óók een Belgisch onderdaan, zekere Meeus,
zwager van den Duitschen koffiehuisouder. Rechter Denis is belast met de instructie
van de zaak-Meeus.

3620 Wat nu betreft de schending van het kerkhof, er bestaat slechts één kerkhof te
Antwerpen; de groote onderaardsche grafgewelven van de Kiel, gelegen op vijf
kilometers afstand van de plaats, waar de volksbetoogingen hebben plaats gehad.
Zooals blijkt uit het hierbij gevoegde proces-verbaal no. 900 van de 9e Afdeeling is
niet de minste schade toegebracht noch aan de graven der Duitschers noch aan die der
andere begravenen. De graven der Duitse onderdanen zijn volmaakt onaangeroerd
3625 gelaten en op het oogenblik nog zijn zij onderhouden en met bloemen getooid zooals
zij 't altijd waren. Op te merken valt dat door schade, toegebracht in de bierhuizen,
in het algemeen de Duitse ondernemers slechts ten deele zijn getroffen. Inderdaad
toch behooren bijna al die panden aan brouwers en in de meeste gevallen is het
meubilair der gelagkamer eveneens het eigendom van den brouwer. Dit is zóó waar, dat
3630 verscheidene civiele vorderingen tot vergoeding van schade en interessen reeds door
brouwers zijn ingediend bij de kamer voor rechtzaken op korten termijn van de
rechtbank, bij welke mijn zetel is gevestigd.

6 september 1914 **Geen afzonderlijke vrede.**

3635 De Engelsche legatie te 's-Gravenhage deelt mede: De volgende overeenkomst is
gisteren te Londen geteekend met den Franschen en den Russischen ambassadeur: De
ondergeteekenden, daartoe behoorlijk gemachtigd door hun respectieve regeeringen,
verklaren hierbij als volgt: De Britsche, Fransche en Russische regeeringen verbinden
zich wederkeerig niet afzonderlijk vrede te zullen sluiten gedurende den
3640 tegenwoordigen oorlog. De drie regeeringen komen overeen, dat als vredesvoorstellen
in bespreking komen, geen der verbondenen vredesvoorwaarden zal vragen zonder
voorafgaande toestemming van elk der andere verbondenen, in het vertrouwen waarop de
ondergeteekenden deze verklaring hebben geteekend en er hun zegels aan hebben
gehecht.
3645 Gedaan te Londen in triplo 5 September 1914

8 september 1914 **BERLIJN, 8 Sept. (W. B.) Een telegram van keizer Wilhelm**
aan president Wilson.

3650 De "Nordd. Allgem. Zeit." publiceert het volgende telegram, dat de keizer aan
president Wilson gezonden heeft: "Ik beschouw het als mijn plicht u, mijnheer de
president, als een der eerste vertegenwoordigers van de beginselen der
menschlievendheid, mede te deelen, dat mijn troepen, na inneming van de vesting
Longwy, daar duizenden dum-dum-kogels hebben gevonden, die in een speciale
3655 regeeringswerkplaats waren vervaardigd. Soortgelijke kogels werden gevonden op
gesneuvelde en gewonde soldaten en gevangenen, ook van het Engelsche leger. Het is u
bekend, welke verschrikkelijke wonden deze kogels veroorzaken en dat het gebruik
ervan door de algemeen aangenomen grondbeginselen van het internationaal recht
veroordeeld zijn. Ik richt derhalve tot u een plechtig protest tegen deze wijze van
het voeren van een oorlog, die ten gevolge van de methodes van onze tegenstanders één
3660 der meest barbaarsche is geworden, die de geschiedenis kent. Maar niet alleen, dat
onze vijanden deze wreede wapens tegen ons gebruiken, de Belgische regeering heeft
bovendien de burgerlijk bevolking openlijk aangemoedigd tot deelneming aan den
strijd, en deze deelneming sedert geruimen tijd zorgvuldig voorbereid. De zelfs door
vrouwen en geestelijken in dezen guerilla-oorlog gepleegde wreedheden, ook op gewonde
3665 soldaten, geneeskundig personeel en verpleegsters (geneesheeren weren gedood,
hospitelen beschoten) waren van dien aard, dat mijn generaals ten slotte tot
genoodzaakt waren de strengste maatregelen tot bestraffing der schuldigen te nemen,
ten einde de bloeddorstige bevolking af te schrikken van de voortzetting van haar
schandelijke daden. Eenige dorpen en zelfs het schoone Leuven, met uitzondering van

3670 het schoone stadhuis, moesten ter zelfverdediging en ter bescherming van mijn troepen
verwoest worden. Mijn hart bloedt, als ik zie, dat dergelijke maatregelen
onvermijdelijk zijn geworden en wanneer ik denk aan de tallooze onschuldigen, die
have en goed hebben verloren ten gevolge van het barbaarsche optreden van die
misdadigers."

3675 9 september 1914 **LONDEN, 9 Sept. (Reuter.) Proclamatie van koning George V
aan de koloniën.**

(Mededeeling van het Persbureau.) De koning heeft de volgende proclamatie tot de
koloniën gericht: "Gedurende de jongste weken is onder alle volken van mijn rijk, van
3680 het moederland zoowel als van de koloniën een beweging ontstaan met het eenstemmig
doel den weergaloozen aanval tegen de beschaving en den vrede in de geheele wereld af
te slaan. Ik heb dit noodlottige conflict niet uitgelokt, ik heb mijn stem steeds
verheven ten gunste van den vrede. Mijn ministers hebben niets onbeproofd gelaten om
de spanning te doen verminderen en de moeilijkheden uit den weg te ruimen, waarin
3685 mijn rijk eigenlijk niet betrokken was. Kon ik achteraf blijven, toen in strijd met
verdragen, die ook door mijn rijk zijn aangegaan, het grondgebied van België werd
geschonden en zijn steden verwoest werden, toen het Fransche volk bedreigd werd met
uitroeiing? Ik zou dan mijn eer hebben opgeofferd en de vrijheden van mijn rijk en de
3690 menselijkheid aan vernietiging hebben prijsgegeven. Het doet mij genoeg, dat alle
partijen in het land haar goedkeuring hebben gehecht aan mijn besluit. Groot-
Britannië en het geheele rijk beschouwen het als een gemeenschappelijke, hun door het
voorgeslacht opgelegde, plicht het gegeven woord gestand te doen en de traktaten,
door de koningen en de volken geteekend, te eerbiedigen. Mijn volken van over de
3695 zeeën hebben getoond, dat zij de ernstige beslissing, die genomen moest worden,
goedkeurden door mij hun volledigen steun te verleenen en ik ben er trotsch op aan de
wereld te kunnen toonen, dat mijn volken en koloniën even vastbesloten zijn de
rechtvaardige zaak te steunen als die van het koninkrijk. Zij hebben daardoor
getoond, dat het rijk in zijn grondslagen één is, ondanks den verschillenden
oorsprong der bewoners.

3700 9 september 1914 **Het rapport van Sir John French.**

Wij hebben reeds eenige uittreksels medegedeeld, uit het rapport van Sir John French,
loopende over de week van 30 Augustus tot 6 September. Dit rapport luidt in zijn
geheel:
3705 Geen groote ontmoeting had plaats. Er waren weliswaar gevechten op verschillende
plaatsen van het uitgebreide front, die in andere oorlogen zouden worden beschouwd
als gevechten van groote beteekenis, maar in dezen oorlog zijn het slechts incidenten
van den strategischen terugtocht en de samentrekking der verbonden troepen, noodig
geworden door de eerste botsing aan de grenzen en in België, en door de enorme
3710 sterkte der Duitschers op het westelijk oorlogsveld, terwijl zij ernstig lijden door
hun zwakheid in het Oosten. De Britsche troepen hebben zich aangesloten bij de
algemeene beweging van de Fransche troepen en handelden in samenwerking met de
strategische plannen van den Franschen generalen staf. Sedert de gevechten bij
Cambrai op 26 Augustus, waarbij de Engelsche troepen met succes de linkerflank van de
3715 geheele linie der Fransche legers bewaakten voor een noodlottige omtrekking en
daarbij den aanval verdroegen eener groote legermacht, heeft het 7e Fransche leger de
operaties op onze linkervleugel overgenomen, zoodat daardoor, en in verband met het
optreden van het 5e leger op onze rechtervleugel, de druk op onze mannen wat
verminderd is. Vooral het 5e leger, dat op 29 Augustus voortrukke van de Oise om de
3720 Deutsche voorwaartsche beweging tegen te gaan, werd in een ernstig gevecht gewikkeld
ten zuiden van de Guise. Hierin behaalde het 5e leger een duidelijk en krachtig
succes, door het terugdrijven in wanorde van drie Deutsche legerkorpsen, het 10e, de
garde en een reservekorps. Men neemt aan, dat de commandant van het 10e korps in dit
gevecht werd gedood. Ondanks dit succes en alle vruchten die er van werden geplukt,
3725 werd de terugtrekkende beweging in zuidelijke richting voortgezet, en de Deutsche
legers, onophoudelijk zoekend naar de Engelsche legers, bleven in voortdurend contact
met onze achterhoede. Op 30 en 31 Augustus geraakten de Engelsche dekkingstroepen
herhaaldelijk in gevecht, en op 1 September werd een krachtige poging gedaan door de
Duitschers, die leidde tot een scherp gevecht in de nabijheid van Compiègne.
3730 Hier werd voornamelijk gestreden door de 1e Engelsche brigade cavalerie en de 4e
brigade van de garde. Het resultaat was geheel ten gunste der Engelschen. De Deutsche
aanval, die krachtig werd doorgezet, kon niet worden tegengehouden, dan nadat een
groote slachting onder hen was aangericht en de Deutsche kanonnen waren genomen. Het
3735 zwaarste deel van dit gevecht werd gedragen door de garde-brigade, die aan dooden en
gewonden ongeveer 300 man verloor. Na dit gevecht werden onze troepen niet langer

bemoeilijkt. Woensdag 2 September was de eerste kalme dag, dien wij hadden, na den slag bij Mons op 23 Augustus. Gedurende die geheele periode werden marschen en gevechten onophoudelijk voortgezet en in die geheele periode hadden de Britsche verliezen, volgens de jongste opgaven, ongeveer 15,000 officieren en manschappen bedragen. De gevechten hadden plaats in open formatie over een breed front, met herhaalde terugtochten, waardoor een groot aantal officieren en manschappen en zelfs kleine afdeelingen verdwaalden en daardoor van de hoofdmacht werden afgescheiden. En het is bekend dat velen van dezen, in het genoemde totaal begrepen, den troep veilig weer zullen bereiken. De verliezen, hoewel groot voor zulk een kleinen troep, hebben in geen enkel opzicht den geest van den troep aangetast. Zij bedragen nog niet een derde van de verliezen, door de Britsche troepen aan den vijand toegebracht, en de opoffering van het leger gevegd was niet in vergelijking tot de militaire resultaten. Bovendien hebben aanvullingen tot een totaal van 19,000 man ons leger bereikt of zijn zij op weg naar onze verbindingslijnen, en van de vijf rustige dagen na de actie van 1 September is gebruik gemaakt om de openingen aan te vullen en de eenheden te herstellen.

Het Britsche leger is nu ten zuiden van de Marne en is in een linie met de Fransche strijdkrachten aan rechter- en linkervleugel. De laatste berichten omtrent den vijand zijn dat ze Parijs ter zijde laten en in zuidoostelijke richting oprukken naar de Marne en naar de linkervleugel en het centrum van de Fransche linie. Het 1ste Duitsche leger moet, naar gemeld wordt, zich bevinden tusschen La Ferté sous Jonarre en Ebsises Voffort. Het 2e Duitsche leger is na Reims te hebben genomen, opgerukt naar Chateau Thierry en oostelijk van deze plaats. Het 4e Duitsche leger rukt op naar het zuiden ten oosten van het Argonne-woud, tusschen Suippes en Ville sur Tourbe. Al deze punten worden door de Duitschers op 3 September bereikt. Het 7e Duitsche leger is door een Fransch corps bij D'Einville teruggeslagen. Het schijnt dus, dat de omsingelende beweging tegen den Engelsch-Franschen linkervleugel door de Duitschers is opgegeven, hetzij omdat het niet langer uitvoerbaar is over zoo groote uitgestrektheid voort te gaan of omdat men de voorkeur geeft aan het alternatief van een rechtstreekschen aanval op de linie der bondgenooten. Of deze wijziging van plannen door de Duitschers vrijwillig is, of dat zij er door den strategischen toestand en door de groote sterkte der verbonden legers in hun front toe gedwongen zijn, zullen de verdere gebeurtenissen moeten uitwijzen. Er is geen twijfel dat onze mannen hogere persoonlijke waarde hebben dan de Duitschers en dat ze bewust zijn van het feit, dat bij gelijkheid van aantal het resultaat niet twijfelachtig kan zijn. Het schieten van de Deutsche infanterie is poover, terwijl het Britsche geweervuur elke aanvalskolonie wegmaaide. De betere training, en hogere intelligentie stelde de Britten in staat met succes open formaties toe te passen en dus voor het groote aantal door den vijand in gevecht gebracht vergoeding te vinden. De cavallerie die meer gelegenheid had persoonlijke moed en geschiktheid te toonen, heeft voorgoed haar superioriteit gewettigd. Sir John French's rapporten leggen nadruk o den besliste meerderheid der Britsche troepen van alle wapens boven de Duitschers. "De cavalerie," zegt hij, "doet zoo als ze wil met den vijand, tenzij zij staan tegenover een drievoudige overmacht. De Deutsche patrouilles vluchtten voor onze ruiters. De Deutsche troepen zullen tegenover ons infanterievuur geen stand houden en wat onze artillerie betreft, zij had nimmer een tegenstander die haar met drie of viermaal in sterkte overtrof."

De volgende incidenten worden gemeld: Gedurende de actie bij Le Cateau op 26 Augustus werden alle officieren en manschappen van een der Britsche batterijen gedood of gewond op een onderofficier en twee kanonniërs na. Deze bleven een kanon bedienen, onderhielden voldoende vuur en kwamen ongedeerd van het slagveld terug. Bij een andere gelegenheid een deel van een convoi was afgesneden door een afdeeling Deutsche cavalerie, en den commandeerenden officier was gevraagd zich over te geven. Hij weigerde echter en met zijn motors met volle kracht werkende, wist hij zich er door te slaan, slechts met verlies van twee lorries. Opgemerkt werd, dat gedurende de achterhoedegevechten van de garde brigade op 1 September de Duitschers de Engelsche gewonden opnamen en verpleegden. Het weer was zeer heet, waardoor de lange marschen zeer vermoeiend waren voor de troepen. Ondanks dit alles ziet zij er goed en flink uit, en de paarden zijn door de groote hoeveelheden hooi en haver in de velden in uitstekende conditie. Ten slotte kan worden gezegd, dat de oorlog, voor zoover die thans gevorderd is, de meest uitstekende gelegenheid heeft gegeven om den goeden naam der Engelsche wapenen te verhoogen, en belangrijke successen te behalen, maar wij moeten meer menschen om te kunnen optreden op een wijze, die evenredig is met de kracht en de macht van het rijk.

9 september 1914 **LONDEN, 9 Sept. (Reuter.) Proclamatie van koning George V**
aan de koloniën.

(Mededeeling van het Persbureau.) De koning heeft de volgende proclamatie tot de koloniën gericht: "Gedurende de jongste weken is onder alle volken van mijn rijk, van het moederland zoowel als van de koloniën een beweging ontstaan met het eenstemmig doel den weergaloozen aanval tegen de beschaving en den vrede in de geheele wereld af te slaan. Ik heb dit noodlottige conflict niet uitgelokt, ik heb mijn stem steeds verheven ten gunste van den vrede. Mijn ministers hebben niets onbeproefd gelaten om de spanning te doen verminderen en de moeilijkheden uit den weg te ruimen, waarin mijn rijk eigenlijk niet betrokken was. Kon ik achteraf blijven, toen in strijd met verdragen, die ook door mijn rijk zijn aangegaan, het grondgebied van België werd geschonden en zijn steden verwoest werden, toen het Fransche volk bedreigd werd met uitroeiing? Ik zou dan mijn eer hebben opgeofferd en de vrijheden van mijn rijk en de menselijkheid aan vernietiging hebben prijsgegeven. Het doet mij genoegen, dat alle partijen in het land haar goedkeuring hebben gehecht aan mijn besluit. Groot-Britannië en het geheele rijk beschouwen het als een gemeenschappelijke, hun door het voorgeslacht opgelegde, plicht het gegeven woord gestand te doen en de traktaten, door de koningen en de volken geteekend, te eerbiedigen. Mijn volken van over de zeeën hebben getoond, dat zij de ernstige beslissing, die genomen moest worden, goedkeurden door mij hun volledigen steun te verleenen en ik ben er trotsch op aan de wereld te kunnen toonen, dat mijn volken en koloniën even vastbesloten zijn de rechtvaardige zaak te steunen als die van het koninkrijk. Zij hebben daardoor getoond, dat het rijk in zijn grondslagen één is, ondanks den verschillenden oorsprong der bewoners.

11 september 1914 **De Tsaar en de oorlog.**

In de "Berliner Ztg. am Mittag" wordt een verhaal gedaan over de wijze waarop de Russische tsaar gedwongen zou zijn geworden de mobilisatie in Rusland toe te staan, tegen zijn wil. Op grond van een mededeeling van de "Agence Havas" uit Petersburg, dat de Russische mobilisatie op 25 Juli was begonnen en op 25 Augustus was geëindigd, zegt het blad:

"Die 25 Juli, de dag waarop het Servische antwoord aan Oostenrijk moest worden overhandigd, is voor Rusland een zeer kritieke dag geweest. Op dien dag toch kwam grootvorst Nikolaas Nikolajewitsj bij den Tsaar en stelde hem, namens de grootvorstenpartij, voor de keus: afstand doen van den troon of het mobilisatiebevel ondertekenen. Over de wijze, waarop die eisch werd gesteld, worden de zonderlingste verhalen gedaan. Doch het schijnt wel zeker, dat de Tsaar op 25 Juli aan den opperbevelhebber de mobilisatie-order overhandigde, en zich toen dagen lang in zijn appartementen opsloot, zoodat noch Sasonof, noch de minister van oorlog hem konden spreken. Daardoor kon de Russische minister van oorlog op 27 Juli aan den Duitschen militairen attaché op zijn eerewoord verklaren, dat nog geen mobilisatiebevel was uitgevaardigd; en de chef van den staf herhaalde die verklaring den volgenden dag. Want nòch de minister, nòch de chef van den staf wisten, dat de generalissimus de mobilisatie-order reeds op 25 Juli had weten machtig te worden. De grootvorst had zonder medeweten van de verantwoordelijke personen die mobilisatie-order afgeperst."

Door dit verhaal – dat wij onder alle voorbehoud mededeelen – zou het verschil worden opgelost, in de Russische telegrammen voorkomende in het Duitsche Witboek, waarin de beide verzekeringen op eerewoord van den minister Soechomlinof en den chef van den Russischen staf zijn opgenomen, terwijl in een telegram van den Tsaar aan den Keizer wordt gesproken van "militaire maatregelen, waartoe sedert vijf dagen was besloten", dus op 25 Juli.

11 september 1914 **BERLIJN, 11 Sept. (W. B.) (Niet-officieel.) De voorgeschiedenis van den oorlog.**

De "Norddeutsche" meldt: Den 31en Juli werd te Berlijn aan het adres van een tusschenpersoon een brief op de post bezorgd, bevattende een verslag d.d. 30 Juli van den Belgischen zaakgelastigde te Petersburg aan den Belgischen minister van buitenlandsche zaken. Wegens den intusschen ingetreden oorlogstoestand werd deze brief niet door de post vervoerd; later werd hij geopend om den afzender te kunnen ontdekken en daarop wegens zijn politieke beteekenis in handen gesteld van het Duitsche ministerie van buitenlandsche zaken. Het verslag schetst den politieken toestand te Petersburg op 30 Juli en meldt o. a.:

3865 "Voor geen bestrijding vatbaar blijft slechts het feit, dat Duitschland hier evenals te Weenen moeite heeft gedaan een middel te vinden om een algemeen conflict te vermijden. Daarbij stiet het echter eenerzijds op de vastbeslotenheid van het kabinet te Weenen om geen stap terug te treden en anderzijds op het wantrouwen van het kabinet te Petersburg ten opzichte van de verzekeringen van Oostenrijk-Hongarije, dat 3870 het slechts aan een bestraffing en niet aan een inbezitneming van Servië dacht. Sazonow heeft verklaard, dat het voor Rusland onmogelijk was, zich niet gereed te houden en niet te mobiliseeren, maar dat deze voorbereidingen niet tegen Duitschland gericht waren.

3875 "Hedenmorgen deelt een officieel communiqué aan de bladen mede, dat de reservisten in een zeker aantal gouvernementen onder de wapenen geroepen zijn.

"Wie de gereserveerdheid der officieele Russische communiqués kent, kan rustig beweren, dat overal wordt gemobiliseerd. Heden is men er in Petersburg vast van overtuigd, men heeft zelfs den waarborg, dat Engeland Frankrijk zal helpen. Deze 3880 bijstand is van buitengewone beteekenis en heeft er niet weinig toe bijgedragen, aan de oorlogspartij de bovenhand te geven.

"De Russische regeering liet in de laatste dagen aan alle betoogingen ten gunste van Servië en tegen Oostenrijk den vrijen loop, en beproefde op geenerlei wijze ze te smoren.

3885 "Hedenmorgen vier uur werd de mobilisatie bekend gemaakt. De Russische marine is nog ver verwijderd van de verwezenlijking van haar vernieuwings- en reorganisatieplan, zoodat met haar werkelijk nauwelijks te rekenen valt. Daarin is juist de reden gelegen, waarom de verzekering van de Engelsche hulp zulk een groote beteekenis kreeg. Iedere hoop op een vreedzame oplossing schijnt vervlogen te zijn. Dat is de meening in diplomatieke kringen."

3890 De "Norddeutsche" zegt naar aanleiding van dit stukhet volgende:

"Tegenover de lasterlijke verklaring onzer vijanden, dat zij door Duitschland's starre houding, die iedere overeenstemming onmogelijk maakte, tot den oorlog gedwongen waren, is dit document een waardevol bewijs voor het feit, dat men in 3895 diplomatieke kringen in Petersburg nog op den 30sten Juli, dus twee dagen vóór de Deutsche mobilisatie, de overtuiging had, dat Duitschland zich zoowel te Weenen als te Petersburg de grootste moeite heeft gegeven, het conflict tusschen Oostenrijk en Servië te localiseeren en het uitbreken van den algemeenen wereldbrand te verhinderen." Het blad vestigt er de aandacht op, dat Engeland door zijn verzekering, dat het in een eventueelen oorlog niet neutraal zou blijven, maar Frankrijk tegen 3900 Duitschland zou bijstaan, de Russische oorlogspartij heeft gerugsteund en daardoor in belangrijke mate heeft bijgedragen tot uitlokking van den oorlog. Ten slotte is, volgens de "Norddeutsche", dit document ook nog van belang omdat de opsteller ervan de verzekeringen van Rusland, dat slechts in enkele gouvernementen de troepen onder de wapenen werden geroepen, doch dat een algemeene mobilisatie niet plaats heeft, 3905 voor "Schwindel" houdt.

15 september 1914 **Een protest tegen den oorlog.**

Volgens het Kopenhaagsche blad "Sozialdemokraten" heeft de Engelsche arbeiders partij een manifest uitgevaardigd waarin gezegd wordt:

3910 Het is natuurlijk volkomen onjuist te zeggen, dat de Engelsche politiek volkomen wit, de Deutsche volkomen zwart is, en even onjuist te betoogen, dat de Deutsche politiek volkomen juist, de Engelsche daarentegen volkomen af te keuren is. Maar zelfs als ieder woord in het Engelsche Witboek waar is, ontbreekt er toch iets in de 3915 bewijsvoering. Toegegeven kan worden dat Sir Edward Grey in de laatste dagen, die den oorlog vooraf gingen voor, den vrede gewerkt heeft, maar dat was te laat. Hij zelf had, vele jaren lang, met de andere diplomaten den afgrond gegraven en het genie van een waren wijzen staatsman had het zekere resultaat moeten voorzien en vermijden. Niet de Servische quaestie of de Belgische neutraliteit hebben Engeland in dezen vreeselijken strijd gewikkeld, en Engeland neemt geen deel aan den strijd voor de 3920 onderdrukte naties of voor de Belgische neutraliteit. Zoo Frankrijk door België Duitschland ware binnengerukt, dan gelooft niemand, dat wij daarvoor tegen Frankrijk oorlog zouden hebben gemaakt.

"Maar achter den rug van volk en parlement deed Sir Edward Grey heimelijk beloften aan Frankrijk, waarvan hij het bestaan loochende, als hij er naar gevraagd werd. 3925 Daarom staat dit land nu voor de volslagen vernietiging, en de ijzeren noodzakelijkheid om oorlog te voeren.

"Verdragen en overeenkomsten hebben Frankrijk gedwongen zich op sleeptouw te laten nemen door het despotische Rusland; en Engeland werd door Frankrijk meegesleept. Nu 3930 komt dat alles aan den dag en de mannen, die daarvoor de verantwoordelijkheid dragen, moeten ter verantwoording worden geroepen. Engeland heeft zich nu in dienst van

Rusland gesteld, de meest reactionaire en corrupte mogendheid, de onderdrukkendste in Europa. Laat men Rusland zijn territoriale wenschen bevredigen en zijn kozakkenmacht uitbreiden dan loopen de beschaving en de democratie het meest ernstige gevaar. "En daarvoor heeft Engeland het zwaard getrokken."

3935

15 september 1914 WASHINGTON, 15 Sept. (Reuter.) **Amerikaansche vredesverdragen.** In tegenwoordigheid van het kabinet heeft president Bryan heden vredesverdragen (arbitragetractaten) geteekend met Groot-Britannië, Frankrijk, Spanje en China. Hierin wordt bepaald, dat een tijdperk van een jaar zal worden genomen voor het onderzoek van geschilpunten door commissies, vóór tot vijandigheden kan worden overgegaan.

3940

16 september 1914 LONDEN, 16 Sept. (Reuter.) **De Engelsche regeering contra Von Bethmann Hollweg.**

3945

De volgende verklaring, afgegeven met toestemming van den minister van buitenlandsche zaken, heeft betrekking op de uitlatingen van den Duitschen rijkskanselier aan de Deensche pers. Gelooft iemand, vraagt de Duitsche kanselier, dat Engeland tusschen beide gekomen zou zijn om België's vrijheid te beschermen tegen Frankrijk? Het antwoord luidt: Ongetwijfeld zou Engeland dit gedaan hebben. Gelijk vermeld is in het Witboek, heeft Sir Edward Grey de Fransche regeering gevraagd, of zij bereid was zich te verbinden de Belgische onzijdigheid te eerbiedigen zoolang geen andere mogendheid de grenzen van dit land schond. De Fransche regeering gaf ten antwoord: dat zij had besloten de Belgische onzijdigheid te eerbiedigen. Deze verzekering, werd eraan toegevoegd, was herhaalde malen gegeven. Zij had een onderwerp van bespreking uitgemaakt tusschen president Poincaré en den Koning der Belgen. De Duitsche kanselier gaat geheel het feit voorbij, dat Engelanddezelfde houding aannam ten aanzien van de Belgische neutraliteit in 1870. In dat jaar gaf Bismarck, door Engeland gevraagd, de verzekering dat hij de verplichtingen van het tractaat ten opzichte van België zou naleven. Thans heeft Bethmann Hollweg geweigerd ons in 1914 tevreden te stellen, zooals Bismarck dit in 1870 deed. De Duitsche Rijkskanselier vindt het vreemd, dat Asquith in zijn redevoering in Guildhall geen melding maakte van de neutraliteit der Scandinavische landen, en meent dat de reden voor dit stilzwijgen gelegen was in duistere plannen van Engeland.

3950

3955

3960

3965

Nu is het voor ieder, die in het openbaar spreekt, onmogelijk alles te behandelen in iedere redevoering. Maar de verwijzing van den Rijkskanselier naar Denemarken en de andere Scandinavische landen kan niet worden beschouwd als zeer tactvol jegens Denemarken. De Denen toch zijn nog niet vergeten welke rol Pruisen en Engeland speelden in 1863/64, toen het Deensche koninkrijk werd verbrokkeld. De integriteit van Zweden en Noorwegen is gewaarborgd door Engeland en Frankrijk bij het tractaat van Stockholm in 1855.

3970

3975

3980

3985

3990

3995

De Rijkskanselier wijst verder op de houding van Engeland tegenover de Boerenrepublieken, en meent, dat Groot-Britannië daarin onjuist handelde voor de zaak der vrijheid. Zonder terug te komen op meeningsverschillen die thans voorbij zijn, kunnen wij wijzen op wat generaal Botha onlangs zeide in het Zuid-Afrikaansche parlement, toen hij zijn overtuiging uitsprak, van de rechtvaardigheid der Engelsche zaak en het vaste besluit verkondigde der Zuid-Afrikaansche Unie om Engeland op alle mogelijke manieren te helpen. Engeland toch heeft Zuid-Afrika een grondwet gegeven, waaronder het zich zou ontwikkelen tot een groote nationaliteit, en had het sedert altoos beschouwd als een vrij volk en als een zusteratie. Hoewel er velen zullen zijn, die in het verleden vijandig geweest zijn tegenover de Engelsche vlag, kon hij thans verzekeren, dat zij tienmaal liever onder Engelsche dan onder Duitsche heerschappij staan. De Duitsche kanselier is even ongelukkig in zijn opmerkingen in zake het Britsche koloniale rijk. Want hoe weinig de Britsche politiek roekeloos egoïstisch kan worden genoemd, blijkt het best uit het groot gevoel van saamhoorigheid en genegenheid, dat alle Britsche dominions en wingewesten aan den dag legden. Onder hen is er niet een, die Engeland in dezen oorlog niet bijstaat met soldaten of andere hulpmiddelen, of beide. Wat, betreft de verplichtingen krachtens tractaten in 't algemeen, tracht de Duitsche kanselier de inbreuk op de Belgische neutraliteit te verontschuldigen door militaire noodzakelijkheid, terwijl tegelijkertijd het eerbiedigen van de onzijdigheid van Nederland en Zwitserland tot een deugd verheft, en zegt dat het niet in zijn hoofd opkomt aan de onzijdigheid der Scandinavische landen te raken. Een deugd die klaarblijkelijk alleen wordt betracht afwezigheid van verzoeking uit hoofde van eigen belang en militair voordeel, schijnt niet heel geschikt om er zoo hoog op te stoffen. Zoo schijnt op de slotsom van den kanselier, dat aan "het Duitsche zwaard" de zorg is toevertrouwd voor de vrijheid der Europeesche volken en rijken, de behandeling van België wel een voldoende antwoord.

16 september 1914 **LONDEN, 16 September. (Reuter.) Vóór den oorlog.**

4000 Het ministerie van buitenlandsche zaken publiceerde hedenavond een lang telegram van
Sir Maurice Bunsen, den Engelschen ambassadeur te Weenen, handelend over de
gebeurtenissen en onderhandeling[n] welke den oorlog zijn voorafgegaan. Bunsen toont
aan, dat zelfs na de verwerping door Oostenrijk van het Servische antwoord op het
gestelde ultimatum, de onderhandelingen tusschen Oostenrijk en Rusland nog altijd op
4005 volkomen vriendschappelijke voet werden voortgezet, tot den eersten Augustus. Toen
scheen de overeenstemming nabij. Dien dag lichtte de Russische gezant Schebeko Bunsen
in, dat graaf Szapany, de Oostenrijksche gezant te Petersburg, Sasonoff had
medegedeeld, dat Oostenrijk erin zou toestemmen die punten in de nota aan Servië,
welke de handhaving van Servië's onafhankelijkheid schenen te bedreigen, aan
bemiddeling te onderwerpen. Ongelukkigerwijze werd deze vriendschappelijke
4010 gedachtenwisseling tusschen Oostenrijk en Rusland afgebroken door Duitschland, dat 31
Juli met zijn ultimatum kwam, gericht aan Petersburg en Parijs. Bunsen voegt hieraan
toe, dat naar zijn meening een uitstel van eenige dagen Europa waarschijnlijk
gespaard hebben zou voor een der grootste rampen welke de geschiedenis kent.

4015 17 september 1914 **LONDEN, 17 September. De voorgeschiedenis van den oorlog.**

(Van onzen Londenschen berichtgever.) Er is wederom een "Wit Papier" verschenen,
zooals reeds met een enkel woord is meegedeeld, uitgegeven door het Ministerie van
Buitenlandsche Zaken, waarvan, aangezien het een aanvulling is op het bekende Wit-
Boek bij het begin van den oorlog door sir Edward Grey openbaar gemaakt, nota dient
4020 te worden genomen. Het is ditmaal het rapport van den gewezen gezant van Groot-
Britannië te Weenen, sir Maurice de Bunsen, uitgebracht in verband met de
oorlogsverklaring door Engeland aan Oostenrijk gedaan. Ofschoon dit Papier niet van
zooveel belang is als het Wit Boek zelf, noch als het Papier dat de gewezen Engelsche
gezant te Berlijn uitbracht, toch bevat het eenige bijzonderheden, die voor de
4025 geschiedenis van dezen Europeeschen oorlog van beteekenis zijn, vooral omdat het
aantoont in hoeverre Duitschland voor den oorlog aansprakelijk moet worden genoemd.
Sir Maurice de Bunsen stelt allereerst in het licht dat de vreemde gezanten te Weenen
geruimen tijd onwetend zijn geweest omtrent hetgeen er aan het Ministerie van
Buitenlandsche Zaken aldaar tegen Servië werd voorbereid. Dit blijkt wel, zegt hij,
4030 uit het feit dat de Russische gezant op 20 Juli met een verlof van veertien dagen de
Oostenrijksche hoofdstad had verlaten en eerst enkele dagen na zijn vertrek onder den
drang der gebeurtenissen naar Weenen terugkeerde. Zelfs de Italiaansche gezant, die
toch zeker, waar zijn land, als deelmakende in de Triple Alliantie, geacht mocht
worden op de hoogte te zijn, had van niets geweten en de heer De Bunsen zelf vernam
4035 eerst 15 Juli langs particulieren weg wat te gebeuren stond ten opzichte van Servië.
Het was op 24 Juli dat de Weener bladen de nota door graaf Berchtold aan Servië
gezonden vermeldten en het gevolg daarvan was de demonstratie der bevolking te
Weenen, omdat een optreden tegen de gehate Serviërs zeer populair was, terwijl
blijkbaar weinigen vermoedden dat zulk optreden zou kunnen leiden tot een handelen
4040 van de groote mogendheden. Sir Maurice de Bunsen had dienzelfden dag van den
Duitschen gezant de overtuiging gekregen dat Rusland in de quaestie niet leidelijk
zou toezien. "Dat gevoelen", vervolgt hij dan in zijn rapport, "dat aan de Ballplatz
- Ministerie van Buitenlandsche zaken - bestond, beïnvloedde ongetwijfeld den loop
der gebeurtenissen en het is te betreuren dat geen poging is gedaan om door
4045 diplomatieke onderhandelingen te verkrijgen de medewerking van Rusland en geheel
Europa om tot een vreedzame oplossing te komen der Servische quaestie, waardoor de
vrees in Oostenrijk voor aanvallen en intrigues van Servië voor de toekomst te niet
gedaan zou kunnen worden. In stede aldus te handelen besloot de Oostenrijksch-
Hongaarsche Regeering tot den oorlog en het onvermijdelijk gevolg was dat Rusland op
4050 een gedeeltelijke mobilisatie en oorlogsverklaring aan Servië antwoordde met een
gedeeltelijke mobilisatie tegen Oostenrijk. Als antwoord daarop voltooide Oostenrijk
zijn mobilisatie en Rusland gaf een zelfde antwoord."

De heer De Bunsen vertelt dan verder hoe hij namens de Engelsche Regeering bij graaf
Berchtold op 28 Juli op een vreedzame oplossing aandrong, dat deze verklaarde dat
4055 zulks onmogelijk was, omdat de vijandelijkheden van Oostenrijk niet meer te vermijden
waren. De Oostenrijksche minister verklaarde verder "dat ook hij de Europeesche
beteekenis van de quaestie in het oog hield." Hij meende echter dat Rusland niet het
recht zou hebben tusschen beiden te treden nu het de verzekering had gekregen dat
Oostenrijk geen uitbreiding van zijn grondgebied beoogde. Hij merkte verder op dat,
4060 hoewel hij destijds gaarne had medegewerkt in de Gezantenconferenties over de Balkan-
quaestie, hij nooit geloofd had dat de toen verkregen oplossing afdoend zon zijn; dat
hij die oplossing steeds als een kunstmatige had beschouwd, omdat de verschillende

belangen die men toen gepoogd had in overeenstemming te brengen, zoo diep
verschillend waren. Hij deed uitkomen dat de Oostenrijksche Regeering vast besloten
4065 was Servië binnen te vallen".

De gewezen Engelsche gezant merkt dan verder op dat zelfs nog op 30 Juli met
toestemming van graaf Berchtold de Oostenrijksche gezant te Petersburg de
besprekingen voortzette om met Rusland tot een vreedzame schikking te komen.
"Maar", dus vervolgt dan zijn rapport, "van toen af werd de wrijving tusschen Rusland
4070 en Duitschland veel ernstiger dan die tusschen Rusland en Oostenrijk. Tusschen beide
laatstgenoemde landen scheen een regeling bijkans in uitzicht en op 1 Augustus vernam
ik van den heer Schebeko, den Russischen gezant te Weenen – dat graaf Szapary
eindelijk het voornaamste punt had toegegeven door aan den minister Sazanof mede te
deelen, dat Oostenrijk bereid zou zijn aan bemiddelaars voor te leggen de punten in
4075 de Servische nota, die onvereinigbaar schenen met het behoud van Servië's
onafhankelijkheid. De heer Sazanof, dus voegde de heer Schebeko daaraan toe, had dit
voorstel aangenomen op voorwaarde dat Oostenrijk zich zou onthouden van een
daadwerkelijken inval in Servië. Oostenrijk had ten slotte feitelijk toegegeven en
dat het op dit punt inderdaad goede hoop koesterde op een vreedzame oplossing blijkt
4080 uit de mededeeling op 1 Augustus door den Oostenrijkschen gezant u – Sir Edward Grey
– gedaan, toen deze zeide: dat Oostenrijk volstrekt de deur niet had dicht gegooid
voor een vergelijk, noch de onderhandelingen had afgebroken, De heer Schebeko deed
alles om den vrede te bewaren. Hij sprak tot graaf Berchtold zoo verzoenend mogelijk
en deelde mij mede dat deze en graaf Fovgach in denzelfden geest geantwoord hadden.
4085 Het was natuurlijk te veel dat Rusland zou kunnen verwachten dat Oostenrijk zijn
legers zou kunnen terughouden, doch die zaak had vermoedelijk geregeld kunnen worden
door onderhandelingen, en de heer Schebeko verklaarde mij herhaaldelijk dat hij
bereid was elk redelijk vergelijk te aanvaarden."

En dan volgt in het rapport dit belangrijke gedeelte: "Ongelukkigerwijze werden deze
4090 besprekingen te Petersburg en Weenen opeens afgesneden doordat het geschil op
gevaarlijker terrein kwam ten aanzien van een oogenblikkelijk conflict tusschen
Duitschland en Rusland. Duitschland kwam op 31 Juli tusschen beiden door zijn dubbele
ultimatums te Petersburg en Parijs. Die ultimatum waren van zoodanig karakter, dat
er slechts één antwoord mogelijk op was en Duitschland verklaarde den oorlog aan
4095 Rusland op 1 Augustus en aan Frankrijk op 8 Augustus. *Eenige dagen uitstel zou naar
alle waarschijnlijkheid Europa bewaard hebben voor de grootste ramp in zijn
geschiedenis.* *) Rusland onthield zich nog van Oostenrijk aan te vallen en de heer
Schebeko had last gekregen op zijn post te blijven tot Oostenrijk aan Rusland den
oorlog zou hebben verklaard. Dit geschiedde eerst op 6 Augustus toen graaf Berchtold
4100 den vreemden gezanten te Weenen mededeelde dat de Oostenrijksche gezant te Petersburg
last had gekregen aan de Russische regeering mede te deelen dat, met het oog op de
dreigende houding van Rusland in het Oostenrijksch-Servische conflict en het feit dat
Rusland vijandelijkheden tegen Duitschland begonnen was, Oostenrijk zich ook
beschouwde in oorlog te zijn met Rusland."

Sir Maurice de Bunsen deelt verder mede dat de Engelsche oorlogsverklaring jegens
Duitschland op 5 Augustus bekend werd door extra-uitgaven der dagbladen; dat de "Neue
Freie Presse" heftig beleedigend tegen Engeland was; dat het "Fremdenblatt" niet
beleedigend was, doch dat geen enkel Weensch blad uiteenzette dat de schending der
4110 Belgische neutraliteit de Britsche Regeering geen andere keuze gelaten had dan te
handelen zooals zij deed. "De verklaring der Italiaansche neutraliteit", dus vervolgt
de gewezen gezant, "werd te Weenen bitter gevoeld, doch nauwelijks in de dagbladen
vermeld.

Donderdagmorgen, 13 Augustus, ontving ik uw – Sir Edward Grey's – telegram van den
4115 12e meldende dat gij genoodzaakt geweest waart den Oostenrijksche gezant mede te
deelen op verzoek der Fransche regeering, dat een voldongen breuk was ontstaan
tusschen Frankrijk en Oostenrijk op grond dat Oostenrijk den oorlog had verklaard aan
Rusland, dat reeds aan Frankrijks zijde streed en dat Oostenrijk troepen gezonden had
naar de Duitse grens op een wijze, die een directe bedreiging waren tegen
Frankrijk. Om die reden had ik mijn paspoort aan te vragen en deelde verder mede dat
4120 gij den Oostenrijkschen gezant hadt medegedeeld dat een staat van oorlog tusschen
Engeland en Oostenrijk zou intreden middernacht 12 Augustus. Graaf Berchtold ontving
mij dien middag. Ik bracht mijn boodschap over, waarvoor Zijne Excellentie niet
onvoorbereid scheen te zijn en hij ontving mijn mededeeling met de hoffelijkheid, die
hem altijd kenmerkt. Hij betreurde de ongelukkige verwickelingen, die zulke goede
4125 vrienden als Engeland en Oostenrijk met elkander in oorlog brachten. Feitelijk, zeide
hij, beschouwde Oostenrijk zich toen nog niet in oorlog met Frankrijk, al waren ook
de diplomatieke betrekkingen met dat land afgebroken. Ik legde hem in enkele woorden
uit hoe de omstandigheden dezen onwelkomen strijd aan ons hadden opgedrongen, doch

4130 wij beiden onthielden ons van noodeloos argumenteeren." Ten slotte geeft sir Maurice de Bunsen een verhaal van zijn vertrek uit Weenen, dat tot de hoofdquaestie natuurlijk niets afdoet, doch waaruit blijkt dat de Oostenrijksche Regeering hem en zijn echtgenoot en de leden van zijn gezantschap met de grootste hoffelijkheid ter zijde stond bij de maatregelen voor en bij zijn vertrek uit de Donau-stad.
4135 *) De onderstreeping is van mij". – Corr. Hdbl. [in werkelijkheid is de tekst gecursiveerd]

18 september 1914 **Uit de voorgeschiedenis van den oorlog.**

Het Engelsche departement van buitenlandsche zaken heeft weer een nieuw Witboek uitgegeven, bevattende alleen een zeer uitvoerig bericht van sir Maurice Bunsen, voor
4140 den oorlog Britsch ambassadeur te Weenen, aan sir Edward Grey. In dit telegram geeft de heer De Bunsen een overzicht van de diplomatieke onderhandelingen in zake het Oostenrijksch-Servische conflict gevoerd. De Britsche ambassadeur deelt in zijn rapport van 1 September mede, dat op 1 Augustus Rusland en Oostenrijk vrijwel tot overeenstemming waren gekomen. Oostenrijk was bereid die punten in de nota aan Servië
4145 aan bemiddeling te onderwerpen, die niet vereenigbaar schenen met de handhaving van Servies onafhankelijkheid. Rusland aanvaardde het voorstel, indien Oostenrijk wilde afzien van een invasie in Servië.

"Oostenrijk had feitelijk ten slotte toegegeven en dat het zelf goede hoop had op een vredelievende oplossing blijkt uit de mededeeling aan u (sir Edward Grey) gedaan op 1
4150 Aug. door graaf Mensdorff, dat Oostenrijk noch de deur had gesloten voor een compromis, noch de besprekingen had afgebroken."

De Russische ambassadeur Sjebeko, zegt de heer De Bunsen verder, werkte krachtig voor den vrede. Hij voerde een zeer vredelievende taal tegen den Oostenrijkschen minister graaf Berchtold en werd in denzelfden geest beantwoord. Herhaaldelijk verklaarde de
4155 Russische ambassadeur aan den heer De Bunsen, dat hij bereid was elk redelijk voorstel te overwegen.

"Ongelukkig echter werden deze besprekingen te Petersburg en Weenen gekruist, doordat het conflict op den gevaarlijken bodem kwam van een rechtstreeksch conflict tusschen
4160 Duitschland en Rusland. Duitschland kwam op 31 Juli tusschen beiden door het dubbele ultimatum aan Petersburg en Parijs. De ultimatus waren zoo, dat slechts een antwoord mogelijk was en Duitschland verklaarde aan Rusland op 1 Augustus, aan Frankrijk op 3 Aug. den oorlog. Een paar dagen vertraging hadden waarschijnlijk Europa gered van een der grootste rampen in de geschiedenis."

Uitvoerig beschrijft de Britsche ambassadeur den aanvang van de moeilijkheden de nota
4165 aan Servië, over welken aard men in de diplomatieke wereld zoo weinig wist, dat nog op 20 Juli de Russische gezant Weenen voor een kort verlof verliet en ook de Britsche gezant niet de minste aanwijzing had van den komenden storm. Hij verhaalt verder den indruk dien de verzending van de nota aan Servië onder de bevolking te Weenen maakte, waar men nu eindelijk de afscheuring met de gehate Serviërs gekomen zag.

"Op 24 Juli deelde de Duitse gezant mij als zijn overtuiging mede, dat Rusland
4170 buiten de zaak zich zou houden. Deze opvatting, die ook op de Ballplatz bestond, heeft ongetwijfeld den loop der gebeurtenissen beïnvloed, en het is te betreuren, dat geen pogingen zijn gedaan door diplomatieke besprekingen om de toestemming van Rusland en Europa te verkrijgen voor een vredelievend compromis in de Servische quaestie, waar door voor de toekomst de Oostenrijksche vrees voor Servische agressie en intrige zou worden opgeheven.

In plaats van dat te doen echter besloot de Oostenrijksch-Hongaarsche regeering tot den oorlog. En het onvermijdelijk gevolg kwam. Rusland beantwoordde de gedeeltelijke mobilisatie van Oostenrijk en de oorlogsverklaring tegen Servië met een partieele mobilisatie tegen Oostenrijk, dat weer met uitgebreider mobilisatie antwoordde.
4180

Op 28 Juli had de ambassadeur nog een onderhoud met graaf Berchtold, die echter elke bemiddeling van de Servische quaestie te laat was. Niettemin werden de besprekingen met Rusland voortgezet, die echter werden afgebroken door de ultimatus van
4185

De Engelsche bladen concludeeren uit deze mededeelingen van sir Maurice de Bunsen, dat als Duitschland niet de gebeurtenissen had overhaast, nog wel een vredelievende oplossing mogelijk zou zijn geweest.

19 september 1914 **LONDEN, 19 Sept. (Reuter.) Een rede van Lloyd George.**

4190 Lloyd George voerde het woord in een bijeenkomst in Queens Hall te Londen waar alle partijen vertegenwoordigd waren. Hij zeide o.a.: Wij hadden ons niet van den oorlog afzijdig kunnen houden zonder onze nationale eer in gevaar te brengen. Volgens de meening der Duitschers was het verdrag (inzake de onzijdigheid van België) slechte een stuk papier. Deze leer van het stuk papier was een aanranding van alle publiek

4195 recht. Men moest aan Duitschland leeren in het vervolg verdragen te eerbiedigen. Sprekende over de verontschuldigungen der Duitschers zeide Asquith, dat een groot land zich schamen moest om zich te gedragen als frauduleus bankroetier.

4200 19 september 1914 BERLIJN, 19 Sept. (W. B.) **Duitschland en de neutraliteit van Zwitserland.**

De "Norddeutsche Allg. Ztg." schrijft: Het te Stockholm verschijnende blad "Dagens Nyheter" bevat een telegram uit Genève, meldende dat men met volle zekerheid heeft kunnen vaststellen, dat Duitschland van plan was niet alleen de neutraliteit van België en Luxemburg te schenden, maar ook over Zwitsers gebied te trekken. Het plan was geweest om door Zwitserland Frankrijk binnen te dringen, om daardoor Belfort te kunnen omtrekken. Dit plan was echter verijdeld door de snelle mobilisatie van het Zwitsersche leger, die in minder dan twee uur was uitgevoerd. Dat Zwitserland zijn tot bescherming der neutraliteit bevolen mobilisatie uit vrees voor een Duitse inval begon of bespoedigd is een onjuistheid, die door Zwitserland zelf wordt tegengesproken. In het "Vaterland" uit Luzern van 12 September wordt geschreven, dat die bewering onjuist is en iederen vriend der waarheid moet krenken.

4215 19 september 1914 BERLIJN, 19 Sept. (W. B.) **Bethmann Hollweg ca. Sir Edward Grey.** Een der Duitse officieuse bladen deelt mede. In de bladen werd een verklaring opgenomen, die ter verzwakking van de mededeelingen van den rijkskanselier over Engeland's vrijheids-politiek op last van Sir Edward Grey aan de Deensche pers werd verzonden. Die opmerkingen van den Engelschen minister geven aanleiding tot de volgende kantteekeningen: De Rijkskanselier noemde het opmerkelijk, dat de minister Asquith, bij het noemen der kleine staten, wier neutraliteit door Duitschland bedreigd, of door Duitschland beschermd werd, Denemarken niet werd genoemd. Sir Edward Grey poogde dit te verontschuldigen, door de verklaring, dat het voor een redenaar niet mogelijk is in iedere openbare redevoering de geheele quaestie in alle bijzonderheden te bespreken. Dit is zeker juist. Ook de Rijkskanselier heeft b.v.b. in zijn korte verklaring niet gewezen op de Russisch-Engelsche overeenkomst van 1907, 4225 waardoor in het belang van de vrijheid van het Perzische volk geheel Noord-Perzië in een Russische provincie werd veranderd; op De Marokko-overeenkomst van 1904, die het voor Frankrijk mogelijk maakte Marokko te bemachtigen, en Engeland om ongestraft zijn woord en zijn verdragsplichten in Egypte te breken. Asquith was wel is waar bijzonder woordenrijk, en vele zijner uitingen hadden gemakkelijker kunnen worden ontbeerd, dan 4230 een paar korte opmerkingen over de achtung voor de Deensche neutraliteit. Sir Edward Grey is derhalve met deze verontschuldiging niet gelukkig, temeer daar ook hij wel veel woorden gebruikt, maar ook handig een verklaring over de dekking voor de Deensche neutraliteit vermijdt. Het schijnt dus toch dat Engeland, zoo het eens noodig mocht zijn, voornemens is de Deensche neutraliteit te schenden. 4235 Daarbij zal het zich dan wel weer, als bij den overval van Kopenhagen in den oorlogen tegen Napoleon, met veel woorden op de belangen voor de vrijheid beroepen. Over Egypte zeide Sir Edward Grey geen woord. Ook over het onbruikbaar maken van den kabel, waardoor Duitschland van de wereld werd afgesneden, en de gelegenheid benomen zich tegen de door Engeland verzonden berichten te weren, wordt niets gemeld. Door 4240 onjuiste berichten over Duitse gruwelen in België door het verzwijgen van de daden door de Belgische bevolking verricht, moet de wereld blijven gelooven, dat Engeland voor de zaak der vrijheid strijdt. En Rusland dan? Sir Edward Grey vermijdt in dit verband van dit bondgenootschap te spreken, omdat hem hier klaarblijkelijk zelfs de traditioneele Engelsche formule over het belang der vrijheid ontbreekt.

4245 20 september 1914 **Politiek Weekoverzicht.**

"Nicht die Blicke darf ich wenden,
Wissend, schauend, unverwandt
Muss ich mein Geschick vollenden
4250 Fallend in des Fremden Land."
SCHILLER.

"Het is niet te ontkennen, dat deze oorlog niet is een uitbarsting van volkenhaat, van rassetegenstellingen; hij is niet bewust gemaakt door menschen, maar als 4255 machinaal veroorzaakt door die twee verouderde doch oppermachtige instituten: militarisme en diplomatie."
In deze woorden heeft jhr. dr. Nico van Suchtelen deze week in dit blad, in zijn belangrijk en lezenswaardig artikel: "Het eenige redmiddel. Een Europeesche statenbond" met verbluffende juistheid het euvel aangeduid, waaruit de volkerenstrijd 4260 is ontstaan.

Het militarisme leverde de middelen voor den strijd, de diplomatie maakte dien zoo algemeen, dat niemand er aan ontkomen kon, dat geheel Europa en thans zelfs Japan er in betrokken werd. Het was niet alleen gebrek aan besef dat waarheid, eerlijkheid, goede trouw, de geheele menselijke moraal evenzeer gelden moet voor de
4265 buitenlandsche politiek als voor de binnenlandsche staatkunde – het was ook door het aangaan van bondgenootschappen, in naam om den vrede te bewaren, maar inderdaad om elkaar te steunen in den strijd, dat de mogendheden, die met het geschil niets te maken hadden, daarin werden meegesleept.

Van recht is bij dit alles geen sprake. "Wenn die Könige Krieg wollen, so beginnen sie ihn und lassen von einem fleissigen Juristen beweisen, dass auf ihrer Seite de
4270 Recht sei," heeft Frederik de Groote eens gezegd. En het Engelsche spreekwoord zegt: "Give a dog a bad name and hang him". Wat niet zoo heel veel verschilt.

Er was slechts een kleine aanleiding noodig, om alle volken van Europa in den strijd te mengen; zonder dat zij het wilden of voorzagen moesten zij het zwaard trekken.
4275 Wijl door het diplomatiek geknoei alle landen, alle volken gebonden waren, en moesten strijden, niet voor hun eigen belangen, maar voor die van anderen.

Omdat in Oostenrijk een aartshertog werd gedood, zien wij nu een tiental landen tegen elkaar oorlog voeren. En wie weet of het daarbij blijven zal!

Dat was het gevolg van het merkwaardige stelsel van bondgenootschappen, dat sedert
4280 een aantal jaren in Europa bestond, en dat onder den schijn, den vrede te willen bewaren, zich voorbereidde op een algemeenen strijd.

Met den dichter van *Faust* mogen wij wel uitroepen:
"O glücklich wer noch hoffen kann
Aus diesem Meer des Irrtums aufzutauchen".

4285 Het was aan de staatkunde van Bismarck in de jaren na 1870 gelukt Frankrijk als den vredes- en rustverstoorder van Europa te doen aanzien en politiek te isoleeren. Maar de Fransche diplomatie heeft dit isolement weten te verbreken, en heeft zich weten te vereenigen met Rusland, tot een bondgenootschap, dat niet kon nalaten de positie van
4290 Duitschland in Europa te wijzigen. Vooral niet, toen het bleek dat Engeland zich als "Dritte im Bunde" aansloot, dat Italië nu en dan niet afkeerig bleek van een "extra-tour" – zooals Bülow dat noemde – en dat zelfs Spanje gemeenschappelijke belangen met Frankrijk had – in Marokko – en met dit land verdragen sloot.

Zoo breidde aan die zijde het bondgenootschap zich uit, en Duitschland, dat steeds
4295 weer beweerde in De Triple Alliantie den hechtsten en besten steun voor den vrede te zien, werd feitelijk geïsoleerd, dank zij de staatkunde, die door koning Edward VII met zoo groote virtuositeit werd toegepast.

Schijnbaar stond slechts een Triple Entente tegenover een Triple Alliantie. Maar in werkelijkheid bleek het, dat Italië niet zoo vast aan het Midden-Europeesche
4300 bondgenootschap verbonden was, dat het "for better and for worse" daarmee moest samengaan. Slechts Oostenrijk stond met "Nibelungentreue" aan Duitschlands zijde – doch in de practijk bleek het meer, dat Oostenrijk op den Duitschen bondgenoot rekenen moest, dan deze zich op den steun fier monarchie verlaten kon.

Zoo bleek het stelsel van bondgenootschappen, dat van alle zijden als de beste
4305 waarborg voor het behoud van den vrede werd genoemd, niet alleen niet in staat den wereldstrijd te voorkomen, doch dien integendeel nog meer algemeen te maken en geheel Europa in den strijd te betrekken.

Dit net van bondgenootschappen was begonnen in 1875, met het bondsverdrag tusschen
4310 Duitschland en Oostenrijk, waartoe in 1881 ook Italië toetrad.

Toen Bismarck in 1888 het bestaan van dat bondgenootschap mededeelde in een redevoering, die "nog voordat ze uitgesproken was de geheele wereld in spanning hield", verdedigde hij zich tegen net verwijt, dat hij de oorlogsmogelijkheden van het Deutsche Rijk vergroot had, door er die aan te voegen, welke Oostenrijk zouden
4315 kunnen treffen.

Slechts de houding van Rusland had hem daartoe aanleiding gegeven.

Wel was de tijd voorbij, waarin de Tsaar aan koning Friedrich Wilhelm IV liet weten, dat hij de aanneming van de Deutsche keizerskroon door den koning als een casus belli zou beschouwen, en waarin de koning zelf in Rusland "le roi poltron" werd genoemd,
4320 omdat hij voor de slachtoffers der Maart-woelingen het hoofd had ontbloot – maar de Russische invloed op de Deutsche zaken was nog steeds zeer groot. Keizer Wilhelm I zag met een soort dankbare vereering naar den grooten zwager in Petersburg en gevoelde steeds iets van de onderdanigheid, die zijn vader den Tsaar had betoond.

Zoolang dit bij een soort platonische verhouding bleef, liet Bismarck de zaken maar
4325 gaan; maar zoodra hij bemerkte, dat de Tsaar zich met de Deutsche staatkunde bemoeide, achtte hij het oogenblik gekomen, zijn maatregelen te nemen. Vooral toen

4330 het hem duidelijk werd, dat Gortschakof in een nauwere betrekking tot Frankrijk wilde treden, begon hij onderhandelingen met Oostenrijk aan te knopen. Hij had in 1866, bij de onderhandelingen te Nikolsburg – zeer tegen den zin van den grijzen koning – Oostenrijk een gouden brug gebouwd, en maakte daarvan in 1875 gebruik, om met Andrassy een ontwerp voor een bondsverdrag op te maken, dat door keizer Wilhelm I, zij het ook tegenstrevend, werd ondertekend, doch dat voorloopig geheim moest blijven.

4335 De pogingen van Gortschakof, die de onmiddellijke aanleiding gaven tot dit bondgenootschap, waren niet de eerste geweest in de geschiedenis, om tusschen Frankrijk en Rusland een nauweren band te knopen. Saint Simon verhaalt, dat reeds Peter de Groote, na zijn Europeesche reis, het verlangen had uitgesproken met Frankrijk een verbond te sluiten. Onder Lodewijk XV bood Elisabeth een
4340 bondgenootschap aan, dat echter den Franschen koning niet bijzonder aanstond. Ook de besprekingen van Paul I tijdens het Directoire, en die tusschen Napoleon en Alexander I, over een huwelijk met Anna Paulowna (de latere koningin van Nederland) hadden niet tot een gevolg geleid, evenmin als de voorstellen, die Alexander I aan Lodewijk XVIII deed.

4345 De revolutie van 1848 en de troonsbestijging van Napoleon III hadden den grooten autocraat Nicolaas I zich doen afwenden van Frankrijk. De Tsaar, – die den keizer der Franschen de onder vorsten gebruikelijke betiteling: "Mon bon frère" weigerde, – kon niets gevoelen voor de denkbeelden van Gortschakof, om toenadering te zoeken tot Frankrijk. Bovendien hechte Napoleon meer aan de vriendschappelijke betrekkingen tot
4350 Engeland, aan welks zijde Frankrijk dan ook streed in den Krimoorlog.

Maar Gortschakof gaf zijn denkbeeld niet op. Alexander II was toegankelijker voor de denkbeelden, die de kanselier hem voorhield, en bezocht zelfs in 1866 Parijs. De ontvangst die hem daar te beurt viel, de kreet: "Vive la Pologne, monsieur!" die Floquet op de trappen van het Paleis van Justitie den Tsaar toeriep, en het
4355 pistoolschot van Berezowski, hadden zulk een uitwerking gehad, dat Gortschakof zeide: "De Tsaar had beter gedaan, maar in Petersburg te blijven."

Het gevolg was, dat op 1 Juli 1870 te Ems een ontmoeting plaats had tusschen koning Wilhelm van Pruïsen, Tsaar Alexander, Bismarck en Gortschakof, waarbij de neutraliteit van Rusland in een mogelijken strijd tusschen Pruïsen en Frankrijk werd
4360 gevraagd en toegezegd.

Doch na den oorlog van 1870–71 was er een geleidelijke verandering in de Russische staatkunde merkbaar geworden. De vrees voor te grooten invloed van het nieuwe
4365 Duitse Rijk had in 1875 geleid tot ernstige diplomatieke botsingen tusschen Bismarck en Gortschakof. Rusland beschuldigde Duitschland van het voornemen, Frankrijk opnieuw te willen aanvallen en vernederen en daartegen verklaarde het, zich ten sterkste te zullen verzetten.

Het was in die dagen, dat Bismarck de eerste stappen ondernam om zich met Oostenrijk tegen Rusland te verstaan.

4370 In de volgende jaren had Rusland de handen vol met den Turkschen oorlog; het was blij, zich van de neutraliteit van Duitschland te kunnen verzekeren. Het resultaat van dien oorlog, door den vrede van San Stefano beëindigd, werd op verzoek van Rusland aan een Congres der mogendheden te Berlijn onderworpen, en Bismarck

4375 verklaarde later: dat hij, voor zoover de belangen van Duitschland het toelieten, op dit Congres was opgetreden als vierden vertegenwoordiger van Rusland: "Gedurende den geheelen duur van het Congres is geen wensch van Rusland mij ter oore gekomen, waarvoor ik niet ben opgetreden en dien ik niet heb doorgedreven."

Groot was dan ook Bismarck's teleurstelling toen hij, na afloop van het Congres, niet alleen in de Russische pers, maar ook in regeeringskringen werd beschuldigd, aan
4380 Rusland een belangrijk deel van de resultaten der overwinning op de Turken te hebben afhandig gemaakt.

Die beschuldiging ging voornamelijk uit van Gortschakof, den Russischen kanselier, die opnieuw pogingen aanwendde om het bondgenootschap met Frankrijk te bevorderen. De
4385 vervanging van Gortschakof door von Giers, die meer Duitse sympathieën had, hield dit nog een poosje tegen, en onder diens bestuur wist Bismarck zelfs het beroemde "Rückversicherungsvertrag" met Rusland aan te gaan. Maar de omstandigheden waren sterker dan de menschelijke berekeningen.

Het waren vooral de economische belangen van Rusland, die een toenadering tot
4390 Frankrijk bevorderden. Voor de ontwikkeling zijner ontluikende industrie, voor het aanleggen van spoorwegen en voor de bevordering zijner handelsbelangen had Rusland groote bedragen noodig, die het noch in Engeland, noch in Duitschland kon vinden. De

- 4395 besprekingen tusschen den Franschen minister de Freycinet en den Russischen gezant Von Mohrenheim leidden er toe, dat Frankrijk zich voor de openstelling der Russische leeningen verklaarde, en dat de groote leening van 1888 geheel door Frankrijk werd opgenomen.
- Het financieele belang baande den weg voor de politieke toenadering. De redevoering, die Bismarck op den 6en Februari 1888 in den Rijksdag hield zou daaraan den stoot geven.
- 4400 Reeds lang was de toestand in Oost-Europa gespannen. Russische troepen-verschuivingen aan de Oostenrijksche grens hadden Europa in beroering gebracht. Algemeen sprak men van een "koortsachtige toestand in Europa."
- 4405 Toen liet Bismarck in den Duitschen *Reichsanzeiger* en den *Weener Abendpost* het bondsverdrag van 1875 publiceeren, waarin stond dat "zoo een der contrasteerende partijen door Rusland zou worden aangevallen, de andere verplicht was haar met zijn geheele militaire macht bij te staan, en geen vrede te sluiten, dan na overeenstemming met den bondgenoot."
- 4410 Voor Tsaar Alexander was dit verbond geen nieuws. Keizer Wilhelm had er op aangedrongen, dat het onmiddellijk na de onderteekening vertrouwelijk aan den Russischen Tsaar zou worden medegedeeld.
- Maar de indruk, dien de publicatie en de daarop gevolgde redevoering van Bismarck maakten, waarin hij verklaarde, dat iedere aanval op Oostenrijk Duitschland tot ingrijpen zou noodzaken, waren zoo groot, dat de vrede toen behouden werd.
- 4415 Die indruk had echter tevens ten gevolge, dat de besprekingen tusschen Frankrijk en Rusland met meer kracht en meer wensch tot toenadering werden gevoerd. Frankrijk gaf steeds nieuwe bewijzen van zijn verlangen, om met Rusland op goeden voet te komen. Het bood Rusland zijn geheele crediet aan, het stelde het in staat nieuwe geweren te laten maken in de Fransche wapenfabrieken; het betoogde telkens, wanneer daarvoor gelegenheid was, zijn vriendschap en sympathie. In 1891, bij een bezoek van grootvorst Nikolaas aan Frankrijk, zeide deze: "Als ik er wat aan doen kan, zullen onze beide legers in tijd van oorlog een gemeenschappelijk doel nastreven".
- 4425 En toen na een bezoek van een Russisch eskader onder admiraal Avellane aan Toulon, een Fransch eskader onder admiraal Gervais naar Kroonstadt ging en de Tsaar met zijn gezin blootshoofd de *Marseillaise* had aangehoord, terwijl de Russen op geestdriftige wijze de Fransche marinetroepen hadden toegejuicht, - was het duidelijk geworden, dat een verhouding ontstaan was, die nog slechts een diplomatieke bevestiging behoefde. De conventie van 27 Augustus 1891 was de eerste officieele band, tusschen de beide rijken geknoopt.
- 4430 De Fransche minister De Freycinet, die deze conventie had voorbereid en opgesteld, zeide ervan: "Het was een zuiver defensief tractaat, zonder eenige vijandige bedoeling tegen eenige mogendheid. Maar het verbrak het isolement, waarin Frankrijk sedert 1870 verkeerde, en dat aan de Fransche diplomatie de geestelijke vrijheid had ontnomen, waaraan de regeering van een groot land zoo vaak behoefte heeft". Die conventie was echter niet voldoende. Zij schreef gemeenschappelijk optreden voor, maar bepaalde niet hoe en wanneer; zij had een aanvulling noodig, een militaire conventie, waarin de wijste van samenwerking, de mobilisatie, de concentratie der legers en de bewegingen der troepen zouden worden omschreven. Voor alles moest worden
- 4440 bepaald, dat zoo de mogendheden der Triple Alliantie zouden mobiliseeren, ook Rusland en Frankrijk verplicht zouden zijn hunne legers op voet van oorlog te brengen. Het was moeilijk tsaar Alexander, nadat hij zijn toestemming had gegeven, tot het bondsverdrag met Frankrijk, de noodzakelijkheid van zulk een militaire conventie te doen inzien. Von Giers en Von Mohrenheim waren door Freycinet en Ribot spoedig van de doeltreffendheid van zulk een aanvulling overtuigd, maar Von Mohrenheim zeide:
- 4445 "Wij moeten voorzichtig te werk gaan. De Tsaar werkt langzaam. Hij houdt ervan zijn besluiten te laten rijpen. Laat de tijd handelen, en ik houd mij overtuigd, dat binnen korten tijd de zaak zal geregeld zijn."
- 4450 De Freycinet wilde echter het ijzer smeden terwijl het heet was. Hij zond reeds in Februari 1892 aan den Franschen gezant te Petersburg, De Montebello, een concept voor de militaire conventie, om dit den Tsaar te overhandigen. Alexander vroeg daarover een schriftelijk rapport van den minister van oorlog, generaal Vannofski. In Augustus woonde generaal De Boisdeffre, de chef van den Franschen generalen staf, de groote manoeuvres in Rusland bij; hij besprak toen met den minister van oorlog opnieuw de wenschelijkheid van het sluiten dier conventie. En deze bespreking leidde tot het vaststellen van een definitieve redactie, die op 17 Augustus 1892 aan den Tsaar werd voorgelegd en door dezen werd goedgekeurd. Toch zou het nog ruim een jaar duren, voordat alles geregeld was. Eerst in December 1893 gaf de Tsaar toestemming tot de

4460 onderteekening van het verdrag, waarvan de tekst nooit is gepubliceerd. Slechts werd bekend gemaakt, dat het verbond uitsluitend bedoelde het behoud van den Europeeschen vrede.

Dat is de voorgeschiedenis van het Fransch-Russische verbond, dat door de toetreding van Engeland een nog sterker uitgesproken karakter kreeg.

4465 Het Drievoudig Verbond, had Bismarck beweerd, heeft uitsluitend vredelievende bedoelingen. "Wij zullen het vuur niet aanleggen, wij willen in vrede leven met onze bureu", verklaarde hij in zijn groote redevoering van 6 Februari 1888. Een verklaring, die na hem herhaaldelijk en door al zijn opvolgers is afgelegd.

4470 En Ribot verklaarde in 1903 in de Kamer, toen Jaurès het verbond met Rusland ter sprake bracht: "Neen, dit verbond is niet aangegaan in een agressieven geest. Want dit verdrag heeft geen andere bedoeling dan door eenzelfde diplomatieke actie, gesteund op een sterke legermacht, den vrede u het evenwicht in Europa te bewaren".

4475 Twee bonden dus, die volgens de oprichters geen ander doel hadden dan den vrede te bewaren. En bij de eerste aanleiding de beste zien wij, als gevolg dezer bondgenootschappen geheel Europa genoodzaakt naar de wapens te grijpen. Omdat de bondsplicht het zoo meebrengt, omdat de regeeringen en diplomaten zoolang met elkaar afspraken hebben gemaakt, tot zij eindelijk den doodsteek toebracht aan den vrede. Geen der volken in Europa wilde den strijd; geen der regeeringen heeft dien gezocht. Dat verklaren zij allen, in elk stuk, dat van officieele zijde uitgaat.

4480 En toch staan zij tot de tanden gewapend tegenover elkaar.

De vredesbonden der diplomaten hebben tot een oorlog geleid, die ernstiger is en grooter gevolgen hebben zal, dan ooit een wereldstrijd gehad heeft.

4485 Maar de hoop op betere toestanden, die uit deze ruïne van de diplomatie rullen ontstaan, mag niet verloren gaan. Want wij weten, hoeveel waarheid er schuilt in Wieland's woord uit *Oberon*:

"Die Hand, die uns durch dieses Dunkel führt,
Lässt uns dem Elend nicht zum Raube;
Und wenn die Hoffnung auch den Ankergrund verliert,
So lasst uns fest an diesem Glauben halten:

4490 Ein einz'ger Augenblick kann alles umgestalten."

CHR. N.

21 september 1914 **De vredesvraag.**

4495 Over de vraag, of Duitschland bereid is vrede te sluiten, die door het Reuter-telegram uit Washington aan de orde is gesteld, wordt door de "Westm. Gazette" het volgende medegedeeld:

4500 President Wilson heeft aan den Duitschen Rijkskanselier de vraag gesteld, of de Deutsche Keizer bereid zou zijn de vredesvraag te overwegen. Daarop heeft de president der V. S. van den heer Von Bethmann Hollweg een niet-verbindend antwoord ontvangen.

4505 De correspondent van Reuter te Washington meldt, dat er niets in het antwoord is, waaruit men kan afleiden, dat de vraag aan den keizer is voorgelegd. De correspondent van de "Evening World" zegt, dat president Wilson een antwoord van den Duitschen Rijkskanselier ontving. President Wilson weigerde zich over den inhoud van het antwoord uit te laten.

De correspondent voegt daaraan toe:

Op grond van inlichtingen van de hoogste diplomatieke autoriteit is de houding van den Keizer de volgende:

4510 1o. Duitschland zou gaarne bemiddelingsvoorstellen in overweging nemen, maar wordt daarin belet door de houding van Engeland.

2o. Duitschland zal den strijd niet eindigen, zoolang Engeland verklaart, dat de strijd tot het uiterste moet worden voortgezet.

4515 3o. Duitschland kan de bemiddelingsvoorstellen over vrede alleen overwegen, als de bondgenooten geneigd zijn een gelijke verzoenende en overwegende houding aan te nemen.

4o. Moet de strijd tot het uiterste worden voortgezet, zooals Engeland dagelijks verklaart, dan zal Duitschland, den strijd voortzetten. Zoo de bondgenooten besloten zijn het te vernietigen en verbrokkelen, zal het strijden tot den laatsten man.

4520 5o. Zoo de wereld hoopt op ontwapening dan is de vernietiging van Duitschland wel de laatste weg om die te verkrijgen: een vernietigd Duitschland zal het tijdvak na de Napoleontische oorlogen herhalen, en iedere man, ieder kind, iedere kat en iedere hond in het Rijk wapenen voor de revanche.

6o. Duitschland is bereid te verklaren, dat de oorlog onbeslist is gebleven. Zulk een oplossing, meent het, zal het best leiden tot den toekomstigen vrede is Europa en tot

4525 ontwapening. Volslagen overwinning op eenige zijde zou niet leiden tot stabiele
toestanden.
Er zijn drie voorwaarden voor Duitschland's geneigdheid om vredesonderhandelingen te
overwegen:
1o. Er moet iets meer besliste worden aangeboden, dan de goede diensten van de
4530 Vereenigde Staten alleen. Hoewel de goede bedoelingen van de regeering te Washington
waardeerend, wijst Duitschland er op, dat het aanbod geenerlei toezegging bevat van
de bondgenooten. Engeland moet afstand doen van den eisch, dat de strijd tot het
uiterste zal worden gevoerd, tot algeheele vernietiging van Duitschland. Zoolang die
houding wordt aangenomen zal Duitschland gedwongen zijn alle vriendschappelijke
4535 aanbiedingen af te slaan.
2[o]. Duitschland in Europa moet niet worden verbrokkeld. Terwijl over de koloniën
onderhandelingen kunnen worden gevoerd, moet het Duitse Rijk intact blijven.
3o. Duitschland moet in de toekomst door de mogendheden, die het omringen, ongemoeid
worden gelaten. Iedere man in het Rijk meent ernstig en eerlijk dat de oorlog is een
4540 strijd van zelfverdediging tegen de vijandelijke bedoelingen van Rusland, Frankrijk
en Engeland. Leven en laten leven is de staatkunde die Duitschland wenscht dat zijn
vijanden in het oog zullen houden.
Het vriendschappelijk aanbod van Amerikaansche bemiddeling wordt door Duitschland
afgewezen, wijl er geen zekerheid bestaat dat de bondgenooten dit zullen overwegen."
4545 Da "Times"-correspondent zegt hieromtrent: "De lezing van het Duitse antwoord door
de "Evening World" komt volkomen overeen met de mededeeling die graaf Bernstorff aan
zijn vriend deed. De meeningen erover loopen echter ver uiteen. Sommigen, die met den
gezant hebben gesproken, meenen er uit te moeten afleiden de erkenning, dat
4550 Duitschland den strijd verloren heeft; anderen beschouwen het echter als een handige
poging om de geheele verantwoordelijkheid voor de voortzetting van den oorlog op
Engeland te verschuiven."

21 september 1914 **Rapport der Belgische Commissie.**

4555 De commissie van onderzoek in zake schending van het volkenrecht in België, aan het
hoofd waarvan de minister van Staat Cooreman staat, heeft een derde rapport
uitgebracht, waaraan de *N. Ct.* het volgende ontleent: Het is nu bevestigd dat na den
brand van Leuven de huizen, die nog overeind waren blijven staan en waaruit de
bewoners verjaagd waren, geplunderd zijn onder de oogen der Duitse officieren. Op 2
4560 September heeft een getuige nog Duitschers vier huizen in brand zien steken. Op 28
Augustus is een menigte van 6000 tot 8000 personen, mannen, vrouwen en kinderen, van
elken leeftijd en stand, onder geleide van een afdeeling van het 162e regiment
Duitse infanterie, naar de stadsmanege gevoerd, waar de ongelukkigen den nacht
hebben moeten doorbrengen. Deze zijn moeten blijven staan en hebben zooveel geleden,
4565 dat verschillende vrouwen krankzinnig zijn geworden en zuigelingen in de armen hunner
moeders gestorven zijn. De commissie zegt verder tegenover de Duitse bewering van
het tegendeel, het staat vast, dat de burgerij van Leuven, die, trouwens reeds van te
voren door de gemeenteoverheid ontwapend was, door geen enkele vijandelijke daad de
Duitschers heeft getart. Vastgesteld zou volgens dit rapport ook zijn, dat volstrekt
4570 geen burgers hebben deelgenomen aan de gevechten op 4 Augustus te Lixhe en Visé
geleverd. "De verwoesting der stad is trouwens eerst in den nacht van 15 op 16
Augustus begonnen en eenige geweerschoten, in den avond van den avond van den 15den
gelost, gaven daartoe het teeken. De Duitschers zeiden, dat de bewoners op hen hadden
geschoten, in het bijzonder uit een huis, waarvan de eigenaar door de commissie
4575 verhoord is. De Duitschers vonden in dit huis geen enkel wapen en evenmin in de
omliggende huizen, welke nochtans verbrand werden, na vooraf geplunderd te zijn; de
mannelijke bewoners dier huizen zijn naar Duitschland gevoerd.
"Een groot aantal dorpen, gelegen in den driehoek tusschen Vilvoorden, Mechelen en
Leuven, zijn geplunderd, geheel of gedeeltelijk verbrand, de bevolking verstrooid,
4580 terwijl, volgens het toeval der ontmoeting, inwoners werden gevangen genomen of
doorschoten, zonder vonnis, zonder blijkbare reden, met het enkele doel, naar het
schijnt om vrees aan te jagen en een uittocht der bevolking te verwekken. "Soms vindt
men op de weinig gespaarde huizen opschriften als: Nicht abbrennen, Bitte schonen,
Gute Leute, nicht plündern. Toch zijn deze huizen soms later vernield. In al deze
4585 dorpen waren de vrouwen, die niet hadden kunnen vluchten, een prooi voor de brutale
lusten der Duitse soldaten. Op 4 en 5 September zijn van uit een vliegtuig bommen
geworpen op Gent en Eekloo, open en niet-verdedigde steden. "Verder heeft de stad
Mechelen, na op 27 Augustus geheel door de Belgische troepen verlaten te zijn,
gedurende een paar dagen een beschieting te verduren gehad, die de metropolitaansche
4590 St. Rombautskerk, de trots der oude stad, zwaar beschadigd heeft. Eveneens is het
stadje Heyst-op-den-Berg zonder genade gebombardeerd. "In hun pers hebben de

4595 Duitschers beweerd, dat de Belgische regeering wapenen had verstrekt aan de bevolking, om deze te gebruiken tegen de invallende troepen, voegen daaraan toe, dat de katholieke geestelijkheid een soort heiligen oorlog gepredikt en haar geloovigen opgestookt zou hebben de Duitschers overal te doden. Eindelijk hebben zij volgehouden, om het doden van vrouwen te rechtvaardigen, dat deze even woest waren als de mannen, en zelfs kokende olie uit hun vensters op voorbijtrekkende soldaten uitgoten.

4600 "Al deze beweringen zijn onwaar. Wel verre van wapens uit te deelen, hebben de overheden, bij het naderen van den vijand, overal de bevolking ontwapend; de burgemeesters hebben overal hun gemeentenaren gewaarschuwd tegen gewelddaden die wedergeweld zouden uitlokken. De geestelijkheid heeft onophoudelijk de geloovigen tot kalme aangespoord. Wat de vrouwen betreft, behalve volgens een lezing, komende uit verdachte bron in een buitenlandsch dagblad, zij hadden geen andere bezigheid dan te ontsnappen aan de rampen van een oorlog zonder medelijden. "De ware drijfveeren der 4605 gruweldaden, waarvan wij de roerende getuigenissen verzameld hebben, kunnen niet anders zijn dan, [ter]roriseeren en te ontmoedigen volgens de onmenselijke voorschriften der Duitsche militaire schrijvers, en aan den anderen kant, de plunderzucht. "Men moest er ook rekening mede houden, dat alle tegenweer, uitgaande van afdeelingen van het geregelde leger, heel spoedig, ter wille van de zaak, op 4610 rekening van de inwoners wordt gesteld, en dat de invallende troepen zich onveranderlijk op de burgerbevolking wil wreken over de tegenslagen of zelfs eenvoudige teleurstellingen, die hij gedurende den veldtocht ondervindt. "Wij gebruiken, zegt de commissie, gedurende dit onderzoek alleen feiten, gestaafd door deugdelijke getuigenissen. Het moet opgemerkt, dat wij tot heden toe nog slechts een 4615 gering gedeelte der misdaden tegen het recht, de menschheid en de beschaving hebben kunnen aanwijzen; zij zullen een der meest duistere en meest weerzinwekkende bladzijden der hedendaagsche geschiedenis. Als een internationaal onderzoek, zooals in den Balkan gevoerd is door de Carnegie-commissie, in ons land zou kunnen gehouden worden, dan zijn wij er van overtuigd, dat zij de juistheid onzer verzekeringen zou 4620 vaststellen."

21 september 1914 **Geen Vrede.**

4625 De officieuze "Nordd. Allg. Ztg." zegt naar aanleiding van het vredesbericht uit Washington: Duitschland denkt op het oogenblik aan geen vredes pogingen. Wij herhalen: Duitschland heeft slechts één doel, den roekeloos over ons gebrachten oorlog eervol tot het einde uit te vechten.

22 september 1914 WEENEN, 22 Sept. (W. B.) **Een Russisch Zwartboek.**

4630 De "Südslavische Corr." te Sofia meldt, dat volgens de "Kambana" de Russische regeering door haar vroegeren gezant te Darmstadt Botkin een Zwartboek laat samenstellen, dat aan de verschillende kabinetten zal worden toegezonden. Botkin maakt daarin melding van talrijke gevallen van door Duitschers gepleegde wreedheden tegen de Polen. Wij zijn overtuigd, zegt de "Kambana", dat deze gewelddaden, door 4635 Duitschers in oorlogstijd begaan, niet zoo erg kunnen zijn als de barbaarschheden, welke de Russen in vredestijd begaan tegen Polen, Klein-Russen, Finnen en andere volkeren, die onder Russische heerschappij staan.

23 september 1914 **Bijlage 39. Rapport van den Belgischen Gezant te Berlijn van den 23en September 1911.**

4640 Van Fransche zijde dreigt ons het gevaar niet alleen in het zuiden van Luxemburg. Het bedreigt ons langs onze geheele gemeenschappelijke grens. Voor deze veronderstelling zijn wij niet alleen op vermoedens aangewezen, wij hebben daarvoor positieve aanknoopingspunten.

4645 De gedachte aan eene omvattende beweging vanuit het noorden, behoort ongetwijfeld tot de combinaties van den entente cordiale. Wanneer dit niet het geval was, dan zou het plan om Vlissingen te versterken niet zulk een geschreeuw in Parijs en Londen hebben doen opgaan. Men heeft daar de reden in het geheel niet geheim gehouden, waarom men wenschte dat de Schelde geheel onverdedigd bleef. Men beoogde daarmee een Engelsch garnizoen ongehinderd naar Antwerpen te kunnen overbrengen. Men had alzoo de 4650 bedoeling, zich bij ons een operatie-basis voor een offensief in de richting van den Neder-Rijn en Westphalen te verschaffen en ons dan mee te slepen, wat niet moeilijk zou geweest zijn, want na prijsgave van ons nationaal reduct, zouden wij door onze eigen schuld van iedere mogelijkheid hebben afstand gedaan, weerstand te bieden aan de eischen van onze twijfelachtige beschermers, nadat wij zoo onverstandig geweest 4655 waren ze daar toe te laten. De evenzoo perfide als naieve mededeelingen van den kolonel BARNARDISTON ten tijde van het afsluiten van de entente cordiale hebben ons

duidelijk getoond waar het om ging. Toen het bleek dat wij ons door het z.g. dreigende gevaar van de sluiting van de Schelde niet lieten bang maken werd het plan wel niet opgegeven, maar zoo gewijzigd, dat het Engelsche hulpleger niet aan de kust, 4660
 maar in de naastbijliggende Fransche haven zou worden geland. Hiervoor spreken ook de onthullingen van den kapitein FABER, die evenmin zijn gedementeed als de berichten uit de couranten, waardoor zij zijn bevestigd of in enkele punten aangevuld. Deze in Calais of Duinkerken gelande armee zou niet langs onze grens naar Longwy marcheeren teneinde Duitschland te bereiken. Zij zou direct bij ons vanuit het noord-westen 4665
 binnendringen, dat zou haar het voordeel verschaffen onmiddellijk in actie te kunnen treden en het Belgische leger in een streek te treffen, waar wij, indien wij een slag zouden willen wagen ons op geen vesting zouden kunnen steunen. Het zou het haar mogelijk maken, rijke provinciën met hulpmiddelen van allerlei soort te bezetten, in ieder geval echter onze mobiliseering te verhinderen, of die slechts toe te laten, 4670
 nadat wij ons formeel zouden hebben verplicht de mobiliseering slechts tot voordeel van Engeland en zijne bondgenooten door te voeren. Het is dringend noodzakelijk vooruit een strijdplan voor het Belgische leger ook voor deze mogelijkheid op te maken. Dat gebiedt zoowel het belang van onze militaire defensie, alsook de leiding van onze buitenlandsche politiek voor het geval van een oorlog tusschen Duitschland en Frankrijk". 4675

Deze uiteenzettingen van eene zijde, die vrij is van vooroordeel, stellen op overtuigende wijze het feit vast, dat hetzelfde Engeland, dat zich nu gedraagt als beschermer van de Belgische neutraliteit, België verleid heeft tot een eenzijdig partijkiezen ten gunste der entente-mogendheden en dat het op een bepaalden tijd 4680
 zelfs aan eene schending van de Hollandsche neutraliteit gedacht heeft. Verder blijkt daaruit, dat de Belgische regeering, toen zij aan de Engelsche influisteringen gehoor schonk, zich heeft schuldig gemaakt aan eene ernstige schending van de plichten, die op haar als neutrale mogendheid rustten. De nakoming van deze plichten zou hebben gevorderd, dat de Belgische regeering in hare verdedigingsplannen ook met de 4685
 schending der Belgische neutraliteit door Frankrijk zou hebben rekening gehouden en dat zij voor dat geval gelijksoortige overeenkomsten met Duitschland zou hebben gesloten, zooals zij dat nu gedaan heeft met Frankrijk en Engeland. De ontdekte stukken vormen een documentair bewijs voor het ter toon aangevende plaatse in Duitschland reeds lang voor het uitbreken van den oorlog bekende feit, dat België het 4690
 met de entente-mogendheden oogluikend was eens geworden. Zij dient als eene rechtvaardiging voor ons militair optreden en als eene bevestiging van de informaties, die de Deutsche legeraanvoering ontvangen had over de Fransche bedoelingen. Zij mogen er het Belgische volk de oogen voor openen, aan wie het de catastrofe te danken heeft, die thans over het ongelukkige land gekomen is. 4695

24 september 1914 WEENEN, 24 Sept. (Korr. Bureau.) **De voorgeschiedenis van den oorlog.**

Het "Fremdenblatt" schrijft: "In het rapport van den gewezen Engelschen ambassadeur te Weenen, gedateerd 1 Aug. 1914, over hetgeen aan den tegenwoordigen oorlog vooraf 4700
 ging en dat gepubliceerd werd door de Engelsche regeering, komt de bewering voor, afkomstig van zijn Russischen ambtgenoot, dat graaf Szapary, Oostenrijksch-Hongaarsch ambassadeur te Petersburg, aan minister Sassonof had medegedeeld, dat Oostenrijk-Hongarije had goed gevonden, om de punten in de nota van Servië, die onbestaanbaar waren met de handhaving der onafhankelijkheid van Servië, aan een scheidsrechterlijke 4705
 uitspraak te onderwerpen. Wij vernemen van wel ingelichte zijde, dat deze bewering geenszins overeenkomt met de feiten. Het zou trouwens ook ondenkbaar geweest zijn in verband met den aard van den stap, dien de monarchie te Belgrado deed. De uit het rapport van den ambassadeur aangehaalde zinsnede en eenige daarin voorkomende zinswendingen zijn blijkbaar inkomende zinswendingen zijn blijkbaar ingegeven, door 4710
 de bedoeling om het optreden van de Deutsche diplomatie als de ware oorzaak van het uitbreken van den oorlog te doen doorgaan.

Dergelijke pogingen kunnen de waarheid niet bemantelen van het feit, dat Oostenrijk-Hongarije en Duitschland eensgezind waren in den wensch, dat de vrede in Europa gehandhaafd zou blijven.

Dat die wensch niet vervuld werd en de oorlog toch uitbrak moet uitsluitend toegeschreven worden aan het feit, dat Rusland door eerst Oostenrijk-Hongarije en vervolgens Duitschland te bedreigen door zijn ongerechtvaardigde mobilisatie, de twee 4715
 mogendheden tot den strijd dwong en daardoor aanleiding gaf tot den algemeenen brand.

27 september 1914 **Politiek Weekoverzicht.**

"...My blessing with thee!

And these few precepts in thy memory:

See thou character. Give thy thoughts no tongue,
Nor any improportion'd thought his act...
4725 Give every man thine ear, but few thy voice,
Take each man's censure, but reserve thy judgement...
This above all: to thine own self be true
And it must follow as the night the day
Thou canst not then be false to any man".
4730 SHAKESPEARE: *Hamlet*.

Ge herinnert u, niet waar, de plaats en de tijd?
Laertes gaat als gezant naar Frankrijk. Voor zijn vertrek geeft zijn vader Polonius hem een goeden raad mede, een die nooit genoeg kan worden herhaald, en die niet
4735 alleen geldt voor diplomaten, maar die men elken jongen man zou willen medegeven op zijn levensweg: "Houd uw gedachten voor u zelf, en leg er geen ten uitvoer, die nog hinkt. Leen ieder 't oor, geef weinigen uw woord; hoor ieders meening, doch bewaar uw oordeel. Maar bovenal: blijf aan uzelfen trouw, en hieruit volgt als op den dag de nacht, dat gij dan jegens niemand valsch kunt zijn..."
4740 Indien gezanten en diplomatieke vertegenwoordigers der mogendheden deze lessen van den ouden Polonius kenden en in practijk brachten, zouden zij zeker geen aanleiding hebben gevonden om in hunne verschillende landen en bij hunne regeeringen wantrouwen en argwaan te zaaien tegen de bedoelingen der landen, waarbij zij waren geaccrediteerd. Het schijnt een gebrek te zijn, waarover veel wordt geklaagd, dat
4745 daardoor de buitenlandsche staatkunde zoo vaak de personificatie wordt van het nationale egoïsme.
Bismarck, die toch niet le premier venu was, ook in de diplomatenwereld, stelde daarom hooge eischen aan de personen, die Duitschland moesten vertegenwoordigen in het buitenland, eischen van tact, van kennis en vooral van geest en gemoed.
4750 Zijn uitval tegen de mannen die in 't geheel geen eigenschappen hadden, slechts goed aangeschreven stonden wegens hunne taalkennis, vooral van het Fransch is bekend: "Sprachkenntnisse, wie auch Oberkellner sie besitzen, bildeten bei uns leicht die Unterlage des eignen Glaubens an den Beruf zur Diplomatie". En op een andere plaats wenscht hij, dat gezanten de goede betrekkingen zooveel mogelijk zouden bevorderen,
4755 door te verzwijgen wat ontstemming kon wekken, en door niet te jagen naar geestigheid, die veelal op praatjes of grappen berust. Het doel moet zijn, rapporten te zenden die juist en waar zijn, en die er toe kunnen bijdragen om de betrekkingen vriendschappelijk te doen zijn en te doen blijven.
"Ik heb vaak," zegt hij, "de berichten van onze gezanten niet aan den koning
4760 voorgelegd, wijl zij er meer op uit waren pikante verhalen te vertellen er onaangename uitingen te melden, dan de betrekkingen tusschen de hoven en de landen te handhaven en te verbeteren." Dat zijn bladzijden in Bismarck's *Gedanken und Erinnerungen* die steeds waard zijn gelezen en overdacht te worden.
4765 Hadden de diplomaten zich meer daaraan gehouden bij de rol, die zij speelden in de laatste maanden, dan zou gewis de strijd tusschen de mogendheden, die thans Europa teistert, voorkomen zijn. Uit het lange bericht, door Sir Maurice de Bunsen, den Engelschen gezant te Weenen, aan zijn regeering gezonden, kan men opmaken, dat alle gegevens er waren voor een vredelievende bijlegging van het geschil, en dat enkele
4770 dagen uitstel naar alle waarschijnlijkheid Europa voor het uitbreken van den oorlog zouden hebben bewaard.
De overhaasting waarmede in de noodlottige dagen tusschen 25 Juli en 2 Augustus alles in Europa geschiedde, maakte elk kalm overleg onmogelijk, en daardoor was niets in staat een strijd te voorkomen, die door Sir Maurice genoemd wordt: een der ergste bezoeken, die Europa ooit heeft getroffen.
4775 Bismarck's vrees voor de Russische Pan Slavisten en de Fransche, revanche predikende chauvinisten heeft hem in 1879 er toe gebracht dit verbond met Oostenrijk aan te gaan. Eerst vijf en dertig jaren na de afsluiting is het in werking getreden, en is het een der aanleidingen geworden tot den grooten Europeeschen oorlog.
4780 Nu wij in een vorig overzicht de voorgeschiedenis van het verbond hebben uiteengezet, is het van belang ook de wordingshistorie van dit Midden-Europeesche verbond mede te deelen, een verbond, dat gedurende al die jaren werd voorgesteld als de beste waarborg van den vrede.
4785 Reeds tijdens den oorlog met Oostenrijk, in 1866, had Bismarck de mogelijkheid voorzien van een toenadering tusschen Duitschland en Oostenrijk. Hij wilde een krenkende herinnering zooveel mogelijk voorkomen, en verklaarde zich daarom na den bij Königgratz voor het sluiten van den vrede, hoewel de militaire leiders daartegen

4790 waren. De zegevierende intocht der Pruisische legers in Weenen zou natuurlijk voor de
4790 militairen een bevrediging zijn geweest; maar van een politiek standpunt was zij niet
noodig en in Oostenrijk zou die triomftocht, evenals het afstaan van grondgebied, een
gevoel van wrevel hebben gewekt.

Het was daarom vooral, dat Bismarck zich tegen het voortzetten van den strijd, het
4795 vernederen van Oostenrijk en het eischen van gebiedsafstand verzette. Hij wist, dat
hij een moeilijke en ondankbare taak aanvaardde; hij wist dat de generaals er beslist
tegen waren, en dat de Koning geheel onder den invloed der militairen stond. Maar hij
wist ook, wat er voor de toekomst van zou kunnen afhangen, zoo Oostenrijk thans voor
vernedering werd bewaard. Hij had in zorgvuldig overleg voor de toekomst de positie
4800 van Pruisen in Duitschland en de betrekkingen tot Oostenrijk overwogen, en hij was
voornemens bij den Koning zijn plan door te zetten, en er desnoods een portefeuille-
quaestie van te maken. Hij wist, dat men hem, met een zinspeling op den

"Hofkriegsrath" uit Schillers *Wallenstein*, in het hoofdkwartier den "Questenberg im
Lager" noemde, en was door die betiteling niet zeer gevleid; maar hij wist ook, wat
4805 hij als verantwoordelijk staatsman aan de toekomst van Duitschland verplicht was.
En derhalve kwam hij op 23 Mei 1866 in den krijgsraad met het vaste plan, den Koning
te bewegen, op de door hem voorgestelde voorwaarden vrede te sluiten.

De gronden, waarop hij dit verdedigde konden echter geen genade vinden hij de
4810 militaire leiders, bij wie de Koning zich aansloot. Bismarck bleef met zijn
zienswijze alleen staan.

Het is een aandoenlijk verhaal dat Bismarck in zijn *Gedanken und Erinnerungen* geeft
4815 van hetgeen er op dien 23 Juli 1866 verder gebeurde.

Met al de kracht zijner welbespraakheid had hij gepoogd den koning te overtuigen van
de noodzakelijkheid, om het militaire succes niet voort te zetten, en hij was daarbij
4815 in krasse botsing gekomen met den lust des konings, bij wien "l'appétit était venu en
mangeant", om den zegetocht door Oostenrijk te vervolgen. De koning was zoo

opgewonden, en zoo weinig voor overreding vatbaar, dat Bismarck het nuttelooze van
4820 verder aanhouden inzag, en de kamer verliet, met het voornemen, ontslag te vragen als
minister, en als officier in zijn regiment in te treden. In zijn kamer teruggekeerd,
zoo verhaalt Bismarck, overwoog hij, of het iet beter zou zijn uit het open venster
der vierde verdieping te springen, toen hij zijn kamerdeur hoorde openen en een hand
op zijn schouder voelde leggen. Het was de kroonprins, die getuige was geweest van
het gesprek met den koning, en die nu zeide: "Gij weet dat ik altoos tegen dezen
4825 oorlog ben geweest. Maar gij hebt dien noodzakelijk geacht en draagt daarvoor de
verantwoordelijkheid. Zijt gij nu overtuigd, dat het doel bereikt is en dat er vrede
moet worden gesloten, dan ben ik bereid u bijtestaan en uw meening bij mijn vader te
verdedigen."

De kroonprins ging vaar den koning, keerde na een half uur bij den kanselier terug en
4830 zeide in dezelfde kalme, vriendelijke stemming: "Het is moeilijk geweest, maar mijn
vader heeft toegegeven."

Die toestemming bleek uit de woorden, door den koning met potlood op den rand van het
4835 door Bismarck opgestelde stuk geschreven:

"Wijl mijn minister-president mij voor den vijand in den steek laat, en ik niet in
4835 staat ben hem hier te vervangen, heb ik de zaak met mijn zoon besproken, en daar deze
zich bij de opvatting van den minister-president heeft aangesloten, zie ik mij tot
mijn leedwezen gedwongen, na de schitterende overwinningen van het leger, in den
zuren appel te bijten, en een zoo smadelijken vrede aan te nemen."

Daardoor had Bismarck zijn doel bereikt. De vrede was verzekerd. Oostenrijk was uit
4840 het Deutsche staatsverband getreden; Pruisen kreeg bewegingsvrijheid in Duitschland,
en Frankrijk verbond zich, niet tusschenbeiden te treden, wanneer Pruisen in Noord-
Duitschland vergroot werd, zoo slechts de Mainlinie als grens tusschen Noord en Zuid
gehandhaafd bleef. Maar daardoor had Bismarck nog meer bereikt. Hij had belet, dat
Oostenrijk vernederd werd; hij had de deur opengehouden voor een toenadering.

4845 Want Bismarck had, wat graaf Sjoewalof eens van hem zeide: "le cauchemar des
coalitions". Hij had in 1870/71 Duitschland in den zadel gezet, overtuigd dat het wel
zou kunnen rijden – maar hij begreep, dat er twee vijanden waren, tegen wie het
steeds gewapend moest zijn: de revanche-idee van Frankrijk, en het Russische
Panslavisme.

4850 Vandaar ook, dat hij dadelijk na den vrede van Frankfort in 1871, pogingen in het
werk stelde, om door het vormen van den Driekeizersbond, Duitschland een steun te
geven. Hij wist, dat voor de Russische politiek een grens bestond voor de
vermindering van den politieken invloed van Frankrijk in Europa, en dat die grens in
1871 was bereikt. En hij was tevens overtuigd, dat Rusland tijdens den oorlog van

- 4855 1870/71 niet duidelijk had ingezien, welk een krachtig, vereenigd rijk Deutschland door dien oorlog was geworden.
In de volgende jaren begon aan de Nieuwa dan ook twijfel te heerschen, of het wel verstandig was geweest, het zoover te laten komen, zonder een woordje mee te spreken.
- 4860 De familiebetrekkingen en de vriendschap tusschen keizer Wilhelm I en Tsaar Alexander II beletten echter de ontstemming, die in officieele Russische kringen heerschte, tot uiting te komen.
Graaf Sjoewalof had den Duitschen kanselier reeds in 1877 een engeren bond met Rusland voorgesteld; en Bismarck had dit denkbeeld niet geheel en al verworpen.
Doch de invloed van Sjoewalof, die vooral tijdens het congres van Berlijn zeer groot
- 4865 scheen, bleek minder sterk dan die van Gortsjakof.
En daardoor kwam in Rusland de staatkunde van toenadering tot Frankrijk en van afkeer van Deutschland weer in eere.
- 4870 Het eerste doffe grommen daarvan vinden wij in een brief van Tsaar Alexander II aan keizer Wilhelm. Bismarck heeft in zijn redevoering in den Rijksdag op 6 Februari 1888 daarvan gezegd: de toenadering tot Oostenrijk werd vooral bevorderd door een brief van den Tsaar, waarin onverholen bedreigingen voorkwamen.
Op den ouden keizer, die toen 82 jaar was, had die brief van den Tsaar diepen indruk gemaakt. Hij bracht een bezoek aan Alexander II te Alexandrowo om te pogen hem te
- 4875 bevredigen.
Maar tegelijk ging Bismarck naar Gastein, waar hij met Andrassy onderhandelen wilde over een verbond met Oostenrijk.
"De besprekingen der beide kanseliers liepen over de betrekkingen tusschen Deutschland en Oostenrijk sedert 1848", schreef Keizer Wilhelm, in een brief aan
- 4880 Alexander II, toen hij dezen kennis gaf van het gesloten verbond. "Het lot der wapenen had Pruisen aan het hoofd van het vereenigd Deutschland geplaatst. Oostenrijk had opgehouden, door verdragen, met het Deutsche Rijk verbonden te zijn.
"Maar de bond tusschen Pruisen, Oostenrijk en de Deutsche staten bleef in de openbare meening van Deutschland voortduren. Het aftreden van graaf Andrassy kon ernstige
- 4885 gevolgen hebben; hij voor zijn persoon was van het nut onzer goede verstandhouding overtuigd: maar zou zijn opvolger dat ook zijn? Vertrouwen is geen erfenis.
"De beide kanseliers kwamen dus overeen, door een nieuw verbond de leegte tusschen Deutschland en Oostenrijk aan te vullen, die door het verdwijnen van den Deutschen bond was ontstaan."
- 4890 Bismarck heeft in zijn *Gedanken und Erinnerungen* de gronden duidelijk uiteengezet, waarom hij juist met Oostenrijk een verbond wilde aangaan.
Tegen twee machtige Europeesche staten had Deutschland oorlog gevoerd, en het was nu genoodzaakt geworden, zegt hij, minstens een dier mogendheden de gelegenheid te
- 4895 ontnemen, om door een verbond met den anderen op revanche te zinnen. Dat Frankrijk hiervoor niet in aanmerking kon komen, lag voor iederen kenner der geschiedenis en van de Fransche natie voor de hand. En waar eens zonder voorkennis van Pruisen het geheime verdrag van Reichstadt was afgesloten, zou nu de oude coalitie van Kaunitz, tusschen Frankrijk, Oostenrijk en Rusland tegen Deutschland weer tot stand kunnen
- 4900 komen, zoodra de gelegenheid gunstig was en de in Oostenrijk daarvoor geschikte elementen aan 't bewind kwamen. Dit wilde Bismarck voorkomen, door een verbond met Oostenrijk, of met Rusland.
De aansluiting bij Rusland achtte hij de materieel meest sterke. Hij achtte de
- 4905 Russische Tsarenpolitiek vaster dan de wankelbare indrukken der openbare meening in de uit zooveel verschillende elementen samengestelde Habsburgsche monarchie. Maar de toenadering tot Oostenrijk was bij alle partijen in het Deutsche Rijk meer populair, en in den Rijksdag verwachtte hij voor een verbond met Oostenrijk meer instemming, dan voor een toenadering tot Rusland.
Doch toen Gortsjakof blijk gaf een toenadering van Rusland tot Frankrijk te willen
- 4910 zoeken, was het voor Bismarck en voor Andrassy duidelijk, dat tegenover een Russisch-Fransch verbond een Oostenrijksch-Deutsche alliantie moest staan.
- 4915 De onderhandelingen te Gastein tusschen de beide kanseliers hadden tot resultaat, dat een defensief verbond werd gesloten tegen een Russischen aanval op een der beide staten.
Bismarck had een bondgenootschap op veel ruimeren grondslag willen aangaan. Hij had een algemeen verbond voorgesteld, waardoor elk der beide rijken zich verplichten zou het andere bij te staan, bij elken aanval door derden, zoodat dus Oostenrijk
- 4920 verplicht zou zijn, Deutschland te steunen bij een strijd tegen Frankrijk, Deutschland de Habsburgsche monarchie bij een strijd met Italië. Andrassy gevoelde

hiervoor niet veel; hij wilde in het verbond slechts een rugdekking zien tegen een Russischen aanval.

4925 Dientengevolge moest ook een ander denkbeeld van Bismarck vervallen. Hij had een onopzegbaar verbond willen aangaan, welks bedoeling en duur zou worden bepaald door de parlementen te Berlijn, Weenen en Boedapest. Hij had voor dit bondgenootschap den naam "pragmatieke unie" bedacht, en zag er in een middel, om den in 1866 opgeheven 4930 Duitse bond in anderen vorm te doen herleven. Maar de Regeering te Weenen wilde daarop niet ingaan, klaarblijkelijk omdat zij vreesde, dat de regeering te Berlijn in die unie den boventoon zou gaan voeren. Bovendien was Andrassy niet geneigd de volksvertegenwoordiging te Weenen en te Boedapest een meezeggenschap te geven, die op 4935 groteren invloed op de buitenlandsche staatkunde zou uitloopen. Een gedeeltelijke instemming kreeg Bismarck voor zijn denkbeeld door de bepaling, dat bij het aflopen van het bondsverdrag dit automatisch zou worden verlengd, zoo het niet een jaar te voren door een der beide partijen was opgezegd. Dit automatische voortduren van het verbond, zonder dat daarvoor een bijzondere overeenkomst wordt aangegaan, heeft het zulk een groote stabiliteit gegeven.

De toetreding van Italië had in 1883 plaats.

4940 Toen Frankrijk in 1882 Tunis bezette, en de protesten van Italië nergens weerklank vonden, zag Italië het gevaar van zijn isolement in. Het ministerie-Caroli had Oostenrijk-Hongarije door het spelen met het irredentisme ernstig gegriefd, en voelde zich door Frankrijk bedreigd. Het zocht derhalve steun bij Duitschland. Maar Bismarck verklaarde zich slechts bereid tot een bondgenootschap, wanneer ook Oostenrijk-Hongarije daarin zou worden opgenomen. Het gevolg daarvan was, dat Italië twee 4945 verdragen sloot – een met Oostenrijk en een met Duitschland. Het verbond met Duitschland betrof de gemeenschappelijke actie, wanneer een der beide partijen door Frankrijk zou worden aangevallen. Oostenrijk bleef de politiek van Andrassy trouw, door zich niet tegen Frankrijk te willen verbinden. Het verbond tusschen Italië en Oostenrijk, dat langen tijd geheim gehouden werd, bleef blijkens een mededeeling van 4950 den Oostenrijkschen geschiedschrijver Heinrich Friedjung, beperkt tot den Balkan. In de dagen toen Rusland zich het protectoraat over Bulgarije wilde aanmatigen, verklaarde het kabinet te Weenen zich voor het behoud van den status quo in den Balkan, doch bepaalde tevens, dat zoo Oostenrijk door omstandigheden genoodzaakt zou zijn in den Balkan haar gebiedsuitbreiding te streven, Italië daartoe eveneens 4955 gerechtigd zou wezen. Die bepaling behoort thans echter tot de geschiedenis. De gebeurtenissen in den Balkan hebben er alle waarde aan ontnomen. Slechte Albanië herinnert nog aan een overeenkomst, die de wrijving tusschen Oostenrijk en Italië niet kon wegnemen, doch slechts verminderen.

4960 Dit is de eerste aanleiding geweest. De groepeerding der mogendheden in twee kampen is er door bevorderd. En het gevolg was een toenemende bewapening der steeds aangroeiende legermachten, een aanhoudend uitbreiden der vloten, het zoeken naar nieuwe verdelgingsmiddelen – en eindelijk een strijd, die moordend is voor alle landen, die er bij betrokken zijn.

4965 De veldslagen die thans worden geleverd hebben hecatomben van slachtoffers geëischt; elken dag hooren wij van nieuwe veldslagen en zeegevechten, nieuwe gruweldaden, en tevens, ook van nieuwe lijsten van gesneuvelden.

Hoe lang zal die verschrikkelijke strijd nog voortduren, een strijd die de landen ontvolkt en de bloem der naties brengt tot den eeuwigen slaap onder de groene zoden? Hoe groot de moed en de volharding is in elk der oorlogvoerende landen, hoe wakker de 4970 regeeringen optreden om de bevolking aan te sporen tot volhouden, tot steeds grootere offers – zoo voortgaan kan het niet!

Er moet een einde komen aan dien strijd, willen wij Europa niet zien worden tot een kerkhof, waarop alle hoop en alle verwachting voor een schoone toekomst zijn ten grave gedragen.

4975 Want dit is de toekomst, die Shakespeare voorzag toen hij in zijn *Julius Caesar* schreef:

"A curse shall light upon the limbs of men:

Blood and destruction shall be so in use,

And dreadful objects so familiar

4980 That mothers shall but smile when they behold

Their infants quarter'd with the hand of war:

All pity choked with custom of fell deeds:

And Ceasar's spirit, ranging for revenge,

With Ate by his side eome het from hell,

4985 Shall in these confines with a monarch's voice

Cry "Havoc!" and let slip the dogs of war."

CHR. N.

30 september 1914 **LONDEN, 30 Sept. (Reuter.) Duitschland en Engeland.**

4990 Acland, onderstaatssecretaris van buitenlandsche zaken, machtigde ons tot publicatie
der volgende opmerkingen betreffende het interview van minister Von Jagow, verschenen
in de te Kopenhagen verschijnende "Nationaltidende", als antwoord op het interview
van Acland. v. Jagow zeide: "Engeland heeft het arme België aangespoord om tegenstand
4995 te bieden, daarbij te verstaan gevende, dat België zonder die aansporing zich had
laten vertrappen. Men zou gedacht hebben, dat de aard van den tegenstand, dien België
heeft geboden, reeds voldoende zou zijn geweest om een dergelijke belasting van een
dapperen vijand te beletten, - de officieele verklaring, deze week door de Belgische
regering gepubliceerd, bewijst echter ten overvloede afdoende, dat België een
5000 dergelijke aansporing van Engeland of eenig ander land niet noodig had om zich
genoopt te gevoelen zijn rechten te handhaven. In die verklaring wordt gezegd:
Tijdens de Agedir-crisis heeft België niet gearzeld op een wijze, die elk
misverstand buitensloot, zijn voornemen te kennen te geven zijn neutraliteit te doen
eerbiedigen door gebruikmaking van alle middelen, waarover het beschikt. Von Jagow
heeft ook verklaard, dat Duitschland de neutraliteit van België niet heeft geschonden
5005 voor den nacht van 3 op 4 Augustus, wijl minister Grey reeds op 2 Augustus aan den
Franschen ambassadeur den steun van de Britsche vloot had beloofd voor het geval, dat
de Deutsche vloot een aanval zou doen op de Fransche kusten. De Deutsche minister
verzwijgt echter de volgende feiten: dat Grey reeds op 31 Juli de Fransche en
Duitsche regeeringen gevraagd had of zij bereid waren de Belgische neutraliteit te
5010 eerbiedigen, dat Frankrijk onmiddellijk de gevraagde belofte had gegeven, dat v.
Jagow op 31 Juli had gezegd, dat hij niet kon antwoorden en dat het eindelijk gegeven
antwoord "neen" was. v. Jagow heeft ook verklaard, dat Grey op 1 Augustus aan den
Duitschen ambassadeur in Engeland de door dezen gevraagde belofte niet had willen
doen, voor het geval Duitschland de neutraliteit van België zou eerbiedigen. "Dat was
5015 een voorstel, niet gedaan door de Deutsche regeering en het is voldoende te
herinneren aan de rede van Grey in het parlement, waar hij zeide: "Ik wensch nog een
woord te zeggen aangaande de persoonlijke voorstellen, door den ambassadeur gedaan
afgescheiden van de mededeelingen, gedaan uit naam zijner regeering. Hij heeft voor
den vrede gearbeid, maar noch hij, noch anderen, die in hetzelfde geval verkeerden
5020 als hij, hadden werkelijke autoriteit te Berlijn en dat verklaart het mislukken van
onze pogingen tot behoud van den vrede."

30 september 1914 WASHINGTON, 30 Sept. (Reuter.) **Een geheim Engelsch-Japansch
verdrag.**

5025 In officieele Amerikaansche kringen hecht men geen geloof aan de berichten omtrent
een Engelsch-Japansche overeenkomst, die in strijd zou zijn met de belangen van
Amerika, berichten, door de officieele Deutsche agenten de wereld ingezonden, met het
doel om zoo mogelijk Amerika op te zetten tegen Engeland en Japan. Volgens deze
geheimzinnige overeenkomst zouden de Japanners *carte blanche* krijgen in China, zou
5030 hun zonder eenige beperking toegestaan zijn Japansche emigranten te zenden naar alle
deelen van het Britsche rijk, zou hun een leening van £40 millioen bewilligd zijn en
zouden Japansche soldaten worden uitgezonden om aan de misnoegdheid in Indië een
einde te maken. De Engelsche ambassade deelt mede, dat dit bericht eenigen tijd
geleden uit Londen is gekomen en dat een soortgelijk bericht door Duitschers in China
5035 was verzonnen met het doel het den Amerikanen te doen gelooven.

1 oktober 1914 **Een Belgisch Grijsboek.**

De Belgische regeering heeft een Grijsboek samengesteld, inhoudende de diplomatieke
briefwisseling van 23 Juli tot 29 Augustus.

5040

2 oktober 1914 **De Tsaar voor de oorlogsverklaring.**

Sedert lang reeds werd nu eens uit deze dan weder uit gene bron gemeld, dat de Tsaar
van Rusland aanvankelijk zeer heftig gekant was tegen den oorlog. Hoe hij er ten
slotte toch toe gekomen is zich te voegen naar de wenschen van de oorlogzuchtigen uit
5045 zijn omgeving, verhaalt de "Coburger Zeitung" als volgt: "In de laatste dagen van
Juli is het te Zarskoje Selo heftig toegegaan tusschen den Tsaar en grootvorst
Nicolai Nicolajewitsj. De Tsaar wenschte oprecht den vrede gehandhaafd te zien en hij
kon dus op 31 Juli in volkomen eerlijkheid den Deutschen Keizer verklaren, dat
Rusland geen oorlog wilde. Met den Tsaar hadden een aantal grootvorsten, die aan een
5050 gemakkelijk leventje de voorkeur gaven boven den oorlog met zijn wisselende kansen,
de minister van landbouw Kruwosjejn, de zeer invloedrijke prins Troebetzkoï en
bovenal de Tsaritza, niets onbeproefd gelaten om de oorlogspartij, aan wier hoofd

5055 grootvorst Nicolai stond, de ernstige gevolgen van een oorlog met Duitschland voor
oogen te stellen. Zonder zich daaraan te storen, gelastte de grootvorst echter de
mobilisatie van het leger. En bovendien wist hij met behulp van de hem toegedane
hofambtenaren te bewerken, dat de Tsaar nog meer dan vroeger werd afgesloten van de
5060 buitenwereld en onbekend bleef met den werkelijken militairen toestand in zijn rijk.
En toen het Russische leger den opmarsch reeds had aanvaard, dwong hij den Tsaar met
de onware bewering, dat de Duitschers Polen reeds binnengerukt waren en dat Deutsche
agenten een revolutie tot vernietiging van het Tsarisme en van het geheele
keizerlijke huis op touw hadden gezet, ten slotte het mobilisatie-bevel af, dat deze
met zeer "bezwaard gemoed" eindelijk gaf."

4 oktober 1914 **Een rede van Asquith.**

5065 De Engelsche legatie te 's-Gravenhage ontving het volgende telegram van het
Ministerie van Buitenlandsche Zaken te Londen: In een rede te Cardiff op 2 October
zeide de premier, sprekende over de wijze waarop de Indische bezittingen en de Kroon-
kolonies waren voor den dag gekomen, dat nooit in de geschiedenis een zoo
5070 uitgestrekte en uit zoo verschillende deelen samengestelde volkengemeenschap van een
zoo eensgezinden en vastbesloten geest had doen blijken in antwoord op het beroep, op
die gemeenschap gedaan. Bij het deelnemen aan dezen oorlog hebben wij geen wrok te
bevredigen of geleden onrecht te wreken. Wij hadden geen twist met Duitschland. In
1912 deelden wij de Deutsche regeering mede: "Engeland verklaart dat zij noch een
5075 niet-uitgelokte aanval op Duitschland zal doen, noch daaraan zal deelnemen. Een
aanval op Duitschland is in geen enkele overeenkomst waarin Engeland partij is
"bedongen"; maar Duitschland vroeg van ons bovendien, in een tijd toen het zijn eigen
strijdkrachten, speciaal ter zee, reusachtig vermeerderde, dat wij nog verder zouden
gaan en onze onzijdigheid verpanden voor het geval Duitschland in een oorlog
gewikkeld werd. Ofschoon wij voortdurend voor den vrede gearbeid hebben, om de ramp
5080 van een oorlog te vermijden, konden wij desniettemin Duitschland niet de vrije hand
laten, voor het geval het de gelegenheid schoon zag om de Europeesche wereld te
beheerschen. Wij weigerden eenige dergelijke verbintenissen aan te gaan. Vier weken
geleden vroeg ik mijn landslieden, hoe wij van verre hadden kunnen blijven staan
toekijken naar den toomelloozen inval in Frankrijk en België van horden, die een
5085 akelig spoor achterlieten van wreedheid, verwoesting en ontheiliging, de donkerste
bladzijde waardig uit de geschiedenis van de barbaarschheid. Sinds dien hebben wij
steeds duidelijker in letters van bloedbaden en van berooving het ware doel
geschreven gezien van dit lang voorbereide plan, gericht tegen de vrijheden van
Europa. Wij gelooven nog in verdragen, in de rechten der zwakken en de plichten der
5090 sterken en wij verwachten tegen het eind van den oorlog een Europa te zullen
aanschouwen, waarin deze groote en eenvoudige waarheden beschermd zullen zijn tegen
een hernieuwd smarten brengend tijdperk van bloed en ijzer.

4 oktober 1914 **Uit het Belgische Grijsboek.**

5095 Uit het Belgische Grijsboek, hetwelk de diplomatieke correspondentie bevat,
betrekking hebbende op den oorlog, blijkt, voor zoover Nederland betreft, (behalve
een briefwisseling tusschen den Belgischen gezant te 's-Gravenhage, baron Fallon en
den Belgischen minister van buitenlandsche zaken, den heer Davignon, over de door
onze Regeering beoogde en later in werking getreden oorlogsbebakening van de
5100 Schelde), dat op 9 Augustus baron Fallon den Belgischen minister van buitenlandsche
zaken een telegram deed toekomen, houdende mededeeling, dat onze minister van
buitenlandsche zaken hem had verzocht, aangezien de Amerikaansche gezant te Brussel
daartegen bezwaar had, aan de Belgische Regeering over te brengen het nadere voorstel
van Duitschland, na den val van de vesting Luik, om België te bewaren voor de verdere
5105 verschrikkingen van den oorlog, door alsnog het Deutsche leger ongehinderd door
België te laten trekken. Baron Fallon besluit dit telegram met de woorden: "De
ambassadeur der Vereenigde Staten had zijn collega verzocht, zich met deze
bemiddelingspoging te belasten. De minister van buitenlandsche zaken heeft zonder
geestdrift deze opdracht aanvaard. Ik heb mij ermede belast om hem genoeg te doen."
5110 In een brief d.d. 10 Augustus, schreef baron Fallon hieromtrent nog nader het
volgende aan zijn minister:
Mijnheer de Minister,
Op een telefonischen oproep, gisteravond te 9 uur, heb ik mij begeven naar het
Departement van buitenlandsche zaken. Jhr. Loudon zeide mij, dat mijn ambtgenoot van
5115 Duitschland zoeven zijn kabinet verlaten had en hem een stuk had ter hand gesteld
dat de vertegenwoordiger der Vereenigde Staten te Brussel geweigerd had u te
overhandigen. De Amerikaansche diplomaat, belast met de zorg voor de Deutsche legatie
te Brussel, heeft als reden hiervoor opgegeven, dat hij geen speciale orders van

5120 Washington heeft ontvangen om officieel bij de Belgische Regeering in het belang van
Duitschland tusschen beide te komen. De Amerikaansche gezant heeft, diensvolgens,
getelegrafeerd naar zijn ambtgenoot in Den Haag, die den Duitschen vertegenwoordiger
in kennis heeft gesteld van de weigering van den heer Whitlock. De eerste stap is dus
5125 door de Deutsche Regeering gedaan bij den ambassadeur der Vereenigde Staten te
Brussel. Onder deze omstandigheden en gelet op het dringende karakter van deze
aangelegenheden heeft de heer von Muller jhr. Loudon verzocht als tusschenpersoon
voor de Deutsche Regeering bij u dienst te doen. Zijne Excellentie heeft mij den
Duitschen tekst van het stuk voorgelezen. Ik heb mijn verwondering niet verborgen
5130 over deze poging tot bemiddeling en haar zwakke kans op succes in dezen vorm; maar
enkel en alleen om den minister van buitenlandsche zaken der Nederlanden een genoegen
te doen heb ik beloofd, u onmiddellijk te telegrafeeren; hetgeen ik gisteren gedaan
heb. Inliggend zult u het Deutsche stuk aantreffen in zijn oorspronkelijken tekst en
in vertaling." Op 12 Augustus verzocht daarop minister Davignon baron Fallon
telegrafisch onzen minister van buitenlandsche zaken de hernieuwde weigering van
5135 België om op het Deutsche voorstel in te gaan over te brengen.

4 oktober 1914 **Politiek Weekoverzicht.**

"... I hope that the contending kingdoms
Of France and England, whose very shores look pale
With envy of each other's happiness,
5140 May cease their hatred, and this dear conjunction
Plant neigbbourhood and christianlike accord
In their sweet bosoms, that never war advance
His bleeding sword 'twixt England and fair France".
Shakespeare: *King Henry V.*

5145 Wel heeft het jaren en eeuwen geduurd, voordat deze wensch in vervulling is gegaan.
De woorden, die de groote Engelsche dichter koning Karel van Frankrijk in den mond
legde, toen hij zijn dochter Catharina ten huwelijk gaf aan Hendrik V van Engeland,
en waarin hij zeide: "dat naar hij hoopte de aloude tegenstanders, wier kusten zelfs
5150 bleek zien van afgunst op elkaars bloei, hun haat zouden begraven en dit schoon
verbond recht christelijke eendracht plante en goede buerschap in beider borst, en
geen het zwaard zou heffen tusschen Engeland en Frankrijk" – hebben lang geleefd, in
veler menschen borst, voordat zij de verkondigers werden van een vaak gehoopte
waarheid.

5155 En het was zeker wel de meest onverwachte verzoening, die ooit in de
wereldgeschiedenis heeft plaats gehad, welke op 8 April 1904 een einde maakte aan den
eeuwenouden strijd tusschen Engeland en Frankrijk. Zeker – er was in den loop der
tijden wel eens gesproken van verzoening en samenwerking – maar lang duurde dat
5160 nooit. Sedert den val der Stuarts was strijd tusschen Frankrijk en Engeland regel --
zes groote oorlogen werden tusschen 1688 en 1815 gevoerd, en tusschen die oorlogen
was er een tijd van vrede wel, maar van gewapenden vrede, van wantrouwen en afkeer,
een tijd waarin de strijd telkens opnieuw dreigde te zullen uitbreken. Engeland toch
zag in Frankrijk zijn meest ernstigen tegenstander, in en vooral buiten Europa, een
die het steeds bedreigde in de heerschappij over de zee, de levensvoorwaarde voor het
5165 bestaan van het Engelsche rijk. Eens had Lord Chatham het trotsche woord gesproken:
"Het eenige wat Engeland hier op aarde te vreezen heeft, is dat Frankrijk een
maritieme, koloniale en handelsmogendheid wordt".
En daarom streed Engeland tegen Frankrijk onder Lodewijk XIV, onder Lodewijk XV,
5170 onder Lodewijk XVI, onder de Republiek, onder het keizerrijk. Het was de meest
onverzoenlijke vijand van Napoleon, en heeft niet gerust voordat het diens
heerschappij vernietigd, hem zelf als balling naar St. Helena gebracht had. En Heine,
die den Franschen keizer zoo hoog vereerde, getuigde, in later jaren, van de
"schrecklichen Gastfreundechaft des Bellerophon", en van de schaamte, die de "Wangen
5175 aller ehrsamten Britten" moest kleuren, bij de gedachte van die daad.
Na den val van den Franschen keizer was het weder Engeland, dat onophoudelijk zich
verzette tegen de uitbreiding van Frankrijk als koloniale mogendheid. Het verzette
zich tegen de uitvoering van het tractaat van 1815, dat St. Pierre en Miquelon,
Guadeloupe, Martinique, Guyana, Senegambië, Guinea en Bourbon aan Frankrijk teruggaf.
5180 Het bedreigde in 1830 Frankrijk met oorlog, toen het zich wilde meester maken van
Algiers. De hertog van Aberdeen zeide tot den hertog De Laval, den Franschen gezant:
"Ik groet u met meer zorg dan ooit te voren. Want ik vrees zeer, dat wij elkaar nooit
zullen terugzien. Zelfs in de dagen van de republiek en het keizerrijk heeft
Frankrijk ons niet zooveel reden tot klagen gegeven". Eerst in 1851 wilde Engeland,
door de omstandigheden genoodzaakt, de bezetting van Algiers erkennen.
Evenzoo ging het later met de bezetting van Tunis. Op 14 Mei 1881 overhandigde Lord

- 5185 Lyons, toen gezant van Engeland te Parijs, aan den minister Barthélémy de St. Hilaire, een nota waarin geprotesteerd werd tegen het plan, van Bizerte een oorlogshaven te maken. En kort daarna zeide Lord Granville tot den Franschen gezant, Challemeil-Lacour: "Ik zou in openhartigheid te kort schieten, zoo ik u verzweg, dat het optreden van Frankrijk in Tunis hier geen gunstigen indruk heeft gemaakt." Dat
- 5190 Engeland overigens door zestien jaren lang te weigeren de handelstractaten met Frankrijk te herzien.
- Het was in die dagen dat men, van de verhouding van Engeland tot Frankrijk sprekende, Shakespeare's woord uit *King Richard II* kon aanhalen:
- "But when he frowned it was against the French
5195 And not against his friends".
- De strijd over het bezit van den Niger, in West-Afrika, in 1882, was eveneens een gevolg van die houding van Engeland. Zestien jaren lang werd elke poging van Frankrijk, om in het bekken van den Niger vasten voet te krijgen, door Engeland gedwarsboomd. De "Royal Niger Company" was overal en gereed, om de Franschen te
- 5200 verdringen. Chamberlain drong in zijn parlementaire redevoeringen aan op militaire maatregelen tegen de "vulgaire bandieten", zooals de *Pall Mall Gazette* toen de Fransche officieren noemde. Een in 1898 gesloten overeenkomst verdreef de Franschen geheel uit het Niger-gebied, dat sedert in Engelsche handen bleef.
- Erger en ernstiger nog was de strijd over Egypte. Ondanks het met Frankrijk gesloten
- 5205 condominium zette Engeland zich vast in het dal van den Nijl. De tocht van kapitein Marchand naar Fashoda bracht Frankrijk en Engeland aan den rand van een oorlog. Een heftige en vernederende discussie tusschen den minister Delcassé en Sir Edmund Monson, den Engelschen gezant, leidde tot de evacuatie van Fashoda, onder bedreiging met een oorlog, dien Frankrijk toen niet kon, niet durfde aanvaarden.
- 5210 Frankrijk werd genoodzaakt een overeenkomst te teekenen, die Englands heerschappij erkende in het gebied van den Bahr-el-Gazal en in Darfour, een streek, waarin Engeland toen zelfs nog nooit was doorgedrongen, en waarin de Fransche missies een dertigtal posten hadden opgericht en tal van overeenkomsten met inlandsche hoofden had aangegaan.
- 5215 Naast deze belangrijke koloniale geschillen kwamen die van lager orde, de oneenigheden in Newfoundland, in Zanzibar, Madagascar, Siam en Marokko... Aan dit alles werd plotseling een eind gemaakt door de Entente Cordiale. Het was vrede gebleven, sedert tachtig jaar, maar een gewapende vrede, vol wantrouwen, haat en prikkelbaarheid. En in een dag werd hieraan een einde gemaakt door een
- 5220 toenadering, die niet alleen den koning en de regeering, maar het geheele Engelsche volk scheen te verlangen. De oorzaak van die verandering in stemming en gezindheid bracht de vrees voor Duitschland. Bismarck had steeds een soort van vriendschap voor Engeland gekoesterd. Bekend is zijn gezegde, dat hij, zoo hij geen Duitscher was, Engelschman zou willen zijn. Waar hij kon, poogde hij Engeland van dienst te wezen,
- 5225 en op goeden voet met Engeland te blijven. "Ich bin Engländer in Aegypt" zeide hij, en: "De vriendschap met Engeland is veel belangrijker voor ons dan Zanzibar en de geheele Oostkust van Afrika". Herhaaldelijk werden tusschen Duitschland en Engeland tractaten gesloten, waarbij Engelsche wenschen werden vervuld. De verwantschap tusschen koningin Victoria en haar kleinzoon, keizer Wilhelm, werkte mede tot een
- 5230 innige verhouding, die zelfs door het telegram van den keizer aan president Kruger, in 1906, slechts zeer tijdelijk werd verstoord. En terwijl de Deutsche pers tijdens den Zuid-Afrikaanschen oorlog zeer heftig was tegen Engeland, bracht de keizer bezoeken aan zijn grootmoeder, en werd zelfs een Engelsch-Duitsche overeenkomst aangegaan betreffende Samoa. Maar er was iets in den weg gekomen, dat de
- 5235 vriendschappelijke verhouding moest wijzigen. Sedert de "Landratte von Vetter plötzlich auch zur See fährt" zooals Bismarck dat uitdrukte, en daarbij in korten tijd merkwaardige vorderingen maakte op het element, dat Engeland tot dien tijd als zijn onbestreden eigendom had aangezien, was had Engeland dat zoo erg niet ingezien. Maar geleidelijk was de verbazing overgegaan in vrees voor overvleugeling. Engeland
- 5240 ging den "two power standard" invoeren, de stelregel, dat het minstens zooveel oorlogsschepen hebben moest als twee der grootste Europeesche vastelands mogendheden te samen, en wilde twee schepen bouwen, tegen elk Duitsch schip dat op stapel stond.
- Daarbij kwam de onverwachte uitbreiding van Duitschlands handel en industrie. De
- 5245 poging om zich daartegen te weren door het eischen van het kenmerk van herkomst, "made in Germany", had niet gebaat. Integendeel. De Deutsche handel bloeide, de Deutsche scheepvaart nam toe, de Deutsche uitvoeren werden steeds grooter. En voor de bescherming der Deutsche handelsvloot bouwde Duitschland steeds nieuwe oorlogsschepen. De woorden van den Keizer "unsere Zukunft liegt auf dem Wasser"
- 5250 hadden in Duitschland weerklink gevonden en de ijver voor het verkrijgen van een

vloot aangewakkerd.

5255 Toen viel het woord, dat Duitschland een "plaats onder de zon" eischte – zooals Bülow het noemde. Evenals Engeland, Frankrijk en Rusland wilde het zich uitbreiden. De Pangermaansche strooming won veld. Duitschland, dat vóór 1848 een geografisch begrip was geweest, dat tusschen 1848 en 1870 had gewerkt aan eigen consolidatie, en aan het tot stand brengen der eenheid, was sedert eenige jaren begonnen zich voor "Weltpolitik" te interesseeren. En op dat terrein ontmoette het Engeland. Het woord dat Lord Chatham eens van Frankrijk had gesproken, was nu niet meer op dat land van toepassing, maar op Duitschland. De strijd, die eens gevoerd was tegen 5260 Spanje, toen tegen Nederland, daarna tegen Frankrijk moest nu worden gevoerd tegen Duitschland. Want voor Engeland's toekomst werd het noodig geacht, dat Duitschland geen maritieme, koloniale en handelsmogendheid worden kon.

5265 De toenadering tot Frankrijk was het eerste gevolg van dien veranderden toestand. Bij het opstaan van een nieuwen tegenstander moest de oude strijd worden bijgelegd. Frankrijk had – na de nederlagen die het leed in Egypte, aan den Boven Nijl, aan den Niger, – niets meer te winnen, en niets meer te verliezen. Een overeenkomst, op erkenning van het wederzijdsch koloniaal bezit gegrond, was mogelijk. Zelfs meer. Voor de erkenning van Engeland's positie in Egypte, die wel de facto, niet de jure 5270 geregeld was, kon Frankrijk de vrije hand krijgen in Marokko. En daarbij kon tegelijkertijd tegenover het Europeesche Drievoudig Verbond, de alliantie met Rusland worden versterkt door de toetreding van Engeland. De pogingen die Engeland daartoe begon aan te wenden, werden in Frankrijk dadelijk en met warmte aangegrepen. "Wij hadden van 1882 tot 1898 te veel tijd laten verloren gaan", zeide de heer Paul 5275 Deschanel. Het was nu mogelijk geworden dien in te halen, zoodat Frankrijk niet zou behoeven te zeggen, met de woorden van het oude, aardige liedje van Beranger: "Combien je regrette Et le temps perdu."

5280 De Engelsche koning Eduard VI, die Frankrijk kende, hoogachtte en lief had, en die ietwat sarokstisch dacht over de eenigszins hooghartige positie door zijn neef Wilhelm tegenover hem aangenomen, was de persoon, die den weg bereidde voor de "entente cordiale". Zijn officieel bezoek aan Parijs, gevolgd door het officieel 5285 bezoek van Loubet aan Londen was de voorbereiding; de gesprekken tusschen Lord Lansdowne en Delcassé (het beroemd geworden woord: "Et maintenant, causons", is daarvoor de aanleiding geweest) lieten spoedig zien, dat een toenadering mogelijk en in beide landen gewenscht was. Acht maanden duurden de onderhandelingen, in Parijs en Londen gevoerd. Want er was heel wat te regelen. Maar van beide zijden werd de 5290 regeling gewenscht, en dan komt men gemakkelijk over allerlei moeilijkheden heen. Van Engelsche zijde werd met eenige terughouding, doch correct en zonder veel omwegen gezegd waar het op stond; van Fransche zijde waren de beste bedoelingen, somtijds vermengd met eenige zuidelijke verbeelding en een soort van Franschen slag in het bespreken van minder belangrijke quaesties, aanwezig. En zoo kon op 8 April 1904 de 5295 overeenkomst worden aangegaan, en onmiddellijk daarna worden gepubliceerd, waarbij Frankrijk en Engeland, alle bestaande verschillen regelend, een gemeenschappelijke politiek voor de toekomst vaststelden. Allen waren toen overtuigd, naar 't scheen van de waarheid van Shakespeare's woord:

"A peace is of the nature of a conquest
For then both parties nobly are subdued
And neither party loser."

5300 Aanvankelijk was dit slechts een eerste stap op den nieuwen weg. Maar de gelegenheid om de volgende stappen te doen, en de pas gesloten banden nauwer aan te halen, zou niet uitblijven. En zooals de vrees voor al te groote machtsuitbreiding van Duitschland de eerste aanleiding tot de entente was geweest, werd de houding van de 5305 regeering te Berlijn de oorzaak van de nauwere aaneensluiting. De reis van keizer Wilhelm naar Tanger, dadelijk na de Russische nederlagen in Oost-Azië, moest de indruk maken, dat Duitschland plannen had op Marokko. De toenadering van Frankrijk en Engeland werd door de eenheid van politiek in de Marokkaansche quaestie bevorderd. Het congres te Algeciras toonde, dat de beide mogendheden elkaar steunden, en dat de entente meer was dan een "liquidatie van het verleden", dat het een "verbond worden 5310 zou in de toekomst". Want in Frankrijk, als in Engeland, was men indachtig aan het woord van Talleyrand: "Quand on traite des questions politiques il faut avoir de l'avenir dans l'esprit".

5315 Dat bracht den Franschen minister Delcassé er toe, een stap verder te gaan en te pogen ook Engeland en Rusland tot elkaar te brengen. Groot waren de verschillen van meening en van inzicht tusschen den meest vrijheidlievenden staat van West-Europa en het absolute, autocratische, half-Aziatische Russische Rijk. En bovendien was juist

5320 kort op het tot stand komen der Entente tusschen Frankrijk en Engeland een oorlog
gevolgd tusschen Engeland's bondgenoot Japan, en den Russischen bondgenoot van
Frankrijk. Heel gunstig stonden onder die omstandigheden de kansen voor een
5325 toenadering tusschen Londen en St. Petersburg niet. Vooral niet toen de Russische
admiraal Rodjestwensky, als een razende met zijn vloot door de Noordzee stoomende,
vreedzame Hullsche visschersvaartuigen bij Doggersbank voor Japansche torpedobooten
hield, en ze met volle laag ging beschieten. Een storm van verontwaardiging ging in
Engeland op, en een oogenblik scheen het, of dit land zich aan de zijde van Japan zou
5330 scharen. Wie herinnert zich niet de krachtige redevoering van Arthur Balfour, een der
krachtigste, die hij wellicht ooit gehouden heeft, en waarin hij de trotsche woorden,
herhaalde eens door Koning Hendrik IV gesproken:
"Our navy is adressed, our power collected,
Our substitutes in absence well invested
5330 And every thing lies level te our wish."

Maar juist dit voorval zou de aanleiding worden van toenadering tot Rusland. De
Fransche minister Delcassé wist met groote handigheid de beide partijen te bewegen
5335 zich aan de arbitrage te onderwerpen van neutrale staten, die hunne
vertegenwoordigers te Parijs zouden doen bijeenkomen. de besprekingen, die daar
plaats hadden, gaven den eersten stoot tot de verzoening. Een jaar later waren de
onderhandelingen tusschen Londen en Petersburg in vollen gang. En op 31 Augustus 1907
was een overeenkomst gesloten tusschen Engeland en Rusland, die op de
5340 vorstenbijeenkomst te Reval in Juni 1908 openlijk werd bekrachtigd.
Van dat oogenblik stond tegenover het Midden-Europeesch Drievoudige Verbond een
Triple Entente, en daardoor was tevens in de politieke constellatie van Europa een
wijziging gekomen. Het oude staatkundige program van Bismarck, gegrond op de
vijandige betrekkingen tusschen Rusland en Engeland, was niet langer houdbaar. De
5345 nieuwe rangschikking der mogendheden had het evenwicht verplaatst. Maar tevens moest
het medewerken, om de beslissing te verhaasten. Er was slechts een gelegenheid
noodig, om de beide groote machten op elkaar te werpen. Tenzij er een middenweg
gevonden werd, een brug werd geslagen over de kloof, die de beide bondgenootschappen
scheidde.
5350 Pogingen daartoe zijn wel besproken, maar nooit aangewend. De bekende Russische
schrijver Novicof, een der krachtigste voorstanders van de pacifistische beweging,
heeft in het weekblad *l'Européen* het samengaan van de beide driebonden bepleit.
Uitgaande van het woord, door een Duitschen diplomaat over de beide
5355 bondgenootschappen gebruikt: "Das Gleichgewicht der Kräfte bewirkt in der Physik den
Stillstand der Bewegung, in der Politik die Machtlosigkeit", wilde Novicof die beide
bondgenootschappen samenvoegen tot een "Sseptupelalliance", waarbij de Vereenigde
Staten van Amerika als zevende zouden optreden. Hij meende, dat die Zevenbond in
staat zou zijn, in de plaats van bekrompen nationalistische belangenpolitiek een
5360 federatieve rechtspolitiek in te voeren, waardoor de toestanden in Europa en Amerika,
de beide werelddeelen waarin het blanke ras de overgrootste meerderheid vormt, een
eensgezinde, voor de beschaving en den vrede bevorderlijke staatkunde zouden mogelijk
maken.
Het denkbeeld was zeer mooi. Maar tot de uitvoering is het niet gekomen.
Integendeel, de nationalistische, chauvinistische, imperialistische politiek, die
5365 Novicof door zijn denkbeeld wilde tegengaan, heeft voortdurend meer veld gewonnen. De
bewapening is uitgebreid, het militarisme vond nieuwe gronden voor toeneming der
legers, en ten slotte was er nog slechts een mogelijkheid: de botsing, de
onvermijdelijke oorlog.
De diplomatie, die het evenwicht in Europa meende te herstellen, door bondgenootschap
5370 tegenover bondgenootschap te plaatsen, was niet in staat den vrede te bewaren.

En plotseling werd de vrede nu verbroken. Het stelsel van bonden en tegenbonden had
er toe geleid, dat geheel Europa werd meegesleept in een verwickeling, "whereon this
Hvdra son of war is born". Ieder der bondgenooten verklaart nu, dat het niet zijn wil
5375 is geweest. Aan beide zijden wordt de schuld op de anderen geschoven, en beide zijden
beropen zich op het woord, dat eens de aartsbisschop in *King Henry IV* sprak:
"The time misorderd both, in common sense
Crowd us and crush us to this monstrous form
Te hold our safety up."
5380 Voor die veiligheid, die allen door allen bedreigd wanen, worden thans dagelijks
duizenden gedood, honderdduizenden gewond. De verhalen, die ons van de slagvelden
bereiken doen ons rillen en sidderen over zooveel wreedheid, zooveel moordlust,
zooveel rampen en ellenden. Waar is thans "het schoon verbond, dat Christelijke

eendracht plante in goede buurtschap in iedere borst, zoodat geen het zwaard meer heffe, opdat het fel den medebroeder treffe?"

5385 En waar is de Lancaster, die gebieden zal:
"Disoharge your powers,...
As we will ours; and here between the armies
Let's drink together friendly and embrace,
That all their eyes may bear those tokens home
5390 Of our restored love and amity."
CHR. N.

7 oktober 1914 **Het Belgische Grijsboek.**

5395 LONDEN, 7 Oct. (Reuter.) Het Belgische Grijsboek werpt een nieuw licht op de onderhandelingen, die aan de oorlogsverklaring vooraf zijn gegaan. Na op 31 Juli en 2 Aug. aan het Belgische ministerie van buitenlandsche zaken verzekeringen te hebben gegeven omtrent de handhaving van de Belgische neutraliteit, overhandigde de Duitsche gezant op 2 Augustus te 5 uur 's namiddags het bekende ultimatum en deelde hij op 3 Augustus mede, dat hem door zijn regeering was opgedragen aan de Belgische te
5400 verklaren, dat Fransche bestuurbare ballons bommen hadden geworpen, dat een Fransche cavalerie-patrouille de grens had overschreden en dat het volkenrecht dus geschonden was. Op de vraag van den secretaris-generaal waar zulks geschied was, werd geantwoord: "In Duitschland", waarop de secretaris-generaal opmerkte, dat hij dan niet begreep met welk doel deze mededeeling dan werd gedaan. De gezant antwoordde,
5405 dat uit deze tegen het volkenrecht indruischende handelingen viel af te leiden, dat Frankrijk tot andere dergelijke handelingen zou overgaan. Den volgenden ochtend overhandigde de gezant de oorlogsverklaring.

2 december 1914 **De oorzaken van den oorlog.**

5410 Gisteren is een Fransch geelboek verschenen over de geschiedenis van het ontstaan van den oorlog en over de aan den oorlog voorafgegane onderhandelingen. De Times van gisteren was reeds in staat een uitvoerig overzicht van dit Geelboek te geven. In een inleiding doet de correspondent van de Times te Parijs natuurlijk uitkomen, dat de geheele schuld van den oorlog Duitschland treft, dat "de regeerende klassen van dat
5415 land den oorlog niet alleen als onvermijdelijk, maar ook als wenschelijk beschouwden" en dat al het mogelijke werd gedaan om het Duitsche volk hiervan te overtuigen. Het eerste document dat in het Geelboek wordt gepubliceerd is een telegram van 17 Maart 1913, waarin de Fransche gezant te Berlijn, Jules Cambon, den toestand nagaat, geboren door de nieuwe Duitsche legerwet en het antwoord van Frankrijk hierop, den
5420 driejarigen diensttijd. Wij zullen echter dit document laten rusten, maar ontleenen aan de publicatie in de eerste plaats een geheim rapport, dat de Fransche minister van oorlog Etienne van betrouwbare zijde had ontvangen en dat hij den minister van buitenlandsche zaken Jonnarts deed toekomen. Het rapport is in twee deelen gesplitst. Het eerste deel bevat algemeene beschouwingen over de versterking van het Duitsche
5425 leger.

Het rapport is gedateerd 19 Maart 1913 en uit Berlijn verzonden, en merkt op dat de vermeerdering van het Duitsche leger in drie phases geschiedde:

I. De Algeciras-conferentie hief den laatsten twijfel op omtrent het bestaan van een entente tusschen Frankrijk, Engeland en Rusland. Wij hebben aan den anderen kant
5430 gezien dat Oostenrijk-Hongarije verplicht was strijdmachten te detacheren tegen Servië en Italië. Eindelijk was onze (d.w.z. de Duitsche) vloot op dat oogenblik niet voldoende sterk. Na afloop van het geschil, was dus het eerste wat moest gebeuren de versterking van onze kustverdediging en de vermeerdering van onze marine.

Op de Engelsche bedoeling om een expeditiemacht van 100.000 man naar het Continent te zenden, hadden wij te antwoorden door een betere formatie van reserves, die naar
5435 gelang van omstandigheden aan de kust zouden kunnen worden gebruikt en in onze versterkingen. Het was reeds duidelijk dat een groote inspanning noodzakelijk was.

II. De Franschen lokten na de schending der Marokkaansche conventies, het Agadirincident uit. Op dat tijdstip maakten de vorderingen van het Fransche leger,
5440 het moreele herstel van de natie, de technische voordeelen op het gebied van de luchtvaart en op dat der mitrailleurs, een aanval op de Franschen minder gemakkelijk dan in de voorafgaande periode. Bovendien mocht een aanval van de Duitsche vloot worden verwacht. Deze moeilijke positie toonde de noodzakelijkheid van een vermeerdering van het leger. Deze vermeerdering werd van dat oogenblik af als een
5445 minimum beschouwd.

III. De Balkan-oorlog zou ons in oorlog hebben kunnen brengen ter ondersteuning van onzen bondgenoot. De nieuwe toestand zuidelijk van Oostenrijk-Hongarije verminderde de waarde van de hulp, die deze bondgenoot ons zou kunnen verleen. Aan den anderen

5450 kant had Frankrijk zich versterkt door een nieuwe loi des cadres (ter verbetering van de encadreering van het Fransche leger). Het was daarom noodig den datum waarop de nieuwe legerwet van kracht zou worden te vervroegen. De openbare meening wordt voorbereid op een verdere versterking van het actieve leger, die een eervollen vrede aan Duitschland zal verzekeren en de mogelijkheid van waarborging van zijn invloed in de zaken der wereld. De nieuwe legerwet en de aanvallende maatregelen, die zullen 5455 moeten volgen, zullen dat doel vrijwel verzekeren. Noch de belachelijke wraakkreten der Fransche jingo's, noch het Engelsche tandengeknars, noch de wilde gebaren der Slaven, zullen ons van ons doel afbrengen, dat is de versterking en uitbreiding van het Deutschtum over de geheele wereld. De Franschen mogen zich zoo sterk bewapenen als zij willen. Zij kunnen niet eensklaps hun bevolking vermeederen. Het gebruik van 5460 een zwart leger op Europeesch gebied zal nog lang een droom blijven – een droom overigens, die alle schoonheid mist". Het tweede gedeelte van het geheime rapport bespreekt het doel en streven van onze (de Deutsche) nationale politiek en van het leger. "Onze nieuwe legerwet is slechts een uitbreiding van de militaire opvoeding van het Deutsche volk [volk?]. Onze voorvaderen van 1813 brachten groote offers. Het 5465 is onze heilige plicht het zwaard te scherpen, dat in onze hand is gegeven en het gereed te houden, zoowel ter verdediging als tot vernietiging van den vijand. Het denkbeeld, dat onze bewapeningen een antwoord zijn op de oorlogstoerusting en de politiek van de Franschen moet het volk worden bijgebracht. Het volk moet worden gebracht tot de opvatting, dat een offensieve oorlog van onzen kant noodzakelijk is 5470 als wij de uittartingen van den tegenstander willen bestrijden. Wij moeten voorzichtig optreden om geen argwaan te wekken en om de crises te vermijden, die ons economisch leven zouden kunnen schaden. De zaken moeten zoo geleid worden, dat onder den diepen indruk van machtige bewapeningen, van aanzienlijke offers, van politieke spanning, het uitbreken van den oorlog (Losschlagen) beschouwd zal worden als een 5475 verademing, omdat er na lange jaren van vrede en voorspoed zouden volgen, zooals na 1780. De oorlog moet van financieel standpunt worden voorbereid. Veel is in deze richting te doen. De argwaan van onze financiers moet niet worden opgewekt, maar er zijn verschillende dingen, die niet verborgen kunnen blijven. Over het lot van onze kolonies moet er geen vrees wezen. De definitieve uitkomst in Europa zal over haar 5480 lot beslissen. Aan den anderen kant moeten er onlusten worden uitgelokt in Noord-Afrika en in Rusland. Dat zal een middel zijn om de strijdkrachten van den tegenstander vast te houden. Het is daarom beslist noodig, dat we door goed gekozen agenten in aanraking komen met invloedrijke lieden in Egypte, Tunis, Algiers en Marokko, ten einde de noodige voorbereidingen te treffen in geval van een 5485 Europeeschen oorlog. Deze geheime bondgenooten zouden natuurlijk in tijd van oorlog openlijk erkend worden en bij het sluiten van den vrede moest hun het behoud der gewonnen voordeelen worden verzekerd. Deze desiderata kunnen vervuld worden. Een eerste poging, eenige jaren geleden gedaan, gaf ons de noodige aanraking. Ongelukkig 5490 zijn de toen verkregen relaties niet voldoende bevestigd. Of we willen of niet, we zullen tot zulke voorbereidingen onzen toevlucht moeten nemen om de campagne spoedig ten einde te brengen. Opstanden in oorlogstijd door politieke agenten uitgelokt vereischen zorgvuldige voorbereiding met materiele middelen. Zij moeten uitbreken tegelijk met de vernieling der communicatiemiddelen. Er moet een leider zijn, die 5495 is hiervoor vooral geschikt. Meer en meer verzamelen zich hier de intellectueelen van de Mohammedaansche wereld. Met alle mogelijke middelen moeten we zorgen sterk te zijn, zoodat we met krachtige inspanning onze vijanden in het Oosten en Westen kunnen vernietigen. Maar in den komenden Europeeschen oorlog moeten de kleine staten gedwongen worden ons te volgen of zij moeten bang worden gemaakt. In zekere 5500 omstandigheden zouden hun legers en vestingen vrij spoedig kunnen worden vermeesterd of geneutraliseerd (dit zou wellicht het geval zijn met België en Nederland) tne einde aldus onzen werkelijken vijand te beletten een operatiebasis tegen onzen flank te verkrijgen. In het noorden hebben we niets te vreezen van Denemarken of van de Scandinavische staten. Wij hebben te minder te vreezen, daar we in elk geval zouden 5505 zorgen voor de concentratie van een sterk leger in het noorden, dat elke slechte bedoeling van die zijde zou kunnen beantwoorden. In het ergste geval zou Denemarken door Engeland kunnen worden gedwongen zijn neutraliteit op te geven, maar tegen dien tijd zou de beslissing te land en ter zee reeds gevallen zijn. Ons noordelijk leger, waarvan de kracht wellicht aanzienlijk zou kunnen worden 5510 verhoogd door Nederlandsche troepen, zou krachtig weerstand kunnen bieden aan elken aanval uit deze richting. In het Zuiden vormt Zwitserland een stevig bolwerk en wij kunnen er op rekenen, dat het zijn onzijdigheid jegens Frankrijk met kracht zal verdedigen en aldus die flank zal beschermen. Zooals boven gezegd, de toestand ten aanzien van de kleine staten aan onze noordwestelijke grens kan niet in hetzelfde

5515 licht worden beschouwd. Daar is de zaak voor ons van vitaal belang en het moet ons
doel zijn het offensief hier dadelijk met groote overmacht te beginnen. Hiervoor zal
het noodig zijn een groot leger te concentreeren, gevolgd door sterke machten van de
landweer, dat de kleine staten zal dwingen met ons mee te doen of althans werkeloos
5520 staten genoopt zouden kunnen worden hun vestingstelsel zoo te organiseeren, dat een
doeltreffende bescherming van onze flank werd verkregen, zou het plan tot invasie
kunnen worden opgegeven. Maar het zou dan tevens noodig zijn, vooral wat België
betreft, dat het leger zoo zou worden georganiseerd dat het ernstige waarborg zou
geven van doeltreffend verzet. Indien echter aan den anderen, de defensieve
5525 organisatie van het land tegen ons zou worden gericht, hetgeen dus van voordeel zou
zijn voor onzen westelijken tegenstander, zouden we België geen enkele waarborg
kunnen geven voor de veiligheid van zijn neutraliteit. Er is hier dus een groot
arbeidsveld voor onze diplomatie, om voor onze belangen in dat land te werken. De
ontworpen plannen geven recht op de verwachting, dat het offensief onmiddellijk zal
5530 kunnen worden ondernomen, zoodra de concentratie van het leger van den Neder-Rijn is
voltooid. Een ultimatum op korten termijn, onmiddellijk gevolgd door den inval, zou
ons in staat stellen op voldoende wijze ons optreden van het standpunt van het
volkenrecht te rechtvaardigen. Dat zijn de plichten van ons leger. Zij eischen een
groot effectief. Als de vijand ons aanvalt of als we hem willen onderwerpen, zullen
5535 we doen als onze broeders een eeuw geleden. De adelaar zal zijn vlucht nemen en den
vijand hem grijpend in de scherpe klauwen, onschadelijk maken. Wij zullen dan
bedenken, dat de provincies van het oude Deutsche Rijk, het graafschap Bourgondië en
een groot deel van Lotharingen, nog in handen zijn van de Franschen, dat duizenden
van onze Deutsche broeders in de Oostzee-provincies zuchten onder het juk van den
5540 Slaaf. Het is een zaak van nationaal belang aan Deutschland terug te geven, wat het
vroeger heeft bezeten."

Op 6 Mei 1913 zond de Fransche ambassadeur Cambon een schrijven aan minister Pichon,
waarin hij verklaart, dat het gevaar voor oorlog zeer ernstig was geweest en dat ook
nu, gelijk in 1911, het leger last had gekregen, zich gereed te houden. Belangwekkend
5545 is ook een rapport van 30 Juli 1913 aan minister Pichon over de Deutsche stemmingen
en meeningen, waarin over de oorlogsbegeerte van enkele partijen, jonkers en
bourgeoisie der hoogere kringen, georganiseerd in de conservatieve en nationaal-
liberale partijen, wordt gesproken, over den invloed van de fabrikanten van
oorlogsmaterieel, van verschillende groote kooplieden en bankiers, enz. Maar wij
5550 kunnen niet het geheele geelboek hier weergeven en bepalen ons dus nu nog tot het
verslag over een onderhoud dat keizer Wilhelm en koning Albert van België in November
1913 hadden. Dit verslag is van den Franschen gezant, Jules Cambon, die op 22
November 1913 naar Parijs meldde: "Ik heb van volkomen betrouwbare zijde een
mededeeling ontvangen over een onderhoud tusschen den Keizer en den Koning der
5555 Belgen, in tegenwoordigheid van den chef van den generalen staf, generaal Von Moltke,
dat ongeveer veertien dagen geleden plaats, had – een onderhoud dat op koning Albert
diepen indruk moeten hebben gemaakt. Ik ben over dien gewekten indruk volstrekt niet
verbaasd, daar hij overeenkomt met dien welken ik eenigen tijd geleden kreeg. De
vijandschap tegen ons blijkt scherper en de Keizer is niet meer een aanhanger van den
5560 vrede. Wie tot dusver met den Keizer sprak, dacht evenals ieder ander, dat Wilhelm
II, wiens persoonlijke invloed in vele critieke omstandigheden ten gunste van het
behoud van den vrede werd geoefend, nog diezelfde opvattingen koesterde. Thans echter
schijnt hij, volslagen veranderd. De Deutsche keizer is niet langer de kampioen van
den vrede tegen de oorlogszuchtige neigingen van zekere Deutsche partijen. Wilhelm II
5565 is er toe gebracht te denken dat oorlog met Frankrijk onvermijdelijk is en dat die te
eeniger tijd zal komen. De Keizer, dat behoeft zeker niet te worden gezegd, gelooft
in de overweldigende meerderheid van het Deutsche leger en in zijn gewaarborgd
succes. Generaal Von Moltke sprak in juist denzelfden geest als zijn soeverein. Hij
verklaarde ook, dat oorlog noodzakelijk en onvermijdelijk was, maar hij was nog
5570 zekerder van succes. "Want", zoo zeide hij tot den koning, "ditmaal moeten we er een
eind aan maken (celle fois il faut en finiz) en uw majesteit kan nauwelijks twijfelen
aan de onweerstaanbare geestdrift die op dien dag het geheele Deutsche volk zal
meesleepen."

De Koning der Belgen protesteerde dat men door aldus de bedoelingen der Fransche
5575 regeering voor te stellen dwaalde en zich liet misleiden omtrent de gevoelens van de
Fransche natie door de betoogingen van enkele heethoofden, of gewetenlooze
intriganten. De Keizer en de chef van den generalen staf bleven niettemin bij hun
opvatting. Gedurende dit gesprek scheen de Keizer overwerkt en geprikkeld. Nu de
jaren ook op Wilhelm II gaan drukken, krijgende familietradities, de reactionnaire
5580 gevoelens van het hof, vooral het ongeduld der soldaten, meer en meer invloed op zijn

geest. Misschien gevoelt hij een soort jaloesie op de populariteit van zijn zoon, die de hartstochten der Pan-Germanen vleit en wellicht ook meent hij dat de positie van het Rijk in de wereld niet in overeenstemming is met zijn macht. Misschien ook dat het antwoord van Frankrijk op de laatste vermeerdering van het Duitsche leger, die ten doel had de Duitsche overmacht te bevestigen, bijdraagt tot de bittere stemming, want wat men ook moge zeggen, men gevoelt hier, dat de Duitschers niet meer kunnen doen. Men zal willen weten wat echter [achter?] dit onderhoud stak. De keizer en de chef van den staf zullen wel bedoeld hebben, indruk te maken op den koning der Belgen, hem er toe te brengen zich niet te verzetten als het conflict met ons mocht uitbreken. Misschien ook was het de bedoeling België minder vijandig te stemmen jegens zekere beginselen ten aanzien van den Belgischen Congo. Maar deze veronderstelling lijkt nu niet waarschijnlijk, daar generaal von Moltke aan het gesprek deelnam. De heer Jules Cambon merkt op, dat de mededeelingen omtrent dit gesprek in elk geval toont, dat de toestand ernstig is en dat "wij ons kruut moeten droog houden". (Ongecorrigeerd.)

3 december 1914 **Jules Cambon en Von Jagow.**

Aan de "Times" ontleenen we nog een verslag dat de Fransche gezant te Berlijn, Cambon, naar Parijs zond over een onderhoud, dat hij op 27 Juli had met minister von Jagow en dat nu in het Fransche Geelboek is opgenomen. Cambon seinde: Ik vroeg den minister of hij zich verbonden had Oostenrijk blindelings te volgen en of hij reeds kennis had genomen van het Servische antwoord aan Oostenrijk, dat hem 's morgens door den Servischen zaakgelastigde was ter hand gesteld. "Ik heb nog geen tijd gehad," zeide. "Dat spijt me" antwoordde ik. "Gij zult zien dat behalve op eenige ondergeschikte punten, Servië volkomen heeft toegegeven. Het schijnt overigens dat nu Oostenrijk de voldoening heeft gekregen die uw steun het verzekerde gij het heden wel kunt adviseeren tevreden te zijn of met Servië over het Servische antwoord te over leggen." Toen de keer Von Jagow me niet duidelijk antwoordde, vroeg ik hem of Duitschland oorlog wenschte. Hij protesteerde krachtig, zeggende dat hij wist dat ik aldus dacht, maar dat dit volkomen onjuist was. "Dan moet ge", antwoordde ik, "in overeenstemming daarmee handelen. Als gij het Servische antwoord leest, denk dan over de bewoordingen zorgvuldig na en raadpleeg uw geweten; ik verzoek u dat in naam van de menselijkheid, neem toch niet een deel op u van de verantwoordelijkheid van de ramp, waarvan ge de voorbereiding toelaat." De heer Von Jagow protesteerde opnieuw, er bij voegend dat hij bereid was met Engeland en Frankrijk samen te werken tot een gemeenschappelijke poging, maar dat er een formule van de bemiddeling moest worden gevonden, die hij zou kunnen aanvaarden en dat de kabinetten onderling het een zouden zijn in deze zaak. "Bovendien", zoo zeide hij verder, "rechtstreeksche besprekingen zijn tusschen Weenen en Petersburg begonnen, ik verwacht hiervan veel goeds en heb hoop." Toen ik hem verliet, zeide ik hem dat ik dezen morgen den indruk had dat het uur van détente was gekomen, maar dat ik nu inzag dat dit niet het geval was. Hij antwoordde dat ik dwaalde en dat hij hoopte dat de zaken op den goeden weg waren en geschikt zouden worden wellicht al spoedig. Ik vroeg hem stappen te doen - te Weenen zoodat er voortgang zou komen, omdat het noodig was in de vorming te voorkomen van een van die stroomingen die alles uit den weg drijven. Naar mijn meening moet Sir Edward Grey, die door Sir Edward Goschen moet weten van de weigering van zijn denkbeeld in den gegeven vorm, in een anderen vorm zijn voorstel hernieuwen opdat Duitschland niet het voorwendsel zal hebben tot een weigering en tegenover Engeland zijn aansprakelijkheid zal moeten aanvaarden.

10 december 1914 **Giften van de koloniën.**

Er is een Witboek verschenen, gevende een lijst van de verschillende giften van en uit de overzeesche dominions en koloniën van Groot-Britannië, in verband met den oorlog. Uit dat Witboek blijkt duidelijk het groote patriotisme in alle deelen van het Britsche wereldrijk. Er zijn groote giften van de uitgestrekte overzeesche dominions, maar zooals de "Times" opmerkt, het komt niet zoozeer aan op de grootte van de gift, maar op den geest waarvan ze een uiting is, en de kleinere bijdragen der kroonkoloniën zijn dan zeker van veel minder belang dan de grootere van de volkeren van Canada, Australië, Nieuw-Zeeland. Zelfs de kleinste koloniën droegen hetzij in geld, hetzij in natura iets bij ten behoeve van het Rijk en niet alleen de koloniën zelf, ook zelfstandige burgers zonden hun gave. Zoo vermeldt de lijst van geschenken o.a. een ton boter van een Australischen landbouwer. De lijst der giften is een schitterend bewijs van de eenheid der in de landen van overzee gevestigde Britten.

14 december 1914 **Het oordeel van Ramsay Macdonald.**

In de "Continental Times" maakt Ramsay Macdonald, de leider der Engelschen

arbeiderspartij, enkele kanteekeningen bij het Engelsche Witboek. Hij schrijft o.m.: Het Witboek begint met een onderhoud tusschen Sir Edward Grey en den Duitschen ambassadeur op 20 Juli over de nota van Oostenrijk nopens de afstraffing van Servië.

5650 Ons ultimatum aan Duitschland op 4 Augustus vormt het slot. Uit het eerstgenoemde onderhoud blijkt met tamelijk groote zekerheid:

1. Sir Edward Grey heeft tot het allerlaatste getracht een Europeeschen oorlog te voorkomen.
2. Duitschland heeft zoo goed als niets gedaan om den vrede te bewaren; het is echter
- 5655 niet bewezen, dat het Oostenrijk heeft aangemoedigd tegen Servië gewapenderhand op te treden.
3. De Russische mobilisatie heeft Duitschland tot den oorlog noodzaakt.
4. Rusland en Frankrijk hebben van den beginne af getracht door pressie zoowel als
- 5660 door list, ons (Engeland) een belofte af te dwingen hun in geval van oorlog te hulp te komen.
5. Ofschoon Sir Edward Grey hun geen vaste belofte kon geven, heeft hij toch den Duitschen ambassadeur te Londen te verstaan gegeven, dat wij waarschijnlijk niet buiten het conflict zouden kunnen blijven.
6. Tijdens de onderhandelingen heeft Duitschland een poging gedaan, om aan onze
- 5665 wenschen tot op zekere hoogte tegemoet te komen, teneinde daardoor zich van onze onzijdigheid te verzekeren. Onder die voorstellen onzen kant geen poging gedaan, deze langs diplomatieken weg minder stuitend te maken. Sir Edward Grey heeft ze ten slotte alle afgewezen. Duitschland verlangde dermate den oorlog gelocaliseerd te houden, dat de Deutsche ambassadeur Sir Edward Grey zelfs heeft verzocht, zijn eigen
- 5670 onzijdigheidsvoorwaarden bekend te maken. Sir Edward heeft daaromtrent iedere discussie afgewezen. Deze feiten zijn noch door Asquith, noch door Sir Edward Grey in het parlement te berde gebracht.
7. Toen Sir Edward Grey inzag, dat de vrede tusschen Duitschland en Rusland niet meer te handhaven was, heeft hij het er op toegelegd ons mede in den oorlog te betrekken,
- 5675 door België als hoofdvordwendel op te geven. Hiermede is de strekking van het Witboek gekenschetst.

Nu schijnt er een tegenspraak te liggen in het feit, dat Sir Edward Grey eerst heeft getracht den Europeeschen vrede te handhaven, en dat hij later, toen hem dat niet gelukt was, ernaar heeft gestreefd Groot-Britannië in den oorlog te betrekken. Die

5680 tegenspraak is slechts schijnbaar. De verklaring ligt in onze opvatting, dat reeds sedert acht jaar Sir Edward Grey als gevaarlijk voor den Europeeschen vrede moest worden beschouwd en zijn politiek als een ongeluk voor ons land. Van twee soorten politiek kan Groot-Britannië er in Europa slechts één volgen. Het kan zich in het algemeen op een vriendschappelijk standpunt stellen tegenover de andere Europeesche

5685 mogendheden, in geval van nood met ieder van haar afzonderlijk onderhandelen en in aangelegenheden van algemeen belang met alle naties samenwerken. De voorwaarden voor zulk een politiek zijn: groot vertrouwen, groote moed en groot geduld. Er bestaat echter een veel verlokkenner politiek – die gemakkelijker en veiliger schijnt, doch in werkelijkheid veel gevaarlijker en moeilijker uitvoerbaar is. Het is de politiek

5690 van het "Machtsevenwicht door bondgenootschappen". Hiertoe nemen meestal zwakke en kortzichtige ministers hun toevlucht, wijl het de politiek is van het instinkt en niet die van het nuchter verstand. Zij is het geweest, die machtsgroeperingen op het vasteland heeft gevormd. Daardoor is Europa in twee groote vijandelijke legerkampen verdeeld, Duitschland, Oostenrijk en Italië aan den eenen kant, Rusland, Frankrijk en

5695 wij aan den anderen kant. De gevolgen van deze politiek zijn argwaan en oorlogstoerusting, haar doel is de oorlog en de vernietiging van het "evenwicht". Komt de oorlog, dan moet hij wel algemeen worden. Iedere mogendheid houdt zich vast aan het een of andere touw en glijdt er één uit, dan worden hare bondgenooten meegesleurd. Wij weten, uit ervaring, dat de ergste soort van bondgenootschap de

5700 Entente is. Een bondgenootschap is iets duidelijk afgebakends. Ieder is van zijn verantwoording doordrongen. Maar een Entente is een volksbedrog. Toen de heer Asquith en Sir Edward Grey het Lagerhuis steeds en steeds weer verzekerden, dat wij door onze Entente geen verplichtingen op ons genomen hadden, zeiden ze iets, dat naar de letter waar, maar inderdaad een leugen was. Hadden we een

5705 bepaald bondgenootschap met Frankrijk en Rusland gehad, dan ware het onderscheid dit geweest, dat wij en alle anderen met ons, geweten hadden, waaraan wij ons hadden te houden en in hoeverre ons de handen gebonden waren en dan ware hoogstwaarschijnlijk de oorlog af te wenden geweest. Italië kon vrij blijven, omdat zijn bondgenootschap het slechts geringe verplichtingen oplegde. Wij daarentegen zijn in den oorlog meegesleurd, omdat we in onze "Entente" verward geraakt waren. Uit de op 3 Augustus

5710 door Sir Edward Grey gehouden rede, zoowel als uit het Witboek, is het belangwekkend na te gaan, hoezeer hij zich zelf heeft verstrikt in de mazen van van het Entente-

5715 net. Tot inleiding hebben de besprekingen gediend tusschen Fransche en Engelsche deskundigen van leger en marine in 1906. Daaruit ontwikkelden zich plannen voor operaties van leger en vloot, die Frankrijk en Engeland gezamenlijk ten uitvoer zouden leggen. "Dienvolgens werd de noordkust van Frankrijk door de Fransche vloot onbeschermd gelaten. Toen Sir Edward Grey zich moeite gaf, om onze sympathie te winnen met de bewering, dat de Fransche noordkust onbeschermd was, heeft hij ons niet meegedeeld, dat afgesproken was, ze onbeschermd te laten en dat de Fransche vloot

5720 zich in de Middellandsche Zee zou concentreren. Deze besprekingen hadden reeds ongeveer 6 jaren geduurd zonder medeweten of goedkeuring van het Kabinet. De militaire plannen werden naar Petersburg gezonden en een grootvorst (zoo beweren goed ingelichte persoonlijkheden), die met Deutsche officieele personen in Rusland betrekkingen onderhield, heeft ze ter inzage naar Berlijn gezonden. Het was in

5725 Duitschland sedert jaren een bekend feit, dat wij met Frankrijk militaire afspraken hadden, en dat Rusland zich door die plannen zou laten leiden. Wij hadden ons door het Fransch-Russische bondgenootschap zoozeer laten binden, dat op 3 Augustus Sir Edward Grey ons moest bekennen, dat, ofschoon onze handen vrij waren, onze eer toch verpand was.

5730 De regeering had zich zoozeer de handen gebonden, dat Sir Edward Grey ieder voorstel, dat Duitschland ons deed, om neutraal te blijven, stellig moest afwijzen. Daarom was het hem, toen hij in het Lagerhuis van de gevoerde onderhandelingen een overzicht gaf, onmogelijk, ons dé geheele waarheid te zeggen, of onpartijdig te blijven bij datgene, wat hij zeide. Hij spotte met de Deutsche verzekering nopens de Belgische

5735 quaestie met de bewering, dat slechte de integriteit des lands en niet zijn onafhankelijkheid was gewaarborgd. Doch toen de werkelijke briefwisseling werd gepubliceerd, bemerkte men, dat Duitschland die onafhankelijkheid wel degelijk had willen waarborgen. Maar dit is nog niet het ergste. Het Witboek bevat enkele aanbiedingen, ons door Duitschland gedaan, om onze neutraliteit te verkrijgen. Van

5740 deze is er echter met een, die naar den vorm aannemelijk was en Sir Edward heeft ons in de meening gelaten, dat alleen deze onvoldoende voorstellen hem hadden bereikt. En de minister-president heeft later net zoo gedaan. Beiden hebben ze echter de waarheid achterbaks gehouden. Volgens het Witboek heeft de Deutsche ambassadeur met Sir Edward Grey op 1 Aug. een samenkomst gehad, en de minister van buitenlandsche zaken maakt de

5745 volgende notitie over dat onderhoud: "De ambassadeur drong er krachtig bij mij op aan, dat ik de voorwaarden zou noemen, waarop wij neutraal zouden willen blijven. Hij stelde zelfs voor, dat de integriteit van Frankrijk en zijn koloniën gewaarborgd zou worden." Sir Edward Grey heeft de quaestie van onze neutraliteit onder geen voorwaarden in overweging willen nemen, en heeft aan het Lagerhuis niets over dit

5750 onderhoud meegedeeld. Waarom niet? vraagt Macdonald. Het was toch het gewichtigste voorstel, door Duitschland ons gedaan.

Ware ons dit door Sir Grey meegedeeld, dan had zijn rede onmogelijk een oorlogzuchtige stemming kunnen aanwakkeren. Een vaststaand feit is, dat Grey de eer der natie buiten haar weten had verpand, om voor Frankrijk en Rusland ten strijde te

5755 trekken, zoodat hij niet eens in staat was, de onzijdigheid van Engeland in overweging te nemen. Zoo stonden de zaken op 20 Juli. Duitschland heeft er na dit tijdstip door geen enkele handeling invloed op geoefend. In deze feiten ligt de verklaring van de schijnbare tegenspraak, dat de man, die beweerde te trachten, den Europeeschen vrede te bewaren, tegelijkertijd de aanvoerder was van de oorlogsparti

5760 Sir Edward Grey heeft getracht de gevolgen van zijn Entente-politiek te ontgaan, en den vrede te bewaren. Doch toen hem dit mislukte, zag hij zich genoodzaakt, zijn land in den oorlog te betrekken. De pogingen tot rechtvaardiging van deze hinkende politiek zijn, volgens Macdonald, niets anders dan uitvluchten. Laat ons schrijft hij b.v. het geval met België eens nader beschouwen: Sedert jaren is het bekend geweest,

5765 dat ingeval van een oorlog tusschen Frankrijk en Rusland aan den eenen kant en Duitschland aan den anderen, het voor Duitschland de enig mogelijke militaire taktiek zou zijn, Frankrijk rechtstreeks aan te vallen, door over Belgisch gebied te marcheeren, om zich daarna met de Russen te meten. Die plannen kende ons ministerie van oorlog, ze zijn tijdens de Agadir-quaestie in het openbaar besproken en in enkele

5770 dagbladen openlijk behandeld. In het jaar 1870 heeft Gladstone verklaard, dat in een "Algemeene Oorlog" de formeele onzijdigheid zou kunnen worden geschonden. Wanneer in dezen oorlog Frankrijk mocht hebben besloten, Duitschland door België heen aan te vallen, dan zou Sir Edward Grey daartegen niets hebben ingebracht, doch hij zou zich hebben trachten te rechtvaardigen, door zich op Gladstone te beroepen. Duitschlands

5775 militaire plannen waren ons door de inlichtingen van onzen geheimen spionnagedienst volkomen bekend. Wij wisten, dat de weg door België een der hoofdpunten van Duitschlands krijgsplan was. Het is algemeen bekend, dat een volk niet gaarne vecht, als het doel van den oorlog niet een idealistisch tintje heeft. De "Daily Mail" heeft

5780 het idealisme voor den Zuid-Afrikaanschen oorlog geleverd, doordat zij het volk heeft
voorgelogen, dat Engelsche vrouwen en kinderen daar met de sjambok werden
afgeranseld. Het idealisme voor dezen oorlog heeft onze regeering geleverd, door het
verhaaltje, dat wij de onafhankelijkheid van België moesten beschermen. Nog voordat
5785 Duitschland en Frankrijk omtrent dit punt door onze regeering aan den tand gevoeld
werden, wist zij, omdat zij den militairen toestand in beide landen volkomen kende,
dat Frankrijk een bevredigend antwoord kon geven, terwijl Duitschland niet in staat
was, dat te doen. Tot zoover de feiten. Het is - besluit Macdonald - een oorlog, door
een zestal diplomaten eigenlijk veroorzaakt. Tot het oogenblik, waarop de
5790 onderscheidene gezanten teruggeroepen werden, leefden de volkeren vreedzaam met
elkaar zonder eenigen haat of nijd. Een half dozijn mannen heeft Europa aan den rand
des afgronds gebracht en Europa is daarin gevallen...

19 december 1914 **Het Fransche Geelboek.**

5795 Onze Londensche berichtgever schrijft d.d. 19 Dec.: Vanochtend bracht de "Times" ons
een dik bijvoegsel: twee-en-dertig pagina's druk, een overdruk van het Fransche
Geelboek, dat de "Times" eerst voor twee shillings in den handel had gebracht, maar
nu gratis verspreidde. Opmerkelijk is het, dat ongeveer tegelijkertijd de Engelsche
Regeering ook een vertaling, een officieele vertaling, in den handel heeft gebracht,
die men kan koopen voor de som van een penny, zegge voor één stuiver. Ra-ra - wat is
5800 dat? Was de geel-boek-vertaling van het City-blad zóó slecht, dat de Engelsche
Regeering niet wilde, dat het publiek er op zou afgaan bij vormen van zijn oordeel?
Ik weet het op dit oogenblik niet, aangezien ik de beide vertalingen nog niet met
elkaar heb kunnen vergelijken. Doch hoe dit zij, er blijkt hieruit, dat regeeringen
zeker beter doen van vertalingen van dergelijke belangrijke papieren geen monopolie
te maken - zelfs niet voor een blad als de "Times", want nu heeft degene, die er
5805 belang bij had deze stukken zoo spoedig mogelijk te lezen twee shilling moeten
betalen voor iets dat hij niet slechts kort daarna voor een penny kon koopen plus een
exemplaar van de "Times" van 19 December, doch moet hij ook nog een extrapenny geven
voor een latere officieele vertaling, omdat hij aan de volkomen juistheid van zijn
twee-shilling-exemplaar moet gaan twijfelen. Bovendien, de Fransche regeering kwam op
5810 die wijze met haar Geel-Boek bar veel te laat bij het publiek, wanneer men zich
herinnert hoè spoedig na 4 Augustus Sir Edward Grey het Engelsche Wit-Boek den
mensen in handen gaf!

21 december 1914 **BERLIJN, 21 Dec. (W. B.) Een Duitsch antwoord op het Fransche
5815 Geelboek.**

(Officieel.) De "Nordd. Allg. Zeitung" schrijft: Door het Fransche Geelboek en
trouwens door alle officieele publicaties van de Triple Entente gaat als roode draad
de opvatting, dat Duitschland den oorlog had kunnen verhinderen, indien het van zijn
invloed op Oostenrijk Hongarije had gebruik gemaakt om te verkrijgen dat dit zijn
5820 eischen tegen Servië verminderde. De mogendheden van de Triple Entente gaan daarbij
uit van het eenzijdige standpunt, dat Rusland het recht had zich als beschermer van
Servië te gedragen, terwijl aan den anderen kant aan Oostenrijk-Hongarije het recht
wordt ontzegd tegenover de jarenlange uittarting van den kleinen buurman stappen te
doen die het ter handhaving van zijn veiligheid en van zijn positie als groote
5825 mogendheid noodig achtte. Duitschland zou volgens de meening van Rusland en zijn
vrienden Oostenrijk-Hongarije hebben moeten weerhouden en zich hebben moeten schikken
naar de door Rusland verdedigde opvatting, dat de mogendheden er over te beslissen
zouden hebben in hoeverre het Oostenrijk-Hongarije vergund zou zijn voldoening te
eischen voor de provocaties van Servië. Duitschland deed te Weenen alle stappen, die
5830 met de waardigheid van den bondgenoot waren overeen te brengen, het weigerde echter
de door Rusland en zijn vrienden verlangde pressie op Oostenrijk-Hongarije te
oefenen.

De "Nordd. Allg. Ztg." wijst er dan op, dat in het Geelboek in de vraag van den
gezant von Schoen dat de Fransche regeering te Petersburg tot gematigdheid zou raden,
5835 niets anders wordt gezien dan een plumpe poging van Duitschland om tusschen Rusland
en Frankrijk wantrouwen te zaaien, terwijl van Duitschland werd verlangd dat het zijn
bondgenoot niet alleen goeden raad zou geven, maar zelfs pressie op hem zou oefenen.
Tegenover de verwijzing in het geelboek naar den zoogenaamden verzoeningsgezinden,
vredelievenden geest dien de Russische regeering van het begin van de crisis zou
5840 hebben getoond, herinnert de "Nordd. Allg. Ztg." er aan, dat Sasonof reeds bij het
eerste onderhoud met de Fransche en Engelsche ambassadeurs opmerkte, dat Rusland
genoodzaakt zou zijn te mobiliseeren. Het blijkt uit het Engelsche Blauwboek, nummer
zes, dat tot de Russische mobilisatie reeds op 25 Juli was besloten en sedert dien
tijd in het geheele Russische rijk werd uitgevoerd.

5845 Het blad merkt op, dat de berichten van den Engelschen ambassadeur te Petersburg bewijzen, dat deze met toenemende bezorgdheid de in Rusland begonnen militaire activiteit waarnam en gaat dan voort dat de wijze waarop de officieele publicaties in het Geelboek om dit belangrijke punt heendraaien uiterst merkwaardig is: tot eiken prijs moet het bewijs worden gebracht, dat het Duitschland is geweest, dat met de

5850 militaire voorbereidingen is begonnen. Als "bewijzen" echter kan het Geelboek slechte zeer mager materiaal bijeenbrengen. Naar aanleiding van de bewering dat Oostenrijk Hongarije en Rusland op het punt stonden het over een nota aan Servië eens te worden, toen Duitschland met zijn oorlogsverklaring alle hoop op het behoud van den vrede plotseling verijdelde, wijst de "Nordd. Allg. Ztg." er op, dat Rusland op het

5855 oogenblik, toen het Duitschland gelukt was rechtstreeksche besprekingen tusschen Oostenrijk-Hongarije en Rusland weer aan den gang te brengen, in den nacht van 30 op 31 Juli, ondanks de verklaring van den Russischen minister van oorlog, den chef van den generalen staf aan den Duitschen militairen attaché dat de troepen aan de

5860 Deutsche grens niet zouden worden gemobiliseerd, de algemeene mobilisatie, dus ook tegen Duitschland, beval. Hierdoor werd het bemiddelingswerk van Duitschland geheel onmogelijk gemaakt. Het blijkt hieruit, aldus concludeert de "Nordd.", dat het aan de goochelkunsten van de Triple Entente niet zal gelukken het feit te niet te doen, dat Rusland de schuld draagt den Europeeschen oorlog ontketend te hebben. De "Nordd. Allg. Ztg." voert dan acht punten in het Fransche Geelboek aan, die toonen, welke

5865 waarde aan de daarin gepubliceerde documenten is te hechten. De belangrijkste zijn: In het bericht van den ambassadeur Jules Cambon van 6 Mei 1913 wordt de uitlating weergegeven van den generaal Moltke, dat men alle gewetensbezwaren ter zijde zou zetten en zou aanvallen als de oorlog blijkbaar noodzakelijk zou zijn. Generaal Von Moltke heeft nimmer zulk een uiting gedaan.

5870 Volgens het bericht van Cambon van 22 Nov. 1913 zou in een onderhoud van den Keizer met den Koning van België en den generaal v. Moltke, deze laatste op de noodzakelijkheid en de onvermijdelijkheid van een oorlog met Frankrijk hebben gewezen en uit de uitlatingen van den Keizer zou blijken, dat deze zijn vroeger vredesstandpunt reeds in 1913 had verlaten. Volgens onze inlichtingen heeft geen onderhoud van de

5875 beide vorsten en generaal v. Moltke plaats gehad, maar alleen een onderhoud onder vier oogen tusschen den Koning der Belgen en generaal v. Moltke. Daarbij heeft generaal v. Moltke de hem door Cambon in den mond gelegde woorden nimmer gebruikt. In het Fransche Geelboek wordt op twee plaatsen beweerd, dat Von Schoen de Deutsche nota van 23 Juli (vergelijk Witboek, bijlage 1 B) te Parijs op 24 Juli overhandigde, terwijl de overhandiging der nota te Londen eerst den volgenden dag plaats had. Daarmee zou bewezen worden, dat Duitschland van den aanvang af tegenover Frankrijk zou hebben willen dreigen. Het Engelsche Blauwboek echter bevat betreffende de Deutsche nota, onder no. 9, de mededeeling gedaan door den Duitschen ambassadeur op 24 Juli 1914. De bewering van Viviani in de instructie aan Paul Cambon van 1 Aug.

5885 (no. 127), dat Oostenrijk-Hongarije de eerste staat was die tot algemeene mobilisatie overging, wordt door de "Nordd." wederlegd met het feit, dat Oostenrijk-Hongarije eerst op 31 Juli de algemeene mobilisatie gelastte (Geelboek no. 115), terwijl Rusland reeds in den nacht van 30 op 31 Juli de algemeene mobilisatie, en de tegen Oostenrijk-Hongarije gerichte reeds op 29 Juli had afgekondigd. De onjuiste voorstelling wordt versterkt doordat het bericht, no. 115, betreffende de

5890 Oostenrijksch-Hongaarsche mobilisatie met opzet voor het de Russische mobilisatie meldende bericht, no. 118, in het Geelboek is opgenomen. De Fransche ambassadeur Paléologue beweert in een bericht van 30 Juli, no. 103, dat Sasonof den Duitschen ambassadeur verklaarde, dat hij hem, teneinde de vredelievende bedoelingen voor den Tsaar te toonen, namens Z. M. een nieuw voorstel wilde doen. In

5895 waarheid echter geschiedde het volgende: Toen Sasonof de verklaring van Oostenrijk-Hongarije, dat het de Servische territoriale integriteit niet zou aantasten, onvoldoende noemde, verzocht graaf Pourtalès hem den draad der onderhandelingen niet af te breken, teneinde een nauwkeurige formuleering van de minimum-eischen van

5900 Rusland jegens Oostenrijk-Hongarije te kunnen verkrijgen. Graaf Pourtalès gaf daarbij den raad door eenige concessies een compromis mogelijk te maken. Sasonof schreef daarop een formule neer, die in hoofdzaak alle Russische eischen bleef handhaven. Nadat Pourtalès uitdrukkelijk er op had gewezen, dat hij het aannemen van deze eischen door Oostenrijk-Hongarije onmogelijk achtte, verklaarde hij zich bereid de

5905 formule aan zijn regeering over te brengen. De bewering in het Fransche Geelboek, dat hij beloofde de formule bij zijn regeering te bepleiten, is niet juist. Belangwekkend is daarbij het uit het Geelboek blijkende feit (vergelijk no. 113), dat de Engelsche regeering door haar ambassadeur er op aandrong, dat Sasonof zijn formule nog weer veranderde en voor Oostenrijk-Hongarije nog onaannemelijker maakte. Dit feit

5910 toont dat de Britsche regeering bedoelde een compromis onder alle omstandigheden

5915 onmogelijk te maken. Ter rechtvaardiging van de Fransche mobilisatie beweert Viviani, Geelboek no. 127, dat reeds lang voor de Russische mobilisatie "den vorigen Woensdag", de heer v. Schoen (de Duitsche gezant te Parijs) de aanstaande afkondiging van den "Kriegsgefahrzustand" had aangekondigd. Deze maatregel was ook door
5920 Duitschland genomen en onder dezen dekmantel had Duitschland onmiddellijk de eigenlijke mobilisatie begonnen. Ook hier houdt het Geelboek zich niet streng aan de feiten. Nadat Duitschland door zijn gezant op 29 Juli bericht had ontvangen, dat 80.000 man van het Fransche vredeseffectief aan de Fransche oostgrens werden
5925 samengetrokken, kreeg de heer von Schoen opdracht de Fransche regeering te zeggen, dat Duitschland gedwongen zou zijn veiligheidsmaatregelen te nemen en den staat van "oorlogsgevaar" zou moeten afkondigen, indien Frankrijk met oorlogsvoorbereidingen doorging. Dit beteekende weliswaar geen mobilisatie en geen oproeping onder de wapens, maar verhoogde in elk geval de spanning, hetgeen ons ongewenscht leek, daar wij voortdurend op behoud van den vrede hoopten. De "Nordd. Allg. Ztg." eindigt: Deze
5930 enkele citaten zullen voldoende zijn om den weest te karakteriseeren waarin het Fransche Geelboek is samengesteld. Uit het materiaal dat het bevat, blijkt op welke zwakke voeten het door de Fransche regeering beproefde bewijs rust, dat Duitschland den wereldbrand heeft ontstoken.

5930 22 december 1914 **Nederland en het Fransche Geelboek.**

Uit het Fransche Geelboek blijkt, dat de vroegere Fransche gezant te 's-Gravenhage, de heer Marcellin Pollet, den 3en Augustus 1914 uit Den Haag het volgende schrijven heeft gericht aan den heer Viviani, voorzitter van den ministerraad en minister van
5935 van buitenlandsche zaken in Frankrijk: "De Duitsche gezant is gisteren bij den Minister van buitenlandsche zaken geweest om de noodzakelijkheid te betoogen waarin Duitschland zich, naar hij zegt, bevonden heeft om de onzijdigheid van Luxemburg te schenden, er bij voegende, dat hij heden opnieuw eene mededeeling had te doen. Inderdaad heeft hij hedenochtend mededeeling gedaan van het binnenrukken der Duitsche troepen in België, teneinde, naar hij verklaarde, een bezetting van dat land door
5940 Frankrijk te voorkomen. Voorts blijkt uit dat Geelboek, dat in een brief van Sir E. Goschen, ambassadeur van Engeland te Berlijn, aan Sir Edward Grey, gedateerd Berlijn 29 Juli 1914, handelende over voorstellen door de Duitsche regeering aan de Engelsche gedaan om de onzijdigheid van Engeland te verkrijgen, gedaan tijdens een bezoek door Sir E. Goschen gebracht aan den Duitschen Rijkskanselier, de volgende zinsnede
5945 voorkomt: "Wat Holland betreft, zeide Zijne Excellentie mij, dat zoolang de tegenstanders van Duitschland de onschendbaarheid en de onzijdigheid van Nederland zouden eerbiedigen, Duitschland bereid zou zijn aan Zijner Majesteits Regeering de verzekering te geven hetzelfde te zullen doen."

5950

10 november 1918 **BERLIJN, 10 Nov. (W. B.) De wapenstilstand.**

Officieel. Het volgende is een uittreksel uit de wapenstilstandsvoorwaarden:

- 5955 1. In kracht treden zes uren na onderteekening.
2. Onmiddellijke ontruiming van België, Frankrijk, Elzas-Lotharingen binnen veertien dagen. Wat aan troepen na dezen tijd overblijft wordt geïnterneerd of wordt krijgsgevangen gemaakt.
3. Er moeten worden afgestaan 5000 kanonnen, in de eerste plaats zware, dertigduizend mitrailleurs, 3000 mijnwerpers, 2000 vliegtuigen.
- 5960 4. Ontruiming van den linker Rijnover, Mainz, Coblenz, Keulen worden door den vijand bezet over een radius van 30 K.M. diepte.
5. Aan den rechteroever van den Rijn instelling van een neutrale zone van 30 tot 40 K.M. diepte; ontruiming in elf dagen.
- 5965 6. Uit het linker Rijnover-gebied mag niets worden weggevoerd; alle fabrieken, spoorwegen enz. moeten intact worden gelaten.
7. Vijfduizend locomotieven, 150,000 waggons, 10.000 auto's moeten worden afgestaan.
8. Onderhoud van de vijandelijke bezettingstroepen door Duitschland.
9. In het oosten moeten alle troepen worden teruggebracht binnen de grenzen van 1 Aug. 1914; een termijn is daarvoor niet aangegeven.
- 5970 10. Afstand doen van de verdragen van Brest-Litowsk en Boecharrest.
11. Onvoorwaardelijke capitulatie van Oost-Afrika.
12. Teruggave van het vermogen van de Belgische bank en van het Russische en Roemeensche goud.
13. Terugzending van de krijgsgevangenen zonder wederkeerigheid.
- 5975 14. Uitlevering van 100 duikbooten, acht lichte kruisers, zes dread-noughts; de overige schepen werden ontwapend en bewaakt.

15. Zekerheid voor een vrije doorvaart door het Kattegat; wegruiming van de mijnevelden en bezetting van alle forten en batterijen van waaruit deze doorvaart zou kunnen worden belemmerd.

5980 16. De blokkade blijft bestaan; Duitse schepen mogen ook verder in beslag worden genomen.

17. Alle door Duitsland voor de neutralen bepaalde beperkingen van de scheepvaart worden opgeheven.

5985 18. De wapenstilstand duurt dertig dagen.

11 november 1918 **Wijzigingen van de voorwaarden.**

5990 Havas seint een lang telegram, draadloos opgevangen, dat door de Duitse gevolmachtigden aan het Duitse opperbevel is gezonden en de volgende wijzigingen van de wapenstilstandsvoorwaarden bevat, waarbij echter paragrafen en alinea's worden genoemd, die niet geheel overeenkomen met die in het uittreksel dat wij reeds publiceerden, en welke aanduiding wij, om verwarring te voorkomen, dus maar weglaten: Om het gevaar te verminderen dat verbonden is aan de instelling van een neutrale zone, zal de desbetreffende alinea (in de wapenstilstandsvoorwaarden) als volgt worden gewijzigd: Een neutrale zone zal worden ingesteld op den rechter

5995 Rijnsoever, tusschen de rivier en een lijn op 10 K.M. afstand daarvan, van de Nederlandsche grens tot aan de Zwitserse. De ontruiming door den vijand van het Rijnland aan de linker- en rechter-oever zal zoodanig geregeld worden dat zij zal zijn uitgevoerd binnen een termijn van 16 nieuwe dagen, dus 30 dagen, na de onderteekening van den wapenstilstand.

6000 De volgende zinsnede zal hieraan worden toegevoegd: Van de inwoners zal niemand vervolgd worden wegens deelneming aan oorlogsmaatregelen vóór het teekenen van den wapenstilstand. Geen enkele maatregel zal worden genomen of officieele order gegeven, die tengevolge heeft dat de industriele bedrijven (op den linker Rijnsoever) in waarde dalen, of dat het personeel wordt verminderd. Aan de geassocieerde mogendheden

6005 zullen worden uitgeleverd 5000 gemonteerde machines, 150.000 wagons en 5000 vrachtautomobielen in goeden staat en voorzien van alle reserve- en onderdeelen, binnen een termijn die niet langer dan 30 dagen mag duren.

6010 Alle voorraden steenkool en ingrediënten voor het onderhoud van materiaal, wegen, en werken, zullen ter plaatse worden gelaten. Deze voorraden zullen worden onderhouden door Duitsland, wat betreft de verzorging der wegen en verbindingen van het land aan den linker Rijnsoever. Het recht van requisitie zal door de legers der geallieerden en der Ver. Staten worden uitgeoefend in alle bezette gebieden, tegen afrekening met de rechthebbenden. De repatriëering van de Duitse krijgsgevangenen die in Nederland in Zwitserland geïnterneerd zijn, zal voortgang hebben als tot

6015 dusver. De repatriëering van Duitse krijgsgevangenen zal geregeld worden nadat de vredespreliminieren zijn gesloten. Alle Duitse troepen die zich op het oogenblik bevinden in gebieden welke voor den oorlog deel uitmaakten van Oostenrijk, Roemenië, en Turkije moeten onmiddellijk binnen de Duitse grenzen van 1 Augustus 1914 terugkeeren. Alle Duitse troepen die zich op het oogenblik bevinden in gebieden

6020 welke voor den oorlog deed uitmaakten van Rusland, moeten eveneens terugkeeren binnen de Duitse grenzen zooals hier boven aangegeven, zoodra de geallieerden het oogenblik gekomen zullen achten, waarbij rekening wordt gehouden met den binnenlandschen toestand van die gebieden. Onmiddellijke staking door de Duitse troepen van alle requisities, inbeslagnemingen of dwangmaatregelen in Roemenië en

6025 Rusland, voor de verschaffing van hulpmiddelen met bestemming voor Duitsland (Roemenië en Rusland volgens de grenzen van 1 Aug. 1914). De geallieerden zullen den vrijen toegang hebben tot de door de Duitschers op de oostelijke grenzen ontruimde gebieden, hetzij via Danzig, hetzij lang de Weichsel, teneinde de bevolking te kunnen ravitaillieren, en de orde te kunnen handhaven.

6030 Terugtrekking van alle Duitse strijdkrachten die in Oost-Afrika opereeren, binnen de termijn van een maand. Uitlevering aan de geallieerden en de Ver. Staten van alle duikbooten, met inbegrip van alle duikbootkruisers en mijnenleggers, die op het oogenblik bestaan, met hunne volledige bewapening en uitrusting, in de havens, aangewezen door de geallieerden en de Ver. Staten.

6035 Zij die niet meer in ze kunnen gaan zullen onttakeld worden van personeel en materiaal, en moeten onder toezicht van de geallieerden en de Ver. Staten blijven. De duikbooten die zeewaardig zijn, zullen worden gereed gemaakt om de Duitse havens te verlaten, zoodra langs draadloozen weg orders zullen zijn ontvangen voor de reis, en den dag zal zijn bepaald voor de uitlevering. Deze voorwaarden moeten zijn uitgevoerd

6040 binnen een termijn van 14 dagen na de onderteekening van den wapenstilstand. Alle schepen die zijn aangewezen om geïnterneerd te worden zullen gereed moeten zijn om de Duitse havens te verlaten zeven dagen na de onderteekening van den wapenstilstand.

Langs draadlozen weg zullen aanwijzingen voor de reis worden gegeven. De geallieerden zijn er op bedacht dat de voortzetting van de blokkade de
6045 ravitaillering van Duitschland voor zoover zij die noodig achten, niet zal beletten, zodra de wapenstilstand is gesloten. Duitschland laat alle havenmateriaal en riviervaartmateriaal intact ter plaatse, alsmede alle handelsschepen, sleepboten, werven, werktuigen, luchtvaart- en scheepvaartmaterieel, wapenen, en voorraden van elken aard, bij de ontruiming van de Belgische kust en havens.

6050 Paragraaf 34 (!) luidt nu als volgt: De duur is bepaald op 35 dagen, met de mogelijkheid van verlenging. In dit tijdsverloop kan de wapenstilstand, ingeval de voorwaarden niet allen zijn nagekomen, door een der contracteerende partijen worden opgezegd, met 48 uur voorafgaande kennisgeving. Om de uitvoering van het

6055 wapenstilstandsverdrag onder de beste voorwaarden te verzekeren, is het beginsel van een internationale permanente wapenstilstandscommissie aanvaard. Deze commissie zal functioneeren onder de hooge autoriteit van het militaire en marine-opperbevel der geallieerde strijdkrachten.